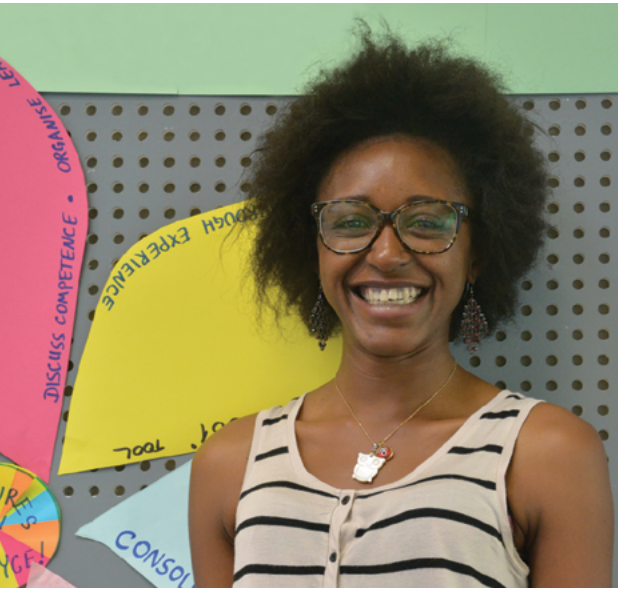

WE CAN!

Actie ondernemen tegen haatspraak door middel van
tegen- en alternatieve narratieven

Herziene
uitgave
2017

DEPARTEMENT
CULTUUR,
JEUGD & MEDIA

Vlaanderen
is jeugd

WE CAN!

Actie ondernemen tegen haatspraak door middel van
tegen- en alternatieve narratieven

Auteurs

Agata de Latour, Nina Perger, Ron Salaj
Claudio Tocchi en Paloma Viejo Otero

Geredigeerd en gecoördineerd door

Celina Del Felice en Menno Ettema

Eindredactie

Rui Gomes

WE CAN!

Actie ondernemen tegen haatspraak door middel van tegen- en alternatieve narratieven

Herziene uitgave, 2017

De meningen die in deze gids naar voren worden gebracht, stemmen niet noodzakelijk overeen met de standpunten van de Raad van Europa.

De auteursrechten van deze publicatie behoren toe aan de Raad van Europa. Niets uit deze publicatie mag worden gereproduceerd of doorgegeven voor commerciële doeleinden in welke vorm of op welke manier dan ook, elektronisch (cd-rom, internet, enz.) of mechanisch, inclusief fotokopieën, opnames of welk informatie-opslag- of informatiesysteem dan ook, zonder de schriftelijke toestemming van de Publicatieafdeling (publishing@coe.int), Directoraat Communicatie van de Raad van Europa.

Materiaal uit deze publicatie mag enkel worden gereproduceerd voor niet-commerciële educatiedoeleinden en op voorwaarde dat de bron correct geciteerd wordt.

Alle andere correspondentie over dit document moet gericht worden aan de Afdeling Jeugd van de Raad van Europa:

European Youth Centre Strasbourg
30, rue Pierre de Coubertin
F- 67075 Strasbourg Cedex – France
Email: youth@coe.int

Credits voor de foto's op de omslag (van links naar rechts): Rui Gomes, Mikko Toivonen

Tekeningen: © Studio1 web & design

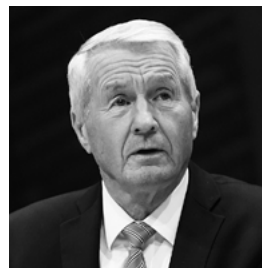
Proeflezen: Rachel Appleby
Lay-out en vormgeving: Studio1 web & design
Zetwerk: Femke Vanbelle - femkevanbelle.be

978-92-871-8445-0

© Raad van Europa, 2017 - Engelse uitgave

© Vlaamse overheid, Departement Cultuur, Jeugd en Media, 2017 - Nederlandse vertaling. Deze vertaling van We Can! is uitgegeven in overeenkomst met de Raad van Europa, maar onder de exclusieve verantwoordelijkheid van de vertalers.

Verantwoordelijke uitgever
Luc Delrue
Departement Cultuur, Jeugd en Media
Arenbergstraat 9
1000 Brussel

Thorbjørn Jagland

Secretaris-generaal
van de Raad van Europa

VOORWOORD

Vandaag de dag is haatspraak een van de meest voorkomende vormen van onverdraagzaamheid en vreemdelingenhaat in Europa. Dit is vooral online het geval: Het internet wordt regelmatig misbruikt door diegenen die propaganda willen verspreiden en verschillende groepen of individuen willen belasteren. In het mainstream politieke discours vinden we steeds vaker een giftige mengeling terug van haatspraak, nepnieuws en “alternatieve feiten” die een ernstige bedreiging vormen voor de vrijheid en de democratie.

Die trends staan in schril contrast met de waarden en doelstellingen van de Raad van Europa die ernaar streeft om de mensenrechten over het hele continent te verspreiden. Onze organisatie heeft het voortouw genomen om haatspraak te definiëren en ervoor te helpen zorgen dat diegenen die zich eraan bezondigen ter verantwoording worden geroepen. We leggen sterk de nadruk op educatie als het beste tegengif voor haat. Daarom werken we samen met onze lidstaten om jonge burgers de waarde van een tolerante en democratische cultuur bij te brengen. Onze No Hate Speech Movement heeft jongeren van over heel Europa gemobiliseerd om alle vooroordelen die ze tegenkomen, waar dan ook, aan de kaak te stellen en zo de handen in elkaar te slaan om de digitale ruimte respectvoller te maken.

WE CAN! is de nieuwste aanwinst in onze toolbox tegen haat. De meest kwetsende voorbeelden van haatspraak zijn vaak gestoeld op eenvoudige verhalen die steeds weer in een verschillende vorm worden herhaald. Zoals het narratief dat de migranten “onze jobs afnemen”, bijvoorbeeld. Of het feit dat radicalen blijven beweren dat de islam “wordt aangevallen”. Dergelijke narratieven worden vaak niet ter discussie gesteld, omdat ze algemeen gangbaar geworden zijn of op een gesofisticeerde manier worden aangebracht.

Deze gids zal jongeren en opvoeders dan ook helpen om de confrontatie aan te gaan met haatdragende narratieven en om ze onderuit te halen en te vervangen. Er bestaan geen ‘doorsteekjes’: De lezer zal op deze pagina's niet dé uitspraak, slogan, meme of karikatuur terugvinden om alle haatspraak te bestrijden. Je zal echter begeleid worden in het onderscheiden van gevaarlijke verhalen die onze gemeenschappen doen afbrokkelen. En wat nog belangrijker is, je zal beproefde methoden terugvinden om sterke alternatieven aan te reiken. Niet gewoon om een ander verhaal te vertellen, maar om een waarheidsgetrouwer beeld te schetsen van de wereld rondom ons, namelijk een beeld dat anderen aanmoedigt om vooroordelen aan te vechten en kritisch te denken, en dat onze kennis en ons begrip van elkaar vergroot.

Deze gids komt van pas en is broodnodig. Ik hoop dan ook dat je erin zal slagen om er goed gebruik van te maken.

DANKBETUIGINGEN

We wensen iedereen te bedanken die aan deze gids heeft meegewerkt, en in het bijzonder:

- Die organisaties en individuen die hun goede praktijken, ervaringen en inzichten delen, en vooral de campagne van de Franstalige Gemeenschap in België voor het uittesten van een ontwerpversie van de gids, en ook Marius Jitea voor zijn bijdrage aan het verzamelen van goede praktijken.
- Salvador Sala (ad hoc-experten groep inzake Competenties voor democratisch handelen), Gavan Titley (Nationale Universiteit van Ierland), Anca-Ruxandra Pandeia (onderwijskundig adviseur aan het Europees Jeugdcentrum in Boedapest) en alle deelnemers aan de werkgroep rond de reikwijdte van deze gids.
- De deelnemers en opleiders in de opleidingscursus 'We CAN!' die plaatsvond in het Europees Jeugdcentrum in Straatsburg in maart 2017, en László Földi, de online communitymanager van de campagne, voor hun feedback over de eerste versie van de gids.

We hebben er alles aan gedaan om de auteurs van de teksten en de activiteiten te achterhalen en hen de nodige credits te geven. We verontschuldigen ons voor mogelijke weglatingen en onnauwkeurigheden en zullen die graag rechtzetten in de volgende uitgave.

INHOUDSTABEL

HOOFDSTUK 1 – DE GIDS

1.1. Inleiding tot de basisconcepten.....	11
1.2. De noodzaak van de gids	15
1.3. Narratieven gebruiken om haatspraak aan te pakken	19
1.4. Doelstellingen van de gids.....	21
1.5. Beoogde gebruikers van de gids	22
1.6. Educatieve aanpak	24
1.7. De campagne ‘No Hate Speech Movement’	25
1.8. Structuur van de gids	27

HOOFDSTUK 2 – HAATSPRAAK

2.1. Haatspraak definiëren.....	33
2.2. Categorieën voor de sociale analyse van haatspraak	37
2.3. Tegen wie is haatspraak gericht?	39
2.4. Twee voorbeelden van haatspraak in Europa.....	41

HOOFDSTUK 3 – ONLINE HAATSPRAAK EN SOCIALE MEDIA

3.1. Communicatie en Web 2.0	47
3.2. De aanpak van haatspraak door de sociale media.....	49
3.3. De rol van internetgeletterdheid.....	54
3.4. Campagne voeren via de sociale media	57

HOOFDSTUK 4 – NARRATIEVEN

4.1. Waarom spreken we over narratieven?	61
4.2. Hoe zit het verhaal nu eigenlijk in elkaar?	64
4.3. Narratieven als actiekaders: twee voorbeelden	69

HOOFDSTUK 5 – TEGEN EN- ALTERNATIEVE NARRATIEVEN

5.1. Inleiding tot tegen- en alternatieve narratieven	79
5.2. Tegen- of alternatieve narratieven?	81
5.3. Tegenboodschappen: publieke ruimte innemen	82
5.4. Alternatieve narratieven: een traject om gevestigde discours te veranderen.....	83
5.5. Een op mensenrechten gebaseerde aanpak van narratieven.....	84
5.6. Narratieven als een van de instrumenten in de toolbox.....	86

HOOFDSTUK 6 – ZICH VOORBEREIDEN OM ACTIE TE ONDERNEMEN

6.1. Wij kunnen dit!.....	94
6.2. Reageren door middel van de mensenrechten.....	95
6.3. Competenties ontwikkelen door acties	96
6.4. Uitdagingen bij offline en online campagnevoering	98
6.5. Vormen van engagement.....	99
6.6. Emoties, veiligheid en welzijn.....	101
6.7. De kracht van taal	103
6.8. Zorgen voor legitimiteit	107
6.9. De maatschappelijke steun voor jouw actie vergroten.....	110
6.10. Personele en materiële hulpmiddelen overwegen.....	111
6.11. Meer informatie vinden.....	112

HOOFDSTUK 7 – ZELF STAPSGEWIJS AAN DE SLAG GAAN

7.1. Fase 1: Beoordeel het onderdrukkende narratief	119
7.2. Fase 2: Ontwerp het tegennarratief.....	131
7.3. Fase 3: Pas het tegennarratief toe.....	145
7.4. Fase 4: Volg het tegennarratief op en evalueer het	153

BIJLAGEN

Bijlage 1: Veelgestelde vragen (FAQ's)	162
Bijlage 2: Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (Samenvatting).....	164
Bijlage 3: Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (Samenvatting)	165
Bijlage 4: Overzicht van een voorbeeldworkshop	167
Bijlage 5: Geannoteerde bronnen	169
Bijlage 6: Glossarium	172

DE GIDS

Deze gids biedt richtlijnen aan om tegen- en alternatieve narratieven te ontwikkelen om haatspraak te bestrijden en de mensenrechten te bevorderen, vooral in online omgevingen. De gids stelt een aantal online en offline communicatie- en educatieve benaderingen voor en ook tools om narratieven die haatspraak in stand houden en legitimeren te ondermijnen. Hij probeert de toolboxes van jeugdwerkers, opvoeders en activisten die zich reeds bezighouden met mensenrechtenwerk- en educatie of hiertoe bereid zijn te versterken. Hij is ontworpen voor en in het kader van de [No Hate Speech Movement](#), een jongerencampagne van de Raad van Europa voor online mensenrechten.

Dit inleidende hoofdstuk licht toe waarom een gids over tegen- en alternatieve narratieven tegen haatspraak belangrijk is. In het bijzonder wordt mensenrechteneducatie als een belangrijk middel gezien. Het beschrijft bovendien de doelstellingen van de gids, de beoogde gebruikersgroep en hoe de gids bijdraagt tot het werk van de No Hate Speech Movement. Het hoofdstuk geeft ook basisdefinities voor de belangrijkste termen die worden gebruikt: haatspraak, narratief en tegen- en alternatieve narratieven. Die termen worden in de volgende hoofdstukken meer in detail uiteengezet. Tot slot wordt er in het hoofdstuk uitgelegd hoe de gids is samengesteld.

1.1 | INLEIDING TOT DE BASISCONCEPTEN

HAATSPRAAK IN HET KORT

Haatspraak, zoals gedefinieerd door het Comité van Ministers van de Raad van Europa, omvat alle uitdrukkingvormen die rassenhaat, vreemdelingenhaat, antisemitisme en andere vormen van haat gebaseerd op intolerantie verspreiden, uitlokken, promoten of rechtvaardigen, waaronder intolerantie die wordt uitgedrukt door agressief nationalisme en ethnocentrisme, discriminatie en vijandigheid tegenover minderheden, migranten en mensen met een migrantenachtergrond.

Voor de campagne No Hate Speech Movement vallen ook andere vormen van discriminatie en vooroordelen, zoals zigeunerhaat, christianofobie, islamofobie, misogynie, seksisme en discriminatie op grond van seksuele geaardheid en genderidentiteit, duidelijk binnen het bestek van haatspraak.

ONLINE HAATSPRAAK

Online haatspraak is een fenomeen dat aanleiding geeft tot bijzondere bezorgdheid. Het internet heeft nieuwe ruimten voor communicatie en interactie gecreëerd die echter aan minder beperkingen onderhevig zijn: Gebruikers kunnen zich verstoppen achter de anonimiteit en de afstand om haat te uiten tegenover anderen. Bovendien kan haat gemakkelijk verspreid en gedeeld worden, bijvoorbeeld via commentaren of opnieuw geposte berichten die een eigen leven gaan leiden naast de originele post. Dit kan desastreuze gevolgen hebben voor het beoogde doel van de haatspraak, maar kan ook de hele samenleving raken.¹

EEN BASISDEFINITIE VAN NARRATIEF

Narratief komt van het Latijn “narratio” of “narrationis”. Dit is ook het geval voor andere door het Latijn beïnvloede talen, zoals het Spaanse “narrativa” of het Roemeense “narativ”. In die taalwoordenboeken lijkt narratief een eerder formele term te zijn voor een verhaal of te verwijzen naar literaire genres zoals romans of proza. “To narrate” betekent een verhaal vertellen, een beschrijving geven van gebeurtenissen of ervaringen, ongeacht of ze waar gebeurd of verzonnen zijn.

Beide termen, “narratief” en “verhaal” worden onderling verwisselbaar gebruikt wanneer ze dezelfde algemene betekenis hebben: Een narratief ontwikkelen of een verhaal vertellen houdt in dat er personages en een plot gecreëerd worden. Dit omvat de creatie van de mensen en de rollen die zij zullen spelen in het verhaal en ook de volgorde van de gebeurtenissen of acties. Narratieven combineren vaak echte en fictieve elementen zodat ze aannemelijk, interessant en overtuigend klinken. Zo is het bijvoorbeeld gebruikelijk dat verhalen in kinderboeken twee hoofdpersonages hebben, namelijk een prins en een prinses. De typische plot is dat de prinses ontvoerd wordt en een prins haar redt. Daarna trouwen ze en leven ze nog lang en gelukkig.

Verhalen houden vaak verband met de overheersende standpunten en ideeën die in de samenleving de ronde doen over hoe de realiteit er zou moeten uitzien en over wat als mogelijk en normaal wordt beschouwd. Verhalen van prinses en prinsessen hebben bijvoorbeeld betrekking op de “grote verhalen” of narratieven rond gender en de machtsverhoudingen in de samenleving. Het verhaal van een prinses die als zwak en hulpeloos wordt voorgesteld en die door een prins wordt gered die als sterk en wijs wordt afgebeeld versterkt het narratief van ongelijke genderrelaties, wat een bepaalde sociale verwachting van genderrollen in de hand werkt. Dit is echter niet altijd het geval. In andere traditionele verhalen worden vrouwelijke personages geportretteerd als sterke personages en hebben ze een andere verhouding met de prins. Veel verhalen kunnen hetzelfde onderliggende narratief hebben. Tegelijkertijd kunnen er veel verhalen zijn met verschillende narratieven, namelijk door de personages, de plot en de context te wijzigen.

EEN SPROOKJE

Aurora is een mooie jonge prinses die in een kasteel woont. Een heks vervloekt haar zodat ze op een dag haar vinger zal prikken aan de spindel van een spinnewiel en jaren aan een stuk zal slapen. Wanneer ze 16 is, prikt ze haar vinger aan een spindel en valt ze in slaap. Honderd jaar later wordt ze ontdekt door een moedige prins die verliefd op haar wordt en haar kust, waardoor de vloek wordt verbroken. Ze trouwen met elkaar en leven nog lang en gelukkig.

Narratieven

Narratieven betreffende gender: Prinsessen worden gered door moedige prinses. Vrouwen en mannen trouwen en leven nog lang en gelukkig.

Narratieven betreffende de politieke organisatie: Landen worden bestuurd door wijze en nobele koningen en koninginnen die de macht erven van hun ouders (monarchie).

Een narratief is een logisch, intern coherent verslag en interpretatie van samenhangende gebeurtenissen of stukjes informatie die steek houdt voor de lezer of toehoorder. In het voorbeeld van de prins en de prinses zijn er twee interpretaties van wat er gebeurd is. De ene is dat de prins moedig is en de prinses gered heeft. Er is echter ook het grotere verhaal en de interpretatie van genderrelaties binnen het verhaal. Een “klein” verhaal of sprookje bevat een waardesysteem en draagt dit uit. Het gaat om ideeën over wat als goed en normaal gedrag wordt beschouwd.

Het probleem ontstaat wanneer alle “kleine” verhalen hetzelfde “grote” verhaal vertellen en dit als het enige narratief wordt voorgesteld. In veel contexten worden ongehuwde vrouwen of koppels van hetzelfde geslacht gediscrimineerd omdat ze niet voldoen aan de heersende opvattingen over hoe genderrollen en relaties er moeten uitzien. Wanneer een narratief wordt voorgesteld als het enige juiste of normale en alternatieven worden geweigerd of, in extreme gevallen, er wordt opgeroepen tot geweld tegen iedereen die dit in vraag stelt, staan de fundamentele van een pluralistische en diverse samenleving op het spel, te beginnen met het recht op vrijheid van gedachte, vrijheid van godsdienst en overtuiging, enz. Het probleem wordt ernstiger in het geval van gewelddadige en extremistische narratieven, waaronder haatspraak.

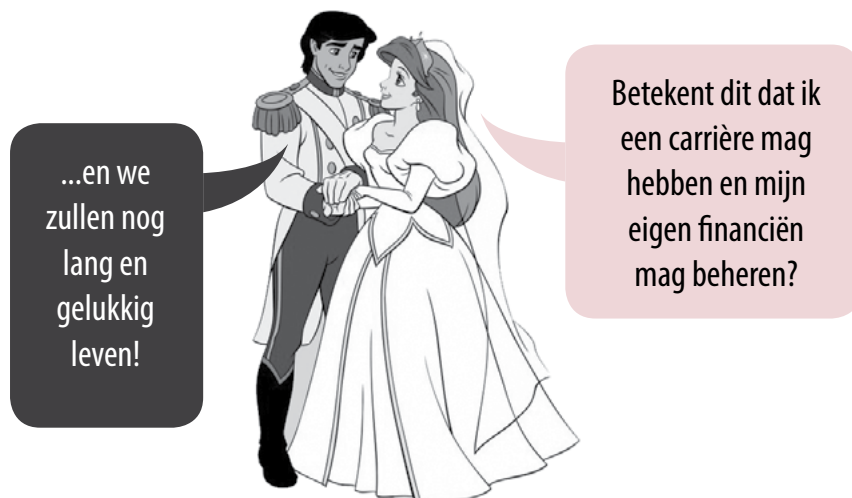

- Welke termen worden er in jouw taal gebruikt om te verwijzen naar haatspraak, narratieven of verhalen?
- Wat betekenen ze?
- Zijn er verschillen of overeenkomsten met de basisdefinities die hier worden aangereikt?

EEN BASISDEFINITIE VAN TEGEN- EN ALTERNATIEVE NARRATIEVEN

Praten over tegen- en alternatieve narratieven is enkel zinvol wanneer dit gebeurt in relatie tot datgene waartegen ze gericht zijn of waarvoor ze een alternatief bieden. Deze gids focust op narratieven die gericht zijn tegen en alternatieven voorstellen voor haatspraak en het geweld en de discriminatie die ze wenst uit te dragen, te rechtvaardigen of te verspreiden.

Tegen- en alternatieve narratieven bestrijden haatspraak door de narratieven waarop ze gebaseerd is in diskrediet te brengen en te deconstrueren. Ze stellen ook (alternatieve) narratieven voor die gebaseerd zijn op mensenrechten en democratische waarden, zoals openheid, respect voor diversiteit, vrijheid en gelijkheid. Ze kunnen dit doen door alternatieve en correcte informatie aan te bieden, humor te gebruiken en emoties over de betreffende kwesties aan te spreken, en door andere invalshoeken en meningen te verwoorden. Een alternatief narratief voor de heersende narratieven van genderongelijkheid dat gebruikt maakt van humor wordt bijvoorbeeld weergegeven in de onderstaande tekening. Hier toont het personage van de prinses dat ze over zelfvertrouwen en de kracht beschikt om een gelijke toegang te eisen tot kansen en middelen.

Gebaseerd op een meme door The Social Cinema²

De term “tegenarratieven” wordt vooral vaak gebruikt in het kader van activiteiten tegen gewelddadig extremisme en terrorisme, en beklemtoont de noodzaak om gewelddadige narratieven die aantrekkelijk kunnen lijken, vooral voor jongeren, te deconstrueren en af te zwakken. Het gebruik van de term “alternatieve narratieven” beklemtoont hoe belangrijk het is om verschillende versies aan te brengen en onderstreept positieve alternatieven die niet gewoon het tegenbeeld vormen van de narratieven die ze willen tegengaan en die die narratieven niet versterken of erkennen door erop te focussen.

Het onderscheid tussen de twee termen is in de praktijk meestal vaag, aangezien een tegenarratief een alternatief narratief veronderstelt of impliceert. In deze gids worden de beide termen gebruikt, tegen- en alternatieve narratieven of één ervan, afhankelijk van de klemtoon die wordt gelegd. De gids gaat echter uit van de idee dat het niet volstaat om een gewelddadig narratief te bestrijden, aan de kaak te stellen en te deconstrueren. Het is belangrijk om niet-uitsluitende alternatieve narratieven voor te stellen, te ontwikkelen en te verspreiden die op de mensenrechten gebaseerd zijn.

Net zoals de campagne No Hate Speech Movement kiest deze gids bewust voor een aanpak die uitgaat van de mensenrechten. Elk tegen- of alternatief narratief moet op twee kernideeën gestoeld zijn:

- De mensenrechten vormen de grondslag van narratieven die haatspraak bestrijden.
- Op mensenrechten gebaseerde narratieven spelen een belangrijke rol in emanciperende en transformerende strategieën voor jongeren, en nog meer zelfs voor diegenen die rechtstreeks het doelwit van haatspraak of haatboodschappers waren.

- In welke context hoorde jij voor het eerst over narratieven, tegenarratieven en alternatieve narratieven?
- Welke zijn veelvoorkomende belangrijke narratieven in jouw context?
- Wat vertellen ze jou over de machtsrelaties binnen jouw sociale context?

1.2 | DE NOODZAAK VAN DE GIDS

De gids werd samengesteld omdat verschillende zaken samenvielen: 1) de behoeften en ervaringen van de campagne No Hate Speech Movement om een antwoord te bieden op haatspraak; 2) de huidige uitdagingen waarmee een cultuur van democratie en mensenrechten wordt geconfronteerd, en de inspanningen om die aan te pakken en 3) de noodzaak om geschikte tools te vinden om in te spelen op gewelddadig extremisme en terrorisme, vooral online, terwijl voortgebouwd wordt op eerdere ervaringen. Dit heeft duidelijk een invloed gehad op de doelstellingen van de gids en de benaderingen waar hij voor pleit.

DE BALANS OPMAKEN VAN DE CAMPAGNE NO HATE SPEECH MOVEMENT

Deelnemers en organisatoren van de campagne No Hate Speech Movement voerden een evaluatieproces uit en dachten na over de methoden en de impact van de campagne (2013-2015). Een van de beschouwingen was dat de campagnevoerders zich vaak toegespitst hadden op het aanpakken van de oorzaken en de algemene drijfveren van haatspraak. Zo bestreden ze haatspraak door mensenrechteneducatie en sensibilisering. Ze richtten zich ook op het medium van haatspraak, bijvoorbeeld door haatdragende content te verwijderen of te melden. Tot slot betrokken ze het voorwerp of de boodschapper van haatspraak, bijvoorbeeld door gerechtelijke stappen te ondernemen of de anonimiteit aan te pakken.

Minder acties waren echter gericht op de inhoud van haatspraak. Tegennarratieven leken daarom bijzonder nuttig en noodzakelijk om de tekst of de inhoud van de haatdragende boodschappen aan te pakken en te neutraliseren. Haatdragende content zou geneutraliseerd worden doordat er zich, naast het verhaal en de interpretatie die werden voorgesteld, andere verhalen en interpretaties van de realiteit zouden ontwikkelen.

Die beschouwingen werden in overweging genomen bij de planning van de tweede fase van de campagne. In de strategie die de Gezamenlijke Raad Jeugd goedkeurde voor de campagne in de periode 2015-2017 werd opgeroepen om de bestaande tools voor melding en educatie aan te vullen met tegennarratieven. Een gebruiksvriendelijke online tool zou campagnevoerders moeten helpen om tegen- en alternatieve narratieven te gebruiken om haatspraak doeltreffender aan te pakken.

Als reactie op die verwachtingen evalueerde een groep experts in februari 2016 de mogelijkheden en uitdagingen die de ontwikkeling van deze gids en het gebruik van tegennarratieven als strategisch instrument in de campagne met zich zouden meebrengen. De groep bestond uit jeugd- en mensenrechtenwerkers, opvoeders, academici en mediadeskundigen. Ze stelden de parameters en richtlijnen voor en legden de voornaamste inhoud van deze gids vast. De gids werd collectief opgesteld door groepsleden die de teksten opsmukten met praktijkvoorbeelden van nationale campagnes en partners.

De beschouwingen betreffende de impact en de opvolging van de campagne gebeurden in een context waarin Europa met grote uitdagingen werd geconfronteerd: de impact van besparingsmaatregelen, de gevolgen van terroristische aanslagen en de toenemende vreemdelingenhaat en islamofobie, om er maar enkele op te sommen. De complexiteit van de kwesties waar het om gaat en de vragen die daaruit voortvloeien zijn voor iedereen intimiderend, voor politieke leiders, voor opvoeders en voor jongeren die de behoefte voelen om die vraagstukken aan te pakken. De antwoorden zullen niet eenvoudig of gemakkelijk zijn, maar mogen omwille van die redenen niet uit de weg worden gegaan. De huidige uitdagingen moeten worden gezien als mogelijkheden tot reflectie en constructieve actie.

DE MISSIE VAN DE RAAD VAN EUROPA INZAKE MENSENRECHTEN

Op institutioneel niveau werden de inspanningen om de mensenrechtenwaarden te promoten en te waarborgen nieuw leven ingeblazen door het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens. Nieuwe mensenrechtennormen, zoals die in het Verdrag van Istanboel³ (het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huishoudelijk geweld) en het Verdrag van Lanzarote⁴ (kinderen beschermen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik) tonen duidelijk aan dat er een gedeelde consensus bestaat bij de 47 lidstaten om de mensenrechten voor iedereen uit te breiden en te verbeteren.

Die verworvenheden worden in twijfel getrokken door de terroristische aanslagen op Europese steden die een rechtstreekse impact hebben gehad op duizenden slachtoffers. De reactie van de Raad van Europa was een actieplan dat erop gericht is om de mensenrechten, de democratie en de rechtsorde te vrijwaren in de strijd tegen terrorisme door maatregelen te nemen voor de preventie ervan, meer bepaald het Actieplan voor de bestrijding van gewelddadig extremisme en radicalisering tot terrorisme (2015-2017)⁵ dat werd goedgekeurd door het Comité van Ministers in mei 2015. Een van de belangrijkste doelstellingen ervan is het voorkomen en bestrijden van gewelddadige radicalisering door onderwijs- en sociale maatregelen. Het Actieplan beklemtoont het belang van onderwijs en jeugdwerk:

Er moet actie worden ondernomen om gewelddadige radicalisering te voorkomen en de capaciteit van onze samenlevingen te vergroten om alle vormen van extremisme te verwerpen. Formeel en informeel onderwijs, jeugdactiviteiten en de opleiding van belangrijke actoren (met inbegrip van media, politieke domeinen en sociale sectoren) spelen hierbij een cruciale rol.

Het Actieplan maakt specifiek melding van de noodzaak van tegennarratieven voor het misbruik van godsdienst en het belang van het teruggeven van de online mediaruimte als een plaats voor maatschappelijke betrokkenheid en democratisch burgerschap:

Er is een duidelijker begrip nodig van de manier waarop sociale media en internet als een middel voor radicalisering worden gebruikt, en er moet meer nadruk gelegd worden op het voorkomen van de verspreiding van extremistische standpunten en de aanwerving van terroristische vechters door middel van nieuwe communicatienetwerken. Een belangrijk onderdeel van het antwoord zal de ontwikkeling zijn van een overtuigend tegennarratief dat gebaseerd is op initiatieven van gewone mensen, verspreid door dezelfde communicatienetwerken.

Het Actieplan omvat de uitbreiding en de versterking van de No Hate Speech Movement (2015-2017) door:

praktische tools te verstrekken aan nationale autoriteiten die opvoeders, jeugd- en sociaal werkers en wetshandhavingpersoneel willen opleiden, en bij de productie en de brede verspreiding van distributieartikelen aan kinderen, ouders en andere volwassenen via scholen, universiteiten, jeugdclubs en jeugdorganisaties.

De ontwikkeling van deze gids is een onderdeel van dit actieplan. Hij sluit aan bij het jarenlange engagement van de jeugdsector van de Raad van Europa om praktische tools aan te bieden die gegrondvest zijn op een mensenrechtenkader om alle vormen van haatspraak, onverdraagzaamheid en discriminatie aan te pakken. De gids treedt in de voetsporen van de jongerencampagnes All Different - All Equal tegen racisme, antisemitisme, vreemdelingenhaat en onverdraagzaamheid en van de verwezenlijkingen van het Human Rights Education Youth Programme, met name de gidsen [Compass](#) en [Compassito](#).

NIEUWE TOOLS, MAAR TOCH VOORTBOUWEND OP EERDERE ERVARINGEN

Hoewel de term ‘tegnarratief’ beter bekend is geworden in de context van acties tegen radicalisering en gewelddadig extremisme, hebben verschillende disciplines en beroepsdomeinen al een lange traditie in het gebruik van narratieven die bedoeld zijn om geweld en onderdrukking te voorkomen. Zo werden er al tegennarratieven gebruikt als methode bij maatschappelijk werk, psychologie, politieke wetenschappen, bemiddeling en journalistiek. De vredeswetenschapper Johan Galtung (1996) bedacht de term ‘cultureel geweld’ om uit te leggen hoe elk aspect van een cultuur of idee, zoals verhalen, liedjes of taal, gebruikt kan worden om direct of structureel geweld te rechtvaardigen dat beschouwd wordt als een structuur die onrechtvaardigheid kan veroorzaken en in stand houden.

Onderdrukking en onrechtvaardigheid worden van oudsher discursief bestreden door te appelleren aan de gemeenschappelijke idealen van respect voor de menselijke waardigheid, zoals blijkt uit de geschiedenis van de mensenrechtenbewegingen. Narratieven worden gebruikt door heel wat organisaties en sociale bewegingen die negatieve stereotypen en ideeën die aanzetten tot geweld of geweld rechtvaardigen proberen tegen te gaan. Eén voorbeeld daarvan is de Anti-Defamation League die opgericht werd in de VS in 1913 “om de laster tegen het Joodse Volk een halt toe te roepen en rechtvaardigheid en een eerlijke behandeling voor iedereen te waarborgen”. Een tweede voorbeeld is het werk van de Anne Frank Stichting in Amsterdam. Die stichting speelt sinds 1957 een voortrekkersrol in het gebruik van narratieven in haar educatieve programma’s. Het verhaal van Anne Frank en haar dagboek ‘Het Achterhuis’ is een bron van inspiratie geweest voor velen en wordt op grote schaal gebruikt als educatief hulpmiddel. Meer recentelijk, in 2016, creëerde het [Radicalisation Awareness Network](#)⁶ tegennarratieven voor radicalisering en extremisme in de vorm van videoverhalen, onder andere.⁷

Deze gids bouwt voort op die ervaringen en draagt bij tot de ontwikkeling van het gebruik van tegen- en alternatieve narratieven die een expliciete en centrale dimensie van mensenrechteneducatie in zich dragen.

- Wat moet je leren om haatspraak binnen jouw context aan te pakken?
- Wat moeten de jongeren waarmee je werkt leren of wat hebben ze nodig om actie te ondernemen?

1.3 | NARRATIEVEN GEBRUIKEN OM HAATSPRAAK AAN TE PAKKEN

HAATSPRAAK IS GEBASEERD OP VOOROORDELEN EN NEGATIEVE STEREOTYPEN

Vooroordelen zijn heel moeilijk te veranderen. De kracht van een vooroordeel weerstaat meestal de realiteitstoets, zoals geïllustreerd door ontelbare complottheorieën. Voor diegenen die de aanwezigheid van de mens op de maan ontkennen, kunnen foto’s van Neil Armstrong die voet zet op de maan vervalst zijn, aangezien er geen foto bestaat van de persoon die de foto neemt. Toch kunnen vooroordelen niet met vooroordelen bestreden worden. Ze moeten weerlegd worden of gecompenseerd worden door feiten en strategieën die mensen uitnodigen en motiveren om andere aspecten van dezelfde realiteit te zien en die, hopelijk, anders te interpreteren.

NARRATIEVEN REPRODUCEREN VOOROORDELEN EN STEREOTYPEN

We veronderstellen en geloven vaak dat verhalen waar zijn, vooral wanneer ze geloofwaardig lijken en afkomstig zijn van mensen die we vertrouwen of mensen aan wie politieke, sociale, economische of culturele macht is toevertrouwd. Heel wat mensen lijken iemand te kennen die iemand kent die iemand anders heeft ontmoet die gesjoemeld heeft om sociale uitkeringen te krijgen. Ook al is er statistisch bewijs voorhanden dat dergelijk frauduleus gedrag onbelangrijk is voor de duurzaamheid van de sociale zekerheid, toch zullen bepaalde mensen blijven geloven dat het de armen of de immigranten zijn die het sociale zekerheidsstelsel in gevaar brengen.

NARRATIEVEN ZIJN KRACHTIG ONLINE

Narratieven geven vorm aan de manier waarop we denken en de wereld zien. Ze circuleren en verspreiden zich vanzelfsprekend ook online. Meestal gaan narratieven online enkel een nieuw leven leiden omdat commentaren anoniem kunnen worden gepost en in de veronderstelling dat men ongestraft zal blijven. Ze zijn invloedrijk omwille van hun bereik en mobiliteit over meerdere platformen en online ruimten. Ze zijn krachtig aangezien ze helpen bepalen wat als normaal en sociaal aanvaardbaar wordt beschouwd, bijvoorbeeld in de vorm van een grap of een video die gedeeld wordt bij het onderhouden van online contacten. Jongeren zijn online makkelijk beïnvloedbaar door de druk van leeftijdsgenoten en het feit dat ze te veel worden blootgesteld en vertrouwen op online socialisatie en communicatiemiddelen. De impact hiervan wordt nog versterkt doordat ze niet internetgeletterd of mediabewust zijn. Zonder bemiddeling kunnen online narratieven geloofwaardig lijken en, in elk geval, het wereldbeeld van jongeren beïnvloeden, ook al lijken ze overdreven of artificieel.

Narratieven worden ook gebruikt om op te roepen tot geweld en geweld te rechtvaardigen. Extremistische propaganda gebruikt narratieven die gebaseerd zijn op gewelddadige en uitsluitende ideologieën door een gepolariseerd wereldbeeld (“zij” tegen “ons”) voor te stellen en in te spelen op gevoelens van angst, woede en verbittering. Extremisten gebruiken geïndividualiseerde tactieken die rekening houden met de behoeften en emoties van jongeren. Online communicatie wordt voorgesteld als iets wat direct en vriendelijk is, iets wat het gevoel creëert van erbij te horen en deel uit te maken van iets groters en heldhaftigs. Onderzoek toont aan dat negatieve stereotypen en extremistische narratieven er sterk toe bijdragen dat geweld aanvaardbaar wordt en er sneller tot gewelddadig gedrag wordt overgegaan. Gewelddadig gedrag kan niet enkel worden verklaard door de aanwezigheid van een haatdragend narratief, maar het is een belangrijke factor.

NARRATIEVEN BEVORDEREN ONLINE MENSENRECHTEN

Narratieven die de mensenrechten bevorderen hebben ook al online ruimte ingenomen. Individuen en gemeenschappen van activisten gebruiken het internet om narratieven van hoop en mensenrechten te verspreiden en tot stand te brengen. In de recente geschiedenis zijn er meerdere voorbeelden van inspirerende emanciperende narratieven terug te vinden, zoals de online campagne [HeforShe](#)⁸ over gendergelijkheid of de No Hate Speech Movement, waarvan deze gids een onderdeel is. In beide gevallen promoten jongeren via online acties narratieven die gebaseerd zijn op de mensenrechten en op de democratische waarden ‘respect voor diversiteit’, ‘vrijheid’ en ‘gelijkheid’.

DRAAIT HET ALLEMAAL ROND LIEFDE EN GERECHTIGHEID?

De aantrekkingskracht van haatspraak-narratieven is ook dat ze vaak gestoeld zijn op idealen van liefde en gerechtigheid: liefde voor de natie, voor het gezin, voor God. Zich verzetten tegen de meerderheid en tegen oppermachtige en zelfingenomen individuen, ongeacht of dit nu de autoriteiten, de media of intellectuele elites zijn, is aantrekkelijk omdat het rechtvaardig aanvoelt en rechtvaardigheid net gaat over het rechtzetten van misstanden. De verhalen en mythen van Robin Hood, Aladdin en Zorro zijn schoolvoorbeelden van moed, rechtvaardigheid en het beschermen van de onderdrukten tegen de machtigen of tegen de meerderheid. Haatspraak-narratieven klampen zich vast aan die gevoelens en idealen: De noodzaak om “onze” vrouwen te beschermen tegen opdringerige buitenlanders, om “onze” tradities te vrijwaren van de culturele globalisering, of om gerechtigheid te doen geschieden voor de onschuldige slachtoffers van een drone-aanval.

De honger naar liefde en gerechtigheid kan gestild worden met gelijkaardige verhalen van liefde en rechtvaardigheid waar geen haatspraak en geweld bij komt kijken. Ze zullen misschien niet noodzakelijk dezelfde mensen aanspreken, maar ze zijn niettemin cruciaal om te zorgen voor een alternatieve zienswijze op het leven en de wereld.

1.4 | DOELSTELLINGEN VAN DE GIDS

Deze gids ondersteunt de doelstellingen van het jeugdbeleid van de Raad van Europa: Jongeren gelijke kansen en ervaringen bieden die hen in staat stellen de kennis, vaardigheden en competenties te ontwikkelen om volwaardig deel te nemen aan alle aspecten van de samenleving, waaronder de mogelijkheid op educatie voor democratisch burgerschap en mensenrechteneducatie. In dit opzicht probeert de gids jongeren en diegenen die met hen werken aan het stuur te plaatsen van sociale acties.

De gids is een aanvulling op Bookmarks als een middel om haatspraak te bestrijden door mensenrechteneducatie en probeert bij te dragen tot de algemene doelstelling van de campagne No Hate Speech Movement om nationale en Europese partners te mobiliseren om haatspraak en onverdraagzaamheid, zowel online als offline, te voorkomen en tegen te gaan.

In deze context is deze gids vooral bedoeld om de aanpak van haatspraak te versterken door haatspraak tegen te gaan, te neutraliseren en te voorkomen, en door de online media-ruimte in te nemen met positieve narratieven en voorbeelden van burgerlijke moed. Die algemene doelstelling kan ook omschreven worden in de volgende specifieke doelstellingen:

- De maatregelen tegen haatspraak verbeteren en opschalen door tegen- en alternatieve narratieven te gebruiken als een instrument.
- De online ruimte innemen met alternatieve, op mensenrechten gebaseerde narratieven.
- De analyse bevorderen van de rol van narratieven in zowel het bijdragen tot de verspreiding van haatspraak als het versterken van mensenrechteninitiatieven in de online ruimte.
- Goede praktijken rond het gebruik van tegen- en alternatieve narratieven delen, in het bijzonder uit Europese contexten, en een aanpak van mensenrechteneducatie volgen en jongeren betrekken.

Om voor de hand liggende redenen biedt deze gids geen op maat gemaakte tegen- en alternatieve narratieven aan voor haatspraak: Online haatspraak heeft veel facetten en elke aanpak moet rekening houden met verschillende factoren, waaronder tekst en context, en natuurlijk, de taal. Dit zou niet alleen onhaalbaar zijn in de praktijk maar ook onwenselijk: Mensenrechtenactivisten en campagnevoerders hebben autonomie en zelfvertrouwen nodig om hun eigen tegennarratieven te ontwikkelen en niet noodzakelijk om die van iemand anders te reproduceren, ook al zijn ze afkomstig van de Raad van Europa.

1.5 | BEOOGDE GEBRUIKERS VAN DE GIDS

De gids is hoofdzakelijk bedoeld voor jonge activisten en deelnemers aan de campagne No Hate Speech Movement, maar ook voor alle jonge activisten en opvoeders die zich reeds inzetten om de mensenrechten te bevorderen of gemotiveerd zijn om dit te doen.

JONGEREN VOOR ONLINE MENSENRECHTEN

Jongeren worden vooral beïnvloed door haatspraak, en meer specifiek online haatspraak, omwille van de belangrijke rol die ze op het internet en de sociale mediaplatformen speelt in het leven van de zogenaamde digital natives. Toch is het niet omdat ze weten hoe ze online tools moeten gebruiken dat ze ook weten hoe ze zichzelf moeten beschermen tegen online gevaren en hoe ze manipulerende technieken en propaganda kunnen herkennen en erop reageren. De adolescentie en de jeugd zijn belangrijke periodes voor de ontwikkeling van iemands identiteit en levensvaardigheden, waaronder vaardigheden inzake internetgeletterdheid. Tegelijkertijd hebben jongeren het potentieel om van een uitdagende ervaring te leren, wanneer ze daarbij ondersteund worden. Dit kan hen helpen groeien als individuen en als burgers. Ze kunnen wat ze aanleren delen met hun leeftijdsgenoten en innovatieve initiatieven ondernemen met enthousiasme, creativiteit en moed.

Opvoeders en jeugdwerkers spelen een sleutelrol in het ondersteunen van de leerervaringen van jongeren. 'Opvoeders' wordt hier in brede zin opgevat, namelijk diegenen die zich bezighouden met activiteiten in het formeel, niet-formeel en/of informeel onderwijs. Opvoeders worden vaak gezien als leerkrachten die in het formele onderwijs werken en, in mindere mate, in het niet-formele onderwijs, zoals jeugdwerkers in jeugdhuizen of jeugdorganisaties. In deze context worden ook mensenrechtenactivisten en campagnevoerders als belangrijke onderwijsactoren beschouwd, ook al maken hun acties misschien geen deel uit van het formele of gecertificeerde onderwijs, maar meestal van niet-formele en informele onderwijsactiviteiten.

De directe begunstigden van deze gids moeten jonge activisten en opvoeders zijn die reeds werkzaam zijn binnen de campagne, alsook opvoeders, mensenrechtenactivisten en jeugdwerkers die met jongeren rond mensenrechteneducatie werken of die er interesse in hebben. De jongeren worden beschouwd als de belangrijkste protagonisten en leiders van onderwijsactivisten, aangezien ze het meest vertrouwd zijn met de realiteit en de taal van jongeren binnen hun contexten. Jonge activisten zijn, min of meer bewust, peer educators. De gids is met andere woorden bedoeld voor opvoeders, waaronder dus wordt verstaan iedereen die binnen een onderwijssetting werkzaam is.

OPVOEDERS

Niet-formeel onderwijs

Opvoeders die in niet-formele onderwijssettings werken, kunnen de No Hate Speech Movement ondersteunen of nieuwe campagnes voor mensenrechteneducatie ontwikkelen door gebruik te maken van narratieven als tools. Jongeren-ngo's, jeugdcentra en -clubs, studentenverenigingen en informele online groepen kunnen allemaal initiatieven ontwikkelen om de jongeren in hun gemeenschappen te bereiken. Die groepen en verenigingen zijn belangrijke ruimten voor de socialisatie en democratische burgerschapsvorming van jongeren. Niet-formele onderwijsmethodologieën beklemtonen het belang van ervaringsleren en leerdergerichte benaderingen waarbij jongeren in een veilige ruimte kunnen ontdekken en leren.

Formeel onderwijs

Opvoeders die in scholen werken of in instellingen voor beroepsopleiding en hoger onderwijs kunnen ook hun voordeel halen uit deze bron. Hij draagt bij tot onderwijs voor democratisch burgerschap en mensenrechteneducatie in het kader van het [Handvest van de Raad van Europa inzake onderwijs op het gebied van democratisch burgerschap en mensenrechten](#).⁹ Hij is bovendien gebaseerd op en promoot verschillende van de Competenties voor Democratische Cultuur.¹⁰ De rol van opvoeders is van vitaal belang omdat ze vaak de eersten zijn die haatspraak ontdekken die een invloed heeft op hun leerlingen. Deze gids kan bijdragen tot specifieke onderwerpen binnen het curriculum van sociale wetenschappen, zoals geschiedenis, (mondiaal) burgerschap of burgereducatie. Speciale interdisciplinaire projecten of buitenschoolse activiteiten kunnen de ontwikkeling omvatten van een tegen-narratief-campagne over een kwestie die de leerlingen aanbelangt, en de hele onderwijsgemeenschap betrekken.

In hoger onderwijssettings kan de gids van speciaal belang zijn voor studenten in maatschappelijk werk, onderwijs, journalistiek, mediastudies, kunst, film, theater, sociologie en politieke wetenschappen, vrede- en conflictstudies, genderstudies en mondiale studies.

Informeel onderwijs

Mensenrechtenactivisten, maatschappelijk werkers, journalisten, beheerders van de online community, lokale overheidsfunctionarissen en beleidsmakers kunnen bij hun acties en publieke voorlichtingscampagnes door een narratieve en mensenrechtenbril kijken. De kracht van informele onderwijsactiviteiten kan het best geïllustreerd worden door de impact van media en amusement op jongeren en mag nooit worden onderschat. Bovendien zijn openbare ruimtes ook educatieve ruimtes. Kunsttentoonstellingen in parken, muurschilderingen in openbare ruimtes, musea en andere culturele activiteiten zijn vormen van informeel onderwijs en hebben reeds bewezen een belangrijk instrument te zijn tot burgerschapsvorming.

De gids bouwt voort op de ervaring en tradities van jeugdwerk en mensenrechteneducatie in een Europese context en verwijst naar specifieke uitdagingen, voorbeelden en praktijken in Europa. Toch is het onmogelijk om de diversiteit van jeugdwerk en mensenrechteneducatie volledig te vatten in één enkel boek.

In een geglobaliseerde wereld en in het kader van een campagne die op vier continenten actief is gebruikt de gids ook ervaringen van buiten Europa, aangezien narratieven en tegennarratieven voor online haatspraak niet exclusief zijn voor de lidstaten van de Raad van Europa. De hoop is dat de gids gemakkelijk (en kritisch) kan worden aangepast voor gebruik in veel verschillende contexten en verrijkt kan worden door continue conversaties.

1.6 | EDUCATIEVE AANPAK

De No Hate Speech Movement is een jongerencampagne voor mensenrechten die gestuurd en gevoed wordt door de beginselen van mensenrechteneducatie. Deze gids kiest expliciet voor een aanpak van mensenrechteneducatie en is bedoeld voor activiteiten met en voor jongeren. Uit Compass, de gids voor mensenrechteneducatie met jongeren¹¹, kunnen we de volgende kerndimensies van mensenrechteneducatie samenvatten:

LEREN OVER MENSENRECHTEN

Het is belangrijk om kennis te hebben van de mensenrechten, welke ze zijn en hoe ze worden gewaarborgd of beschermd door nationale en internationale mensenrechteninstrumenten. In de context van haatspraak is het belangrijk om te weten welke mensenrechten geschonden of misbruikt worden en hoe, en welke relevante nationale en internationale rechtsinstrumenten van toepassing zijn.

LEREN DOOR MENSENRECHTEN

Educatieve activiteiten moeten worden georganiseerd en gefaciliteerd in overeenstemming met de mensenrechtenwaarden, zoals participatie, vrijheid van meningsuiting en respect voor diversiteit, en moeten de praktijk van mensenrechten in het onderwijs ondersteunen. Het leerproces is even belangrijk als de inhoud. Het zijn de mensenrechtenwaarden die moeten worden geïnternaliseerd en beleefd door een reflectief en emanciperend proces. Dit kan een proces van zelfreflectie zijn van een individu of een reflectief en actiegericht proces van een groep op basis van de idee van 'praxis', een concept dat ontwikkeld werd door de Braziliaanse pedagoog Paulo Freire.¹² Reflectie leidt tot actie en over actie moet gereflecteerd worden.

LEREN VOOR MENSENRECHTEN

Leren moet actiegericht zijn. Mensenrechteneducatie moet lerenden ondersteunen om de mensenrechten toe te passen op hun leven en actie te ondernemen, met andere woorden de mensenrechten, waaronder de online mensenrechten, bevorderen en verdedigen. Meedoen aan acties tegen haatspraak kan een waardevolle kans zijn voor de ontwikkeling van een individu en de verbetering van de rechten voor een hele groep of gemeenschap.

De gevolgde aanpak wordt ingegeven door het Handvest van de Raad van Europa inzake onderwijs op het gebied van democratisch burgerschap en mensenrechten. Dit beklemtoont de noodzaak om lerenden uit te rusten met de nodige kennis en vaardigheden om sociale cohesie, waardendiversiteit en gelijkheid te bevorderen en om conflicten op een geweldloze manier aan te pakken met respect voor elkaars rechten. Dit omvat media- en internetgeletterdheid op basis van respect voor uiteenlopende standpunten en mensenrechtenbeginselen, zowel offline als online.

1.7 | DE CAMPAGNE 'NO HATE SPEECH MOVEMENT'

De kerntaak van de Raad van Europa bestaat erin de democratie, de mensenrechten en de rechtsorde te bevorderen. Haatspraak ondermijnt die taak. Haatspraak vormt een bedreiging voor de democratie en de sociale cohesie. Naast de taak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens om gevallen van haatspraak die het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens schenden te sanctioneren, bevordert de Raad van Europa ook online veiligheid, pakt hij discriminatie aan en promoot hij competenties voor democratisch burgerschap via zijn verschillende instellingen en programma's. Onderwijsmiddelen, zoals de programma's Compass en Bookmarks van de Europese Jeugdcentra in Boedapest en Straatsburg en de activiteiten die ondersteund worden door het Europees Jeugdfonds, bevatten talrijke voorbeelden van die langdurige inspanningen op het vlak van jeugdwerk en mensenrechteneducatie. Campagnes zoals de campagne "Allemaal Anders - Allemaal Gelijk" in het verleden en de huidige campagne No Hate Speech Movement spelen een belangrijke rol bij het stimuleren van partnerschappen en het ondersteunen van actoren in de lidstaten om de waarden van mensenrechten en democratisch burgerschap te handhaven en te promoten. Ze zijn eveneens belangrijke voorbeelden van het engagement van de Raad van Europa om alle vormen van discriminatie en onverdraagzaamheid te bestrijden door een kader van mensenrechteneducatie.

De campagne No Hate Speech Movement staat voor gelijkheid, waardigheid, mensenrechten en diversiteit. Het is een project tegen haatspraak, racisme en discriminatie in de online expressie ervan.

De campagne is eveneens een hulde aan jeugdparticipatie en co-management. Ze kwam voort uit een voorstel van de jeugdvertegenwoordigers van de Adviesraad inzake Jeugd en werd onderschreven door de Gezamenlijke Raad Jeugd die de leden van de Adviesraad inzake Jeugd en de gouvernementele jeugdexpersten van de Europese Stuurgroep voor Jeugd verenigt.

STRATEGISCHE DIMENSIES VAN DE CAMPAGNE

De campagne is niet bedoeld om de vrijheid van meningsuiting online te beperken. Ze is ook niet tegen haat en gaat niet over lief zijn tegen elkaar. De campagne is gericht tegen online uitingen van haatspraak in al haar vormen, met inbegrip van die vormen die jongeren het meest raken, zoals cyberpesten en cyberhaat. De campagne is gebaseerd op mensenrechteneducatie, jongerenparticipatie en mediageletterdheid. Ze probeert haatspraak terug te dringen en online uitingen van racisme en discriminatie te bestrijden en draagt bij tot de voorkoming en verwerping van alle vormen van gewelddadig extremisme.

DOELSTELLINGEN VAN DE CAMPAGNE

De campagne richt zich op haatspraak en bindt er de strijd tegen aan door jongeren te mobiliseren als actoren en verspreiders van een cultuur van mensenrechten en democratisch burgerschap, zowel online als offline.

- Activiteiten inzake mensenrechteneducatie ondersteunen om actie te ondernemen tegen haatspraak en de risico's die dit met zich meebrengt voor de democratie en het welzijn van jongeren.
- Tools en mechanismen voor het melden van haatspraak ontwikkelen en verspreiden, vooral in haar online dimensies, waaronder die op nationaal niveau.
- Nationale en Europese partners mobiliseren om haatspraak en onverdraagzaamheid te voorkomen en te bestrijden, zowel online als offline.
- Mediageletterdheid en digitaal burgerschap promoten en de participatie van jongeren in internetgovernance ondersteunen.

NATIONALE CAMPAGNES

De campagne is opgestart en wordt geleid door de Raad van Europa, maar is gebaseerd op nationale campagnes die worden uitgevoerd in zijn lidstaten. De nationale overheden werden uitgenodigd om nationale campagnecomités op te richten die hun eigen nationale campagneplatformen en online tools in de nationale taal of talen beheren. Voorbeelden van nationale campagnepraktijken zijn te vinden op www.coe.int/youthcampaign.

ONLINE CAMPAGNETOOLS

Online platform – www.nohatespeechmovement.org

Dit is een online platform voor iedereen die interesse heeft om zich aan te sluiten bij de No Hate Speech Movement. Het bevat getuigenissen in de vorm van zelfgemaakte video's, foto's of andere visuele uitdrukkingen. Jonge activisten-moderatoren werken achter de schermen van de site om veiligheid en respect te garanderen.

Hate Speech Watch – www.nohatespeechmovement.org/hsw

Dit is een online databank om content met haatspraak op het internet op te sporen, te delen en te bespreken. Deze databank maakt het mogelijk om te koppelen met om het even welke content met haatspraak op het internet. Moderatoren monitoren en faciliteren de site door elke maand focusthema's te creëren op basis van de voornaamste interesse van de online community. Er worden ook speciale functies voorzien om "actie te ondernemen" wanneer de vastgestelde en besproken haatspraak verdere actie vereist.

Site voor de coördinatie van de campagne

– www.coe.int/youth-campaign

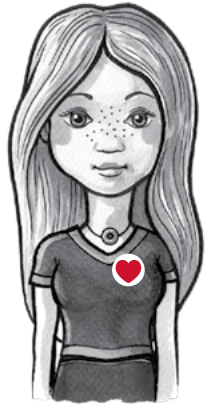
Op deze site kan men campagnemateriaal, instrumenten en informatie vinden over de nationale campagnes en de Europese partners en ook een samenvatting van de activiteiten van de Raad van Europa rond haatspraak.

1.8 | STRUCTUUR VAN DE GIDS

De gids is opgedeeld in zeven hoofdstukken. Hoofdstukken 2 en 3 definiëren haatspraak en leggen dit uit, vooral wanneer dit online gebeurt. Hoofdstukken 4 en 5 geven een inleiding tot het concept van narratieven en definiëren tegen- en alternatieve narratieven. Hoofdstukken 6 en 7 zijn eerder actiegericht en bieden stapsgewijze begeleiding aan bij de ontwikkeling van tegen- en alternatieve narratieven in de strijd tegen haatspraak door tips, voorbeelden en praktische tools aan te reiken.

Er wordt gebruik gemaakt van het fictieve verhaal van een groep jongeren die besluiten om een tegennarratief-campagne op te zetten. Het verhaal is gebaseerd op echte ervaringen met haatspraak en acties. Het begeleidt de teksten van elk hoofdstuk als in een reis. Dit is hun reis van ontdekking, verkenning, empowerment en actie. Het is natuurlijk niet de bedoeling om te beweren dat dit de enige mogelijke aanpak is tegen haatspraak en haatdragende narratieven. De voorbeelden in deze gids mogen niet kritiekloos worden overgenomen. Elke gebruiker en activist moet zijn of haar eigen reis ontwerpen en plannen met de jongeren waarmee hij of zij werkt en de aangereikte tools aan hun eigen contexten aanpassen.

Het verhaal begint met Oli. Oli is een achttienjarig meisje dat een ervaring heeft gehad met haatspraak. Ze is gretig op zoek naar antwoorden om te begrijpen wat haatspraak is en wat ze er tegen kan doen. Haar vriend Ale is de eerste die hiervan hoort. Hij is een jongen die in het verleden haatspraak heeft meegemaakt en een empoweringsproces heeft doorlopen dat van hem een online activist heeft gemaakt. De twee vormen samen de basis van een groep die beslist om actie te ondernemen. Door hun ontmoetingen met verschillende mensen leren ze de narratieven kennen die in de berichten zitten die ze hebben ontvangen. Ze ontdekken samen verschillende manieren om een tegennarratief te ontwikkelen en overwinnen de vele uitdagingen waarmee ze geconfronteerd worden. Ze bouwen voort op de instrumenten die ze ter beschikking hebben, maar vooral op hun echte motivatie en moed!

Mijn naam is Oli. Ik heb e-mails ontvangen waarin dingen staan zoals "Begin maar je valiezen te pakken en ga naar huis." Zelfs mijn vrienden maken grapjes over ons online. Ik ben bang, maar ik wil ook iets meer doen dan het gewoon te melden. Wil jij me vergezellen op mijn reis?

OVERZICHT VAN DE HOOFDSTUKKEN

Hoofdstuk 2: Haatspraak

Dit hoofdstuk definieert haatspraak vanuit het standpunt van de mensenrechtenwetgeving, dus zoals vastgelegd in nationale en internationale wetten. Het stelt ook basistools voor de sociale analyse van haatspraak voor.

Hoofdstuk 3: Online haatspraak en sociale media

Hoofdstuk 3 legt uit hoe haatspraak online gebeurt en zich uitbreidt, vooral via de sociale media, en hoe sociale mediaplatformen haatspraak definiëren en reguleren. Sociale mediaplatformen zijn actoren in het toelaten of beperken van haatspraak en niet enkel virtuele ruimten voor interactie. In dit hoofdstuk wordt uitgelegd waarom internetgeletterdheid noodzakelijk is en hoe sociale media moeten worden gebruikt om tegen- en alternatieve narratieven voor haatspraak te ontwikkelen.

Hoofdstuk 4: Narratieven

Hoofdstuk 4 definieert het concept 'narratief' en de rol die het speelt bij het bevorderen of inperken van haatspraak. Het reikt praktische tools aan voor de analyse en deconstructie van sociale en politieke narratieven en past ze toe op twee voorbeelden, namelijk het xenofobe narratief 'Ze stelen onze jobs' en het inclusieve narratief van de verkiezingscampagne 'Yes, We Can' van Barack Obama.

Hoofdstuk 5: Tegen- en alternatieve narratieven

Hoofdstuk 5 definieert tegen- en alternatieve narratieven als actiestrategieën. Het maakt een onderscheid tussen korte- en langetermijnstrategieën en situeert tegen- en alternatieve narratieven binnen de context van andere actievormen: mensenrechteneducatie, politieke belangenbehartiging (advocacy), jeugdwerk en juridische acties.

Hoofdstuk 6: Zich voorbereiden om actie te ondernemen

Hoofdstuk 6 biedt beschouwingen aan en tools om zich voor te bereiden op acties. Actie ondernemen in gepolariseerde situaties is in veel opzichten uitdagend en gevoelig, vooral wanneer er jongeren betrokken zijn. Een goede voorbereiding is dan ook essentieel.

Hoofdstuk 7: Zelf stapsgewijs aan de slag gaan

Hoofdstuk 7 bevat een stappengids voor de ontwikkeling van een alternatief of tegennarratief-campagne. Daarin worden vier fases voorgesteld: de beoordeling, het ontwerp, de uitvoering en de evaluatie, en een aantal stappen in elke fase. Het bevat een reeks tools en tips met illustratieve voorbeelden.

Bijlagen

De bijlagen bevatten een aantal bijkomende maar niettemin belangrijke tools: een aantal vaak gestelde vragen, een samenvatting van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, een samenvatting van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, een voorbeeld van een workshopsessie, een lijst van geannoteerde bronnen en een glossarium.

GEBRUIKTE ICONEN

KERNGEDACHT

De gids biedt inzichten in het thema vanuit de theorie en de praktijk. Dit icoon wijst op een belangrijk concept, punt of bericht.

VRAGEN VOOR REFLECTIE

Die vragen helpen om na te denken over wat de voorgestelde ideeën betekenen in verschillende persoonlijke, onderwijs-, jeugdwerk- of activisme-contexten.

TOOLS

Specifieke tools voor analyse en actie.

TIPS

Nuttige tips en ideeën die voortvloeien uit de praktijk en het onderzoek rond het thema.

VOORBEELD

Ideeën worden geïllustreerd met specifieke voorbeelden. Dit icoon wijst op een korte beschrijving van het voorbeeld.

VOORBEELDEN UIT

DE CAMPAGNE 'NO HATE SPEECH MOVEMENT'

De gids illustreert de actie-ideeën met korte beschrijvingen van relevante, specifieke en recente voorbeelden van activiteiten die geleid worden door de campagne(s) van de No Hate Speech Movement.

PERSONAGES VAN HET FICTIEVE VERHAAL IN DEZE GIDS

De personages zijn een groep jongeren die beslissen om een tegen-narratief-campagne op te starten in hun middelbare school, met de steun van hun leerkrachten en een jeugdwerker. Hun foto's verschijnen overal in de gids naast een korte beschrijving van hun verhaal, op basis van voorbeelden uit het echte leven van jongeren die met haatspraak geconfronteerd zijn en besloten hebben actie te ondernemen.

SAMENVATTING VAN HET HOOFDSTUK IN 5 PUNTEN

- Deze gids reikt elke geïnteresseerde opvoeder, activist en jeugdwerker richtlijnen en praktische tools aan om tegen- en alternatieve narratieven te ontwikkelen om haatspraak aan te pakken.
- Narratieven werken zowel offline als online en zijn krachtig in het uitdagen van negatieve stereotypen en het bevorderen van de mensenrechten.
- De gids beantwoordt aan de behoeften die werden vastgesteld door deelnemers aan de campagne en de oproep tot actie zoals uitgedrukt in het actieplan van het Comité van Ministers van de Raad van Europa, "The fight against violent extremism and radicalisation leading to terrorism" (CM (2015) 74).
- De gids stelt de ontwikkeling voor van tegen- en alternatieve narratieven vanuit een expliciet op mensenrechten gebaseerde aanpak die voortbouwt op het jeugd-beleid van de Raad van Europa en zijn missie rond mensenrechten en burgerschapsvorming.
- Er moet actie ondernomen worden! Je kan een tegen- of alternatief narratief-campagne ontwikkelen!

SLOTOPMERKINGEN

- ¹ Meer info over online haatspraak, internetgeletterdheid en online burgerschap is terug te vinden in Gomes, R. (ed.) (2013), Bookmarks: A Manual for Combating Hate Speech Online through Human Rights Education, Raad van Europa, Straatsburg, beschikbaar op www.coe.int/youthcampaign, geopend op vrijdag 20 mei 2016.
- ² De meme die bewerkt werd van 'The Sociological Cinema' is terug te vinden op <https://es.pinterest.com/pin/4433299603272919/>, geopend op 16 februari 2017
- ³ Het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (ook gekend als het Verdrag van Istanboel) is beschikbaar op www.coe.int/en/web/istanbul-convention/home, geopend op 1 december 2016.
- ⁴ Het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (ook gekend als het Verdrag van Lanzarote) is beschikbaar op www.coe.int/en/web/children/lanzarote-convention, geopend op 1 december 2016.
- ⁵ CM/Rec (2015)74 van 19 mei 2015 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa, beschikbaar op www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/PCCP%20documents%202015/CM%20Action%20Plan.pdf, geopend op 2 augustus 2016.
- ⁶ Kenniscentrum van het Europees netwerk voor voorlichting over radicalisering, beschikbaar op http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/index_en.htm, geopend op 1 december 2016.
- ⁷ Er zijn video's terug te vinden over het onderdeel "Fight against Terrorism and Radicalisation", beschikbaar op http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/multimedia/videos/index_en.htm#08012624906b251f/c en op hun Facebook-pagina www.facebook.com/RadicalisationAwarenessNetwork/, geopend op 1 december 2016.
- ⁸ HeForShe Campaign, beschikbaar op www.heforshe.org/en, geopend op 21 november 2016.
- ⁹ Aanbeveling CM/Rec(2010)7 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa aan de lidstaten over het Handvest van de Raad van Europa inzake onderwijs op het gebied van democratisch burgerschap en mensenrechten, beschikbaar op www.coe.int/en/web/educ/charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education, geopend op 27 augustus 2016.
- ¹⁰ Raad van Europa (2016), Competenties voor Democratische Cultuur – Samenleven als gelijken in cultureel diverse democratische samenlevingen, Raad van Europa, Straatsburg.
- ¹¹ Gomes, R.(ed.) (2012), Compass: Manual for Human Rights Education with Young People Council of Europe, Raad van Europa, Straatsburg, beschikbaar op <https://www.coe.int/en/web/compass>, geopend op 22 juni 2016.
- ¹² Meer informatie over het werk van Paulo Freire en het concept 'praxis' is te vinden op www.freire.org/paulo-freire/concepts-used-by-paulo-freire, geopend op 7 september 2016.

Oli heeft een ervaring met haatspraak en vertelt dit tegen een vriend

Ik kreeg e-mails. "Begin maar je valiezen te pakken en ga naar huis." "Jij s*&\$! Dit is ons land." "Maak dat je wegkomt of je zal eens wat meemaken." Zelfs mijn vrienden maken grapjes over Roloniërs op de Facebookgroepen van de school. Ik ben bang. Wat is dit?

Het is geen grap. Die commentaren verspreiden en rechtvaardigen haat. In jouw geval omwille van jouw afkomst. Dit wordt haatspraak genoemd.

HAATSPRAAK

Dit hoofdstuk definieert haatspraak, legt uit hoe het concept geëvolueerd is en reikt enkele tools aan om het te analyseren op juridisch vlak, zoals vastgelegd en gereguleerd door wetten, en als een vorm van geweld die plaatsvindt tussen mensen en groepen. De fictieve verhalen van Oli en Ale zijn typische voorbeelden van haatspraak. Daarnaast worden nog twee voorbeelden van haatspraak in een Europese context voorgesteld.

2.1 | HAATSPRAAK DEFINIËREN

Haatspraak wordt doorgaans gedefinieerd als verbale uitingen die discriminerend zijn tegenover mensen of groepen omwille van kenmerken zoals etniciteit, afkomst en culturele achtergrond, nationaliteit, religie, gender, seksuele geaardheid of handicap. Haatspraak omvat echter ook niet-verbale uitingen zoals die welke vervat zijn in beelden, video's of elke communicatieve vorm van online en offline activiteit, zoals opgenomen in de definitie van de Raad van Europa en onderbouwd in arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.¹

Haatspraak, zoals gedefinieerd door het Comité van Ministers van de Raad van Europa, omvat "alle uitdrukkingsvormen die rassenhaat, vreemdelingenhaat, antisemitisme en andere vormen van haat gebaseerd op intolerantie verspreiden, uitlokken, promoten of rechtvaardigen, waaronder intolerantie die wordt uitgedrukt door agressief nationalisme en ethnocentrisme, discriminatie en vijandigheid tegenover minderheden, migranten en mensen met een migrantenachtergrond". (Aanbeveling van het Comité van Ministers CM/Rec (1997) 20)

Voor de campagne No Hate Speech Movement vallen ook andere vormen van discriminatie en vooroordelen, zoals zigeunerhaat, christianofobie, islamofobie, misogynie, seksisme en discriminatie op grond van seksuele geaardheid en genderidentiteit duidelijk binnen het bestek van haatspraak.

Haatspraak is een schending van de mensenrechten en wordt in de meeste landen bij wet geregeld op basis van instrumenten van internationale mensenrechtenwetgeving. Zo zijn de meeste landen in de wereld (168) partij bij het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten dat stelt: "Het propageren van op nationaliteit, ras of godsdienst gebaseerde haatgevoelens die aanzetten tot discriminatie, vijandigheid of geweld, is bij de wet verboden", en bij het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie dat elke vorm van aanzetten tot racisme verbiedt (177 landen).

OLI HEEFT EEN ERVARING MET HAATSPRAAK

Oli ontvangt e-mails van anonieme zenders die haar e-mailadres kennen en "grapjes" die haar vrienden online maken op een sociaal netwerkplatform waaraan ze deelneemt. Ze wordt geconfronteerd met haatspraak omwille van haar afkomst. Oli's ouders migreerden van Rolonië naar Marcadië op zoek naar betere economische vooruitzichten. Ze is bang, verward en ontgoocheld. Mensen die ze als vrienden beschouwde maken discriminerende opmerkingen in de vorm van grapjes. Ze voelt zich gekwetst.

DE OORSPRONG EN UITDAGINGEN VAN HET RECHTSBEGRIJF 'HAATSPRAAK'

De noodzaak om de vrijheid in te perken vindt zijn oorsprong in het schadebeginsel. De vrijheid kan op rechtmatige wijze worden ingeperkt wanneer een uiting of handeling anderen schade berokkent. In 1859 betoogde de Engelse filosoof John Stuart Mill in zijn tekst *On Liberty* dat "het enige doel waarvoor rechtmatig macht kan worden uitgeoefend over een lid van een beschaafde gemeenschap, tegen zijn wil in, is om te vermijden dat schade wordt berokkend aan anderen". Dit beginsel heeft de juridische definitie van haatspraak en de rechtvaardiging om de vrijheid van meningsuiting in te perken wanneer uitingen oproepen tot discriminatie en geweld tegen anderen beïnvloed.³

De formulering van wat haatspraak precies inhoudt, en op welke specifieke groepen regelgeving van toepassing moet zijn, is problematisch geweest, en de wetgeving varieert van land tot land. De definitie en classificatie van haatspraak hangt af van de inhoud en de teneur van de uiting, het voornemen van de persoon die de uiting heeft gedaan, de context, het doelwit van de uiting en de impact op de persoon of groep tegen wie ze is gericht.⁴

Het UNESCO-rapport van 2015 over haatspraak in online omgevingen erkent die uitdagingen⁵ en vestigt de aandacht op de belangrijke uitdaging om in de praktijk definities toe te passen wanneer de grenzen meestal vaag zijn. Daarom is het belangrijk om het debat over de legitimiteit en wettelijkheid van het inperken van de vrijheid van meningsuiting in overweging te nemen bij de voorbereiding en het ontwerp van strategieën tegen haatspraak. Het is van cruciaal belang dat haatspraak gedefinieerd en bestreden wordt als een juridische schending van de mensenrechten, ondanks de uitdagingen. Haatspraak kan gemeld worden en onderworpen worden aan sancties, afhankelijk van de bestaande wetgeving. Niettemin moet haatspraak ook gezien worden als een verontrustend sociaal fenomeen dat de fundamentele van democratische samenlevingen ondermijnt, zoals het respect voor diversiteit. Bovendien moeten de grondoorzaken worden aangepakt, want anders worden enkel de "symptomen" afgezwakt.

OORZAKEN VAN HAATSPRAAK

De onderliggende oorzaken van haatspraak zoals vastgelegd in *Bookmarks* zijn de "negatieve stereotypen die bepaalde groepen of individuen beschouwen als minderwaardig, anders en minder respect-waardig".⁶ Daarom is een bredere aanpak van haatspraak nodig die rekening houdt met de oorzaken ervan en die het belang aantoonst van educatieve activiteiten om de negatieve stereotypen en vooroordelen die haatspraak voeden te ondermijnen.

Maar waarom komen negatieve stereotypen voor? Dit is een belangrijke vraag die leeft bij zowel activisten als sociale wetenschappers. Sommige onderzoekers⁷ hebben uitgelegd hoe groepen, door de geschiedenis heen, anderen hebben gediscrimineerd en hoe die discriminatie onderdeel vormde van systemen van onderdrukking. Studies hebben bijvoorbeeld klasseverschillen, genderrelaties en kolonialisme onderzocht. Tijdens dit historische proces stak de gedachte de kop op dat de ene groep superieur of minderwaardig was aan andere groepen en werden er systemen gecreëerd om die ongelijke sociale relaties te rechtvaardigen en in stand te houden, bijvoorbeeld door de toegang te beperken tot onderwijs op basis van de idee dat bepaalde groepen van nature uit minder bekwaam of geschikt zijn.

Andere onderzoekers hebben erop gewezen dat het menselijke gedrag aangestuurd wordt door de behoefte aan veiligheid, identiteit en vrijheid.⁸ Wanneer mensen een bedreiging ervaren en denken dat hun behoeften misschien niet zullen worden vervuld, reageren ze. Ze doen dit door groepen te vormen om ervoor te zorgen dat die behoeften beschermd en gerealiseerd worden. Narratieven worden gebruikt om de identiteit van een groep te ontwikkelen en bevatten een elementaire uitleg voor de reden waarom de groep bescherming nodig heeft. Ideeën van "wij" tegen "hen" lijken de identiteit en de legitimiteit van de groepen te versterken. Daarom is haatspraak niet altijd vernederend of expliciet hatelijk, maar soms een uiting over liefde, bijvoorbeeld "de liefde voor ons land", "de zuiverheid van ons land" of de "juistheid van onze overtuigingen".

HAAT IS NIET EIGEN AAN EEN BEPAALDE GROEP

Historische en sociale analyses helpen verklaren waarom discriminatie voorkomt, maar leggen slechts gedeeltelijk uit waarom haatspraak gericht blijft tegen sommige groepen en niet tegen andere. Het kan gevaarlijk zijn om bepaalde groepen te bestempelen als haatdragend en andere als het doelwit van haatspraak. Zoals onderzoeker Sara Ahmed betoogt, is haat niet eigen aan een specifieke groep, maar doet het eerder de ronde door banden te scheppen. Ahmed gebruikt de term “affectieve economieën” om te suggereren dat emoties, en vooral haat, niet tot één bepaalde groep behoren⁹. Mensen hebben emoties. Ze zijn bijvoorbeeld kwaad of vrolijk. Emoties bezit men echter niet als een soort statische eigendom, zoals een huis, maar als een soort kapitaal. Net zoals kapitaal beweegt, kunnen ook emoties bewegen tussen mensen, en scheidt het delen van emoties banden. Emoties kunnen dan worden aangeleerd als een soort economie: Ze bewegen van persoon naar persoon en ook tussen groepen, en beïnvloeden wie ze zijn en wat ze doen.

Er kan dus worden geconcludeerd dat haat niet inherent is aan mensen. Haat komt voor in de context van relaties tussen mensen en groepen tijdens historische processen van machtsconflicten die de groepen meemaken.

Haatspraak moet worden begrepen zoals het wettelijk is vastgelegd en als een sociaal fenomeen binnen de context van ongelijke sociale en machtsrelaties waarbij stereotypen, emoties en narratieven een belangrijke rol spelen.

WAT BETEKENT DIT IN HET GEVAL VAN OLÍ?

Oli dit kunnen melden, aangezien er een wet bestaat in Marcadië die haatspraak regelt. Toch is ze verbaasd over de reden voor die commentaren en begint ze na te denken over de inhoud ervan, waarom ze nu plaatsvinden en van wie ze afkomstig zijn. Ze vermoedt dat ze van haar klasgenoten afkomstig zijn. Hoe zijn ze haar e-mailadres te weten gekomen? Oli's ouders migreerden naar Marcadië op zoek naar betere economische vooruitzichten. Oli's vader kreeg een job aangeboden in de voedingsmiddelenindustrie. Er bestaan heel wat negatieve stereotypen over mensen uit Rolonië, bijvoorbeeld dat ze lui zijn en van uitkeringen leven. De economische situatie in Marcadië is recentelijk verslechterd en er heerst grote werkloosheid onder de jongeren. Sommige politici hebben op die angsten ingespeeld door een narratief te gebruiken dat suggereert dat immigratie de oorzaak is van de maatschappelijk problemen. Ze stellen voor om de immigratiewetgeving te wijzigen. Mensen uit Rolonië voelen zich niet welkom en machteloos. Oli beseft dat zij als persoon niet het probleem is, maar dat ze geassocieerd wordt met een groep die als uitheems en bedreigend wordt afgeschilderd.

- Wat versta jij onder haatspraak?
- Welke wetgeving bestaat er in jouw land rond haatspraak?
- Welke negatieve stereotypen ben jij tegengekomen met betrekking tot haatspraak?
- Wat vertellen die stereotypen jou over de sociale en machtsrelaties binnen jouw context?

2.2 | CATEGORIEËN VOOR DE SOCIALE ANALYSE VAN HAATSPRAAK

Haatspraak komt voor in de context van ongelijke sociale en machtsrelaties die niet gemakkelijk te identificeren zijn. Om uitsluitende praktijken te kunnen identificeren die ongelijke machtsrelaties reproduceren, kunnen bepaalde concepten nuttig zijn: privilege, intersectionaliteit en normativiteit.

Haatspraak kan begrepen worden als een uiting van ongelijke sociale en machtsrelaties en als een mechanisme voor de reproductie ervan. Ongelijkheid wordt op subtiele manieren gereproduceerd, bijvoorbeeld door mechanismen die verschillende groepen niet dezelfde toegang verschaffen tot opportuniteiten en middelen, wat voor sommigen privileges met zich meebrengt en voor anderen leidt tot marginalisering.

PRIVILEGE

Privileges zijn de voordelen die systematisch toegekend worden aan de leden van bepaalde sociale groepen of mensen die erkend worden als leden van die groepen, hoewel mensen zichzelf misschien niet identificeren met het toegeschreven lidmaatschap.¹⁰ Het meest illustratieve doch vereenvoudigde voorbeeld is de sociale groep van mensen die erkend worden als mannen. Zij hebben een disproportioneel betere toegang tot sociale middelen en gezags- en machtsposities in verhouding tot andere sociale groepen, zoals bijvoorbeeld vrouwen.¹¹

INTERSECTIONALITEIT

Iemand is bijna nooit enkel geprivilegieerd of gemarginaliseerd. Het is belangrijk te beklemtonen dat een persoon niet tot één enkele sociale groep behoort, maar banden heeft met meerdere identiteiten op hetzelfde moment. Bijvoorbeeld een zwarte, homoseksuele

student geneeskunde kan zich verwant voelen met verschillende sociale groepen tegelijkertijd: mannen, de “zwarte” of Afrikaanse cultuur, lgbt’s, universiteitsstudenten in zijn land, medische studenten over de hele wereld, enz. Op basis van meerdere en kruisende identiteiten moet het privilege gezien worden vanuit het perspectief van intersectionaliteit. Dit betekent dat een persoon zich altijd op het kruispunt van verschillende identiteiten bevindt. Men behoort tegelijkertijd tot meerdere sociale groepen. Aan het man zijn kunnen bijvoorbeeld bepaalde voordelen verbonden zijn, terwijl dat misschien niet het geval is voor het homoseksueel zijn. Onze voordelen worden bepaald in relatie tot anderen. Bijvoorbeeld, de ene groep, de blanken, is geprivilegieerd, terwijl anderen, de niet-blanken, dat niet zijn.

De verschillende culturele identiteiten van mensen beïnvloeden hun sociale kansen en hun zeggenschap. Dit is, in grote lijnen, hun vermogen om hun levensloop en hun acties te beïnvloeden.

- Met welke identiteiten voel jij je verbonden?
- Ben je ooit gediscrimineerd of het doelwit van haatspraak geweest?
- Heb je het gevoel dat je geprivilegieerd bent of speciale voordelen hebt? Indien ja, in welk opzicht?
- En hoe zit het met de jongeren waarmee je werkt? Worstelen zij met identiteitsproblemen? Ondervinden zij discriminatie en/of hebben zij privileges?

Afkomst

Gender

Seksuele geaardheid

Burgerschap

Marcadië

Vrouw

Heteroseksueel

Rolonië

Wanneer we kijken naar de identiteiten waar Oli zich verbonden mee voelt, kunnen we zien dat haar sociale positie zich op de kruising bevindt tussen een heteroseksuele jonge vrouw zijn, een burger van Marcadië zijn, en ouders hebben die afkomstig zijn uit Rolonië. Die banden beïnvloeden haar levenspad. Ze wordt geconfronteerd met haatspraak omwille van haar afkomst, maar ze vraagt zich af of ze op dezelfde manier behandeld zou geweest zijn als ze een jongen was.

Afkomst

Gender

Seksuele geaardheid

Burgerschap

Marcadië

Man

Homoseksueel

Marcadië

Wanneer we kijken naar de identiteiten waar Ale zich verbonden mee voelt, bevindt zijn sociale positie zich op de kruising tussen een homoseksuele jongeman zijn en een burger van Marcadië wiens ouders afkomstig zijn uit Marcadië, ook al weet hij dat een van zijn overgrootouders afkomstig is uit het naburige Norlend. Die banden beïnvloeden zijn levenspad. Hij wordt niet geconfronteerd met haatspraak omwille van zijn afkomst, maar op basis van zijn seksuele geaardheid.

SOCIALE NORMEN EN NORMATIVITEITEN

Hiërarchische relaties tussen sociale groepen worden gevormd op basis van sociale normen. Sociale normen zijn regels betreffende het gedrag dat verwacht wordt van individuen binnen een sociale context. Die sociale normen zijn een manier om de geprivilegieerde status toe te kennen aan die individuen of groepen wiens alledaagse levenspraktijken en sociaal erkende posities het dichtste aanleunen bij de sociale normen en idealen. Die normen reproduceren eveneens de posities van niet-geprivilegieerden en gemarginaliseerden.

Sociale normen worden gereproduceerd en versterkt op alle niveaus van het sociale leven, van interpersoonlijke relaties tot interacties binnen sociale instellingen en organisaties, en natuurlijk ook in mediavoorstellingen. Individuen gedragen zich met de verwachtingen van anderen in het achterhoofd en anticiperen op mogelijke reacties op hun gedrag. Afwijkingen van sociale normen worden vaak negatief bestraft door verschillende mechanismen. Eén daarvan is haatspraak. Haatspraak probeert de sociale normen te versterken die worden gedestabiliseerd door afwijkingen of provocaties ervan. Het is ook belangrijk op te merken dat sociale normen tegelijkertijd gereproduceerd en geleidelijk aan veranderd worden, in meer of mindere mate, en dat dit niet noodzakelijk gekant is tegen haatspraak of tot haatspraak leidt.

WAT BETEKENT DIT IN HET GEVAL VAN OLÍ?

Oli wordt verwacht zich loyaal op te stellen tegenover Marcadië. Ze beseft dat ze gestopt is met Roloniaans te spreken met haar zuster om te vermijden dat mensen hen zouden uitlachen. Ze heeft geleerd om te anticiperen op mogelijke negatieve reacties en ze krijgt het gevoel dat de Roloniaanse cultuur minder 'cool' is dan of ondergeschikt aan de Marcadiaanse cultuur. Ze is geneigd te denken dat Marcadiërs het verdienen om anders behandeld te worden en dat hun eigen privileges en voordelen normaal zijn.

Oli's vrienden leggen haar uit dat Marcadiërs altijd "grappige" kleren dragen. Het hangt allemaal af van wie er oordeelt. Ze zeggen haar dat ze zich niet moet schamen over haar achtergrond, maar er trots op moet zijn. Ze zeggen haar dat ze die grapjes en vragen moet negeren en dat diegenen die grapjes maken haar manier van zijn proberen te beïnvloeden.

OM IN GEDACHTEN TE HOUDEN

- Een inzicht in de heersende sociale normen is belangrijk om te bepalen of die normen voorgesteld worden als de enige "juiste", "normale" en "goede" normen in invloedrijke narratieven en of ze expliciet de verscheidenheid aan ideeën en standpunten verbieden. Dit inzicht is nodig om de inhoud en de boodschap van een campagne te bepalen, zoals verder wordt uitgelegd in hoofdstuk 7.
- Het is nuttig dat groepen begrijpen dat individuen zich met meerdere identiteiten verbonden voelen om empowerment, empathie, raakvlakken en bruggen te bouwen tussen groepen bij de uitvoering van campagnes. Zo kan het ondervinden van discriminatie op basis van iemands afkomst mensen helpen inzien hoe het voelt om haatspraak te ervaren op basis van genderidentiteit. Empathie is belangrijk wanneer men openheid voor de ideeën van anderen promoot.
- Zich bewust zijn van zijn privileges is nuttig om te begrijpen hoe sommige sociale normen als vanzelfsprekend worden beschouwd, en hoe een ongelijke toegang tot kansen en middelen de marginalisering van sommige groepen in stand kan houden en op zichzelf een bedreiging kan vormen voor de beginselen van gelijkheid en menselijke waardigheid.

2.4 | TWEE VOORBEELDEN VAN HAATSPRAAK IN EUROPA

Verhalen zoals die van Oli en Ale zijn jammer genoeg niet zo zeldzaam in Europa. Volgens het rapport van de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa uit 2016 zijn racisme en onverdraagzaamheid in Europa algemeen toegenomen. Dit is gebaseerd op de bevindingen van de toezichtsmechanismen en -instanties van de Raad van Europa:¹² "Europa kampt momenteel met heel wat ernstige uitdagingen, waaronder terrorisme, migratie en conflicten. Dit wordt in veel plaatsen met succes uitgebuit door nationalist en populist, en het vertrouwen in nationale en Europese instellingen neemt af".¹³ In dit onderdeel worden er twee voorbeelden van haatspraak in een Europese context voorgesteld. Het is niet de bedoeling dat die twee voorbeelden representatief zijn voor alle vormen van haatspraak die in Europa worden waargenomen. Ze zijn hier eerder opgenomen om uit te leggen hoe haatspraak tot uiting komt binnen de context van bepaalde machtsrelaties, door gebruik te maken van de eerder vermelde analytische categorieën.

2.3 | TEGEN WIE IS HAATSPRAAK GERICHT?

Haatspraak is vooral gericht tegen sociale groepen wiens positie in de samenleving ondergeschikt is aan die van anderen, of wiens ideeën en gedrag in strijd zijn met een van de heersende normensystemen.

Terwijl om het even wie het doelwit kan zijn van haatspraak, zijn er in Europa verschillende groepen die regelmatig het doelwit vormen van haatspraak.

Een online enquête van de campagne No Hate Speech Movement die in 2015 werd uitgevoerd identificeerde de volgende groepen als regelmatige doelwitten van haatspraak: lgbt's, moslims, vrouwen, immigranten en etnische minderheden, Roma, joden, armen, mensen met een handicap, christenen en andere religieuze minderheden. Dit wordt bevestigd door andere gelijkaardige enquêtes en studies. Jammer genoeg zijn er slechts beperkte gegevens beschikbaar over jongeren als doelwit van haatspraak. Haatspraak is echter zeker in dezelfde mate gericht tegen jongeren als tegen andere leeftijdsgroepen en heeft meestal een grotere impact door de kwetsbaarheid van veel jongeren en hun blootstelling aan online omgevingen.

HAATSPRAAK TEGEN VLUCHTELINGEN

Haatspraak die gericht is tegen asielzoekers wakkert bijna overal spanningen en vooroordelen aan. Zo is er bijna overal in Europa een toename in provocerende online commentaren tegen vluchtelingen. Er werden commentaren gevonden zoals “vluchtelingen zouden moeten verdrinken” of “meer asielzoekerscentra zullen afbranden”. Sommige commentaren haalden zelfs de krantenkoppen. De Duitse politie maakte melding van 906 aanvallen tegen asielzoekerscentra in 2015. Die aanvallen varieerden van brandstichting tot fysieke aanvallen, wat het vermoeden bevestigt dat er een continuüm bestaat tussen online haatspraak en haatmisdrijven.

De Raad van Europa heeft pogingen vastgesteld in een aantal lidstaten om wetten in te voeren die dreigen in te gaan tegen internationale standaarden en die vooral gericht zijn tegen vluchtelingen en asielzoekers. De weigering van sommige landen om hun internationale mensenrechten- en humanitaire verplichtingen te vervullen, zoals het recht om asiel aan te vragen, de onmenselijke omstandigheden waarmee asielzoekers en vluchtelingen worden geconfronteerd en het gebrek aan solidariteit tussen landen van dezelfde economische en politieke unie hebben bijgedragen tot een gevoel van morele verwarring. Dit zorgt bovendien voor een aanwakking en legitimering van agressieve nationalistische en xenofobe bewegingen die zichzelf voeden met haatspraak. De ambiguïteit van sommige mainstreampartijen en -politici vergroot de ethische en politieke verwarring nog, zoals wordt geïllustreerd door de boetes en sancties die uitgesproken worden tegen mensen die hulp bieden aan vluchtelingen of de voorkeur voor vluchtelingen van een bepaalde etnische of religieuze achtergrond, wat indruist tegen de nationale en internationale wetgeving.

Ook de “vluchtelingencrisis” kan geanalyseerd worden vanuit het oogpunt van ongelijke machtsrelaties, normativiteit en privilege. Vluchtelingen, als doelwitten van haatspraak, bevinden zich in een zwakke positie in verhouding tot Europese bevolkingen en regeringen. Zo spreken ze vaak de taal niet van de landen waar ze asiel aanvragen en zijn ze getraumatiseerd door hun oorlogservaringen. Aan de andere kant is het moeilijk voor die Europeanen die zich kanten tegen de opname van vluchtelingen om zich bewust te zijn van hun eigen privileges. Diegenen die geprivilegieerd zijn voelen dit niet zo aan. Integendeel, ze zijn van mening dat ze recht hebben op die voordelen. De eigen privileges onderkennen houdt in dat men de ongelijke “startpositie” tegenover anderen erkent, bijvoorbeeld het feit dat men in een veilig en rijk land leeft in vergelijking met een land dat door conflicten verwoest is. Het houdt in dat men de oneerlijke en ongelijke relatie erkent ten opzichte van diegenen die niet over dergelijke voordelen beschikken.¹⁴

Diegenen die zich in een dominante positie bevinden en toegang hebben tot symbolische en institutionele macht kunnen sociale normen vastleggen en diegenen die ervan afwijken bestraffen. Dit is het geval wanneer aanvallen tegen vluchtelingen wijzen op racisme en islamofobie. Haatcommentaren hebben een onderliggende gedachte: Er is de ene groep, “ons”, met duidelijke privileges en rechten die van superieur belang zijn, en er is een andere groep, “zij”, die beschouwd worden als een bedreiging voor de bestaande privileges en veiligheid.¹⁵

HAATSPRAAK TEGEN EEN ROMA-GEZIN

De informatie over dit voorbeeld werd verzameld in het kader van een onderzoek-sproject aan de Universiteit van Dublin. De namen van de betrokken stad en groepen werden verwijderd.

In november 2014 verzamelden er zich zo'n 200 mensen voor het huis van een Roma-gezin in een stad in een West-Europees land. Het gezin bestond uit een alleenstaande moeder en haar zevenjarige zoon. De familie werd beledigd, bedreigd en verzocht om de stad te verlaten. Hun ramen werden ingegooid en de politie moest het gezin verhuizen naar een nabijgelegen stad.

In aanloop naar deze bijeenkomst werd de haat van de menigte gedurende zeven maanden aangewakkerd via online platformen. De idee dat de stad onveilig werd door de groeiende aanwezigheid van Roma verscheen herhaaldelijk in online posts. De gewelddadige aanvallen op de woning van het gezin konden plaatsvinden door het feit dat de deelnemers behoorden tot een goed georganiseerde groep en onderdeel vormden van een grotere sociale beweging.

In de maanden voorafgaand aan het mobben werd een speciale Facebook-pagina tegen racisme opgericht om de haat die online werd geuit in die specifieke stad te bestrijden. Na de aanval riepen de beheerders van de Facebook-pagina op tot een optocht op het belangrijkste plein van de stad. Mensen kwamen samen naar wat de “geografie van de haat” kan worden genoemd, namelijk waar alle groepen zichzelf positioneerden door hun standpunt over de kwestie te kennen te geven. Het centrum van het plein werd gedomineerd door een kerngroep van antiracistische activisten en Roma-vertegenwoordigers. Er was een tweede groep aanwezig die omschreven zou kunnen worden als “de stadsliefhebbers”. Ze stonden een beetje afzijdig, maar omringden de kerngroep. De “stadsliefhebbers” onderschreven het narratief van een “veilige stad” of “vriendelijke burens”, maar keurden het mobben niet goed. Tot slot bevonden er zich een paar individuen tussen de menigte die verkondigden dat ze voorstanders waren van het mobben, maar ze bevestigden niet of zij er actief hadden aan deelgenomen.

Van al de groepen die zich voegen naar die geografie van de haat blijft de groep van de “stadsliefhebbers” het meest interessant wat haatspraak betreft. Het narratief van de “stadsliefhebbers” werd opgebouwd rond de idee van een “fatsoenlijke stad”, “waar burens vriendelijk zijn tegen elkaar en waar het veilig is”, “met sterke sociale waarden” en “waar iedereen elkaar kent”. Een van de burgers van die groep verklaarde het volgende: “Ik ben mijn hele leven al een wereldburger en ik neem altijd de plaatselijke cultuur over van de plaatsen waar ik naartoe ga...zij (de Roma) doen dat niet”.

Als gevolg van die narratieven werden zichtbare Roma, wiens kleren afwijken van de lokale norm, aangevallen als criminelen. Onwettige activiteiten die overal in de stad plaatsvonden, van winkeldiefstallen tot agressieve activiteiten, werden onmiddellijk toegeschreven aan de Roma. In dit scenario hield het narratief dat door de “stadsliefhebbers” werd ondersteund niet alleen het mobben niet tegen, het hield zelfs de haat die ertoe leidde in stand.

Dit voorbeeld toont aan hoe afwijkingen van sociale normen sociaal afgestraft worden. Het illustreert ook hoe leden van een geprivilegieerde sociale groep van mening zijn dat zij recht hebben op speciale voorrechten, zoals kunnen beslissen wie in de stad mag blijven en wie niet. Haat nam duidelijke vormen van liefde aan. De kracht lag in de opbouw van het narratief. De mogelijke argumenten die de stadsliefhebbers te kennen gaven zouden wettelijk gezien niet als haatspraak kunnen worden aangemerkt. Bijgevolg zouden ze dus bijvoorbeeld nooit van de sociale media kunnen worden verbannen of worden vervolgd.

Haatspraak moet gezien worden als een gedragselement dat geregeld wordt bij wet en als een sociaal fenomeen. Elk inzicht biedt een ander menu aan maatregelen om dit te bestrijden.

SLOTOPMERKINGEN

- ¹ Europees Hof voor de Rechten van de Mens (2016), Fact Sheet on Hate Speech, beschikbaar op www.echr.coe.int/Documents/FS_Hate_speech_ENG.pdf, geopend op 27 augustus 2016.
- ² Aanbeveling van het Comité van Ministers van de Raad van Europa CM/Rec(1997)20, beschikbaar op <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1658005&SecMode=1&DocId=582600&Usage=2>, geopend op 27 augustus 2016.
- ³ Bijvoorbeeld, Artikel 20 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten stelt: "Het propageren van op nationaliteit, ras of godsdienst gebaseerde haatgevoelens die aanzetten tot discriminatie, vijandigheid of geweld, is bij de wet verboden".
- ⁴ Ibid., pagina's 137-138
- ⁵ Gagliordone I. et al. 5, Countering online hate speech, UNESCO, Parijs, beschikbaar op <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002332/233231e.pdf>, geopend op 27 juni 2016.
- ⁶ Zie pagina 143, Gomes, R. (ed.) (2013), Bookmarks: A Manual for Combating Hate Speech Online through Human Rights Education, Raad van Europa, Straatsburg, beschikbaar op <http://nohate.ext.coe.int/Campaign-Tools-and-Materials/Bookmarks>, geopend op 27 juni 2016.
- ⁷ Bijvoorbeeld, Mies, M. (1986), Patriarchy and capital accumulation on a World Scale. Women in the international division of labor, Zed Books Ltd., New York, en Federici, S. (2004), Caliban and the Witch: Women, the Body and Primitive Accumulation, Autonomedia, New York.
- ⁸ Galtung, J. (1996), The Basic Needs Approach, beschikbaar op www.transcend.org/galtung/papers/The%20Basic%20Needs%20Approach.pdf, geopend op 28 juni 2016.
- ⁹ Ahmed, S. (2004) Affective Economies, Social Text (22-2) pagina's 117-139.
- ¹⁰ Pease, B. (2010), Undoing privilege: Unearned advantage in a divided world, Zedbooks, Londen.
- ¹¹ Connell, R. (2012), Moškosti, Krtina, Ljubljana.
- ¹² Council of Europe (2016), State of Democracy, Human Rights and the Rule of Law. A security imperative for Europe. An analysis of democracy, human rights and the rule of law in Europe, Secretary General's Report, beschikbaar op <https://edoc.coe.int/en/index.php?controller=get-file&freid=5949> of <https://edoc.coe.int/en/fundamental-freedoms/5949-state-of-democracy-human-rights-and-the-rule-of-law-in-europe.html>, geopend op 26 juni 2016.
- ¹³ Raad van Europa (2016), Thorbjørn Jagland: Europe's human rights and security at risk through populist nationalism, beschikbaar op www.coe.int/en/web/portal/-/thorbjorn-jagland-europe-s-human-rights-and-security-at-risk-through-populist-nationalism, geopend op 27 augustus 2016.
- ¹⁴ McIntosh, P. (1988), White Privilege and Male Privilege: A Personal Account of Coming to See Correspondences through Work in Women's Studies, Virginia Women's Studies, beschikbaar op <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED335262.pdf>, geopend op 20 april 2016.
- ¹⁵ Onderzoekers zoals Debeljak hebben geschreven over de culturele homogenisering van Europa en de negatieve percepties van "buitenaf". Voor verdere details, zie Debeljak, A. (2009), 'In praise of hybridity: Globalization and the modern western paradigm', Eurozine, 23 november 2009, pagina's 1-9, beschikbaar op www.eurozine.com/articles/2009-11-23-debeljak-en.html, geopend op 20 april 2016.

SAMENVATTING VAN HET HOOFDSTUK IN 5 PUNTEN

- Haatspraak is een term die geëvolueerd is. De oorsprong ervan is wettelijk en op rechten gebaseerd, maar juridische definities ondervinden problemen bij de vervolging van haatspraak en volstaan niet om de oorzaken en de inhoud van haatspraak aan te pakken.
- Haatspraak is een schending van de mensenrechten en kan gezien worden als een manifestatie van ongelijke sociale en machtsrelaties in de samenleving.
- Haatspraak is niet eigen aan een specifieke groep. Ze duikt op binnen de context van bepaalde sociale relaties. Haatspraak komt voor wanneer sociale normen en privileges aan de kaak gesteld worden.
- Haatspraak verandert van vorm. We vinden ze verborgen in verklaringen of discours van liefde en gerechtigheid.
- Om haatspraak efficiënt aan te pakken is het belangrijk dit te beschouwen zowel als een schending van de mensenrechten als een sociaal fenomeen met diepliggende oorzaken.

Oli besluit om de e-mails aan de politie te melden

Heb je enig idee van wie ze afkomstig zijn?
Hoeveel mensen erbij betrokken zijn?

Ze gebruiken allemaal bijnamen...dus ik kan dat onmogelijk weten. Ik heb twee e-mails gekregen, maar heb online veel gelijkaardige commentaren gezien op de Facebook-groepen van de school. Ik vermoed zelfs van sommige van mijn klasgenoten... Ze zeggen dat ze als grap bedoeld zijn.

Ze denken dat ze anoniem zijn en dat er hen niets zal overkomen. Maar sociale mediaplatformen moeten de IP-adressen geven van de profielen die de commentaren hebben gepost. We zullen een onderzoek starten. Je moet dit ook melden aan de sociale mediaplatformen waar je de commentaren hebt gezien.

ONLINE HAATSPRAAK EN SOCIALE MEDIA

HOOFDSTUK

3

Dit hoofdstuk legt uit hoe het internet, en de sociale media in het bijzonder, onze manier van communiceren heeft veranderd, en hoe haatspraak zich online uitbreidt en “voortbeweegt”. Hoewel sociale mediaplatformen slechts een deel zijn van het internet, focust dit hoofdstuk hierop omwille van twee redenen. Eerst en vooral komt haatspraak voor en verspreidt ze zich vooral via die platformen door hun populariteit, het soort interactiviteit dat ze toelaten en hun ontwijkende regelgeving. Ten tweede komt haatspraak voor en verspreidt het zich omdat jongeren uitvoerig gebruik maken van die platformen. EU-statistieken tonen bijvoorbeeld aan dat vooral jongeren sociale media gebruiken om deel te nemen aan maatschappelijke activiteiten.¹ Daarom is het belangrijk dat opvoeders en campagnevoerders voor mensenrechten begrijpen hoe haatspraak online circuleert en hoe ze gedefinieerd en gereguleerd wordt door sociale mediaplatformen als onderdeel van de internetgeletterdheid die nodig is om doeltreffende tegennarratief-campagnes op te zetten.

3.1 | COMMUNICATIE EN WEB 2.0

Het internet heeft de manier veranderd waarop mensen, en vooral jongeren, communiceren en met elkaar omgaan, zowel in hun interpersoonlijke als hun sociale relaties. De impact is zelfs nog groter door de innovaties op het wereldwijde web, waardoor nog meer interactiviteit mogelijk is en het karakter van de relatie tussen producenten en consumenten van content verandert. Die interactiviteit heeft ook de manier veranderd waarop narratieven via de media werken. Ook al is er maar één zender die een verhaal produceert, de verhalen breiden zich uit en gaan een nieuw leven leiden door de input van gebruikers. Narratieven reizen door verschillende ruimten, zoals films, TV, en online forums in zogenaamde transmedia-narratieven.²

Er valt niet te betwisten dat de tools die het internet aanbiedt bijgedragen hebben tot een nauwere relatie tussen individuen en groepen in de publieke sfeer. Het internet heeft bijvoorbeeld wereldwijd activisme en grensoverschrijdende samenwerking mogelijk gemaakt. Tegelijkertijd worden het internet en vooral de sociale mediaplatformen ook gebruikt als ruimten en instrumenten van haat. Hoewel er geen statistieken voorhanden zijn die een glo-

baal overzicht geven van het fenomeen, hebben sociale media platformen en organisaties die opgericht zijn om haatspraak te bestrijden erkend dat haatdragende boodschappen die online verspreid worden steeds gangbaarder worden.³

Ondanks alle voordelen moeten de sociale media kritisch benaderd worden als een nieuwe actieve deelnemer bij de vormgeving van het communicatieproces. Uiteindelijk beschikken zij over de macht om beslissingen te nemen over de content en de persoonlijke gegevens die de gebruikers delen. In de meeste gevallen, wanneer een haatdragende commentaar gepost wordt, laat het ontwerp van de sociale media, in naam van het democratische open debat, toe dat de content wordt besproken en erover wordt gespeculeerd.⁴ Zo vormt een racistische commentaar bijvoorbeeld het onderwerp van eindeloze debatten over het feit of dit al dan niet een schending van de regelgeving inzake haatspraak is. Daarbij wordt het debat eindeloos opgeblazen zonder dat het racisme zelf wordt aangepakt.

De integratie tussen media en sociale en politieke processen is van die aard dat er gevallen zijn waarin het proces een "tweede" leven begint te leiden in sociale media-omgevingen, zoals in het geval van haatspraak. Tot op zekere hoogte laten de sociale media toe dat er duurzaam nieuws tot stand wordt gebracht en dragen ze hiertoe bij, of, met andere woorden, houden ze thema's voor een langere periode op de agenda.

- Hoe heeft jouw ervaring met de sociale media de manier waarop jij met anderen communiceert beïnvloedt?
- Heb jij op een sociaal mediaplatform een vorm van haatspraak waargenomen of ervaren?

INTERACTIVITEIT IN DE SOCIALE EN MAINSTREAMMEDIA

Onderzoek heeft uitgewezen dat de traditionele media interactiviteit met hun publiek sterk geïntegreerd hebben als een instrument om de interesse vast te houden en als basis voor de ontwikkeling van content.⁵ Mensen kijken niet passief tv of luisteren niet passief naar de radio. Ze posten actief commentaren of nemen deel aan live Twitter-sessies. Vooral jongeren kijken tv terwijl ze op hun smartphone tweeten en tegelijkertijd zoeken naar informatie die hen dichter kan brengen bij de gebeurtenis of de show die ze aan het bekijken zijn. Ze nemen deel met hashtags die de massamedia voorzien en diezelfde hashtags worden gebruikt om verklaringen van de massamedia in twijfel te trekken.

De mainstreammedia proberen profijt te halen uit de interactiviteit met het publiek, met wisselend succes. Een van de uitdagingen waarmee ze worden geconfronteerd zijn haatboodschappers die nieuw gecreëerde ruimte innemen en die gesofisticeerde tactieken hebben ontwikkeld om hun berichten te promoten en niet te kampen hebben gehad met een afzwakking van hun content of alternatieve meningen.

Een voorbeeld hiervan werd waargenomen binnen de context van de poging van de Zweedse openbare omroep SVT om sociale media te gebruiken tijdens de parlementaire verkiezingen van 2014.⁶ De strategie was in de eerste plaats bedoeld om de deelname op sociale media (Twitter en Facebook) rond enkele vooraf vastgelegde sociale thema's, zoals gezondheidszorg en onderwijs, aan te moedigen en de feedback van het publiek vervolgens in nieuwe verhalen en aandachtspunten te gieten. Wat er gebeurde is dat extreemrechtse aanhangers de discussies over elk thema, bijvoorbeeld gezondheidszorg of onderwijs, kaapten en enkel anti-immigratieberichten postten en zo dus de nieuw gecreëerde ruimte innamen. De discussies ontmoedigden een evenwichtig debat of uitwisseling van standpunten. Er werd beperkt en onvoldoende gemodereerd. Een onderzoek van dit geval concludeerde dat het modereren "problematisch was door het kleine aantal personeelsleden bij SVT dat omgaat met sociale mediacontent".⁷

Dit voorbeeld illustreert dat nieuw gecreëerde ruimten niet noodzakelijk en vanzelfsprekend ruimten voor democratisch debat zijn waar iedereen op een evenwaardige manier aan deelneemt. Het zijn eerder arena's van machtsconflicten die degelijk gemodereerd moeten worden zodat alle opinies gehoord kunnen worden en op een respectvolle manier kunnen worden geuit.

WAT BETEKENT DIT IN HET GEVAL VAN OLİ?

In het geval van de Zweedse televisie ontwikkelden haatboodschappers gesofisticeerde tactieken om de online ruimte opzettelijk in te palmen. In het geval van Oli is het onduidelijk in welke mate de bedreigingen georganiseerd werden door een specifieke politieke groep of dat ze een mildere vorm van haatspraak waren waarbij klasgenoten grapjes en haatdragende content herpostten.

Oli is ontgoocheld aangezien ze dit niet verwacht had van haar klasgenoten en andere kennissen. Hoe is een ruimte waar ze vroeger plezier maakte en contact legde met andere vrienden plots een ruimte geworden die verdeelt? Zou er een vorm van modereren van de groepen op sociale mediaplatformen in haar school nodig geweest zijn? Hebben de leerkrachten het gemerkt? Hadden zie iets kunnen doen? Hadden andere vrienden andere commentaren kunnen posten om dit te stoppen en hun solidariteit te betuigen met leerlingen uit Rolonië?

In een poging om haar te kalmeren zegt Ale tegen haar dat diegenen die de berichten gepost hebben heel waarschijnlijk niet de bedoeling hadden om haar zo te kwetsen. Ze waren zich waarschijnlijk niet bewust van de gevolgen van hun daden en hebben content opnieuw gepost zonder echt een onderscheid te maken tussen goede en slechte informatie, of zonder te beseffen dat de uitspraken geen enkele logica bevatten en hoe haatdragend ze waren. Hij herinnert zich ook diegenen die niet hebben meegedaan aan de grapjes. Hij geeft toe: "Ik heb ze gezien, maar durfde er niet tegen te reageren. Ik vond het niet de moeite. Maar had ik het moeten doen?"

3.2 | HAATSPRAAK, SOCIALE MEDIAPLATFORMEN EN BEDRIJVEN

Sociale mediaplatformen laten gebruikers toe om content te produceren op voorwaarde dat ze akkoord gaan met hun gebruiksvoorwaarden. Als particuliere onderneming bepaalt elk sociaal mediaplatform zijn eigen gebruiksvoorwaarden of zogenaamde “community standards” (gemeenschapsstandaarden). Die zijn belangrijk om haatspraak te reguleren. Dit onderdeel toont aan hoe enkele populaire platformen haatspraak benaderen, welke categorieën zij in hun regelgeving behandelen, hoe de gebruiker de tools om haatspraak te bestrijden kan optimaliseren en, tot slot, welke beperkingen die tools hebben. Die differentiaties zijn gebaseerd op lopend onderzoek en zijn vaak onderhevig aan veranderingen.⁸

FACEBOOK

- De groep die het doelwit vormt moet geïndividualiseerd zijn. Terwijl een stelling zoals “Ik haat het christendom” hun community standards niet schendt, is dat wel het geval voor “Ik haat christenen”.
- Enkel gemeld materiaal wordt geëvalueerd.
- Een massale meldingsaanval biedt geen garantie dat de content zal verwijderd worden.
- Behalve voor ernstige voorbeelden, is het waarschijnlijker dat Facebook individuele content zal verwijderen in plaats van algemene pagina's of groepen.
- Facebook heeft een weergavevenster aan de rechterkant van elke commentaar die lezers de mogelijkheid biedt om dit te melden.
- De meldingen worden bekeken door echte mensen die verondersteld worden binnen de 24 uur feedback te geven. Elke melding wordt afzonderlijk behandeld. Content die niet verwijderd is na de eerste melding kan verwijderd worden na een tweede melding, omdat de regels op een andere manier kunnen worden geïnterpreteerd.
- Er worden veel meldingen gedaan aan Facebook, maar sommige meldingen worden verworpen omdat ze geen duidelijke overtreding inhouden van de gebruiksvoorwaarden. Zo hebben sommige haatboodschappers bepaalde van hun racistische boodschappen gerebrand als patriottistisch om te vermijden dat ze verwijderd zouden worden. De regels zijn vaak dubbelzinnig en haatboodschappers hebben gesofisticeerde tactieken ontwikkeld om hun boodschappen aan de man te brengen.
- Facebook raadt het doelwit van een haatdragende commentaar meestal aan om de gebruiker die de commentaar maakte te blokkeren. Het is in de eerste plaats een individueel probleem in plaats van een sociaal fenomeen waar het bedrijf de verantwoordelijkheid moet voor opnemen. De logica is “Hou je niet van racisten? Blokkeer ze dan en je zal ze niet zien”.

YOUTUBE

- Een natiestaat bekritisieren is geen haatspraak. Het is wel haatspraak wanneer de kritiek gericht is tegen een groep mensen omwille van hun ras of godsdienst.
- YouTube moedigt klachten en meldingen van haatspraak niet aan en ontvangt er ook weinig. Gebruikers worden in eerste instantie gevraagd om te blokkeren, daarna een video te markeren, en uiteindelijk een melding te doen.
- Op YouTube worden de commentaren afzonderlijk gereguleerd van de video's. Commentaren worden beoordeeld door een team dat zich bezighoudt met Google+, terwijl video's beoordeeld worden door een YouTube-team.

TWITTER

- Twitter kan beschouwd worden als het platform met het meeste inzicht in haatspraak.
- Het heeft een beleid ontwikkeld voor zowel gebruikers als adverteerders.
- Haatspraak wordt ingedeeld onder het domein “beledigend gedrag”.
- Hun beoordelingen zijn strikt en grondig.
- Sommige beoordelingen worden gedaan door algoritmen en niet door echte mensen, vooral wanneer het gaat om illegale vormen van porno.
- Twitter kan geen accounts verwijderen, maar schorst ze tijdelijk tot de gebruiker voldoende feedback heeft geleverd met betrekking tot de gepubliceerde content.

- Heb jij ooit enige vorm van haatspraak op een sociaal mediaplatform gemeld?
- Weet je hoe je haatspraak online kan melden in jouw land?

REGELGEVING INZAKE HAATSPRAAK OP SOCIALE MEDIA

Bij de analyse van regelgeving en community standards is het belangrijk te verduidelijken dat ze, als regels van particuliere ondernemingen, niet het resultaat zijn van publieke democratische beslissingen, noch gebaseerd zijn op nationale of internationale wetgeving of die onderschrijven. Dit kan echter veranderen onder druk van activisten en regeringen. De meest gebruikte online sociale mediaplatformen, zoals Twitter, Facebook, Instagram, Reddit en YouTube, zijn bedrijven die gevestigd zijn in de Verenigde Staten waar de normen en tradities inzake vrijheid van meningsuiting kunnen leiden tot een zwakke regelgeving rond haatspraak. De regelgeving van die sociale mediabedrijven toont aan dat ze

haatspraak niet monitoren, hoewel ze over protocols kunnen beschikken om die gemelde gevallen te behandelen. Wanneer haatspraak niet gemeld wordt, kan ze blijven bestaan, circuleren en zich verspreiden. Zoals vastgelegd in de community standards wordt een post pas verwijderd nadat hij is gemeld en er is aangetoond dat het om haatspraak gaat. Bovendien zijn sociale mediaplatformen actief bezig met het herdefinieren van wat onder haatspraak wordt verstaan en het veranderen van hun regelgeving.

Sociale mediaplatformen reageren op meldingen van haatspraak. Ze monitoren content niet actief, maar reageren op meldingen en op de druk die wordt uitgeoefend door gebruikers en autoriteiten. Wat haatspraak betreft beweert Facebook dat ze content verwijderen die rechtstreeks mensen aanvalt omwille van hun ras, etniciteit, nationale afkomst, religieuze banden, seksuele geaardheid, geslacht, gender of genderidentiteit, of ernstige handicaps of ziekten.

Er is echter een paradox waar alle sociale mediaplatformen lijken op te stuiten. Hun regelgeving beïnvloedt de reikwijdte en verspreiding van haatspraak. Ze spelen dan ook een belangrijke rol bij de totstandkoming van sociale conflicten, bijvoorbeeld met betrekking tot racisme of vreemdelingenhaat. Overheden hebben de bedrijven gevraagd om hun regelgeving en toezichtsmechanismen te verbeteren. Het ontwerp van een platform is echter ontwikkeld om haatspraak aan te pakken op individueel niveau. Dit betekent dat er gereageerd wordt op een melding van haatspraak door een gebruiker en dat die specifieke content wordt verwijderd. Met dit kenmerk moet rekening worden gehouden wanneer men bekijkt hoe sociale mediaplatformen effectief zouden kunnen bijdragen aan de strijd tegen haatspraak. Zijn ze neutrale, passieve of potentieel positieve actoren? Om te begrijpen hoe ze zouden kunnen bijdragen aan het indammen van haatspraak is het belangrijk om hun belangen en beperkingen te begrijpen.

Sociale mediaplatformen proberen een evenwicht te bewaren tussen vrijheid van meningsuiting en respect voor de regels van de community en, tegelijkertijd, hun commerciële belangen te bevorderen, met andere woorden hun bereik en het gebruik van hun diensten te vergroten. De inhoud van de community standards wordt bepaald door een aantal factoren. Hij wordt gevormd door invloeden en onder druk van haatgroeperingen die hun vrijheid van meningsuiting opeisen, groeperingen tegen haat die de opkomst van haatspraak in de verf zetten en het personeel van bedrijven die eigenaar zijn van sociale mediaplatformen.⁹ Dit verklaart gedeeltelijk waarom het beleid inzake haatspraak voortdurend evolueert. Dit beleid faciliteert of beperkt de manieren waarop haatspraak kan worden gemeld en afgezwakt.

Door die beperkingen blijft haatspraak bestaan en zich verspreiden met een gevoel van straffeeloosheid. Met behulp van gesofisticeerde tactieken zijn haatboodschappers in staat om haatdragende narratieven te promoten en daardoor ongelijkheid, discriminatie en de marginalisering van bepaalde groepen in stand te houden. Platformen zoals Facebook zijn bijvoorbeeld gebruikt door rechtsextremistische groeperingen zoals Gouden Dageraad in Griekenland.¹⁰

Hun politieke pagina's zijn verwijderd. Om hun activiteiten te kunnen blijven uitoefenen hebben hun volgers een onaantastbare ruimte gecreëerd op pagina's die vaak verwijzen naar patriottisme, aangezien dit niet als problematisch wordt beschouwd door Facebook bijvoorbeeld. Toch hosten de ruimten nog altijd xenofobe gevoelens. Groeperingen hebben geleerd om zich een weg te banen tussen de dienstvoorwaarden en community standards en tussen de acties en meldingen van antiracistische en mensenrechtengroeperingen, om zo hun activiteiten en hun zichtbaarheid op sociale media te kunnen behouden.

Die beperkingen worden echter aan de kaak gesteld door activisten en overheden. Haatspraak sluit de uiting van verschillende meningen en identiteiten uit, en zet aan tot en rechtvaardigt haatmisdrijven. Dit vormt een bedreiging voor de democratie en de mensenrechten. Daarom roepen activisten en overheden de sociale mediabedrijven op om meer verantwoordelijkheid op te nemen en een betere regelgeving toe te passen. De Gedragscode tegen illegale online haatspraak tussen de Europese Unie en vier internetgiganten, die werd overeengekomen in mei 2016,¹¹ is een voorbeeld van dit bewustzijn.

De manier waarop haatspraak online circuleert en zich verspreidt toont aan hoe ongelijke machtsrelaties ook aanwezig zijn in het ontwerp van de platformen zelf. Dit ontwerp bepaalt de mate waarin haatspraak aanwezig blijft, circuleert en structureel mogelijk wordt gemaakt. Meldingsmechanismen zijn noodzakelijk maar volstaan niet om haatspraak online te bestrijden.

Haatspraak als een sociaal fenomeen kan niet worden benaderd als het probleem van één enkel individu dat klaagt, of aangepakt worden in 1-op-1 gevallen van gemelde haatspraak (individualisme), maar als een reden tot bezorgdheid voor ons collectief democratisch samenleven. In die context worden educatieve en emanciperende strategieën die tegen- en alternatieve narratieven voor haatspraak gebruiken bijzonder relevant. Het is geen probleem dat enkel diegenen raakt die rechtstreeks het doelwit vormen van haatspraak. Online haatspraak is een probleem dat elk van ons aanbelangt.

HET BELANG VAN TEGENNARRATIEVEN TEGEN ONLINE HAATSPRAAK

Het melden en verwijderen van haatspraak is even belangrijk als strategie (op zich) als een aanpak voor de bestrijding ervan. Toch volstaat dit niet. Eerst en vooral is het onwaarschijnlijk dat niet geclassificeerde vormen van haatspraak, zoals contextuele haat of uitingen van liefde (zie hoofdstuk 2), die niet binnen het gereguleerde kader vallen, verwijderd zullen worden van sociale mediaplatformen. Bovendien worden de oorzaken van haatspraak niet aangepakt. Dit is waar educatie en het gebruik van tegen- en alternatieve narratieven vanuit een

mensenrechten- en emancipatieperspectief kunnen en moeten worden toegepast. De oorzaken en activerende factoren van haatspraak, zoals negatieve stereotypen, kunnen worden aangepakt door een meer holistische educatieve en bewustmakingsaanpak van online media. Acties en campagnes kunnen jongeren informeren over de schade die haatspraak aanricht en over hoe ze de menselijke waardigheid ontzegt. Ze kunnen bovendien nieuwe en positieve boodschappen aanreiken die gestoeld zijn op ideeën van gedeelde menselijkheid, respect en gelijkheid.

WAT BETEKENT DIT IN HET GEVAL VAN OLI?

Oli heeft het gevoel dat ze zich in een wetteloze ruimte bevindt wanneer ze online is. Wie neemt de verantwoordelijkheid op voor wat ze heeft meegemaakt? De commentaren die ze op het sociale netwerkplatform van de school zag staan verwezen specifiek naar mensen van Rolonië. Daarom heeft ze dit gemeld, maar toch is de content niet verwijderd. Ze heeft ook een video gemeld. De gebruiker verschijnt niet online, maar de video is opnieuw gepost vanop een nieuw profiel. De politie heeft ontdekt dat het IP-adres van waarop de berichten werden verstuurd van een van de schoolcomputers was. Ze weet dus dat de berichten hoogstwaarschijnlijk door haar klasgenoten werden verstuurd. Door deze ervaring heeft ze enkele manieren geleerd om op haatspraak te reageren. Ze heeft echter het gevoel dat dit niet volstaat. Ze vindt dat educatie en bewustmaking heel belangrijk zijn.

3.3 | DE ROL VAN INTERNETGELETERDHEID

Internetgeletterdheid [is] het vermogen om toegang te krijgen tot online informatie- en communicatiecontent en die te begrijpen, te bekritisseren en te creëren.

Sonia Livingstone, 'Internet Literacy: Young People's Negotiation of New Online Opportunities.'¹²

Jongeren maken uitgebreid gebruik van het internet om informatie te vinden en om te communiceren en contacten te leggen met leeftijdsgenoten via de sociale media. Vaardigheden en tools inzake internetgeletterdheid zijn absoluut relevant en noodzakelijk voor jongeren, vooral om hen in staat te stellen haatspraak te herkennen en erop te reageren. Het is belangrijk dat jongeren leren om toegang te krijgen tot informatie van verschillende bronnen en dergelijke informatie leren vinden, die kritisch analyseren en de oorsprong ervan kunnen verifiëren. Bronnen kritisch benaderen is een essentiële vaardigheid in een tijdperk waarin er

een overdaad aan informatie is.

De Raad van Europa heeft in aanbevelingen (2006 en 2009¹³) beklemtoond hoe belangrijk het is dat internet- en mediavaardigheden worden gestimuleerd. Die aanbevelingen stellen dat lidstaten over strategieën moeten beschikken om kinderen en jongeren te beschermen tegen content en gedrag die schadelijk kunnen zijn, om kinderen, jongeren en opvoeders in staat te stellen optimaal gebruik te maken van informatiecommunicatiediensten en -technologieën, en om een actieve participatie in de nieuwe informatie- en communicatie-omgeving te promoten.

Het niveau en de omvang van de vereiste internetgeletterdheid zal afhangen van de rol die jongeren opnemen met betrekking tot haatspraak: of ze een slachtoffer, omstaander, waarnemer, hater of haatboodschapper zijn, of online activisten en campagnevoerders willen worden tegen haatspraak, zoals uitgelegd in hoofdstuk 5 van Bookmarks. Hier vatten we een paar belangrijke vaardigheden samen die betrekking hebben op internetgeletterdheid die vooral relevant zijn om campagne te voeren tegen haatspraak via de sociale media:

INTERNETGELETERDHEID ALS SOCIALE MEDIAGELETERDHEID

Zich toegang verschaffen tot informatie

De toegang tot en participatie in sociale mediaplatformen zijn niet voor iedereen gelijk. Het ontwerp van de mediaplatformen bepaalt onze interacties, bijvoorbeeld door de informatie te selecteren en voorrang te geven die we in de eerste plaats ontvangen. De platformen filteren de posts die we ontvangen, bijvoorbeeld op basis van onze voorgeschiedenis en likes. Een belangrijke competentie is om zich bewust te zijn van dit filterproces en op voorhand de informatiebehoeften en -strategie te bepalen om zich toegang te verschaffen tot informatie van verschillende bronnen.

Informatie analyseren

Er zijn kritische analysevaardigheden nodig om berichten te interpreteren die afkomstig zijn van meerdere producenten, zoals individuen, informele groepen, georganiseerde groeperingen en traditionele media. Het wordt moeilijker om de drijfveren van individuele boodschappers te analyseren, aangezien ze vaak anoniem zijn. Bovendien moeten de uitwisselingen en conversaties tussen verschillende actoren geanalyseerd worden, aangezien het vaak geen geïsoleerd of compact artikel of video is die wordt gedeeld, maar een hele reeks gerelateerde berichten.

Internetgeletterdheid met betrekking tot sociale media betekent niet alleen dat men de content begrijpt die gedeeld wordt op online platformen, maar ook het karakter van de platformen en de ideeën achter hun ontwerp.

Het ontwerp en tegenstrijdigheden van sociale mediaplatformen analyseren

Een van de manieren om op haatspraak te reageren is door dit te melden aan de sociale media-platformen waar ze voorkomt. Met het oog op een effectieve melding is het belangrijk te begrijpen wat beschouwd wordt als ongepast gedrag in de bestaande platformregelgeving, m.a.w. de analyse van de “gebruiksvoorwaarden” en de “richtlijnen van de community”. Belangrijke woorden in formele haatspraakregelgeving zijn bedreigen, rechtstreeks en aanvallen. Regelgeving rond haatspraak is enkel doeltreffend wanneer er direct wordt opgeroepen tot actie of er duidelijk haat geuit wordt aan het adres van de beschermde categorieën (bijvoorbeeld ras of religie). In die gevallen kunnen de tools die worden aangereikt door de sociale media effectief zijn. Het is belangrijk om de reikwijdte en de beperkingen van bestaande haatspraakregelgeving te begrijpen om te weten hoe men ze het best kan toepassen.

De sociale media beschikken over specifieke regels voor gevallen van cyberpesten, kinderpornografie of directe doodsbedreigingen die, in veel gevallen, kunnen leiden tot haatmisdrijven. In die gevallen bestaat de beste actie erin om gebruik te maken van de meldingsmechanismen die de sociale media aanbieden, maar ook en vooral die mechanismen die ter beschikking gesteld worden door justitie en politiediensten op nationaal niveau.

CAMPAGNE VOEREN TEGEN ONLINE HAATSPRAAK

Leren toegang krijgen tot informatie, waaronder uitingen van haatspraak, en die analyseren en er op reageren, is relevant voor iedereen. Toch zijn specifiekere competenties nodig om boodschappen te creëren en online campagne te voeren tegen haatspraak. Het hoofdstuk in Bookmarks over internetgeletterdheid concludeert als volgt: “Campagne voeren op het internet vereist specifieke vaardigheden, zoals bekendmaken, promoten, een draagvlak creëren en verschillende berichten en narratieven samenstellen”. In het volgende onderdeel worden vaardigheden om campagne te voeren beschreven die bijzonder nuttig kunnen zijn bij het gebruik van sociale media. De volgende hoofdstukken bieden meer gedetailleerde richtlijnen aan over hoe verschillende boodschappen en narratieven om haatspraak aan te pakken kunnen worden opgebouwd, zoals details over tips voor de publicatie, de promotie en de ontwikkeling van een draagvlak voor alternatieve boodschappen.

WAT BETEKENT DIT IN HET GEVAL VAN OLI?

Oli vindt dat ze weet hoe ze gebruik moet maken van sociale mediaplatformen, maar niet echt hoe ze de informatie die ze leest moet evalueren en hoe ze berichten kan creëren waardoor ze haar bezorgdheid kan uiten en op een zinvolle manier kan deelnemen aan debatten. Ze keek enkel naar de “gebruiksvoorwaarden” als gevolg van haar negatieve ervaring en begreep ze dankzij de hulp van haar vrienden die voor een mensenrechtenvereniging werken. Ze denkt dat het een goed idee zou zijn als jongeren hierover zouden kunnen leren op school. Maar is dit mogelijk? Is dit voldoende? Ze vindt dat ze klaar is om een standpunt in te nemen tegen haatspraak.

- In welke mate beschouw jij jezelf internetgeletterd?
- En hoe zit het met de jongeren waarmee je werkt? Beschikken ze over de vaardigheden om haatspraak online te herkennen en te bestrijden?
- Welke kennis en vaardigheden inzake internetgeletterdheid hebben jij of de jongeren waar je mee werkt volgens jou het meest nodig om online campagne te voeren tegen haatspraak?

3.4 | CAMPAGNE VOEREN VIA DE SOCIALE MEDIA

SLECHTE PUBLICITEIT

Sociale mediaplatformen zijn ook gevoelig voor slechte publiciteit, zoals wanneer gebruikers zichzelf organiseren om te eisen dat het beleid aangepast en content verwijderd wordt. Onder druk van activisten tegen seksistische uitingen op Facebook heeft het bedrijf zijn voornemen uitgedrukt om zijn systemen om seksistische haatspraak aan te pakken te verbeteren.¹⁴

HET BEHEER VAN COMMUNITIES

Opvoeders en campagnevoerders moeten de relaties tussen online aanhangers motiveren en versterken. Het is nuttig wanneer ze een gemeenschappelijke missie en doelstelling kunnen voorstellen en processen voor samenwerking en participatie kunnen modereren.

BEHEER VAN DE INDRUK EN DE REPUTATIE

Volgens Tillman¹⁵ kan het nuttig zijn om verschillende accounts of blogs aan te maken om diverse persoonlijkheden of thema's te beheren en uiteenlopende doelgroepen en belangen te betrekken. Gebruik bijvoorbeeld een persoonlijke account voor jouw beste vrienden en familieleden en open een andere account voor jouw online activisme. Het is belangrijk om je bewust te zijn van hoe anderen die profielen ervaren. Het soort berichten en inhoud dat gedeeld wordt bepaalt de rollen, de reputatie en de indruk die nagelaten wordt op kijkers.

INHOUD CREËREN EN DELEN

Het is belangrijk om verantwoordelijkheid op te nemen voor de gecreëerde en gedeelde inhoud. De content, het format en de teneur die worden gebruikt moeten de waarden weerspiegelen waar de campagne voor staat en moeten het meest geschikt zijn voor jouw beoogde doelgroep. De timing en de keuze van de sociale platformen waarop de content wordt gedeeld vereist ook bijzondere zorgvuldigheid.

WAT BETEKENT DIT IN HET GEVAL VAN OLII?

Door deze ervaring heeft Oli haar internetgeletterdheid verbeterd. Ze heeft bepaalde manieren geleerd om op haatspraak te reageren, waaronder dit melden aan de sociale mediaplatformen waarop ze voorkwam. Maar ze vindt dit onvoldoende. Haar klasgenoten blijven haatdragende berichten posten. Ze denkt dat ze proactief zou kunnen zijn en de online discussie zou kunnen veranderen door een video te maken waarin ze enkele van de valse beweringen in de boodschappen weerlegt en haar standpunt deelt, bijvoorbeeld, over al de positieve bijdragen die immigranten al hebben geleverd voor het land. Maar hoe? Door een nieuwe groep op te richten? Of een online campagne? Zou dit de meest efficiënte manier zijn om negatieve stereotypen te veranderen en haatspraak een halt toe te roepen?

SAMENVATTING VAN HET HOOFDSTUK IN 5 PUNTEN

- De sociale media hebben de manier veranderd waarop wij, en vooral jongeren, communiceren en met elkaar omgaan, zowel in onze interpersoonlijke als onze sociale relaties.
- De sociale media vormen een arena waar machtsconflicten plaatsvinden, in verschillende niveaus van zichtbaarheid.
- Haatboodschappers hebben gesofisticeerde tactieken ontwikkeld om hun berichten te promoten, en kennen de regels en de lacunes.
- Sociale mediaplatformen zijn geen neutrale ruimten van interactie. Hun gebruiksvoorwaarden perken haatspraak in en laten het toe. Ze moeten ook gezien worden als een belangrijke actor wiens beslissingen een impact hebben op de dynamiek van online haatspraak.
- Om deel te nemen aan tegennarratieven, moeten opvoeders en campagnevoerders internetgeletterd zijn en onder andere weten hoe ze de sociale mediaregels moeten interpreteren en gebruiken wanneer ze campagne voeren.

SLOTOPMERKINGEN

- 1 Een studie concludeerde bijvoorbeeld dat een "iets groter aandeel jongeren (ten opzichte van de hele bevolking) online maatschappelijke activiteiten uitvoerde terwijl een veel groter aandeel jongeren (ten opzichte van de hele bevolking) gebruik maakte van sociale netwerken." Voor het volledige rapport, zie Eurostat (2015) Being Young In Europe, Europese Commissie, Brussel, beschikbaar op http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Being_young_in_Europe_today_-_digital_world, geopend op 28 juli 2016.
- 2 Scolari, C. A. (2013), Narrativas Transmedia. Cuando todos los medios cuentan [In English Transmedia Narratives. When all mediums count], Planeta, Barcelona.
- 3 British Institute of Human Rights (2012), Mapping study on projects against hate speech online, Raad van Europa, Straatsburg, beschikbaar op www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Training/Training_courses/2012_Mapping_projects_against_Hate_Speech.pdf, geopend op 27 augustus 2016; en interviews met Christine Chen, Senior Manager for Public Policy, Google, 2 maart 2015, en M. Bickert, Head of Global Policy Management, Facebook, 14 januari 2015, geciteerd in Gagliardone et al. (2015)..
- 4 Titley, G. (2016), 'The debatability of racism. Networked Participative Media and Postracialism', beschikbaar op <https://raster.fi/2016/02/17/the-debatability-of-racism-networked-participative-media-and-postracialism/>, geopend op 27 augustus 2016.
- 5 Larsson, A.O. en Christensen, C. (2016), 'From show-room to chat-room: SVT on Social Media during the 2014 Swedish Elections', Convergence: the International Journal of Research into New Media technologies. Online first, 27 april 2016; Buckley, S. (2015), Passive and active Social Media engagement, beschikbaar op http://www.academia.edu/23413001/From_Show_Room_to_Chat_Room_-_SVT_on_Social_Media_during_the_2014_Swedish_Elections, geopend op 27 augustus 2016.
- 6 Ibid.
- 7 Geciteerd in Larsson en Christensen (2016: 16).
- 8 Siapera, E. en Viejo Otero, P. (2015), 'How Do Far-Right Movements and Parties Use the Internet and the Social Media? Digital Facebook Postcards, With Hate, Your Far Right', in Proceedings of the ISIS Summit Vienna 2015, 3-7 June 2015, Wenen, Oostenrijk, toegankelijk op http://www.academia.edu/25056928/How_Do_Far-Right_Movements_and_Parties_Use_the_Internet_and_the_Social_Media_Digital_Facebook_Postcards_With_Hate_Your_Far_Right
- 9 Ibid.
- 10 Ibid.
- 11 Code of Conduct, beschikbaar op http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/hate_speech_code_of_conduct_en.pdf, geopend op 2 december 2016.
- 12 In McPherson, T. (2008), Digital Youth, Innovation and the Unexpected, MIT Press, Cambridge.
- 13 Aanbeveling van het Comité van Ministers van de Raad van Europa CM/Rec (2009)5 "Recommendation on measures to protect children against harmful content and behaviour and to promote their active participation in the new information and communications environment", beschikbaar op https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d0b0f, geopend op 28 augustus 2016.
- 14 Marne Levine, een vice-president van Facebook die verantwoordelijk is voor het publieke beleid, gaf toe: "De laatste maanden hebben we geprobeerd om onze systemen om in te spelen op meldingen van schendingen te verbeteren. De richtlijnen die door die systemen worden gebruikt zijn er echter niet in geslaagd alle content te vatten die in strijd is met onze normen. We moeten het beter doen ... en dat zullen we ook," beschikbaar op <http://edition.cnn.com/2013/05/29/tech/social-media/facebook-hate-speech-women>, geopend op 27 augustus 2016.
- 15 Tillman, K. (2010), Do Media Literacy, Digital Literacy, and Social Media Literacy Intersect? Edelman Digital, beschikbaar op www.edelmandigital.com/2010/04/01/do-media-literacy-digital-literacy-and-social-media-literacy-intersect/, geopend op 25 juli 2016.

Oli is nog steeds op zoek naar antwoorden en praat met haar geschiedenisleraar.

De politie heeft ontdekt dat het IP-adres van de computer van waarop de berichten werden verstuurd een van de schoolcomputers was. Maar waarom? Waarom denken mijn klasgenoten op die manier? Ik ben hier geboren.

Waarom? Wij vormen geen bedreiging! Ze zeggen dat we hun jobs stelen en van uitkeringen leven. Maar dat is niet waar!

Neen, maar jij wordt door hen als zodanig ervaren omwille van de negatieve stereotypen en vooroordelen. Ze horen steeds weer bevooroordeelde verhalen zonder de feiten te controleren. Ze geloven de discriminerende narratieven omdat de verhalen weerklank geven aan hun problemen. Het gaat niet enkel over feiten, maar ook over emoties.

Jij zegt dus dat we, om een einde te maken aan haatspraak, hun opvattingen moeten veranderen en hun emoties en problemen moeten aanpakken? Hoe doen we dat?!

Haatspraak gedijt op racistische en xenofobe attitudes. Je wordt gezien als lid van een groep die beschouwd wordt als uitheems of bedreigend. Online haatspraak is diep geworteld. De attitudes en sociale spanningen in de samenleving geven mensen het gevoel dat ze zich moeten verdedigen. In dit geval door jou aan te vallen.

Misschien door een tegen- of alternatief narratief... Ik ken iemand die jou zou kunnen helpen... Sarah werkt voor een mensenrechtenorganisatie. Wil je haar ontmoeten? Misschien kunnen we samen een les voorbereiden?

NARRATIEVEN

Dit hoofdstuk legt uit wat narratieven zijn en welke rol ze spelen bij sociale en politieke communicatieprocessen. Er worden tools voorgesteld om narratieven te helpen analyseren en deconstrueren. Twee voorbeelden illustreren hoe narratieven kunnen helpen om discriminatie en onderdrukking te rechtvaardigen, of, anderzijds, kunnen bijdragen tot emancipatieprocessen en de bevordering van de mensenrechten.

4.1 | WAAROM SPREKEN WE OVER NARRATIEVEN?

Hoe vaak heb je niet het volgende gehoord: “We hebben een dwingend narratief nodig”; “Wat is het narratief hier?”; “Hun narratief is populistisch en wakkert de angst van de mensen aan”? Net zoals bij andere “trendy” concepten, wordt de term ‘narratief’ in zoveel verschillende contexten en met zoveel verschillende nuances gebruikt (en ook misbruikt en verkeerd gebruikt) dat de betekenis ervan onduidelijk wordt of verdacht vaag blijft. Een narratief is doorgaans een synoniem voor een verhaal. Toch is een narratief meer dan gewoon een verhaal, ongeacht of dit waargebeurd of fictief is. Deze gids onderzoekt die verhalen die gedeeld worden door groepen en die overtuigingen en interpretaties bevatten van gebeurtenissen en van hoe de realiteit in elkaar zit. Die interpretaties of collectief gedeelde verhalen helpen ons bepalen hoe we samenleven. Zijn verhalen echt zo belangrijk? We horen vaak dat daden belangrijk zijn en niet woorden. Waarom is het dan nodig om over narratieven te praten?

NARRATIEVEN ZIJN BELANGRIJK OMDAT ZE ALS LEIDRAAD DIENEN VOOR ACTIES

Narratieven zijn belangrijk omdat ze de manier waarop mensen denken beïnvloeden. Ze dienen als richtlijn voor hun beslissingen en acties. Wanneer men mensen bijvoorbeeld doet geloven dat een bepaalde groep in de samenleving een bedreiging vormt, zouden ze geneigd zijn om veiligheidsmaatregelen te ondersteunen om de verhinderen dat die groep hen schade toebrengt.

Online de confrontatie aangaan met haatdragende narratieven is geen gemakkelijke taak voor mensenrechtenactivisten, politici of opvoeders. Niettegenstaande dat de bewering dat “migranten onze jobs stelen” onderuit werd gehaald door talloze academische studies, statistische onderzoeken en economische analyses, blijft deze opvatting bij velen nog steeds sterk

aanwezig. Ondanks het feit dat al verschillende keren bewezen is dat ze onjuist is, blijft die argumentatie een voedingsbodem voor xenofobische uitspraken. Ze wordt gebruikt om discriminerend beleid te rechtvaardigen en om aan te zetten tot acties tegen migranten, vluchtelingen en diegenen die hen ondersteunen. Narratieven zijn belangrijk omdat ze vorm geven aan acties (of inactiviteit).

“Studies tonen aan dat verhalen vaak een grotere impact hebben dan data.”

Rationele argumenten en harde data volstaan vaak niet om een verandering teweeg te brengen in het publieke discours of om haatdragende veronderstellingen te neutraliseren. Wetenschappers hebben de relatie tussen ideeën, taal en metaforen onderzocht om uit te leggen hoe het menselijke brein de realiteit benadert, verbanden legt tussen feiten, en nieuwe dingen aanleert. Verhalen zijn van fundamenteel belang. De Harvard-historicus Drew Gilpin Faust stelt het als volgt: “We creëren onszelf buiten de verhalen die we over ons leven vertellen; verhalen die een doel en betekenis geven aan ervaringen die vaak toevallig en discontinu zijn”.¹

Dit gebeurt niet enkel op individueel niveau: Gedurende honderdduizenden jaren waren mensen in staat om kennis enkel mondeling door te geven. En zonder geletterdheid zijn theorievorming en abstractie (het soort rationeel, datagebaseerd denken dat eerder besproken werd) niet mogelijk.² Vóór het schrift bestond, “waren verhalen voor onze voorouders de voornaamste manier om hun kennis en waarden door te geven”,³ kortom, cultuur.

Narratieven worden gebruikt om een indruk van de wereld en van zijn ritmes en mysteries over te brengen, en van de plaats die mensen binnen dit geheel innemen. Die narratieven helpen met praktische instructies over dagelijkse verplichtingen, wat te doen, wanneer en waarom, bijvoorbeeld, wanneer zaden moeten worden gezaaid en oogsten geoogst. Verhalen leggen verbanden tussen wat er in de samenleving gebeurt en wat mensen zijn en wat ze (moeten) doen.

Hoewel mannen en vrouwen vandaag de dag minder beroep doen op narratieven of mythen om uit te werken wanneer ze zaden moeten zaaien, zijn verhalen, en meer nog hun structuur, nog steeds van cruciaal belang. Narratieven spelen een belangrijke rol in de manier waarop het menselijke brein feiten begrijpt en rangschikt, en dus menselijke acties oriënteert.

Het verdedigen van de mensenrechten tegen discriminerende argumentaties in het publieke discours vereist een grondig inzicht in hoe mensen sociale contacten onderhouden en communiceren. Aan de basis van dit alles vinden we narratieven terug. Narratieven bevatten stukjes informatie die interpretaties geven van de realiteit die betekenisvol en relevant zijn voor de doelgroep.

Aangezien narratieven helpen bepalen wat mensen zijn en doen hebben ze belangrijke emotionele dimensies. Het gaat niet enkel om wat ze zeggen of bevatten, maar ook om wat ze voor mensen betekenen. De volgende drie voorbeelden illustreren de idee dat narratieven meer zijn dan een reeks feiten maar, daarentegen, een kader vormen waarin de realiteit moet worden begrepen en met de realiteit aansluiting kan worden gevonden.

DE LEVENDE BIBLIOTHEEK

De Raad van Europa heeft vaak een activiteit georganiseerd waarbij mensen die haatspraak en discriminatie ervaren hebben hun verhalen delen zoals boeken in een bibliotheek die kunnen worden geopend door de lezers, de bezoekers. Door te luisteren naar persoonlijke getuigenissen en rechtstreeks vragen te kunnen stellen, voelen deelnemers zich verbonden met een thema en inzichten op een persoonlijker niveau. De stukjes informatie en de vooroordelen die ze over de onderwerpen hadden worden aan de kaak gesteld en ze verwerven nieuwe perspectieven en inzichten die een andere betekenis krijgen voor de “lezers”. De impact van het luisteren naar de verhalen werd als veel groter omschreven dan het lezen van een verslag over de kwestie⁴.

CAMPAGNEVIDEO VAN AMNESTY INTERNATIONAL ‘LOOK BEYOND BORDERS’

Deze campagne probeert de negatieve percepties over vluchtelingen in Europa te doorbreken. De video gaf geen formele feiten, zoals bijvoorbeeld het aantal vluchtelingen in de Europese landen in vergelijking tot andere landen. Hij toonde daarentegen een aantal persoonlijke ontmoetingen, te beginnen met rechtstreeks oogcontact met vluchtelingen gedurende vier minuten, gevolgd door een reeks conversaties tussen hen. De deelnemers werden getoond terwijl ze spontane en eerlijke vragen stelden en hun emoties uitdrukten aan de hand van een glimlach en gebaren gebruikten om aan te tonen dat ze luisterden en empathie hadden. De teneur was zachtmoedig en de beelden beklemtoonden onze gemeenschappelijke menselijkheid, over de bestaande politieke grenzen heen. De video werd op grote schaal bekeken en er werd vastgesteld dat hij echt voor empathie zorgde tegenover vluchtelingen⁵.

EMOTIES EN ZINTUIGEN IN DERADICALISERINGSSTRATEGIEËN

Onderzoek naar de methoden en impact van deradicaliseringsstrategieën heeft aangetoond dat door de overheid gestuurde berichtgeving “gericht was op logica”. Dit wil zeggen dat ze feiten corrigeerde en de standpunten en het beleid van overheden uitlegde. Dit was echter niet doeltreffend, aangezien emoties en zintuigen ook moeten worden betrokken bij een succesvolle tegencommunicatie. Op basis van die bevindingen combineren nieuwe inspanningen feitelijke informatie met emotionele aantrekkingskracht door het creatieve gebruik van muziek en beelden.⁶

- Werd je ooit overtuigd om je mening over een kwestie te veranderen? Wat heeft ertoe geleid dat je je mening hebt veranderd?
- Wanneer je de dialoog aangaat met de jongeren waarmee je werkt, op welke manier heb je dan geprobeerd om andere standpunten aan te brengen?

WAT IS HET NARRATIEF IN DE BERICHTEN DIE OLI HEEFT ONTVANGEN?

Diegenen die de berichten naar Oli hebben gestuurd lieten zich leiden door een narratief. Ze beschouwden Oli als deel van een groep die ze wilden verwijderd zien uit hun land. Ze geloofden dat die groep op de ene of andere manier schade zou toebrengen aan de samenleving. Op basis van wat Oli haar vriend en haar geschiedenisleraar vertelde en van waargebeurde gevallen van haatspraak tegen mensen met een migrantenachtergrond kan het volgende narratief worden afgeleid:

“Ons land was groots en welvarend. Het werd binnengevallen door vreemdelingen. Zij respecteren onze tradities en wetten niet. De werkloosheid neemt toe en ze stelen onze jobs. Onze mensen moeten die jobs eerst krijgen, want dit is ons land. We hebben niets persoonlijks tegen individuen, maar we moeten ons land en onze mensen verdedigen.”

4.2 | HOE ZIT HET VERHAAL NU EIGENLIJK IN ELKAAR?

DE BELANGRIJKSTE ELEMENTEN VAN EEN NARRATIEF

Het concept “narratief” heeft verschillende betekenissen en er bestaat niet één definitie. Zo hebben sommigen de neiging om “verhaal” en “narratief” als synoniemen te gebruiken, maar er is wel degelijk een verschil. Zoals de Russische schrijver Nabokov verklaarde: “Als ik jou zeg dat de koning gestorven is, en daarna de koningin, is dit geen narratief, maar een plot. Maar als ik je zeg dat de koning gestorven is en dat de koningin daarna gestorven is aan een gebroken hart, dan is dit een narratief”. “Daarna” is het belangrijkste element: Het zet de gebeurtenissen in verhouding tot elkaar en geeft een betekenis aan het verhaal. Verhouding en betekenis zijn, inderdaad, twee belangrijke elementen van elk narratief, samen met zijn structuur, personages en context.

NARRATIEF DEFINIËREN

Een narratief kan gedefinieerd worden als een logisch, intern coherent verslag en interpretatie van samenhangende gebeurtenissen en personages. De combinatie van het verslag en de interpretatie geeft een betekenis aan het verhaal en verbindt afzonderlijke gebeurtenissen met elkaar tot een meer algemeen, collectief verhaal.

De volgende elementen zijn terug te vinden in elk narratief:

- **Structuur:** Een narratief stelt 1) een oorspronkelijke situatie voor, 2) een ontwrichtend moment, conflict of dilemma die die situatie verandert en gebeurtenissen in gang zet, en 3) op het einde wordt het conflict opgelost of getransformeerd. Personages kiezen een bepaalde manier om het conflict te overwinnen. Er is dus een “vóór” en een “na”.
- **Personages:** De hoofdpersonages zijn vaak helden of heldinnen, de protagonisten. Ze zijn heel vaak vergezeld van antagonistische, slechteriken of vijanden.
- **Context:** Narratieven krijgen een betekenis binnen een bredere culturele, sociale en historische context, met vastgelegde regels en mechanismen.
- **Relaties:** Een narratief is niet gewoon een stroom van losstaande gebeurtenissen, maar gaat over de banden tussen de personages. Twee personages kunnen met elkaar verbonden zijn door positieve of negatieve relaties. In het voorbeeld van Nabokov was de relatie tussen de koningin en de koning zo sterk dat eerstgenoemde stierf toen laatstgenoemde overleed.
- **Betekenis:** In tegenstelling tot een plot, verhaal en kroniek, stelt een narratief een verband voor tussen de belangrijkste personages, hun gedrag en hun daden (een individueel verhaal) ten opzichte van de algemene context en het grotere plaatje (collectief verhaal).

Het is belangrijk te benadrukken dat sommige of de meeste van die elementen vaak impliciet zijn. Het proces waarbij een narratief wordt gedeconstrueerd is het proces waarbij de impliciete elementen aan het licht worden gebracht om het veranderlijk te maken. In staat zijn een narratief te analyseren is een belangrijke vaardigheid bij de ontwikkeling van een tegen- of alternatief narratief.

ANALYSE VAN HET NARRATIEF DAT IMPLICIET AANWEZIG IS IN DE BERICHTEN DIE OLI ONTVING

Structuur

Oorspronkelijke situatie: Ons land was groots en welvarend.

Ontwrichtend moment: Ze drongen ons land binnen en pikten onze jobs in.

Oplossing: We moeten ons land verdedigen en de vreemdelingen moeten vertrekken.

Personages

Voorgesteld als helden (Wij): Diegenen die beschouwd worden als “zuivere” en “loyale” Marcadiërs: Wij zijn de helden. Wij houden van ons land en dragen er zorg voor.

Voorgesteld als slechteriken (Zij): Diegenen die niet beschouwd worden als “zuivere” en “loyale” Marcadiërs omwille van hun afkomst, uiterlijk of overtuigingen.

Context

Er heerst werkloosheid, er zijn sociale spanningen en de criminaliteit neemt toe. Er wordt vaak aangenomen dat er een vast aantal jobs zijn in een land en dat wanneer iemand een job krijgt, er één minder is voor de anderen. In dit geval zijn “jobs” slechts een symbool. Dit kan gekoppeld zijn aan of vervangen worden door andere elementen zoals gezondheidsdiensten, welzijn of pensioenen.

Relaties

De lokale bevolking en de migranten ("wij" en "zij") zijn met elkaar verbonden door een negatieve relatie, aangezien laatstgenoemden de jobs "stelen", en niet "aannemen" of "verwerven", of andere neutrale of positieve termen.

Betekenis

Ook al is Oli slechts één persoon, zij belichaamt een grotere vijand en de toevoorders van het verhaal vertegenwoordigen iets "groters" dan enkel zichzelf, net zoals de held van een verhaal die door zijn vijanden te verslaan het "kwaad" zelf verslaat.

"ZIJ"

"WIJ"?

De elementen van een narratief zijn vaak impliciet en moeten worden blootgelegd door een analyseproces. Wanneer alle elementen duidelijker worden, is het mogelijk om na te denken of en hoe ze kunnen worden veranderd. Of, met andere woorden, na te denken hoe een nieuw narratief of een tegen- of alternatief narratief kan worden ontwikkeld.

- Welke narratieven kan je bedenken met betrekking tot jouw werk of context?
- Welke structuren, personages, contexten, relaties en betekenissen kan je erin terugvinden?

KERNDIMENSIES VAN SOCIALE EN POLITIEKE NARRATIEVEN

De interesse in narratieven is toegenomen in domeinen zoals sociologie, literatuur, economie en mediastudies. Die zogenaamde narratieve wending heeft ertoe geleid dat het onderzoek om narratieven te analyseren en te gebruiken voor verschillende doeleinden toenam. Sommige van die disciplines focussen op het individuele of vertrouwde niveau

van het narratief. Andere, zoals economie en sociologie, schenken meer aandacht aan het collectieve (groeps-, gemeenschaps- of nationale) niveau. Deze gids concentreert zich op de politieke en sociale dimensies van narratieven.

De rol van narratieven is in feite buitengewoon relevant om een kwestie of aspect van de realiteit te kaderen, viz. om het perspectief te bepalen van waaruit naar het politieke discours wordt gekeken: "De verhalen die onze leiders ons vertellen zijn belangrijk [...] omdat ze ons richten naar wat is, wat zou kunnen zijn en wat moet zijn."⁸ Wat is en wat zou kunnen zijn: in één woord, het kader waarbinnen het menselijke brein aan de wereld denkt en aan mogelijke oplossingen voor problemen waarmee het wordt geconfronteerd. Het aanbod aan mogelijkheden vastleggen of een kwestie op een bepaalde manier kaderen, bepaalt wat we intuïtief mogelijk achten.

Sociale en politieke narratieven zijn die narratieven die plaatsvinden in ruimten zoals parlementen, online debatten, gemeenteraadsvergaderingen en betogingen. Met andere woorden, ze vinden plaats in elke ruimte waar kwesties die de hele gemeenschap aanbelangen worden aangekaart. Politieke narratieven zijn echter vooral die narratieven die "bedoeld zijn om de publieke opinie te beïnvloeden ten voordele van een bepaalde beleidsvoorkeur."⁹ Ze vertegenwoordigen drie belangrijke dimensies: de emotionele dimensie, de ruimtelijke dimensie en de temporele dimensie.

- De emotionele dimensie verbindt de doelgroep met het verhaal. Angst, hoop en woede zijn de meest relevante politieke emoties.
- De ruimtelijke dimensie plaatst diegenen die in het publiek zitten binnen de algemene context en kadert hun rol hierin. Een succesvol narratief voorziet voor het publiek vaak een rol die persoonlijke voldoening geeft en overeenstemt met de plot.
- De temporele dimensie die het verleden, de redenen en de oorsprong van het ontwrichtende moment verbindt met het heden en de toekomst (wat zal er gebeuren wanneer de personages bepaalde handelingen stellen). De temporele dimensie is sterk verbonden met de betekenis van het verhaal.

DIMENSIES VAN HET NARRATIEF DAT TEN GRONDSLAG LIGT AAN "PAK JE VALIEZEN EN GA NAAR HUIS"

Emotionele dimensie

"We lijden omdat er werkloosheid en misdaad is"; "We zijn bang dat de situatie nog zal verergeren." (angst en woede)

Ruimtelijke dimensie

"Dit overkomt ons nu in ons land."

Temporele dimensie

"Ons land was groots en welvarend. Nu is het dat niet meer." "Als we ons vandaag van hen ontdoen, zullen we morgen onze jobs terugkrijgen." Jobs staan voor welvaart en sociale status.

- Hoe zou jij een narratief analyseren binnen jouw context met betrekking tot de emotionele, ruimtelijke en temporele dimensies ervan?

NARRATIEVEN ALS PUZZELS ONDER DE OPPERVLAKTE

Sociale en politieke narratieven beïnvloeden de publieke opinie. Slogans of toespraken zijn slechts uitingen van een narratief, de zichtbare aspecten of “stukjes” ervan. Zo is Hitlers boek Mein Kampf niet “het” hele Nazi-narratief, maar enkel een representatieve uitdrukking ervan. Een slogan of boek is iets wat gehoord of gelezen kan worden.

Haatspraakberichten: het topje van de ijsberg

Narratieven kunnen minder zichtbaar zijn, omdat ze vaak niet expliciet vermeld worden, maar impliciet in berichten verborgen blijven. Ze moeten worden blootgelegd en uiteengezet voor analyse. Ze zijn niet artificieel geschreven door één individu of een groep. Ze duiken op ten gevolge van heel wat debatten en gedachtewisselingen over langere periodes. Net zoals symfonieën niet gespeeld worden door één enkel instrument, zijn narratieven niet het product van de handelingen van slechts één individu of groep.

Narratieven die ons begrip van de wereld structureren, zoals nationale narratieven en narratieven van politieke ideologieën of religies¹⁰, zijn complexer, gelaagder en dieper, maar het is niet onmogelijk om ze te analyseren en te begrijpen. Hoewel “belangrijke” politieke narratieven doorheen de tijd in stand gehouden worden en opnieuw verschijnen op verschillende manieren en in verschillende contexten, blijven de basiselementen en dimensies dezelfde als hierboven beschreven. Die narratieven kunnen dan ook gedeconstrueerd worden door de analysetools die worden voorgesteld in dit hoofdstuk en waarop in hoofdstuk 7 wordt voortgebouwd.

4.3 | NARRATIEVEN ALS ACTIEKADERS: TWEE VOORBEELDEN

Narratieven helpen onze denkkaders bepalen en “ons te richten naar wat is, wat zou kunnen zijn en wat moet zijn”.¹¹ Narratieven “bepalen ook wat normaal en legitiem is, en wat de grenzen zijn van wat politiek mogelijk is”.¹² Kortom, narratieven zijn sterk verbonden met inspanningen om sociale en politieke machtsstructuren in stand te houden, te hervormen of te veranderen.

Narratieven kunnen bijdragen tot een diepere polarisering en ook aanzetten tot haat binnen gemeenschappen, zoals in het voorbeeld van “Ze stelen onze jobs”. Maar bovenal kunnen narratieven ook de mensenrechten en emanciperende processen helpen bevorderen. Ze kunnen dit doen door de verdelende “wij-zij”-dynamiek te doorbreken die politieke keuzes impliciet of expliciet voorstelt als een nulsomspel, en door alternatieve narratieven te versterken.

Alternatieve narratieven kunnen verschillende opties voorstellen om een probleem op te lossen in plaats van één enkele oplossing. Op die manier helpen ze negatieve stereotypen veranderen, spreken ze democratische waarden aan en roepen ze op tot samenwerking en dialoog als een manier om problemen en hun dieperliggende oorzaken aan te pakken. Alternatieve narratieven zijn gebaseerd op mensenrechtenbeginselen en -waarden die meer vrijheid en gelijkheid promoten, of, met andere woorden, individuele en sociale emancipatieprocessen.

Emancipatie is een continu proces en niet een resultaat dat kan worden bereikt of behaald. Historische verworvenheden, zoals bijvoorbeeld het stemrecht dat werd toegekend aan alle mannen, hield inderdaad emancipatie in voor een deel van de samenleving, maar omvatte geen vrouwen. Die werden later protagonisten van een andere emancipatiebeweging en een ander narratief. Narratieven zijn instrumenten in historische processen van bevrijding en maatschappelijke ontwikkeling. De relatie tussen het structurele en het narratieve element van onderdrukking / emancipatie en de rol van tegen- en alternatieve narratieven worden in meer detail besproken in hoofdstuk 5.

Narratieven zijn belangrijk om ongelijke sociale en politieke machtsstructuren die haatspraak en alle vormen van discriminatie en extremisme in stand houden en legitimeren te definiëren, te versterken of te veranderen.

“DE ISLAM WORDT AANGEVALLEN EN WE MOETEN HEM VERDEDIGEN”

In zijn meest eenvoudige vorm is dit een narratief dat gebruikt wordt door extreem-islamitische groeperingen die geweld promoten en strijders rekruteren, bijvoorbeeld om zich aan te sluiten bij de zogenaamde Islamitische Staat. Het narratief speelt in op de grieven van zowel de groep als het individu door twee personages te creëren: “Wij”, die aangevallen en gemarginaliseerd zijn, en “zij”, die een vijand zijn die lokaal en internationaal moet worden bestreden. Een variant op het narratief is: “Jij bent niet welkom in het Westen omdat je een moslim bent. Het is jouw plicht om je bij ons kalifaat aan te sluiten, aangezien dit de enige manier is waarop we de islam kunnen verdedigen. Die narratieven vinden vooral veel weerklank bij jonge moslims die zich gemarginaliseerd en gediscrimineerd voelen.

Hieronder worden twee voorbeelden van narratieven verder geanalyseerd en gedeconstrueerd om te begrijpen hoe slogans, memes of andere stukjes informatie worden gebruikt.

“ZE STELEN ONZE JOBS”: EEN ONDERDRUKKEND NARRATIEF ANALYSEREN

Het onderliggende narratief van de haatspraak die Oli ervaart en samengevat is in de zin “Ze stelen onze jobs” is een voorbeeld van een onderdrukkend narratief. Dit narratief is krachtig en moeilijk onderuit te halen, ondanks de vele studies en onderzoeken die aantonen dat het onjuist is. Het wordt vaak gebruikt om racistische haatspraak, haatmisdriven of discriminerend beleid te rechtvaardigen. De zin is geen narratief op zich: Verschillende elementen van de onderliggende plot zijn impliciet en moeten daarom ontvouwd worden om deconstructie mogelijk te maken.

PERSONAGES

De zin “Ze stelen onze jobs” definieert twee groepen die lijnrecht tegenover elkaar staan (protagonist/antagonist) en rechtvaardigt handelingen die “van nature” gericht zijn op een “positieve” afsluiting: de nederlaag van diegenen die binnendringen en stelen. Oli werd in haar geval gezien als lid van de bedreigende groep en dit rechtvaardigt de bedreigingen en discriminerende boodschappen die haar vragen om het land te verlaten. Dit narratief is gebruikt door politieke groeperingen om een beleid tegen immigratie en immigranten aan te brengen als de enige manier om de situatie te verbeteren. Dergelijk beleid wordt voorgesteld als de beste manier om de oorspronkelijke situatie van welvaart te herstellen. Ook al zou dit soort van happy end zich richten op gerechtvaardigde gevoelens van angst en bezorgdheid binnen de populatie, toch zou het niet de machtsstructuren en ongelijkheden aanpakken als dieperliggende oorzaken van uitsluiting en wrok. Het zal dan ook onderdrukkende sociale structuren en dynamieken voortbrengen (of repliceren).

STRUCTUUR

Net zoals bij alle andere narratieven vertegenwoordigen onderdrukkende narratieven de typische 1-2-3-structuur: een oorspronkelijke toestand, een ontwrichtend moment en de zoektocht naar een oplossing. In dit geval wordt de ontwrichting echter veroorzaakt door een uitvoerder (antagonist) die gekenmerkt wordt door negatieve eigenschappen. Het hele narratief wordt in feite gekaderd als een “**probleem-vijand-oplossing**”-verhaal en er zijn twee hoofdpersonages:

- De protagonisten zijn “wij”, namelijk diegenen (onbepaald) wiens jobs (“onze jobs!”) worden afgenomen.
- De antagonist, of de vijand, zijn de “migranten” die de ontwrichtende handeling stellen.

RELATIES

De relatie tussen protagonist en antagonist wordt expliciet negatief gemaakt door de keuze van het werkwoord (stelen) dat gebruikt wordt om de handelingen van de antagonist te definiëren. De temporele dimensie wordt bepaald door de doelstelling van het narratief: Terwijl de jobs vroeger toebehoorden aan de protagonisten en dit nu niet langer het geval is, zullen we de jobs (die psychologisch gezien welvaart en sociale status vertegenwoordigen) in de toekomst terugkrijgen wanneer “we” de logica van het narratief volgen.

EMOTIES

In dit narratief is het krachtigste negatieve gevoel angst, “de negatieve emotie die het meest gebruikt wordt om anderen te beïnvloeden”, die een verlangen naar verbondenheid” genereert alsook de behoefte om “mij en wat van mij is” te beschermen.¹³ Het woord “stelen” roept angst op. Dat verband wordt mogelijk gemaakt en klinkt logisch binnen het culturele kader en de algemene context waarbinnen het narratief plaatsvindt. Het “gezond verstand” dat gecreëerd wordt door het culturele kader zegt dat er in een bepaald land een vast aantal jobs is

en dat wanneer iemand een job krijgt er een job minder is voor de anderen. De context, één van de onzichtbare elementen van het narratief, is dat van een algemeen verslechterende economische toestand. In dit geval zijn de “jobs” slechts een symbool. Op een ander tijdstip of in een ander land kan dit gekoppeld zijn aan of vervangen worden door andere elementen, zoals gezondheidsdiensten, welzijn, pensioenen, enz.

CONTEXT

Onvrede over de negatieve gevolgen van de globalisering, zoals de verslechterende economische situatie en de perceptie van onstuitbare migratiestromen, hebben de weg vrijgemaakt voor de angst van de meerderheid om iets te verliezen wat ze zeker in haar bezit heeft, ongeacht of de crisis wel degelijk ervaren wordt of slechts perceptie is. Er doet een wijdverspreide opvatting de ronde onder de bevolking dat er een vast aantal jobs zijn in een land en dat wanneer iemand een job krijgt, er een job minder is voor de anderen. Die opvatting lijkt plausibel, maar stemt niet overeen met de manier waarop de arbeidsmarkt werkt.¹⁴

UITSLUITENDE DYNAMIEK

Angst en een gevoel van bedreiging dragen bij tot de definiëring van een protagonist (wij) en tot het centraal stellen van die protagonist in het verhaal (ruimtelijke dimensie), in dit geval als het slachtoffer. De loutere uitdrukking van een gevoel (van angst of onrechtvaardigheid) is echter een beschrijving, of de pagina van een persoonlijk dagboek: Om effect te hebben, moet een narratief klinken als een verhaal, en voor het verhaal van een slachtoffer is een schuldige nodig. De rollen in de plot moeten duidelijk zijn en “conflict is de sterkste factor in het toegankelijk maken van een band met een groep”.¹⁵ De angst die teweeggebracht wordt door de bedreiging versterkt de band met de in-groep en het wantrouwen tegenover de leden van de out-groep. De grenzen van de in-groep (wij) zijn vanaf het begin duidelijk afgebakend en zijn gebaseerd op etnische, raciale of temporele gronden (“wij waren hier eerst”). Uitsluiting is een van de belangrijkste kenmerken van dit narratief: Leden van de out-groep worden in principe uitgesloten van het narratief of worden enkel onder bepaalde voorwaarden “aanvaard” (iedereen zou vertrouwde uitdrukkingen kunnen vinden zoals “ze mogen blijven / zijn welkom, als...”).

EEN NARRATIEF IN BEWEGING GEZET

Een uitsluitend / onderdrukkend narratief kan herkend worden aan het feit dat de belangrijkste groep voornamelijk wordt bepaald door de concurrentie tegen een externe groep (de antagonist): De “andere” krijgt de rol toebedeeld van “vijand” in het verhaal van de protagonist en wordt als zondebok beschouwd voor zijn problemen.

Van zodra de rollen duidelijk zijn wordt het narratief in beweging gezet. Een gevoel van bedreiging brengt vooroordelen en emotionele reacties teweeg. Beide zetten individuen en groepen aan om hun politiek gedrag te veranderen.¹⁶ Een onderdrukkend narratief draagt bij tot het bepalen van de identiteit van de protagonisten, geeft een negatieve connotatie aan hun relatie tot de antagonist en zorgt daarna voor een rechtvaardiging van politieke acties die “van nature” gericht zijn op een “positieve” afloop: de nederlaag van de ontwrichtende uitvoerder.

OVER POSITIEVE EN NEGATIEVE WOORDEN

Bij het gebruik van de woorden “positief” en “negatief” is het belangrijk om het verschil in gedachten te houden tussen de vorm en de inhoud van politieke communicatie: Berichten kunnen positief gekaderd zijn en tegelijkertijd op negatieve gevoelens berusten. Bijvoorbeeld, “we worden bedreigd door terrorisme, maar we gaan het vernietigen” omvat een positief resultaat (we gaan winnen) op basis van een negatief gevoel (angst). Zeggen dat “groene energie onze wereld zou kunnen redden van de opwarming van de aarde, als we de regeringen maar konden overtuigen” impliceert daarentegen een positief gevoel (van hoop), maar ook een mogelijk negatief resultaat (het succes is niet enkel onzeker, maar klinkt zelfs onwaarschijnlijk).

Het xenofobe narratief achter “migranten stelen onze jobs” berust op een negatief gevoel, maar kan worden gebruikt om de positie van een partij of kandidaat te versterken, aangezien ze zichzelf zullen afschilderen als de enige die tot een positief resultaat kan komen (“migranten stelen onze jobs, maar ik zal hen terugsturen naar waar ze thuishoren”). Wanneer we kijken naar het specifieke beleid dat door een dergelijk narratief wordt ingegeven, is het spectrum heel breed. Volgens onderzoek¹⁷, bijvoorbeeld, is de “moderne racist” niet openlijk gekant tegen etnische minderheden of migranten op zich (wat in verschillende nationale culturen sociaal onaanvaardbaar zou zijn), maar eerder tegen het sociale beleid dat bedoeld is om de sociale omstandigheden van minderheden en migranten te verbeteren (het belangrijkste argument hiervoor is dat dit beleid de meerderheid zou discrimineren).¹⁸

Het narratief achter het voorgestelde beleid (door een kandidaat, een beweging, een partij, enz.) creëert de betekenis van het verhaal en toont de weg naar de realisatie van de bevredigende conclusie van het verhaal waar elke protagonist naar verlangt. In het geval van politieke narratieven vertegenwoordigt het beleid de (enige) plausibele manier om te zorgen voor een goede afloop (en de kandidaat, of de partij, of de beleidsmaker is de enige valide actor om dit specifieke beleid na te streven). In het geval van onderdrukkende politieke narratieven is deze afloop bovendien enkel goed voor de meerderheid van wie de privileges onaangeraakt zullen blijven en de machtsstructuur ongewijzigd.

“YES, WE CAN”: ANALYSE VAN EEN NARRATIEF TOT EMANCIPATIE

Er zit schijnbaar geen narratief in de aanstekelijke slogan van Barak Obama “Yes, we can” (Ja, wij kunnen dit): geen structuur, geen temporele dimensie, enkel één personage (wij) en een vaag gedefinieerde actie (kunnen). Toch was de slogan het enige (zichtbare) topje van een complexe en krachtige ijsberg van narratieven die juist onder de scheidingslijn zweefde tussen wat gezegd werd en wat impliciet bleef.

De slogan van Barak Obama “Yes, we can” verscheen niet in het luchtledige en zou niet zoveel succes hebben gehad zonder een impliciete connectie met bredere collectieve narratieven in de VS. Obama’s campagne bevatte het collectieve emanciperende narratief van de Afro-Amerikaanse burgerrechtenbeweging en de gedeelde idealen van vrijheid, gelijke behandeling en gelijke kansen voor iedereen in de Amerikaanse grondwet, gekoppeld aan het hoofdnarratief van de universaliteit van de rechten van de mens.

De onderstaande analyse van het winnende narratief van Barak Obama van 2008 begint met de zichtbare elementen van zijn communicatie om aan te tonen welk soort “verhaal” erachter verborgen gaat. Het eerste zichtbare element van het narratief was het onderwerp van de actie: “wij”. Tijdens de volledige campagne van 2008 praatte de presidentskandidaat Barak Obama in speeches en interviews de hele tijd enkel en alleen over “wij”, terwijl de andere kandidaten het individuele niveau beklemtoonden (“Ik kan”, “Ik zal”). De boodschap van Obama was expliciet inclusief en zijn publiek werd betrokken bij het verhaal.

“Wij” wordt duidelijk het belangrijkste personage, de protagonist, en neemt een uitgesproken positie in binnen de ruimtelijke dimensie. Tegelijkertijd creëerde Obama’s retoriek impliciet een mogelijke (en zelfs niet vermelde) antagonist. George Lakoff die het heeft over negatieve kaders merkt op: “het ontkennen van een kader [...] maakt het sterker. Er zijn impliciete negatieven, zoals “Ik ben de eerlijke kandidaat in deze campagne”.¹⁹ De slogan had een gelijkaardige logica: “ja (we kunnen het)” creëert impliciet een verband (relatie) met de antagonisten. Zij zijn diegenen die beweren dat Obama (en al zijn aanhangers) “het niet kunnen”.

De relatie tussen de protagonist en de antagonist is inderdaad verstoord, maar de grenzen tussen de twee groepen zijn niet vastgelegd of bepaald en staan niet voor klasse, gender of etnische verdeeldheid. Eenvoudiger gezegd: terwijl “wij” geloven dat we “het kunnen”, geloven sommige anderen dit niet. Eigenlijk durfde niemand van Obama’s politieke tegenstanders dit echt te zeggen, waardoor het moeilijk werd om Obama’s narratief rechtstreeks aan te vallen. Zoals Lakoff nogmaals zegt: “Wanneer je je eigen standpunten bevestigt en positieve taal gebruikt, kan je de oppositie impliciet ondermijnen [...]. Wanneer ze jouw standpunten moeten ontkrachten, zullen ze helpen om die van jou te versterken”.

De impliciete dialoog tussen het “neen, je kan dit niet”-front en het “ja, we kunnen het”-antwoord vormt het structurele element en de temporele dimensie van het narratief: Terwijl sommigen dachten of zeiden “neen, dit zou onmogelijk zijn”, denken en beweren “wij” dat “wij dit eigenlijk wel kunnen”. Bovendien bestaat er een verticaal verband tussen het (persoonlijke) micro-niveau en het (bredere) macroniveau: Obama’s succesverhaal is een voorbeeld voor de minderheden (zijn belangrijkste doelgroep). In hem geloven betekent geloven in hun eigen sociale verlossing (betekenis). Die empathische band met de kandidaat werd gekenmerkt door een positief gevoel van hoop (emotionele dimensie).²⁰

De onderstaande tabel sluit het hoofdstuk af door de belangrijkste elementen en dimensies van een niet-uitsluitend narratief (Obama’s “ja, we kunnen het”) en een uitsluitend narratief (“ze stelen onze jobs”) samen te vatten en tegenover elkaar te plaatsen. De elementen en dimensies van narratieven tegenover elkaar plaatsen is een eerste, essentiële stap in het analyseproces.

Het is belangrijk op te merken dat narratieven zelden op zichzelf bestaan. Ze zijn meestal sterk verbonden (op een positieve en negatieve manier) met andere narratieven. De relaties tussen narratieven en hun rol in de samenleving worden verder besproken in hoofdstuk 5.

Narratief	<i>Ja, we kunnen het.</i>	<i>Ze stelen onze jobs</i>
Kenmerken	Inclusief / niet-uitsluitend, specifiek	Uitsluitend, collectief
Elementen		
Personages	"Wij" (omvat impliciet ook "zij")	Zij (de migranten) - wij (de lokale bevolking)
Relaties	Tegenstrijdig: Wij geloven dat we het kunnen → iemand denkt dat we het niet kunnen	Antagonistisch: Ze hebben iets van ons gestolen
Context	Optimistische politieke cultuur in de VS, Amerikaanse verkiezingen	Economische crisis, toenemende migratie, hoge werkloosheidscijfers
Structuur	1. (Status quo): iets is onmogelijk 2. (Ontwrichtend moment): Wij beweren dat het mogelijk is 3. (Afloop): We zullen ervoor zorgen dat het mogelijk is	1. We hadden onze jobs (gouden tijdperk) 2. Ze stalen onze jobs van ons 3. We zullen onze jobs terugnemen (We zullen terugkeren naar het gouden tijdperk) wanneer "zij" weg zijn
Betekenis	De VS zijn een land van mogelijkheden. Hard werken en optimisme maken alles mogelijk. Obama's persoonlijke verlossingsverhaal kan een voorbeeld worden (van macro tot micro).	Iemand bedreigt ons. Het gouden tijdperk is voorbij of in gevaar. "Wij" kunnen het teruggeisen.
Dimensies		
Ruimtelijk	Iedereen kan zich bij "ons" aansluiten en onderdeel uitmaken van het verhaal.	Enkel diegenen die tot de in-groep behoren bevinden zich in de kern van het verhaal. De in-groep beslist wie zich uiteindelijk kan aansluiten ("zij kunnen blijven, maar ze moeten zich aan onze regels aanpassen"...).
Temporeel	Vóór: iemand denkt dat we het niet kunnen Na: We zullen bewijzen dat we het kunnen	Vóór: We zijn onze jobs nu kwijt (als symbool van welvaart) Na: We zullen ze terugkrijgen van zodra de "problemen" opgelost zijn (of uitgeroeid).
Emotie	Hoop	Angst

SAMENVATTING VAN HET HOOFDSTUK IN 5 PUNTEN

- De mens is niet helemaal rationeel. We kijken natuurlijk naar ons leven en begrijpen de wereld in verhalen.
- Nabokov: "De koning is gestorven en daarna is de koningin gestorven" is een plot. "De koning is gestorven en de koningin is daarna gestorven aan een gebroken hart": Dat is een narratief!
- Personages, hun relaties, de structuur van de gebeurtenissen, de context en de uiteindelijke betekenis / en daarna tijd, ruimte en emoties: Dat is een narratief!
- Bij niet-uitsluitende narratieven is er geen "wij tegen zij": Individuen en sociale componenten kunnen naast elkaar bestaan en samenwerken.
- In uitsluitende narratieven zijn "zij" gemeen tegen "ons", dus "wij" sluiten "hen" uit, want als "zij winnen", betekent dit dat wij "verliezen".

SLOTOPMERKINGEN

1. Geciteerd in Atwan R. (2005), *Convergences: Themes, Texts and Images of Composition*. Bedford/St. Martin, New York.
2. Gleik, J. (2011), *The Information: a History, a Theory, a Flood*. Random House, New York.
3. Westen, D. (2011), What happened to Obama's passion? New York Times, toegankelijk op www.nytimes.com/2011/08/07/opinion/sunday/whathappened-to-obamas-passion.html?_r=0, geopend op 23 mei 2016.
4. http://www.coe.int/t/dg4/eycb/Programme/livinglibrary_en.asp
5. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/05/look-refugees-in-the-eye/>
6. Briggs R. en Feve S. (2013), *Countering the Appeal of Extremism Online*. Institute of Strategic Dialogue, Londen.
7. In Vare (2000), *The State of Narrative Non-Fiction Writing*. Nieman Reports, beschikbaar op <http://niemanreports.org/articles/the-state-of-narrative-nonfiction-writing>, geopend op 23 augustus 2016.
8. Westen, op. cit.
9. Shanahan, E.A., McBeth, M.K. en Hathaway, P.L. (2011), 'Narrative Policy Framework: The influence of Media Policy Narratives on Public Opinion', *Politics & Policy* 39 (3), 373-40.
10. Zie bijvoorbeeld Jean-François Lyotard on grand narratives, Lyotard J. (1979), *La condition postmoderne: rapport sur le savoir*, Parijs: Minit.
11. Westen, op. cit.
12. Reinsborough, P. en Canning, D. (2012), *Beautiful Trouble*, beschikbaar op <http://beautifultrouble.org/theory/narrative-power-analysis>, geopend op 27 augustus 2016.
13. Zie bijvoorbeeld Jean-François Lyotard on grand narratives, Lyotard J. (1979), *La condition postmoderne: rapport sur le savoir*, Parijs: Minit.
14. Economisten zijn het erover eens dat er geen bewijzen voorhanden zijn die deze zienswijze staven. Zie bijvoorbeeld publicaties van Benjamin Powell van Texas Tech University of Giovanni Peri van de Universiteit van Californië.
15. Smith E. R. en Mackie, D.M. (2007), *Social Psychology*, Psychology Press, Londen.
16. Ibid
17. Ibid
18. Brown, R., Capozza, D. en Licciardello, O. (eds) (2007), *Immigrazione, acculturazione, modalità di contatto*, Franco Angeli, Milano.
19. Lakoff G. (2014), In *Politics, Progressives Need to Frame their Values*, beschikbaar op <https://georgelakoff.com/2014/11/29/george-lakoff-politics-progressives-need-to-frame-their-values>, geopend op 25 juni 2016.
20. Rosenfel Halverson, E. (2008), 'From one woman to everyman. Reportability and credibility in publicly performed narratives', *Narrative Inquiry* 18 (1) 29-52

Oli en Ale komen meer te weten over tegen- en alternatieve narratieven

Alternatieve narratieven zouden dus verhalen zijn die aantonen dat die groepen niet noodzakelijk zo zijn? Dat ze anders zijn?

Precies! Tegen- en alternatieve narratieven zijn instrumenten om haatdragende of extremistische narratieven te veranderen en te ondermijnen en op mensenrechtengebaseerde narratieven te versterken. Ze doen dit door negatieve stereotypen aan de kaak te stellen en gewelddadige boodschappen in diskrediet te brengen, bijvoorbeeld door middel van humor of andere methoden die aantonen dat de realiteit op een andere manier kan worden geïnterpreteerd.

Kan je me een voorbeeld geven?

De rollen omkeren om aan te tonen hoe het voelt om het doelwit van haatspraak te zijn en hoe grappig of belachelijk bepaalde stereotypen kunnen zijn. Of een verhaal creëren waarin de personages zich anders gedragen dan de manier waarop ze zich in het narratief gedragen dat je in diskrediet wil brengen, bijvoorbeeld migranten niet als indringers of terroristen, maar gewoon als verplegers, leerkrachten of ondernemers.

Alternatieve narratieven zouden dus verhalen zijn die aantonen dat die groepen niet noodzakelijk zo zijn? Dat ze anders zijn?

Ze kunnen veel vormen aannemen en zo algemeen of zo diepgaand zijn als je wil. Je moet niet beroemd zijn. Jij kan ook een tegennarratief ontwikkelen!

TEGEN- EN ALTERNATIEVE NARRATIEVEN

HOOFDSTUK

5

Dit hoofdstuk geeft een inleiding tot tegen- en alternatieve narratieven voor haatspraak en beklemtoont daarbij hoe belangrijk het is om ze vanuit een mensenrechtenperspectief te ontwikkelen en toe te passen. Het hoofdstuk legt uit hoe tegennarratieven kunnen worden gebruikt bij verschillende soorten mensenrechtenactiviteiten, waaronder belangenbehartiging, jeugdwerk en juridische acties. Tegelijkertijd zijn tegennarratieven niet de enige noch de beste manier voor elke situatie. Er bestaan andere methoden en tools die gebruikt kunnen worden als alternatief of in combinatie met tegennarratieven.

5.1 | INLEIDING TOT TEGEN- EN ALTERNATIEVE NARRATIEVEN

Tegen- en alternatieve narratieven proberen verschillende doelgroepen te bereiken, afhankelijk van de context. Tegennarratieven zijn gericht op:

- Diegenen die zouden kunnen of reeds sympathiseren met extremistische standpunten, door hun verdere betrokkenheid te voorkomen.
- Diegenen die reeds extremistische standpunten aanhangen, door individuen te helpen hun meningen en gedrag te veranderen.

Alternatieve narratieven versterken positieve, inclusieve en constructieve gedachten en proberen de hele bevolking te bereiken, waaronder haatboodschappers die een volledig nieuw narratief kunnen leren kennen. Verschillende groepen vereisen een verschillende respons.

Wanneer gevraagd wordt hoe men op onderdrukkende narratieven moet reageren, zouden sommigen zeggen: Gewoon niet doen! "Reageren" op een narratief houdt in dat men impliciet het narratieve kader dat het onderdrukkende narratief in stand houdt aanvaardt en versterkt. Wat is dus een betere strategie om een onderdrukkend narratief te ondermijnen? Dit kan misschien als een tautologie klinken, maar om een narratief tegen te gaan is ... een ander narratief nodig, een uitdagend narratief, of een tegennarratief en een volledig nieuw narratief; een nieuw kader om de realiteit te interpreteren.

Tegen- en alternatieve narratieven bestrijden haatspraak door gewelddadige narratieven die dit rechtvaardigen in diskrediet te brengen en te deconstrueren en door niet-uitsluitende wereldvisies naar voren te brengen die gebaseerd zijn op mensenrechtenwaarden zoals openheid, respect voor diversiteit, vrijheid en gelijkheid. Ze doen dit op een aantal manieren. Sommige verstrekken feiten die afkomstig zijn van verschillende en geloofwaardige bronnen om negatieve misvattingen in vraag te stellen. Onderzoek en praktijk hebben echter uitgewezen dat het louter aanbieden van meer informatie of feiten vaak niet doeltreffend is. Narratieven moeten verband houden met de opvattingen van mensen en de specifieke context van hun leven, door nieuwe betekenissen te creëren en betrekking te hebben op hun emoties en behoeften. Dit kan vaak gedaan worden door humor en satire te gebruiken, door de emotionele band die mensen met het onderwerp hebben aan te spreken, door ruimten te creëren voor rechtstreeks persoonlijk contact met mensen die er andere meningen op na houden, of door opportuniteiten te creëren om een volledig ander alternatief narratief te ervaren.

HET GEBRUIK VAN HUMOR

Neue Deutsche Medienmacher ontwikkelde de campagne [A First Aid Kit Against Hate Speech](https://no-hate-speech.de/) in Duitsland. Aangezien feiten alleen vaak niet werken, beslisten ze om satire en humor te gebruiken in video's en foto's om haatspraak te bestrijden. (<https://no-hate-speech.de/>)

PERSOONLIJKE GETUIGENISSEN EN FICTIE

De romans van de Franse schrijver en antropoloog Dounia Bouzar beschrijven op een realistische manier het radicaliseringsproces van jongeren en hun dagelijkse leven nadat ze zich hebben aangesloten bij IS (Nederlands acroniem dat wordt gebruikt voor de zogenaamde Islamitische Staat). De bedoeling is om de strategieën te tonen die worden gebruikt door rekruteerders en om het jihadistisch / radicaal islamitisch narratief te deconstrueren. Eén van die voorbeelden is haar roman uit 2015 getiteld *La vie après Daesh* (In het Nederlands: *Het leven na IS*).

De term 'tegnarratief' is de laatste jaren bekender geworden in verband met gouvernementele en niet-gouvernementele initiatieven tegen extremisme, zoals blijkt uit het werk van het Netwerk voor voorlichting over radicalisering, het Institute of Strategic Dialogue en Hedayah, bijvoorbeeld. Tegnarratieven zijn als een methode voor onderzoek en sociale verandering echter in verschillende domeinen en door veel verschillende organisaties gebruikt in relatie tot andere vormen van onderdrukkende narratieven. Het onderzoek en de praktijk zijn afkomstig uit het domein van de ontwikkelingspsychologie, de sociologie, de politieke wetenschap, het onderwijs en culturele en mediastudies. Sinds de jaren negentig worden narratieve technieken meer specifiek gebruikt door maatschappelijk werkers, opvoeders, psychologen, journalisten en activisten om te werken met groepen die het doel-

wit vormden van onderdrukking en geweld. Aan de hand van tegennarratieven waren mensen en groepen in staat om zich nieuwe alternatieve narratieven voor die narratieven die hen onderdrukten in te beelden en te ontwikkelen. Dit waren bijvoorbeeld alternatieve narratieven van ras en interraciale relaties, over de geschiedenis en de impact van het kolonialisme, van vermogen en handicap, van genderrollen, van ecologie, van geweld en vrede.²

Deze gids bouwt voort op voorbije ervaringen en eerder gebruik van tegennarratieven en stelt een expliciet en centraal kader voor mensenrechtenuitvoering voor bij de ontwikkeling en de uitvoering van tegen- en alternatieve narratieven als een manier om alle vormen van discriminatie te bestrijden.

5.2 | TEGEN- OF ALTERNATIEVE NARRATIEVEN?

Narratieven zijn een flexibel instrument dat kan worden gebruikt voor verschillende doeleinden en met verschillende klemtonen. Soms gaan ze op een redelijk directe manier de confrontatie aan met een ander narratief door ernaar te verwijzen en tegenargumenten en -feiten aan te reiken. Soms proberen ze haatspraak te ondermijnen door een volledig alternatief narratief te creëren en een ander standpunt in de verf te zetten. De eerste strategie beantwoordt aan wat een tegennarratief wordt genoemd; de tweede aan het alternatieve narratief.

De term "tegnarratief" wordt vooral gebruikt in het kader van activiteiten tegen extremisme. Het gebruik van de term "alternatieve narratieven" benadrukt hoe belangrijk het is om een andere versie van de feiten te geven en te beklemtonen "waar we voorstander van zijn". Het onderscheid tussen de twee termen is in de praktijk in elk geval vaag, aangezien een tegennarratief een alternatief narratief veronderstelt of er impliciet naar verwijst. In deze gids worden beide termen echter gebruikt met dien verstande dat ze een aanpak volgen die gebaseerd is op twee kernideeën:

- De mensenrechten moeten de fundamentele grondslag vormen van alle narratieven die haatspraak bestrijden.
- Narratieven die gebaseerd zijn op de mensenrechten spelen een belangrijke rol in emancipatiestrategieën voor diegenen die zowel het doelwit van haatspraak als haatboodschapper geweest zijn.

Het is belangrijk te melden dat de keuze van de klemtoon (tegen- en/of alternatief) wordt bepaald door de specifieke uitdagingen waarmee activisten, opvoeders en jeugdwerkers worden geconfronteerd wanneer ze haatspraak online en offline bestrijden - en natuurlijk door het "oorspronkelijke" narratief zelf. Sommigen gebruiken tegennarratieven als een praktische tool om op een specifiek moment te reageren op een bepaald onderdrukkend narratief in hun gemeenschappen, scholen, steden of online ruimten. Tegelijkertijd vereist de dreiging die populistische, nationalistische, racistische en homofobe groeperingen vormen een direct antwoord, een strategie om de onderliggende basisoorzaken van haatspraak, zoals negatieve stereotypen en ongelijkheid, aan te pakken, alsook voorstellen en

ideeën voor alternatieven voor geweld. In deze gids worden verschillende opties en accenten voorgesteld, maar uiteindelijk is het aan de campagnevoerders om te bepalen welke aanpak, boodschap en teneur het meest geschikt zijn voor hun campagne.

HOE ZOU OLI EEN TEGENNARRATIEF KUNNEN GEBRUIKEN OM HAATSPRAAK TE BESTRIJDEN?

Oli denkt dat ze het xenofobe narratief dat aan de basis ligt van de bedreigingen die ze ontving in diskrediet zou kunnen brengen. Ze zou kunnen uitleggen dat Roloniërs geen bedreiging vormen voor de samenleving. Ze zou bijvoorbeeld een bekende en populaire zanger die afkomstig is uit Rolonië kunnen uitnodigen om deel te nemen aan een campagne. Ze zou op haar school een speciaal seminarie kunnen organiseren waar historische en huidige socio-economische feiten en verschillende standpunten over de immigratiekwestie worden voorgesteld. Bijvoorbeeld: "Marcadië is een land waar veel gemeenschappen bijgedragen hebben tot de welvaart ervan. Zoals de Roloniërs die reeds meer dan een eeuw in het land leven en jobs gecreëerd hebben voor heel wat Marcadiërs. Door de economische crisis zijn er geen Roloniërs die willen emigreren naar Marcadië." Ze is er echter redelijk zeker van dat sommige van haar klasgenoten de feiten kennen, maar toch grapjes blijven maken en berichten reposten. Wat zou de meest doeltreffende manier kunnen zijn om een tegennarratief te ontwikkelen?

5.3 | TEGENBOODSCHAPPEN: PUBLIEKE RUIMTE INNEMEN

Tegenboodschappen zijn korte en directe reacties tegen haatdragende berichten. Ze zijn een soort tegennarratief dat kan worden gebruikt om direct gewelddadige extremistische berichten³ te deconstrueren, in diskrediet te brengen en te demystificeren. Ze worden vaak gebruikt als instrument om concrete uitingen van haat te blokkeren of aan de kaak te stellen. De volgende twee scenario's zijn de meest gangbare waarin een dergelijk instrument extreem nuttig kan zijn:

- Een uitbarsting van haat die gericht is tegen een specifieke minderheid naar aanleiding van bepaalde gebeurtenissen (bespreking van een wet die een minderheid beschermt, bepaalde historische data, reacties tegen misdaden die naar verluidt begaan zijn door leden van die minderheden, enz.) die een snelle reactie vereisen.
- Een haatdragend narratief in een machtspositie (door het politieke landschap, of een vooroordeel dat diepgeworteld is in de samenleving) dat activisten en bewegingen willen afzwakken of in twijfel trekken.

De belangrijkste doelstelling van tegennarratieven op korte termijn is om publieke ruimten in te nemen, hetzij online, bijvoorbeeld door memes te creëren die de spot drijven met haatdragende content, of offline, door uitingen van "liefdesspraak", zoals het ondermijnen van haatspraak op graffitimuren. Activisten, opvoeders en jeugdwerkers kunnen tegelijkertijd:

- het gezag (en daarom de greep) van haatdragende narratieven of haatboodschappers in de samenleving ondermijnen;
- het bestaan van georganiseerde bewegingen die het onderdrukkende narratief bestrijden in de verf zetten.

THE HATE DESTROYER

De muurschildering "The Hate Destroyer" die de campagne No Hate Speech Movement in Finland maakte in 2013 is een voorbeeld van een activiteit die een racistisch, homofobisch en neonazistisch narratief dat uitgedrukt is in symbolen en woorden op een muur transformeerde. De beweging deed dit door dezelfde ruimte te gebruiken om nieuwe symbolen en woorden te schilderen naast en in plaats van de originele schilderingen. De nieuwe symbolen en woorden stellen een ander narratief voor, dat van liefde en respect voor diversiteit en de mensenrechten. Een video over die activiteit is te bekijken op <https://www.youtube.com/watch?v=V4Pc4uY0HIE>.

GIDS OVER TEGENSpraak OP TWITTER

De campagne "Get The Trolls Out" bracht een korte gids over tegenspraak op Twitter tot stand met handige tips over hoe je tegenberichten kan plaatsen, bijvoorbeeld over hoe je de teneur en woorden van jouw berichten kan kiezen, hoe je visuele hulpmiddelen kan gebruiken en hoe je dit op een veilige manier kan doen (www.stoppinghate.getthetrollsout.org).

5.4 | ALTERNATIEVE NARRATIEVEN: EEN TRAJECT OM GEVESTIGDE DISCOURS TE VERANDEREN

Alternatieve narratieven zijn acties die proberen om narratieven van haatspraak te ondermijnen door te focussen op datgene waar we "voor" zijn in plaats van datgene waar we "tegen" zijn. Alternatieve narratieven zullen misschien niet rechtstreeks verwijzen naar extremisme of dit aan de kaak stellen, maar daarentegen proberen om politieke debatten te beïnvloeden door alternatieve voorstellen te doen en manieren voor te stellen om sociale kwesties of problemen te benaderen, en daardoor de omkadering van de discussie te wijzigen. Veranderingen aanbrengen aan het narratief van gezinnen als een hiërarchisch geordend, voortplantingsgericht systeem met verdeelde genderrollen is bijvoorbeeld een strategie om een van de meest gebruikte argumenten die homofobische of heteronormatieve zienswijzen in stand houden te ondermijnen.

Alternatieve narratieven focussen niet zozeer op de reactie op afzonderlijke gebeurtenissen, maar proberen eerder een alternatieve mentaliteit tot stand te brengen om de verandering die ze in de samenleving teweeg willen brengen te handhaven. Een andere belangrijke doelstelling is om openbare ruimte in te nemen door een alternatief (coherent en gestructureerd) standpunt te laten horen in de publieke discours.

Tegen- en alternatieve narratieven bestaan naast elkaar: Activisten die van plan zijn om veranderingen teweeg te brengen in de samenleving zullen uiteindelijk moeten evolueren van reacties op noodgevallen naar het ontwikkelen van bredere alternatieven die hun acties ondersteunen. Tegelijkertijd kunnen bewegingen die zich bezighouden met een langetermijntraject niet vermijden van te reageren op specifieke uitdagingen, gebeurtenissen of uitbarstingen.

	Tegennarratief	Alternatief narratief
Hoe?	Door rechtstreeks de confrontatie aan te gaan met een onderdrukkend narratief	Door te proberen een alternatieve visie op de samenleving te creëren
Wat?	Het gezag en de mythen ondermijnen waar onderdrukking zich op verlaat	Tonen "waar we voorstander van zijn" als een ander perspectief om de kwestie te benaderen
Waar en wanneer?	Kleinschalig, kortere periode	Breed project, op lange termijn
Bijvoorbeeld?	<ul style="list-style-type: none"> • Discriminerende mythen over een bepaalde groep in de samenleving ontkrachten door een publieke informatiecampagne. • Getuigenissen van voormalige haters over de negatieve invloeden van extremistische bewegingen op hun leven. • Racistische commentaren op muren overschilderen met een muurschildering die hulde brengt aan de diversiteit. 	<ul style="list-style-type: none"> • De campagne "Allemaal anders, allemaal gelijk", die de mensenrechten promoot. • Verslagen over jongerenbijeenkomsten voor interreligieuze dialoog. • Documentaires over het leven van vluchtelingen die hen als mensen afschilderen en niet als criminelen. • Een reeks posters die tonen hoe vaders ook kunnen genieten van vaderschapsverlof en voor kinderen kunnen zorgen (een rol die vaak wordt opgenomen door moeders).

5.5 | EEN OP MENSENRECHTEN GEBASEERDE AANPAK VAN NARRATIEVEN

Wanneer een tegen- of alternatief narratief wordt voorbereid, is het van cruciaal belang dat de mensenrechtenwaarden, -beginselen en kenmerken tijdens de hele actie worden gewaarborgd. Het onderdrukkende narratief mag niet bestreden worden door het te reproduceren of andere onderdrukkende narratieven te gebruiken. (Voor uitgebreidere informatie, bronnen en lezingen over mensenrechten, gelieve "Compass. Manual for Human Rights Education with Young People" te lezen en vooral hoofdstuk 4 "Understanding Human Rights").

WEDIACTIVISTS – SIMULATIEBORDSPEL

Dit is een spel dat deelnemers informeert over mensenrechtenwaarden en -beginselen over het concept van digitaal burgerschap. Het spel stimuleert zowel online als offline attitudes en vaardigheden van democratisch burgerschap, zoals kritisch denken, creativiteit, empathie en verantwoordelijkheid (<https://www.lebij.be/index.php/no-hate/>)

HET GAAT NIET OM HET INSTRUMENT, MAAR OM DE MANIER WAAROP JE HET GEBRUIKT

Het kaderen van tegen- en alternatieve narratieven vanuit een mensenrechtenperspectief is cruciaal en noodzakelijk. Niet alle narratieven die een uitsluitend of onderdrukkend narratief bestrijden zijn echt op mensenrechten gebaseerd. Het doel en de middelen moeten in overeenstemming zijn met de mensenrechten. Bovendien moeten strategieën het onderdrukkende kader dat het narratief onderbouwt ter discussie stellen of wijzigen zonder het te reproduceren. Bijvoorbeeld, wanneer één narratief een groep afschildert als "slecht" en de andere als "goed", volstaat het niet om de ene groep niet langer als "slecht" af te schilderen, maar moet eerder het dichotome en contradictoire kader van relaties tussen de groepen worden vermeden. Samengevat: Het is niet de aard van het instrument, maar eerder het gebruik ervan dat een verschil maakt.

Het is belangrijk om ervoor te zorgen dat het ontwikkelde of gebruikte tegen-narratief zeker gestoeld is op mensenrechtenbeginselen. Er zijn drie belangrijke regels die moeten worden gevolgd om een narratief op te bouwen om de mensenrechten te bevorderen:

- 1 Het mag geen haat, geweld of discriminatie bevatten.
- 2 Het moet de gelijkheid, het respect en de solidariteit tussen individuen en sociale groepen bevorderen.
- 3 Het moet het begrip vergroten van de gelijke waardigheid van elk menselijk wezen. Het moet kritisch denken, eerlijke dialoog en correcte informatie promoten.

LAAT HAAT ZICH NIET VERPLAATSEN: HET ZONDEBOKMECHANISME VERMIJDEN

De eerste basisregel voor een narratief dat erop gericht is om haat te bestrijden is dat het zelf geen enkele vorm van haatspraak of discriminatie mag bevatten en haatsystemen en zondebokmechanismen vooral niet mag versterken.

Een duidelijk voorbeeld hiervan is de bekende slogan “haat de migranten niet, maar de bankiers”. Terwijl de slogan bedoeld is om de aandacht van het publiek weg te leiden van de (vermeende) druk die migranten uitoefenen op het welzijn naar de economische ongelijkheid, roept de slogan duidelijk op tot haatdragende, discriminerende actie tegen een groep mensen.

In veel andere gevallen is het versterken van het haatdragende kader eigenlijk een onbedoeld gevolg.

Eén voorbeeld is het soort argumenten die gebaseerd zijn op degeneratie: “Mensen mogen niet alle migranten de schuld geven voor de terroristische aanslagen, aangezien migranten uit zoveel verschillende landen afkomstig zijn dat het nutteloos is om ze allemaal over één en dezelfde kam te scheren”. Terwijl dit tegen-narratief nuttig lijkt op korte termijn, valt het het psychologische zondebokmechanisme niet aan dat aan de basis van het narratief ligt. Bovendien is zijn meest voorkomende resultaat dat het doelwit van haat beter (en met sterkere argumenten) wordt gespecificeerd: “Als het niet alle migranten zijn, dan toch zeker de moslimmigrant”. Die “paden van haat” werden vooral waargenomen na de terroristische aanslagen in Europese landen in 2015 en 2016, waarbij de haatspraak zich vooral concentreerde op moslim- en mannelijke migranten (of die als dusdanig gepercipieerd werden).

Campagnevoerders voor de mensenrechten moeten zich ervan bewust zijn dat tegenargumenten die de gevolgen van haatspraak aanpakken, en in het bijzonder die argumenten die de aandacht van een specifiek doelwit willen afleiden, de onderliggende oorzaken en de negatieve gevoelens die aan de basis liggen, namelijk haat en angst, niet bestrijden. Wanneer negatieve gevoelens niet worden aangepakt, zal het “haatpatroon” zich gewoon herhalen met een andere groep als doelwit.

GELIJKHEID EN RESPECT BEVORDEREN

De tweede regel voor de opbouw van een op mensenrechten gebaseerd tegennarratief is om altijd respect voor de menselijke waardigheid en de solidariteit tussen groepen en individuen te promoten. Hoewel de tweede regel nog vanzelfsprekender klinkt dan de eerste, zou in dit geval de kloof tussen bedoelingen en gevolgen ook redelijk groot kunnen zijn.

Xenofobe of racistische standpunten tegen migratie worden vaak gerechtvaardigd door economische argumenten, zoals “we kunnen ons niet veroorloven om ze allemaal eten te geven”, “we hebben niet genoeg jobs of geld voor hen”, en “ze vormen een belasting voor onze welvaart”. Een veel voorkomende reactie is om “te

antwoorden” door tegenargumenten te geven op de enkelvoudige zinnen binnen het gegeven narratieve kader, zonder een poging te doen om het standpunt te veranderen. In dit geval betekent dit gebruik maken van dezelfde economische, “rationele” benadering van de “kosten-batenbalans”. “Migranten kunnen helpen met de vergrijzing van de Europese demografie” of “ze doen de jobs die Europeanen niet meer willen doen” zijn goede en wijdverspreide voorbeelden van dergelijk tegenstandpunten.

Het probleem met dit soort argumentatie is tweeledig. Dit kan zeer ondoeltreffend zijn omdat, onafhankelijk van het soort argumenten die worden gebruikt, politieke beslissingen gebaseerd neigen te zijn op waarden en overtuigingen en niet enkel op interesse.⁴ Door mensen louter vanuit een economisch perspectief te benaderen wordt hen in feite de fundamentele waardigheid ontzegd waarop de mensenrechten gebaseerd zijn, en worden migratiekwesaties als een probleem of een oplossing gekaderd, ongeacht de individuele behoeften en rechten van migranten.

Dit betekent niet dat de angst van mensen voor de toekomst en om hun economisch welzijn te verliezen niet moet worden aangepakt. Tegelijkertijd kan een begrijpelijke angst of vrees niet worden gebruikt om de reproductie of versterking van uitsluitende en kwetsende narrativen te rechtvaardigen. Eigenlijk moet een op mensenrechten gebaseerd tegennarratief zich precies op die gevoelens richten en niet op de afzonderlijke, op economie gebaseerde uitspraken die louter een rationele façade zijn van de onderliggende onbewuste emoties. Een tegennarratief dat zich enkel met de rationele oppervlakte bezighoudt zou, jammer genoeg, vooral de narratieve kooi van het onderdrukkende systeem versterken.

HET ALTERNATIEF OPBOUWEN: HET PUBLIEKE DEBAT VERRIJKEN

Tot slot bestaat een van de voornaamste doelen van op mensenrechten gebaseerde narratieven erin om alternatieve manieren van denken en leven in een samenleving te ontwikkelen om het mainstream publieke discours uit te dagen.

Het zijn mainstream narratieven die de regels vastleggen voor wat sociaal aanvaardbaar en cultureel mogelijk is. Kortom, zij beïnvloeden de rol en positie van elk individu en elke groep binnen een samenleving. Terwijl onderdrukkende narratieven een verhaal vertellen waarin minderheden geen toegang hebben tot bepaalde rechten of specifieke functies niet kunnen bekleden, moeten op mensenrechten gebaseerde narratieven die de eerstgenoemde narratieven bestrijden proberen om alternatieve standpunten te ontwikkelen, te versterken en te bevorderen. Patterson en Monroe leggen dit duidelijk uit: “Wanneer narratieven die cultureel aanvaardbaar succes boeken niet beschikbaar zijn of zich buiten de verbeelding van een bepaalde groep bevinden, bieden subculturen alternatieve manieren aan om betekenis te geven aan iemands plaats in de wereld”⁵.

Wanneer een onderdrukkend narratief wordt bestreden, moet men in gedachten houden dat het uiteindelijke doel van op mensenrechten gebaseerde narratieven niet is om het publieke discours te manipuleren of het huidige mainstream narratief gewoon te vervangen door een ander. Opvoeders, activisten en jeugdwerkers moeten proberen om publieke ruimte in te nemen met sterke alternatieven om zo de dialoog tussen verschillende sectoren of groepen in een samenleving te verbeteren, om absolutistische of totalitaire politieke narratieven aan de kaak te stellen, en om een cultuur van universele mensenrechten te bevorderen.

Elke narratief selecteert bepaalde gebeurtenissen of personages en sluit andere uit. Onderdrukkende narratieven verwaarlozen brede sectoren van een gemeenschap. Alternatieve narratieven daarentegen proberen het publieke discours en de dialoog binnen een samenleving te verrijken door meer gebeurtenissen, personages, perspectieven en data in de publieke arena op te nemen. Het ultieme doel zou dan zijn om het kritisch denken van individuen te stimuleren.

Kritisch denken houdt in dat wij, als menselijke wezens, kunnen nadenken en beslissen over sociale normen en overtuigingen en die kunnen uitdagen en beïnvloeden. Kritisch denken laat mensen toe om een “bevrijdingsproces” van de onderdrukkende narratieven te starten en om tegelijkertijd mensen in staat te stellen nieuwe alternatieve narratieven te reconstrueren. In dit opzicht wordt kritisch denken sterker en coherenter wanneer er meerdere en diverse stemmen worden gehoord.

HOE ZOU HET TEGENNARRATIEF VAN OLI EEN OP MENSENRECHTEN GEBASEERD NARRATIEF KUNNEN ZIJN?

Oli is gekwetst en droevig, maar ze wil geen wraak. Ze wil niet dat iemand die verschrikkelijke ervaring moet meemaken. Ze wil dat iedereen begrijpt dat we enkel vreedzaam kunnen samenleven wanneer iedereen elkaar respecteert. Zij en haar vriendengroep baseren hun acties op de idee dat alle mensen gelijkwaardig zijn en ze willen niet dezelfde agressieve methoden herhalen om hun ideeën ingang te doen vinden. Hun acties moeten de mensenrechtenwaarden van respect voor de mening van anderen en diversiteit weergeven.

5.6 | NARRATIEVEN ALS EEN VAN DE INSTRUMENTEN IN DE TOOLBOX

SCHROEVEN MET EEN HAMER INSLAAN

Volgens de populaire “wet van het instrument” hangt de manier waarop mensen problemen benaderen sterk af van de instrumenten die ze op dat moment in handen hebben. Maslow verwoordt het als volgt: “Als je enkel een hamer hebt, lijkt alles op een nagel”.⁶ Het praktische gevolg is dat het soms extreem moeilijk is om elke situatie op een correcte manier te beoordelen en bijgevolg het meest geschikte instrument te kiezen om dit aan te pakken.

Hoewel tegen- en alternatieve narratieven ingezet kunnen worden voor verschillende activiteiten rond mensenrechten, waaronder belangenbehartiging, jeugdwerk en juridische acties, zijn ze niet de enige of de beste methode voor elke situatie. Andere methoden en tools die worden gebruikt om haatspraak te bestrijden kunnen worden toegepast als alternatief voor of in combinatie met tegennarratieven.

Opvoeders, activisten en jeugdwerkers mogen niet enkel narratieven beschouwen als de beste tools om de mensenrechten te bevorderen. Ze hebben een hele toolbox tot hun beschikking! Een strategie kan vaak een combinatie van instrumenten gebruiken waarbij narratieven het centrale instrument zijn of gewoonweg een meer impliciet op waarden gebaseerd kader. Eén kant van het verhaal is dus om te focussen op al die gelegenheden waarbij narratieven nuttig zijn als het belangrijkste instrument in een strategie. De andere kant is om al die gevallen te beklemtonen waarbij narratieven niet het belangrijkste instrument zijn.

Kort samengevat: Narratieven helpen, online en offline, bij interventies in het publieke discours, zowel op nationaal, regionaal en lokaal niveau als op het werk of binnen het gezin. Aangezien “het obstakel om mensen te overtuigen vaak niet is wat ze nog niet weten, maar in feite wat ze wel al weten”⁷, bieden tegen- en alternatieve narratieven een ander kader om de problemen waarmee de samenleving wordt geconfronteerd te begrijpen. Dit leidt er uiteindelijk toe dat er naar andere oplossingen wordt gezocht. Bij het bestrijden van haat en geweld zijn narratieven vooral nuttig om:

- het gezag van haatdragende en gewelddadige narratieven, sociale structuren en politieke instellingen te blokkeren, af te zwakken of te ondermijnen;
- kennis en informatie op verschillende manieren te organiseren, te structureren en te verspreiden en daarbij het mainstream uitsluitende politieke kader aan de kaak te stellen;
- de consensus te vergroten rond specifieke wetgeving, inclusief beleid en sociale ontwikkelingen.

Narratieven dienen in geen enkel geval als vervanging voor:

POLITIEKE PARTICIPATIE

De wortels van uitsluiting in de samenleving zijn vaak terug te vinden in institutionele discriminatie, ongelijke toegang tot rechten, of een gebrek aan handhaving van de mensenrechtenwetgeving. Burgers, activisten en bewegingen kunnen het politieke landschap beïnvloeden door actief deel te nemen aan hun lokale, nationale en internationale ruimten. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door te pleiten voor nieuwe wetgeving die gericht is ofwel op het gelijkstellen van de rechten van minderheden en meerderheden ofwel op het versterken van de wetgeving tegen schendingen, of voor een doelgerichte aanpak van sociaal beleid. In elk geval kan een krachtig narratief helpen om de sociale consensus te vergroten die nodig is om beleidsmakers te beïnvloeden, de handhaving van betere wetgeving te verzekeren en de constructieve transformatie van conflicten te ondersteunen.

HET EUROPEES NETWERK TEGEN RACISME

ENAR (European Network Against Racism) is een pan-Europees netwerk tegen racisme dat belangenbehartiging voor raciale gelijkheid combineert met het faciliteren van samenwerking tussen antiracistische actoren uit het maatschappelijke middenveld in Europa (<http://www.enar-eu.org/>).

JURIDISCHE MAATREGELEN

In verschillende landen kunnen haatspraak en haatmisdrijven juridisch worden vervolgd. De bescherming van individuen en sociale groepen ligt aan de grondslag van de moderne rechtsstaat, en minderheden moeten de garantie krijgen dat ze beschermd worden tegen haatmisdrijven. Bovendien kunnen juridische maatregelen een sterk afschrikmiddel vormen tegen gewelddadige groeperingen en individuen. Goed gerichte tegennarratieven kunnen juridische maatregelen vooruithelpen door de sociale relevantie van en steun voor haatdragende groeperingen en individuen te ondermijnen, aan te dringen op een systematische toepassing van de wet, en slachtoffers en getuigen aan te moedigen om te getuigen.

JURIDISCH ADVIES

In de Tsjechische Republiek wordt er via de internet-hulplijn van het [Safer Internet Centre](#) juridisch advies verstrekt aan mensen die het doelwit vormen van haatspraak, zoals ondersteuning bij het indienen van een klacht. Haatspraak is geen strafrechtelijke overtreding in de Tsjechische Republiek, maar slachtoffers worden toch aangemoedigd om dit te melden aan de politie. Ernstige haatspraak, vooral in het geval van laster (valse informatie verspreiden over een bepaalde persoon die hem of haar psychologische schade kan toebrengen), wordt het vaakst geregistreerd door de politie.

JEUGDWERK EN MENSENRECHTENEDUCATIE

In verschillende samenlevingen of gemeenschappen hebben leden geen toegang tot kwaliteitsonderwijs over mensenrechtenbeginselen en -waarden of positieve voorbeelden van vreedzame conflictoplossing. Daar waar jeugdwerk gebaseerd is op burgerschap en mensenrechteneducatie vormt het een hoeksteen van niet-formeel onderwijs. Alternatieve narratieven kunnen de activiteiten van jeugdwerkers vergemakkelijken door jonge individuen te helpen om hun plaats en rol te vinden als aanjagers van verandering in de samenleving.

GLOBALL – JEUGDWERK IN VLAANDEREN, BELGIË

Tijdens de weekends werden er jeugdwerkinitiatieven georganiseerd in vluchtelingencentra waarbij jeugdwerkers en vrijwilligers uit België betrokken waren. De activiteiten bestonden uit een reeks workshops, sporten en theater.⁸

- Hoe zou een tegen- of alternatief narratief-benadering of -campagne jouw werk kunnen versterken of erin kunnen worden geïntegreerd?

WELKE ANDERE TOOLS ZOU OLI KUNNEN GEBRUIKEN IN COMBINATIE MET EEN TEGENNARRATIEF?

Oli heeft de bedreigingen aan de politie gemeld en heeft het klachtenmechanisme op de sociale mediaplatformen waarop ze de haatberichten heeft gekregen in gang gezet. De organisatie van Sara houdt zich bezig met politieke belangenbehartiging en verleent juridische ondersteuning aan slachtoffers. Haar groep zet zich ook in om activiteiten rond mensenrechteneducatie in hun middelbare school te versterken en niet-formele educatie-activiteiten te organiseren samen met een lokale jeugdorganisatie.

SAMENVATTING VAN HET HOOFDSTUK IN 5 PUNTEN

- Onderdrukkend narratief en macht: Ze houden zich samen staande, ze gaan samen ten onder!
- Een narratief is een zwakke plek: Vecht ertegen en de machtsstructuur stort in.
- Reageer niet op onderdrukkende narratieven: Het is onmogelijk om een onderdrukkend narratief te ontmantelen door zijn eigen kader te gebruiken! Stel nieuwe kaders voor!
- Tegennarratieven deconstrueren en ondergraven de legitimiteit van een ander narratief. Alternatieve narratieven stellen een volledig ander relaas of andere interpretatie voor door te beklemtonen “waar we voorstander van zijn” in plaats van “waar we tegen zijn”.
- Opgepast: “Als je enkel een hamer hebt, ziet alles eruit als een nagel”. Narratieven zijn slechts één van de instrumenten in de toolbox! Politieke actie, juridische belangenbehartiging, jeugdwerk en niet-formele educatie behoren ook tot de toolbox.

SLOTOPMERKINGEN

- ¹ For example, Glenn, W. J. (2012), ‘Developing Understandings of Race: Preservice Teachers’ Counter-Narrative (Re)Constructions of People of Color in Young Adult Literature’, *English Education*, 44(4): 326-353; Harter, L.M. et al, (2006), ‘Freedom Through Flight: Performing a Counter-Narrative of Disability’, *Journal Of Applied Communication Research* (34)1; Bamberg, M. (2004), ‘Considering counter narratives’, in Bamberg M. en Andrews, M. (eds), *Considering counter narratives: Narrating, resisting, making sense* (pagina’s 351-371). John Benjamins, Amsterdam.
- 2 Bouzar, Sonia (2015) *La vie après Daesh*, Ivry-sur-Seine, Éditions de l’Atelier/Éditions Ovrrières.
- 3 Briggs R. en Feve S. (2013), *Countering the Appeal of Extremism Online*. Institute of Strategic Dialogue, Londen.
- 4 Lakoff G. (2014), *In Politics, Progressives Need to Frame their Values*, beschikbaar op <https://georgelakoff.com/2014/11/29/george-lakoff-in-politics-progressives-need-to-frame-their-values/>, geopend op 25 juni 2016.
- 5 Patterson, M. en Monroe, K.R. (1998), *Narrative in Political Science*, *Annual Review of Political Science* 1: 315-331.
- 6 Maslow, A.H. (1966), *The Psychology of Science: A Reconnaissance*. Harper and Row, New York.
- 7 Reinsborough, P. en Canning, D. (2012), *Beautiful Trouble*, beschikbaar op <http://beautifultrouble.org/theory/narrative-power-analysis>, geopend op 27 augustus 2016.
- 8 <http://blog.nohatespeechmovement.org/worldplayers-youthwork-without-borders-2/>

Oli en haar vrienden bereiden zich voor op actie

Je bent dus bereid om een campagne op te starten in jouw school? Bijvoorbeeld via de groepen die er actief zijn op sociale platformen?

Ja, we zijn heel gemotiveerd om dit te doen. Ik ben alleen een beetje bang. Wat als ze boos worden op mij en het nog meer doen?

Dat is begrijpelijk, maar je mag dit niet alleen doen. Het zullen niet de acties van Oli en Ale zijn, maar van een groep.

We willen iets doen, maar we zijn niet zeker over hoe we het gaan aanpakken, waar we moeten beginnen...

Het vergt inderdaad wat denkwerk en voorbereiding, maar het is een kwestie van er gewoon mee te beginnen. Jouw leerkrachten en ik kunnen je helpen. Je zei ook dat Pim al eerder campagnes heeft georganiseerd, niet?

Ja, zij zal naar de volgende vergadering komen.

Fantastisch. Ik zal een kopie van Bookmarks opsturen en een nieuwe gids over hoe een tegennarratief kan worden ontwikkeld.

ZICH VOORBEREIDEN OM ACTIE TE ONDERNEMEN

HOOFDSTUK

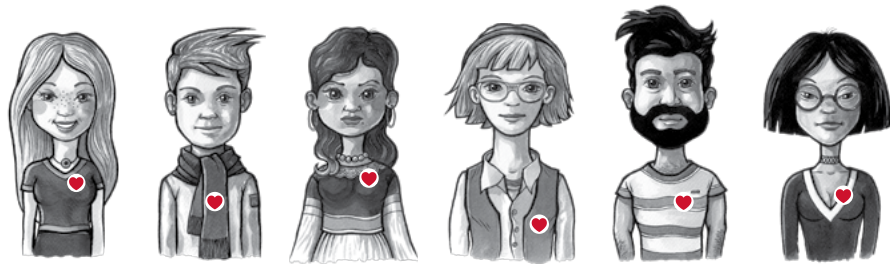
6

Tegen- en alternatieve narratieven voor haatspraak helpen om geweld in al haar vormen aan te pakken en een cultuur van mensenrechten en democratie te ontwikkelen. Meedoen aan acties via een kader voor mensenrechteneducatie geeft kracht en opent veel kansen voor jongeren om deel te nemen aan individueel en groepsleren en participatie voor sociale verandering. Tegelijkertijd kan de deelname aan acties tegen haatspraak ook frustrerend, emotioneel belastend en zelfs riskant zijn voor iemands privacy en veiligheid. Haatspraak komt in het publieke discours vaak voor met een intimiderende ondertoon en is vaak gelinkt aan directe verbale en fysieke agressie door individuen en groepen, zoals informele bewegingen en politieke partijen. Er zijn té veel voorbeelden van continuïms tussen haatspraak en haatmisdrijven, tussen verbaal en fysiek geweld. Haatspraak is allesbehalve onbelemmerd.

Ook al zijn er uitdagingen, toch mag dit niet ontmoedigen. Het is belangrijk te beklemtonen dat elk individu kan deelnemen aan acties tegen haatspraak. Daar zijn geen formele opleiding, certificaat of specifieke competenties voor nodig! Het is inderdaad belangrijk dat acties zorgvuldig gepland worden en dat diegenen die eraan deelnemen zo goed mogelijk voorbereid zijn. De nodige voorbereidingen zullen grotendeels afhangen van het soort actie en de specifieke context ervan.

Dit hoofdstuk reikt ideeën aan over hoe men zich kan voorbereiden om actie te ondernemen. Het stelt voor om over de volgende vragen na te denken:

- Wat is er nodig om actie te ondernemen?
- Wat betekent het om op haatspraak te reageren door een aanpak op basis van mensenrechteneducatie?
- Welke belangrijke competenties kunnen helpen om deel te nemen aan actie?
- Hebben we een goed inzicht in de online en offline context en de betrokken kwesties?
- Op welke manier zijn we bereid om / verkiezen we om deel te nemen?
- Zijn we er emotioneel op voorbereid en weten we hoe we onze veiligheid en ons welzijn kunnen waarborgen?
- Zijn we ons bewust van de kracht van taal en hoe we niet-uitsluitende taal kunnen gebruiken?
- Zorgen we voor legitimiteit van onze acties en respecteren we de stemmen van zij die het doelwit vormen van haatspraak?

OLI EN HAAR VRIENDEN BESLISSEN OM ACTIE TE ONDERNEMEN

Oli en Ale beslissen om een vergadering bijeen te roepen om te bespreken of ze een campagne zouden kunnen opstarten tegen haatspraak die gericht is tegen Roloniërs op hun middelbare school. Ze nodigen hun vrienden uit. Ze zijn met tien. Ze zijn allemaal tussen 16 en 19 jaar oud. Pim, die lid is van een lokale jeugdvereniging, heeft al eerder campagnes georganiseerd. Marti is een kei in het gebruik van sociale media en in het maken van video's en websites. Ahme is een fantastische schrijver. Hij schrijft met humor en wat hij schrijft is slim en grappig. Lore is van plan om rechten te studeren en is dus geïnteresseerd in de juridische aspecten. Elk van hen heeft een speciale motivatie om zich aan te sluiten en een bijdrage te willen leveren met hun standpunten en vaardigheden. Oli en Ale zijn niet langer alleen.

6.1 | WIJ KUNNEN DIT!

Iedereen kan meedoen aan acties tegen haatspraak en een tegennarratief-actie of -campagne ontwikkelen. Dit vergt enkel motivatie en wat voorbereiding. Bij het opstarten van een campagne of actie is het belangrijk om volgende zaken te weten:

- De betrokkenheid van burgers is cruciaal. We kunnen allemaal actie ondernemen en hebben iedereen nodig.
- Het is niet nodig om een "expert" te zijn om rond die kwesties te werken. Iedereen heeft inzichten. Jongeren zijn zich bijvoorbeeld vaak heel bewust van wat er rond hen gebeurt en van de realiteit van hun leeftijdsgenoten. Iedereen kan een speciale bijdrage leveren.
- Er worden in deze gids acties voorgesteld, maar er is geen onfeilbaar recept. Groepen moeten hun eigen tegennarratief-actie uitproberen en hun eigen traject ontwikkelen.
- Meedoen aan acties kan een waardevolle en levensveranderende ervaring op zich zijn.
- Er kan inspiratie gehaald worden bij bestaande mensenrechtenbewegingen en met name bij jongeren die haatspraak bestrijden.
- Motivatie, creativiteit en hoop zijn de belangrijkste hulpmiddelen die nodig zijn!

6.2 | REAGEREN DOOR MIDDEL VAN DE MENSENRECHTEN

Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren. Zij zijn begiftigd met verstand en geweten, en behoren zich jegens elkander in een geest van broederschap te gedragen.

(Artikel 1, Universele Verklaring van de Rechten van de Mens)

Reageren door middel van de mensenrechten houdt in dat alle acties die worden ondernomen aangestuurd moeten worden door de mensenrechtenwaarden en -beginselen en die moeten weerspiegelen. Er wordt in talrijke verklaringen en mensenrechtenconventies aan die waarden en beginselen herinnerd. Artikel 1 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens bijvoorbeeld vat de essentiële beginselen: vrijheid, gelijkheid van waardigheid en de rechten van alle mensen - en hun verplichtingen tegenover elkaar.

In de context van de ontwikkeling van een tegennarratief betekent dit dat acties geen haatdragende, zondebok- of uitsluitingsmechanismen mogen reproduceren. Integendeel, ze moeten gebaseerd zijn op een mensenrechtenkader en bijdragen tot de bevordering van de mensenrechten. Dit houdt in dat een op mensenrechten gebaseerd narratief moet bijdragen aan de realisatie van de vrijheden en rechten van individuen en groepen. Met andere woorden, het moet hun deelname aan een emancipatieproces ondersteunen.

Het bevorderen van mensenrechten door middel van narratieven is noodzakelijk. Wanneer onderdrukkende narratieven onbetwist blijven, zullen schendingen van de mensenrechten verder escaleren en negatieve stereotypen en vooroordelen in de samenleving tegenover individuen of groepen nog versterkt worden, die als gevolg daarvan nog meer gemarginaliseerd en geïsoleerd zullen geraken. In het slechtste geval draagt haatspraak door een sneeuwbal effect bij tot een toename in haatmisdrijven en verschillende vormen van geweld.

Een mensenrechtanaanpak moet altijd het belangrijkste referentiepunt zijn. Mensenrechten zijn de basisnormen zonder dewelke mensen niet in waardigheid kunnen leven. Ze zijn universeel. Ze zijn hetzelfde voor alle mensen in alle landen en alle mensen hebben ze in gelijke mate. Ze gaan over gelijkheid, waardigheid, solidariteit, vrijheid, respect en rechtvaardigheid.

KENMERKEN VAN DE MENSENRECHTEN

- Mensenrechten zijn onvervreemdbaar. Dit betekent dat je ze niet kan verliezen omdat ze verbonden zijn aan het menselijke bestaan zelf. Ze zijn existentieel voor alle mensen.

- Mensenrechten zijn ondeelbaar, onderling afhankelijk en met elkaar verweven: Dit wil zeggen dat verschillende mensenrechten intrinsiek met elkaar verbonden zijn en niet afzonderlijk van elkaar kunnen worden beschouwd. Ze vullen elkaar ook aan: Het genot van één recht hangt af van het genot van veel andere rechten, en één bepaald recht is niet belangrijker dan de rest.
- Mensenrechten zijn universeel, wat betekent dat ze gelijkwaardig van toepassing zijn op iedereen in de wereld, zonder een tijdslimiet. Een ieder heeft aanspraak op zijn of haar mensenrechten zonder onderscheid van “ras” of etnische achtergrond, kleur, geslacht, seksuele geaardheid, handicap, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, geboorte of andere status.

Voor meer uitgebreide informatie, bronnen en lezingen over de mensenrechten, gelieve [Compass. A Manual for Human Rights Education with Young People](#) te lezen en vooral hoofdstuk 4: Understanding Human Rights.

6.3 | COMPETENTIES ONTWIKKELEN DOOR ACTIES

Om deel te nemen aan acties tegen haatspraak zijn geen formele opleiding en specifieke vaardigheden of competenties vereist. Tegelijkertijd vergt een verantwoorde deelname de nodige voorbereiding, en de doeltreffendheid en de geschiktheid van de acties zullen in grote mate afhangen van de kwaliteit van de activiteiten. Teamwerk en samenwerking met andere mensen en groepen zijn belangrijke factoren om ervoor te zorgen dat de kennis en vaardigheden die nodig zijn voor tegennarratief-acties aanwezig zijn.

Wat belangrijk is, is dat de deelname aan acties een proactieve houding vereist tegenover leren. Jongeren zijn daarbij de protagonisten. Acties moeten eveneens benaderd worden vanuit een educatief perspectief. De planning en uitvoering van een actie vormt een goede gelegenheid om te werken aan specifieke kennis, vaardigheden en attitudes.

De specifieke kennisgebieden, vaardigheden en attitudes zullen hoofdzakelijk bepaald worden door de behoeften van de deelnemers, het soort actie, de context ervan en de educatieve setting. In deze gids worden enkele aanwijzingen gegeven over kerncompetenties om groepen bij te staan bij de voorbereiding van een tegennarratief-actie. Het is echter belangrijk om te verwijzen naar specifiek educatief materiaal over mensenrechten en (mondiale online) competenties voor burgerschapsvorming, zoals in detail aangegeven in het laatste onderdeel van dit hoofdstuk.

Het competentiekader *Living Together as Equals in Culturally Diverse and Democratic Societies*¹ dat ontwikkeld werd door de Raad van Europa is een belangrijke referentie en tool in de uitvoering van het Handvest van de Raad van Europa inzake onderwijs op het gebied

van democratisch burgerschap en mensenrechten. Het competentiekader dient als leidraad voor de ontwikkeling van curricula in zowel formeel als niet-formeel onderwijs over heel Europa. Democratische en interculturele competentie wordt gedefinieerd als:

Het vermogen om relevante waarden, attitudes, vaardigheden, kennis en/of begrip te activeren en te gebruiken om een gepast en effectief antwoord te bieden op de eisen, uitdagingen en mogelijkheden die democratische en interculturele situaties vormen.

Dit kader stelt de volgende kerncompetenties voor:

Waarden

- Het waarderen van de menselijke waardigheid en de mensenrechten
- Het waarderen van de culturele diversiteit
- Het waarderen van democratie, rechtvaardigheid, eerlijkheid, gelijkheid en de rechtsorde

Vaardigheden

- Autonome leervaardigheden
- Analytische en kritische denkvaardigheden
- Luister- en waarnemingsvaardigheden
- Empathie
- Flexibiliteit en aanpasbaarheid
- Linguïstische, communicatieve en veeltalige vaardigheden
- Samenwerkingsvaardigheden
- Conflictoplossingsvaardigheden

Attitudes

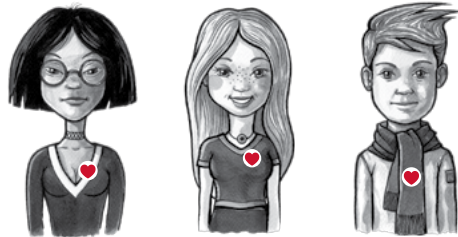
- Openheid voor cultureel anders-zijn en andere overtuigingen, wereldvisies en praktijken
- Respect
- Burgergezindheid
- Verantwoordelijkheid
- Zelfredzaamheid
- Verdraagzaamheid tegenover ambiguïteit

KENNIS EN KRITISCH BEGRIIP

- Kennis en kritisch begrip van de ik-persoon
- Kennis en kritisch begrip van taal en communicatie
- Kennis en kritisch begrip van de wereld (waaronder politiek, wetgeving, mensenrechten, cultuur, culturen, godsdiensten, geschiedenis, media, economieën, het milieu en duurzaamheid).

- Hoe schat jij jouw sterktes en beperkingen in met betrekking tot die competenties inzake democratisch burgerschap?
- Welke competenties zijn volgens jou het belangrijkste om een tegennarratief actie of -campagne te ontwikkelen en uit te voeren binnen jouw context?

AAN WELKE COMPETENTIES ZOU OLİ'S GROEP KUNNEN WERKEN TIJDENS DE ONTWIKKELING VAN HUN CAMPAGNE?

Volgens Oli zijn waardering van de menselijke waardigheid en culturele diversiteit de waarden die het tegennarratief moet beklemtonen. Haar klasgenoten waarderen culturele diversiteit duidelijk niet en begrijpen niet hoe belangrijk dit is voor onze individuele en collectieve identiteit. Hoe kan ze een houding van openheid voor cultureel anders-zijn en andere overtuigingen promoten? Lore stelt een lezing voor over de verschillende immigrantengroepen om bij iedereen de kennis en het kritisch begrip van de wereld te verbeteren. Ale is niet overtuigd. Hun klasgenoten zullen ze misschien niet bijwonen als dit niet verplicht is. Vaak kennen ze de feiten, maar blijven ze toch xenofobe attitudes aanhouden. Hij stelt voor om een cultureel festival te organiseren. Hij denkt dat hun klasgenoten meer zouden openstaan voor een festival met muziek en eten. Oli is akkoord. Ze voelen dat er eerst empathie moet worden ontwikkeld en "barrières moeten worden doorbroken" terwijl ze de opvolging van activiteiten nog aan het plannen zijn.

6.4 | UITDAGINGEN BIJ OFFLINE EN ONLINE CAMPAGNEVOERING

Om deel te nemen aan een tegennarratief-campagne is een grondige analyse van de context nodig. Zonder een begrip van de sociale en politieke context van haatspraak, zowel online als offline, zal het moeilijk zijn voor campagnevoerders om de narratieven te beoordelen die ze willen bestrijden. Een gebrekkig inzicht in de sociale dynamiek kan het ontwerp van een geschikte strategie in gevaar brengen. De stapsgewijze gids voor de ontwikkeling van een tegennarratief begint met een beoordelingsfase van het haatdragende narratief (zie hoofdstuk 7). De context begrijpen zal helpen om de mogelijke risico's en uitdagingen te identificeren en zal resulteren in een betere voorbereiding om ze te bestrijden. Hieronder volgen enkele risico's en uitdagingen bij de aanpak van (online en offline) haatspraak:

- Haatspraak kan moeilijk te begrijpen zijn. Ze heeft diepliggende wortels. Haatspraak is het resultaat van veel factoren. Het is vaak niet gemakkelijk om te begrijpen waarom dit voorkomt. Hoewel er onderzoek bestaat, hebben we een beperkt inzicht in wat er omgaat in het hoofd van individuen en in de dynamiek van groepen. Elk geval en elke context is uniek en vereist een specifieke analyse. Ga er niet van uit dat een nieuw geval hetzelfde is als andere gevallen die eerder werden geanalyseerd.
- Online haatboodschappers kunnen moeilijk op te sporen en te identificeren zijn. Dit hangt af van hoe ver ordehandhavers bereid zijn te gaan. Dit varieert van land tot land. Het is belangrijk om op de hoogte te zijn van de mogelijkheden in elke context. Wat in elk geval belangrijk is, is om een analyse te kunnen maken van de gebruikte haatdragende narratieven en van hoe haatdragende groeperingen het best kunnen worden bereikt wanneer ze behoren tot de doelgroep die je hebt gekozen voor jouw campagne.
- Een beperkte creatie van sociale mediaplatformen om haatspraak te monitoren en te reguleren (zie hoofdstuk 3). Ondanks beperkingen kunnen sociale mediaplatformen "heringenomen" worden met alternatieve narratieven.
- Beperkte analytische, communicatie- en organisatievaardigheden. Het is belangrijk om zich bewust te zijn van de sterktes en beperkingen van de groep die de actie onderneemt en om ondersteuning te zoeken indien nodig.
- Persoonlijke veiligheidskwesties. Het is cruciaal om te leren zichzelf en andere betrokkenen te beschermen en om een veilige omgeving te creëren voor constructieve dialoog, ondersteuning en actie.

6.5 | VORMEN VAN ENGAGEMENT

De campagne 'No Hate Speech Movement' van de Raad van Europa is afhankelijk van het actieve engagement van veel jongeren en aanhangers. Er bestaan tal van manieren waarop individuen en groepen haatspraak kunnen bestrijden door narratieven als tool te gebruiken.

In Bookmarks zijn er verschillende campagnestrategieën gegroepeerd in de volgende categorieën:

- Educatie en bewustmaking
- Haatspraak die online reeds bestaat aanpakken
- Anderen mobiliseren
- Solidariteit uitdrukken met slachtoffers of vaak geviseerde groepen
- Langetermijnstrategieën

Het is belangrijk op te merken dat die strategieën vaak overlappen en er verschillende strategieën in combinatie worden gebruikt binnen één actie of campagne. Tegen- en alternatieve narratieven kunnen worden gebruikt wanneer een van die strategieën wordt toegepast. Een alternatief narratief kan bijvoorbeeld bekendgemaakt worden via de sociale media en gebruikt worden om anderen te mobiliseren.²

Het is belangrijk te beklemtonen dat het soort engagement en tools die worden gebruikt nauwkeurig moeten worden gekozen naargelang het geval, de context en de voorkeuren en kenmerken van de campagnevoerende groep. Terwijl sommigen misschien bereid kunnen zijn om iemand die een haatdragende comment heeft gepost rechtstreeks te benaderen, kunnen anderen er de voorkeur aan geven om het grote publiek te sensibiliseren en meer algemeen een alternatief narratief te promoten.

ONLINE EN OFFLINE SOLIDARITEIT TONEN

Er wordt heel wat gediscussieerd rond het feit of het veranderen van een profielfoto op Facebook of het ondertekenen van een online petitie om een bepaalde zaak te ondersteunen beschouwd wordt als “slacktivism”. Dit is een vorm van online activisme die weinig tijd of betrokkenheid vergt. Die symbolische acties zoals e-petities, online donaties en Facebook likes zijn een teken van solidariteit. Wanneer ze het Facebook-profiel veranderen naar de vlag van een land of het logo voor een zaak, drukken mensen niet alleen hun solidariteit of steun uit met een bevolkingsgroep of zaak, maar stellen ze zich ook solidair op door hun empathie te tonen en het begrip bij hun netwerk van vrienden, collega’s en familieleden te vergroten. Offline solidariteitsacties zoals optochten op straat, boycotts, theaterstukken en concerten zijn even belangrijk als online acties. De ene actie is niet beter dan de andere; ze vullen elkaar eerder aan. Elke vorm van solidariteit die de mensenrechtenwaarden deelt is dan ook een goede vorm van solidariteit, of dit nu online of offline gebeurt.

Solidariteit is echter niet de enige manier waarop men moet reageren. Gelijkheid en respect zijn twee andere waarden die even belangrijk blijven. Activisten, jeugdwerkers en opvoeders moeten zich laten leiden door het universele beginsel dat “alle mensen gelijk zijn” - een beginsel dat moet worden doorgegeven of weerspiegeld in elk alternatief narratief.

WELK SOORT ACTIES ZAL DE GROEP VAN OLI ONDERNEMEN?

Oli heeft melding gemaakt van haatspraak tegen Roloniërs op de sociale mediaplatformen die ze gebruikt. Ze denkt dat dit noodzakelijk is, maar in haar geval onvoldoende is. Tegelijkertijd heeft ze ook online en persoonlijk tekenen van solidariteit ontvangen die haar vertrouwen om een actie op te starten een boost gegeven hebben. Ze wil de negatieve opvattingen die haar klasgenoten over Roloniërs hebben veranderen. Ze wil in haar gemeenschap een cultuur van mensenrechten promoten zodat niemand anders moet meemaken wat zij en andere vrienden die haatspraak hebben ervaren hebben meegemaakt.

- Wat is jouw eerdere ervaring met verschillende vormen van engagement?
- Hoe engageer jij je het liefst? En waarom?
- Hoe werk je met jongeren en in welke setting? Welke vorm van engagement zouden de jongeren waar jij mee werkt verkiezen of is het meest geschikt voor jouw context?

6.6 | EMOTIES, VEILIGHEID EN WELZIJN

Emoties vormen een cruciale dimensie in de narratieve theorie. Iedereen die zich voorbereidt om actie te ondernemen tegen haatspraak moet zich goed bewust zijn van de persoonlijke band die ze hebben met het thema waarvoor ze zich inzetten. Persoonlijke reflectie en zelfanalyse, alsook gesprekken met andere opvoeders, activisten of vrienden, kunnen helpen om een licht te werpen op de betrokken gevoelens.

Het is belangrijk om te beklemtonen dat campagnevoerders niet verwacht worden neutraal te zijn met betrekking tot de kwesties waarmee ze worden geconfronteerd. Integendeel: Het is belangrijk dat ze zich verbonden voelen met het thema en zijn onderliggende narratieven. Aangezien emoties fundamentele hoekstenen zijn bij de opbouw en deconstructie van narratieven, beduidend meer zelfs dan een reeks feiten, speelt empathie een sleutelrol in het werken met narratieven.

Om te vermijden dat haat of discriminatie zich reproduceert, moeten activisten een duidelijk idee hebben van hoeveel ze van zichzelf op het spel zetten tijdens een discussie of actie en een aantal “rode lijnen” vastgelegd hebben die ze niet mogen overschrijden: Wat ze mogen zeggen, hoe ver hun argumentatie mag gaan en wanneer ze hun engagement moeten stoppen, bijvoorbeeld. Er moet ook beklemtoond worden dat iemand uiteindelijk gebeurtenissen meemaakt die (on)rechtstreeks schadelijk zouden kunnen zijn voor een individu en de sociale groepen waartoe men behoort, vooral wanneer men betrokken is bij het aanpakken en bestrijden van haatspraak door het creëren en gebruiken van tegen-narratieven. Daarom is zelfzorg een belangrijk onderdeel van activisme en educatief werk, hoewel dit meestal verwaarloosd wordt of zelfs gestigmatiseerd wordt als egoïstisch. Integendeel, er wordt hier beweerd dat zelfzorgpraktijken van fundamenteel belang zijn in individuele en maatschappelijke emancipatieprocessen. Wanneer diegenen die meedoen aan maatschappelijke verandering voor zichzelf kunnen zorgen, zouden hun acties reflectiever en duurzamer zijn, waardoor maatschappelijke verandering mogelijk wordt.

Het is moeilijk in te schatten in welke mate iemand schade kan ondervinden van haatspraak. Dit zal afhangen van de maatschappelijke positie of zelfidentificatie binnen bepaalde maatschappelijke groepen. Daarom zijn er belangrijke verschillen in het schadelijke potentieel van haatspraak, afhankelijk van de aard van de betrokkenheid bij activisme. Dit hangt bijvoorbeeld af van 1) de betrokkenheid als lid van een maatschappelijke groep die

het doelwit vormt van haatspraak, of 2) de betrokkenheid als een bondgenoot van diegenen die het doelwit vormen van haatspraak. In het laatste geval heeft de blootstelling aan haatspraak die niet direct gericht is tegen de persoonlijke omstandigheden van een individu minder potentieel om schadelijk te zijn. In het geval van haatspraak die gericht is tegen leden van een gemarginaliseerde groep is de schade mogelijk groter, aangezien ze direct kunnen worden genoemd en misschien over minder persoonlijke, maatschappelijke en institutionele middelen beschikken om ertegen te reageren.

Met die overwegingen in het achterhoofd worden enkele tips voorgesteld over hoe men zorg kan dragen voor iemands welzijn en veiligheid. Dit is relevant voor zowel online als offline betrokkenheid, ongeacht hun individuele relatieve on-/bevoorrechte status.

STEL REALISTISCHE VERWACHTINGEN

Eerst en vooral moet men in gedachten houden dat dit soort werk, of het nu om activisme of educatief werk gaat, een uitdaging vormt: Er zijn moeilijkheden (en ook kleine en grote overwinningen!) en als lid van de maatschappelijke groep die het doelwit vormt moet men de wonden verwerken die veroorzaakt werden door haatspraak. Het is belangrijk om zich bewust te zijn van de machtsrelaties waarbinnen haatspraak plaatsvindt en de inspanningen die worden geleverd om de machtsrelaties te hervormen. Binnen die context is het van belang om een realistische kijk te verwerven op de maatschappelijke veranderingen die van nature traag verlopen. Op basis hiervan is het nuttig om realistische verwachtingen te stellen voor wat de effecten van acties en campagnes betreft.

Elke positieve bijdrage, hoe klein die ook lijkt, is belangrijk wanneer men haatspraak bestrijdt. Een klein gebaar kan bijvoorbeeld veel betekenen voor iemand. Elke actie telt. Iedereen kan een rol spelen.

LEER MET JE GEVOELEN OMGAAN

Een vertrekpunt is om te begrijpen dat gevoelens in de context van activisme en toegewijd educatief werk echt en legitiem zijn. Het is aanvaardbaar dat men zich wanhopig, gekwetst en/of boos voelt wanneer men haatspraak aanpakt, vooral wanneer die gericht is tegen maatschappelijke groepen waartoe men behoort. Het is belangrijk dat men zich niet angstig of beschaamd voelt om over zijn gevoelens te spreken, vooral wanneer men geconfronteerd wordt met de moeilijke situatie om tegennarratieven te creëren en te gebruiken. Organisaties worden aanbevolen om mentors en vertrouwenspersonen in te schakelen tegen wie ze hierover kunnen praten, ook al is het gewoon maar om de (terechte) woede te

ventileren. Men moet zichzelf toelaten zich kwetsbaar te voelen in ruimten en met mensen waarop men kan rekenen. Indien nodig, mag men niet aarzelen om voor een bepaalde tijd (een uur, twee weken, een maand...) een pauze in te lassen en moet men, indien mogelijk, dezelfde ondersteuning kunnen bieden aan collega's en gemeenschappen.

HOU DE ENERGIE ERIN

Terwijl activisme en toegewijd educatief werk bijna een manier van leven worden en alle aspecten van ons dagdagelijkse leven lijken te omvatten, zijn ze niet het enige onderdeel ervan. Het is belangrijk zich bewust te zijn van alle andere dingen in het leven die energie en inspiratie geven. Eén voorstel is bijvoorbeeld om een zogenaamde "coping bank" (letterlijk vertaald als "verwerkingsbank") op te richten. Dit is een lijst van activiteiten die mensen voldoening geven, doen ontspannen en herbronnen en helpen om zich (weer) goed te voelen, en waar ze naar kunnen teruggrijpen wanneer ze zich gekwetst en/of vermoeid voelen.³ Het proces waarbij machtsrelaties worden aangepakt en haatspraak wordt bestreden is van lange duur en voor de gemeenschap van activisten en opvoeders is het noodzakelijk dat zij elkaar energiek, gesterkt, veilig en goed doen voelen. Daarom is zelfzorg door activiteiten die men graag doet nodig, naast zelf-mededogen.

DOE HET SAMEN MET ANDEREN

De noodzaak om samen te werken met anderen kan niet genoeg worden beklemtoond. Dit houdt in dat er een team, een groep en de nodige persoonlijke en institutionele netwerken moeten worden ontwikkeld, zodat er voldoende ondersteuning en kennis voorhanden is en een passende verdeling van de taken en verantwoordelijkheden.

HOE ZAL DE GROEP VAN OLI HUN VEILIGHEID EN WELZIJN GARANDEREN?

Oli is bang, maar wordt ondersteund door haar vrienden, familie en leerkrachten, en in het bijzonder door haar beste vriend Ale. Hij heeft een gelijkaardige ervaring meegemaakt en heeft er veel uit geleerd. Hun geschiedenisleraar is ook heel behulpzaam geweest. Hij heeft hen in contact gebracht met een plaatselijke mensenrechtenvereniging die bereid is om de groep te helpen bij het opstarten van een activiteit op hun school. Ze staan er niet alleen voor. Oli en Ale zijn de leiders geworden van een kleine groep jongeren die vastbesloten zijn om een actie te leren plannen door de nodige tools en ondersteuning te zoeken. Deze groep is samengesteld uit zowel Roloniërs als Marcadiërs met verschillende achtergronden en ervaringen. Ze delen echter allemaal de idee dat alle mensen gelijkwaardig zijn en een eerlijke behandeling verdienen.

- Wat zijn de kenmerken en behoeften van de jongeren waar je mee werkt?
- Op welke manier kan je hen helpen om veilig te blijven?
- Welke ondersteuning heb jij tegelijkertijd nodig om een ondersteunende rol te kunnen spelen voor anderen?

6.7 | DE KRACHT VAN TAAL

Taal is een belangrijk mechanisme waarmee onbedoeld machtsrelaties kunnen worden gereproduceerd. Taal weerspiegelt onze maatschappelijke normen en veronderstellingen. Taal is niet enkel het spiegelbeeld van de bestaande maatschappelijke realiteit. Ze functioneert ook als een mechanisme van haar reproductie door haar kenmerken en de manier waarop ze wordt gebruikt.⁴ Het is dan ook belangrijk om te begrijpen hoe taal ongelijkwaardige en oneerlijke machtsrelaties reproduceert om taal te leren gebruiken op een manier die ongelijkheid aan de kaak stelt en een nieuwe realiteit opbouwt. Dit is cruciaal in de context waarbinnen tegen- en alternatieve narratieven ter bestrijding van haatspraak worden gecreëerd.

De eerste stap is om kritisch na te denken over de gevestigde praktijken, bijvoorbeeld, de manier waarop we over bepaalde kwesties spreken of de woorden die we gebruiken. Dit is niet eenvoudig, aangezien uitsluitende taalpraktijken als vanzelfsprekend worden beschouwd en ze onzichtbaar worden, ook al kunnen ze overal terug te vinden zijn. Wanneer men vervolgens betrokken is bij de creatie en het gebruik van tegennarratieven, is het belangrijk dat de gebruikte taal de bestaande asymmetrische machtsrelaties niet reproduceert. Daarom is het nuttig om kennis te hebben of te verwerven van die maatschappelijke groepen die het doelwit vormen van haatspraak, om leden van die maatschappelijke groepen te raadplegen, of om ruimte te voorzien om tegennarratieven voor de haatspraak tot stand te brengen.

Taalpraktijken kunnen helpen om discriminatie in stand te houden en ongelijkwaardige machtsrelaties te reproduceren door een bepaald aspect van de realiteit verkeerd voor te stellen of onjuist te beschrijven. Dit gebeurt door:

- herhaaldelijk bepaalde woorden te gebruiken om specifieke groepen te beschrijven;
- niet te beschikken over of ervoor te kiezen om geen gebruik te maken van bepaalde woorden om een specifiek aspect van de realiteit te beschrijven, zoals een groep of kwestie die het onzichtbaar maakt;
- bepaalde woorden een negatieve of positieve lading te geven en ze altijd te gebruiken om een groep te beschrijven.

Die mechanismen worden in de onderstaande voorbeelden geïllustreerd:

TAAL GEBASEERD OP GENDERVOOROORDELEN

Woordkeuzes zijn vaak een weerspiegeling van genderrollen. Bijvoorbeeld, door te schrijven dat “wanneer een opvoeder toegewijd is, hij zal slagen” (gebruik van het generieke mannelijke voornaamwoord) wordt gesuggereerd dat het een man is die zal slagen. Een genderneutraal alternatief zou bijvoorbeeld zijn: “Opvoeders die toegewijd zijn, zullen slagen” (gebruik van “zij”). Het gebruik van het genderneutrale “zij” of “hij” en “zij” tegelijkertijd of zelfs “zij” in een generieke vorm kan het vanzelfsprekende gebruik van het mannelijke voornaamwoord ontmaskeren. Een ander voorbeeld van taal die berust op gendervooroordelen is het gebruik van bepaalde woorden om vrouwen en mannen weer te geven die onjuiste, stereotiepe, gendergebonden eigenschappen in de hand werken, zoals bijvoorbeeld “meisjes zijn verlegen” en “jongens zijn moedig”.

“ILLEGALE IMMIGRANTEN”

Om te verwijzen naar immigranten of asielzoekers gebruiken de media vaak de term “illegale immigranten”. Het gebruik van het woord “illegaal” suggereert hier dat er “wangedrag” bij komt kijken en dat de persoon een misdaad heeft begaan. De mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa, Nils Muižnieks, legde uit: “Mensen zijn niet illegaal. Hun wettelijke statuut kan onregelmatig zijn, maar dat maakt niet dat ze buiten de mensheid staan”. Hij stelt voor om “onregelmatige migranten” te gebruiken voor vreemdelingen die dit land zonder toestemming binnenkomen.⁵

DE TAAL VAN ISLAMOFOBIE OPSPOREN

De in het VK gevestigde organisaties [Faith Matters](#) en [Tell MAMA](#) (Measuring Anti-Muslim Attacks) hebben software ontwikkeld om online haatspraak die gericht is tegen moslims op te volgen. De software spoort kernwoorden op en produceert er statistieken over die kijken naar de frequentie waarmee ze worden gebruikt in taal die gericht is tegen moslims en die gebruikt wordt tijdens islamofobe incidenten. Uit de analyse van meer dan 700 gevallen bleek dat bepaalde woorden (meest gangbaar “Paki”, “hidjab”, “pedofiel”, “pedo”, “verkrachting”, “paki’s”, “bom”) gelinkt zijn aan de taal van vooroordelen tegen moslims.⁶ Dit onderzoek toont aan hoe de taal van de islamofobie veranderd is en vooral hoe taal, door de collocatie van woorden (twee woorden die vaak samen voorkomen), het gewelddadige narratief ondersteunt dat mannelijke moslims inherent seksueel afwijkend zijn en daarom meisjes groomen. De keuze van negatief geladen woorden met betrekking tot moslims draagt ertoe bij dat ze worden afgeschilderd als bedreigend en gevaarlijk.

“MENSEN IN HET VERKEERDE LICHAAM”

Bij de aanpak van haatspraak die zich richt tegen transgenders (bijvoorbeeld transseksuelen, agenders, bigenders, queer-genders) verwijzen mensen vaak naar hen als mensen die geboren zijn in het “verkeerde lichaam” [verwijderde tekst]. Door het woord “verkeerd” te gebruiken wordt gesuggereerd dat er een “juist” lichaam is waarin men kan geboren worden. Dit betekent dat het als normaal wordt beschouwd dat een persoon een gender krijgt toegewezen bij de geboorte door een maatschappelijk bevoegde instelling (geneeskunde) en dat de persoon zich met het toegewezen gender identificeert. Niemand wordt echter “verkeerdelijk” geboren als man of vrouw. Ze identificeren zich gewoon niet noodzakelijk (of niet enkel) met het toegewezen gender.

Deze voorbeelden tonen aan dat taal en linguïstische praktijken als een expliciet of subtiel mechanisme functioneren voor de reproductie van de maatschappelijke realiteit en haar hiërarchische machtsrelaties. Aangezien de doelstelling van tegennarratieven erin bestaat om die machtsrelaties expliciet te maken en ze aan te pakken, is het belangrijk dat we ons bewust zijn van de bestaande maatschappelijke diversiteit en die erkennen en dat we in staat zijn om die kennis en dat bewustzijn te vertalen in niet-uitsluitende taal en tegennarratieven.

Wanneer je er niet zeker van bent hoe je op een niet-uitsluitende manier een tegennarratief kan maken voor haatspraak die gericht is tegen een bepaalde maatschappelijke groep, raadpleeg dan leden van die groep of andere maatschappelijke actoren die ervaring hebben in het werken met die groep.

- Wat is jouw eerdere ervaring met het gebruik van niet-uitsluitende taal?
- Welke zijn de belangrijkste uitdagingen waarmee je op dit vlak binnen jouw context / taal of talen wordt geconfronteerd?

DE GROEP VAN OLI EN HET TAALGEBRUIK OVER ROLONIËRS

Er wordt op veel manieren verwezen naar Roloniërs in grapjes en spreektaal. Oli en Ale organiseren samen met hun taalleerkracht twee sessies over hoe uitsluitende taal in zijn werk gaat. Tijdens de eerste sessie werd genderbevoordeelde en genderfaire taal besproken. Een van de oefeningen was om genderbevoordeelde taal te herkennen en teksten op een niet-uitsluitende manier te herschrijven. Tijdens de tweede sessie vroeg de leerkracht aan de groep om alle soorten gebruikte termen te vermelden die zouden kunnen worden geassocieerd met verschillende groepen binnen de Marca-dische samenleving. Ze analyseren ze en beseffen dat sommige termen positieve en andere negatieve connotaties hebben. En sommige termen werden helemaal niet vermeld. Maar waarom?

6.8 | ZORGEN VOOR LEGITIMITEIT

Tegennarratieven mogen geen bestaande ongelijkheden en negatieve stereotypen reproduceren, maar moeten bijdragen aan het opbouwen van eerlijkere maatschappelijke relaties. Daarom is het van fundamenteel belang om tegennarratieven te ontwikkelen met diegenen die het best die ongelijke maatschappelijke relaties begrijpen, en in het bijzonder die maatschappelijke groepen die het doelwit vormen van haatspraak. Dit houdt in dat ze tijdens elke fase worden geconsulteerd en betrokken. Een op mensenrechten gebaseerd narratief dat ontstaat vanuit een eerlijke en open discussie met de doelgroepen tijdens een tweerichtingsproces is vaak veel sterker dan een narratief dat artificieel wordt gecreëerd door één enkele groep (of persoon).

Tegen- en alternatieve narratieven moeten worden gecreëerd op basis van een proces dat terdege rekening houdt met de stem van diegenen die gemarginaliseerd worden en het doelwit vormen van haatspraak, de stem van haatboodschappers en een oprechte beschouwing van iemands eigen privileges en vooroordelen. Zonder dit proces kan een tegennarratief ontwikkeld worden met zogenaamde “blinde vlekken”. Dit houdt in dat bepaalde kwesties over het hoofd kunnen worden gezien, de focus of toon ongepast kan zijn of de hele aanpak ondoeltreffend kan zijn of zelfs oppervlakkig en contra-productief.

Wanneer men bovendien tegennarratieven creëert vanuit een bevoorrechte positie en zonder de medewerking van een geveerde gemarginaliseerde maatschappelijke groep worden de ongelijke machtsrelaties ook subtiel gereproduceerd. Sommigen kunnen nog steeds voor zichzelf opkomen, terwijl anderen dat niet kunnen. Dit heeft ethische, symbolische en praktische gevolgen. Van wie wordt gedacht dat ze het recht hebben om te spreken? Wie beslist over de inhoud van wat er gezegd wordt en het recht om gehoord te worden?

Het is belangrijk om te onthouden dat onderdrukte maatschappelijke groepen meestal als machteloos en als slachtoffers beschouwd worden door diegenen die zich in een machtspositie bevinden. Het is precies dit standpunt dat iemands “recht” om in naam van anderen te spreken rechtvaardigt. Wanneer sommigen beschouwd worden als mensen die het ontbreekt aan macht of capaciteiten, versterkt die opvatting hun ondergeschikte positie. Bij de creatie van tegen- en alternatieve narratieven voor haatspraak moeten een beschouwing over inspraak en het belang van zelfexpressie en zelfrepresentatie centraal staan. Die beschouwing moet die bevoorrechte maatschappelijke groepen helpen inzien wanneer ze zich moeten afhouden van de positie “om in iemands naam te spreken” of dit moeten vermijden, wanneer daar niet om gevraagd wordt.

NIET IN MIJN NAAM. MOSLIMS TEGEN TERRORISTISCHE CAMPAGNES

Veel moslims laten van zich horen om de stereotype gelijkstelling van moslims met terroristen en het feit dat terrorisme inherent islamitisch zou zijn tegen te spreken. Terrorismen is daarentegen het werk van extremistische groeperingen van verschillende achtergronden, religies en politieke overtuigingen van over de hele wereld.⁷

HOE TE WERKEN MET DOELWITTEN VAN HAATSPRAAK

Doelwitten van haatspraak zijn vaak geïsoleerd en emotioneel en psychologisch overdonderd. Beschouw de volgende tips wanneer je werkt met doelwitten van haatspraak:

- Engageer ze wanneer ze klaar zijn om geëngageerd te worden. Ondersteun ze en zet hun behoeften op de eerste plaats. Die ondersteuning kan vaak het best gegeven worden door diegenen die in het verleden het slachtoffer waren van haatspraak maar die erdoor de kracht gekregen hebben om er tegen te reageren.
- Creëer veilige ruimten waar doelwitten van haatspraak hun verhalen kunnen delen. Hou rekening met mogelijke risico's en problemen rond anonimiteit.
- Werk samen met doelwitten van haatspraak wanneer je de strategie, boodschappen en te gebruiken taal ontwikkelt.

HOE TE WERKEN MET HAATBOODSCHAPPERS

- Breng, afhankelijk van de context en wanneer dit passend wordt geacht, ruimten tot stand voor die boodschappers van haatspraak, en vooral mildere vor-

men ervan, om persoonlijk de doelwitten van hun haatspraakberichten te ontmoeten zodat ze de kans krijgen om hun standpunten in vraag te stellen. Merk op dat dit goed voorbereid en gefaciliteerd moet worden om de behoeften van alle betrokkenen te respecteren. De deelnemers moeten er klaar voor zijn.

- Werk samen met voormalige haatboodschappers. Zij beschikken over waardevolle inzichten en hun getuigenissen zouden geloofwaardig zijn en het vertrouwen genieten van diegenen die geïnteresseerd zijn in extremistische ideeën of reeds een radicaliseringsproces doormaken.

HAATBOODSCHAPPERS ONTMOETEN VLUCHTELINGEN VIDEO

Een kanaal voor videojournalisten “IndexVideo World”, dat gevestigd is in Hongarije, heeft video's gebruikt als een instrument voor dialoog tussen haatboodschappers en hun doelwitten. Meer bepaald, in september 2015, toen duizenden vluchtelingen aankwamen in Hongarije bracht het kanaal haatsprekers op Facebook tegen vluchtelingen naar het Keleti-station in Boedapest, Hongarije, om persoonlijk de vluchtelingen te ontmoeten waarover ze schreven. Door die ontmoetingen konden ze hun eigen veronderstellingen in vraag stellen en hun attitudes heroverwegen.

- Welke ondersteuning zou jij nodig hebben om ervoor te zorgen dat jouw campagne op een participatieve manier wordt ontwikkeld en uitgevoerd, met respect voor de behoeften en voorkeuren van diegenen die het doelwit vormen van haatspraak?
- Welke opportuniteiten en uitdagingen zou het werken met haatboodschappers en aanhangers van haatspraak binnen jouw context met zich kunnen meebrengen?

DE GROEP VAN OLI EN HET RECHT OM TE SPREKEN

In het geval van Oli is zij diegene die het initiatief neemt om haar standpunt kenbaar te maken, gesteund door haar vriend Ale en andere vrienden. Hoewel Oli altijd al de drang voelde om iets te doen, speelde Ale een sleutelrol in het proces. Hij hielp Oli om na te denken over haar ervaring en om met vertrouwen vrijuit te spreken. Tegelijkertijd vormde hij de link met andere Marcadische klasgenoten en hielp hij de groep nadenken over identiteit, rechten en privileges. Oli kreeg ook de steun van haar leerkrachten die ontvankelijk en vindingrijk waren en goed geïnformeerd over haatspraak. Zowel haar Marcadische taalleerkracht als haar geschiedenisleraar konden de groep doorverwijzen naar andere mensen en verenigingen die over de nodige middelen beschikken. De leerkrachten en jeugdwerkers moedigden de groep aan om acties te ontwikkelen zonder in hun naam te spreken. Ze namen een noodzakelijke ondersteunende rol op, maar toch is dit hun campagne. Oli en Ale namen het leiderschap van de groep op zich. Maar is dit altijd het geval?

6.9 | DE MAATSCHAPPELIJKE STEUN VOOR JOUW ACTIE VERGROTEN

- Identificeer organisaties die dezelfde zaak verdedigen en nodig hen uit om een netwerk of alliantie van organisaties te vormen. Dit soort model kan krachtig zijn en een positieve impact hebben.
- Gebruik informele evenementen zoals kampen of festivals om burgers en jongeren te betrekken, en richt lokale groepen op.
- Betrek organisaties en groepen met uiteenlopende achtergronden: artiesten, musici, videomakers, technologiën, opvoeders, enz. Ze kunnen allemaal bijdragen tot de ontwikkeling van effectieve tegennarratieven. Geef hen de ruimte en kans om bij te dragen.
- Gebruik internettechnologieën om je online efficiënter en goedkoper te organiseren. Sommige van de platformen die kunnen helpen om online samen te werken zijn:
  - Voor communicatie: Slack, Loomio, Skype en Google Hangout
  - Voor het schrijven van gedeelde documenten: Google Docs en Titanpad
  - Voor het hosten van gedeeld materiaal: SpiderOak, Google Drive en Dropbox.

ACTIEDAGEN

De Actiedagen mobiliseren de nationale campagnes en Europese partners van de No Hate Speech Movement in gezamenlijke activiteiten rond specifieke vormen of doelwitten van haatspraak. Elke Actiedag heeft een programma van activiteiten die voorbereid worden met de online activisten, in samenwerking met de nationale campagnecoördinatoren en Europese partners – www.nohatespeechmovement.org.

- Wat is jouw eerdere ervaring in het samenwerken met andere instellingen en groepen?
- Welke zijn de belangrijkste uitdagingen waarmee je op dit vlak binnen jouw context wordt geconfronteerd?

OLI'S GROEP EN ZIJN INSTITUTIONEEL NETWERK

De voornaamste en dichtste steun voor Oli's groep komt van hun middelbare school. Sommige leden van de groep nemen ook deel aan lokale jeugdorganisaties. De leerkrachten konden hen in contact brengen met een lokale mensenrechtenvereniging en met een officieel informatiepunt over haatspraak. Die instellingen vormen een onderdeel van nationale en internationale coalities en initiatieven in de regio. Door middel van die interactie wordt Oli's groep bewust gemaakt van de campagne No Hate Speech Movement. Dit motiveert hen om hun engagement te verdiepen. Ze hebben het gevoel dat ze er niet alleen voor staan en dat ze onderdeel vormen van een bredere beweging van mensen die de mensenrechten bevorderen. Bovendien weten ze nu bij wie ze terecht kunnen voor informatie en inspiratie over hoe ze een tegennarratief-campagne kunnen ontwikkelen!

6.10 | PERSONELE EN MATERIËLE HULPMIDDELEN OVERWEGEN

Hoewel motivatie, creativiteit en hoop de belangrijkste middelen zijn die nodig zijn, bekijk je best welke personele en materiële hulpmiddelen je kan nodig hebben alvorens je een actie opstart. Dit betekent niet dat je extra fondsen moet verwerven of mensen in dienst moet nemen. Het is in de eerste plaats belangrijk om te bepalen wat er echt nodig is om de activiteiten uit te voeren. Evalueer daarna alle beschikbare middelen en ga creatief op zoek naar alternatieven en opties, bijvoorbeeld door bestaande ruimten te gebruiken voor bijeenkomsten en door lokale sponsors te zoeken om materiaal en T-shirts te bedrukken of om camera's of laptops te doneren. Nogmaals, motivatie en inzet zijn hier de belangrijkste middelen!

OPPORTUNITeiten VOOR VRIJWILLIGERSWERK

Vrijwilligerswerk is een manier om zich in te zetten en nieuwe competenties te ontwikkelen. Je kan je opgeven als vrijwilliger bij een vereniging of, als je dit reeds doet, kan je vrijwilligers uitnodigen en ontvangen. Vrijwilligerswerk is een essentieel onderdeel van de hedendaagse samenleving. Het belang ervan als een educatieve ervaring, een vorm van sociale participatie, een factor van integratie en een instrument voor de ontwikkeling van actief burgerschap wordt reeds lang erkend en in de verf gezet door de Europese instellingen.

Wanneer acties meer middelen vergen en omvangrijker en complexer worden kan het nodig zijn om te overwegen om een kleine subsidie aan te vragen of zich bij een bestaande lokale vereniging of groep aan te sluiten.

HET EUROPEES JEUGDFONDS

Dit is een fonds dat in 1972 werd opgericht door de Raad van Europa om Europese jongerenactiviteiten financieel en educatief te ondersteunen. Het geeft eveneens ondersteuning aan door jongeren geleide proefprojecten. www.yef.coe.int.⁸

OLI'S GROEP EN HUN MIDDELEN

De groep van Oli is een informele groep, maar ze kennen elkaar redelijk goed, aangezien de meesten van hen samen naar school gaan. Ze genieten de steun van hun school. Ze hebben dan ook een plaats om samen te komen en hebben toegang tot mensen met middelen die hen kunnen adviseren over zowel de inhoud als de technische niveaus, bijvoorbeeld, door het aan hun leerkrachten te vragen, waaronder hun leraar Computerwetenschappen. Ze beseffen echter dat ze heel wat kunnen doen met de middelen die ze hebben. En wat vooral belangrijk is: Ze hebben een veilige plaats om samen te komen, worden aangemoedigd en ondersteund, en hebben tijd en motivatie! Tegelijkertijd weten ze dat hun lokale overheid kleine subsidies verleent aan jeugdorganisaties en ze proberen uit te vinden hoe ze zo'n subsidie moeten aanvragen. De organisatie van Sara heeft ook een project uitgevoerd met een subsidie van het Europees Jeugdfonds.

6.11 | MEER INFORMATIE VINDEN

RECHTSINSTRUMENTEN INZAKE MENSENRECHTEN

- Het [Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens](#) is geratificeerd door elk lid van de Raad van Europa. Het beschermt een aantal burgerlijke en politieke rechten, waaronder het recht op eerbiediging van privéleven, veiligheid en bescherming tegen onmenselijke of vernederende behandeling. Hoewel het Verdrag ook de vrijheid van meningsuiting beschermt laat dit recht beperkingen toe wanneer de vormen van meningsuiting mogelijk anderen in gevaar kunnen brengen of de hele samenleving schade kunnen toebrengen.
- Het [Europees Hof voor de Rechten van de Mens](#) handhaaft de rechten in het Europees Verdrag en oordeelt over individuele klachten van mensenrechtenschendingen. De jurisprudentie van dit hof bevat een interpretatie van "haatspraak" die ervoor zorgt dat de ergste vormen niet worden beschermd door het recht op vrijheid van meningsuiting.
- Het [Verdrag inzake de bestrijding van strafbare feiten verbonden met elektronische netwerken](#) werd ontwikkeld door de Raad van Europa, samen met het Aanvullende Protocol betreffende de strafbaarstelling van handelingen van racistische en xenofobische aard verricht via computersystemen (2003 – Nr. 189). Dit is het enige bindende internationale verdrag over dit onderwerp. Het trad in werking in juli 2004 en stelt richtsnoeren vast voor alle overheden die wetgeving tegen cybermisdaden wensen te ontwikkelen.

INSTANTIES VOOR TOEZICHT OP DE MENSENRECHTEN

- De [Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie](#) (ECRI) is een mensenrechteninstantie van de Raad van Europa. Ze is samengesteld uit onafhankelijke experts en publiceert toezichtsrapporten, waaronder rapporten over het probleem van haatspraak. Bijzonder relevant zijn de herziene Algemene Beleidsaanbevelingen van de ECRI over het bestrijden van haatspraak.
- De [Hoge Commissaris voor de Mensenrechten](#) heeft de aandacht gevestigd op haatspraak als een mensenrechtenprobleem (bijvoorbeeld met betrekking tot Roma, vluchtelingen en asielzoekers). De Commissaris heeft ook opgeroepen om maatregelen tegen haatspraak aan te nemen.

EDUCATIEF MATERIAAL VAN DE RAAD VAN EUROPA

- [Bookmarks](#) – A Manual for Combating Hate Speech Online through Human Rights Education
- [Compass](#): Manual for Human Rights Education with Young People
- [Developing Intercultural Competence through Education, Interculturalism and Multiculturalism](#): Similarities and Differences
- [Internet Literacy Handbook](#)
- [Starting Points for Combating Hate Speech Online](#) – een onderzoekspublicatie over online haatspraak en een overzichtsstudie over campagnes tegen online haatspraak
- De modules van het Pestalozzi-programma over media-educatie en intercultureel leren
- [Curriculum Development and Review for Democratic Citizenship and Human Rights Education](#), gepubliceerd in samenwerking met UNESCO, het OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights en de Organization of American States
- [Wild Web Woods](#), een online spel voor kinderen om basismethoden aan te leren om online veilig te blijven

SAMENVATTING VAN HET HOOFDSTUK IN 5 PUNTEN

- Iedereen kan acties ondernemen tegen haatspraak. Dit vergt enkel motivatie en wat voorbereiding.
- Het is belangrijk om te begrijpen hoe complex de betrokken kwesties en de maatschappelijke online en offline dynamiek zijn.
- Het is van cruciaal belang om emotioneel klaar te zijn en ondersteund te worden door een team of organisatie. Zet je in samen met anderen.
- Taal kan negatieve stereotypen en uitsluiting reproduceren. Het is mogelijk om niet-uitsluitende taal te gebruiken. Door de taal te veranderen, verandert ook de realiteit.
- Het betrekken van doelwitten van haatspraak en voormalige haatboodschappers is belangrijk voor de legitimiteit en doeltreffendheid van jouw acties.

SLOTOPMERKINGEN

- ¹ Barrett, M. (2016), Competences for Democratic Culture: Living Together as Equals in Culturally Diverse Democratic Societies, Raad van Europa, Straatsburg.
- ² Voor meer details over de verschillende soorten strategieën, zie Bookmarks – A Manual for Combating Human Rights Online through Human Rights Education (Hoofdstuk 5.7, p. 179).
- ³ Khan, A. (2015), Activist Burnout Is Real – And You Probably Need to Read These 4 Ways to Manage It, Everyday feminism, beschikbaar op <http://everydayfeminism.com/2015/05/dealing-with-activist-burnout>, geopend op 16 juni 2016.
- ⁴ Mills, S. (2008), Language and sexism, Cambridge University Press, Cambridge.
- ⁵ Voor het volledige artikel, zie www.telegraph.co.uk/news/2016/03/23/dont-call-them-illegal-immigrants-says-europe-human-rights-commi/, geopend op 1 december 2016.
- ⁶ Tell MAMA Measuring Anti-Muslim Attacks (2016), The Language of Anti-Muslim Prejudice or Islamophobia. The TELL MAMA Language Tracker, beschikbaar op <http://tellmamauk.org/the-language-of-anti-muslim-prejudice-or-islamophobia/>, geopend op 25 juli 2016.
- ⁷ Meer informatie is beschikbaar op www.facebook.com/Not-in-MY-Name-Muslims-Against-Terrorism-214632765363893/
- ⁸ Voor meer informatie, surf naar www.coe.int/en/web/european-youth-foundation

De groep “WeCAN” is geboren en begint aan zijn eerste actie!

Ik voel dat we nu een groep zijn en veel ideeën hebben. We moeten een eerste actie plannen.

Ja, maar waar beginnen we mee? We hebben heel wat ideeën...

Ik denk dat de eerste stap is om een inzicht te krijgen in wat er gebeurd is en in de ideeën die achter de boodschappen schuilgaan. Wat probeerden ze te bereiken? En waarom deden ze het?

We kunnen blijven analyseren, maar we moeten nu actie ondernemen.

We moeten beide doen: analyseren en iets doen. Onze actie bevindt zich op het raakvlak. Waarom werken sommigen onder ons niet met juffrouw Hilte aan die idee van narratieven en online haatspraak en proberen anderen niet om meer te weten te komen over acties die werden uitgevoerd door de campagne No Hate Speech Movement?

Ja, we gaan ervoor. #WeCAN is een goede hashtag! Het is een positief idee dat we kunnen promoten.

Vormen we dan nu de groep “WeCAN?”

Ja! Marti, kan je voor ons een groep creëren om online te werken?

ZELF STAPSGEWIJS AAN DE SLAG GAAN

Dit hoofdstuk is een stapsgewijze gids om een tegen- of alternatief narratief-campagne te ontwikkelen. Het bevat ook een toolbox met tips, tools en tactieken, met illustratieve voorbeelden die moeten helpen bij de ontwikkeling van het tegennarratief en de uitvoering van de juiste stappen om onderdrukkende narratieven te deconstrueren. Dit is natuurlijk geen gegarandeerd recept voor de deconstructie van onderdrukkende narratieven, aangezien ze van nature verschillend zijn en de socio-politieke contexten waarbinnen ze werken divers zijn.

De stapsgewijze gids mag niet worden beschouwd als een strikt en streng kader, maar eerder als een “vloeiende” gids die kan worden overgenomen, “gehackt”, toegeëigend en aangepast om te worden gebruikt binnen de verschillende lokale en nationale contexten. Die richtlijnen moeten eerder gezien worden als een doe-het-zelf-toolbox die je helpt om jezelf te begeleiden tijdens de vier fasen van de ontwikkeling van het tegennarratief. Het maakt daarbij niet uit of je een opvoeder bent, lid van een groep van informele lokale activisten, of tot een organisatie behoort.

1. **Beoordeel het onderdrukkende narratief dat je wil bestrijden.** Een gedetailleerd onderzoek van het onderdrukkende narratief zal je helpen om de interne dynamiek ervan te begrijpen, maar ook de context waarbinnen het voorkomt, zijn bereik en zijn verspreiding via de media.
2. **Het ontwerp van het tegennarratief** is de fase waarin je strategische beslissingen neemt, technieken, tactieken en argumenten meeneemt die je wil gebruiken en de mediaplatformen kiest.
3. **De uitvoering van het tegennarratief** is het moment waarop je de interventie die je tijdens de tweede fase hebt ontworpen in de praktijk omzet.
4. **De opvolging en de evaluatie van het tegennarratief** helpt je om de vruchten van jouw werk te zien, namelijk hoe jouw tegennarratief presteert en wat de impact ervan is. Deze fase zal je ook helpen om na te denken over het werk dat je hebt gedaan en hoe je het verder kan aanpassen, indien nodig, via een andere iteratie.

Elk van de vier fasen zal binnen iteraties plaatsvinden. Dit zijn actiecyclussen die bestaan uit een opeenvolging van acties die herhaald worden om dichterbij het beoogde resultaat te komen. Eén iteratie bestaat uit vier fasen. Wanneer je de eerste iteratie van jouw tegennarratief evalueert en je hebt vastgesteld dat jouw doelstellingen gedeeltelijk behaald werden betekent dit dat je de iteratie (de vier fasen) moet herhalen tot de doelstellingen bereikt zijn.

VOORBEELD VAN EEN ITERATIE

De eerste minister van land X heeft een krachtige uitspraak gedaan tegen de Romagemeenschap in een primetime live interview tijdens een populair nationaal tv-programma. Dit heeft nationalistische en conservatieve groeperingen, organisaties, individuen en partijen ertoe aangezet om een campagne op te starten tegen die gemeenschap. De media (zowel gedrukt, mainstream als online) stellen enorm veel ruimte ter beschikking voor dit narratief.

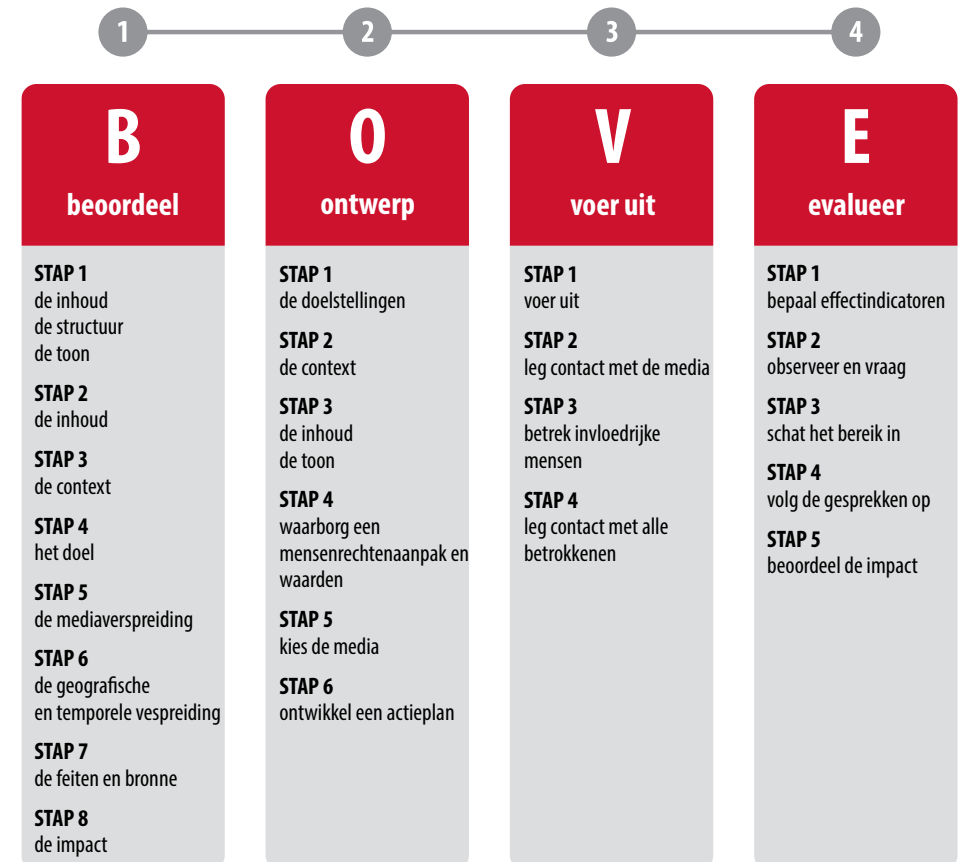
Een netwerk van activisten en organisaties (waartoe jij behoort) heeft een campagne gelanceerd om het onderdrukkende narratief te bestrijden en om de eerste minister aan te moedigen om zich te excuseren en zijn uitspraak in te trekken.

Na drie maanden van campagnevoering excuseerde de eerste minister zich voor zijn uitspraak, maar spreekt hij nog altijd zijn steun niet uit voor de Romagemeenschap. Bovendien heeft hij zich niet verontschuldigd tijdens een primetime live interview, maar heeft hij daarentegen een interview gegeven aan een lokale blogger die een maandelijks publiek van 100 bezoekers heeft. De campagnedoelstelling van het netwerk dat die gemeenschap ondersteunt was dan ook slechts gedeeltelijk bereikt. Na de evaluatie van de campagne-resultaten werd bijgevolg beslist dat een andere iteratie nodig is om de campagnedoelstellingen volledig te realiseren.

Het volgende kader geeft een samenvatting van de stapsgewijze gids die de vier fasen omvat: 1) beoordeel, 2) ontwerp, 3) voer uit en 4) volg op en evalueer.

Elke fase wordt opgesplitst in stappen en elke stap wordt verder onderverdeeld in tips en tools die je zullen helpen en begeleiden om een succesvolle iteratie te realiseren.

E E R S T E I T E R A T I E

7.1 | FASE EEN: BEOORDEEL HET ONDERDRUKKENDE NARRATIEF

De ontwikkeling van doeltreffende tegennarratieven begint met een grondig inzicht in het onderdrukkende narratief. Met andere woorden, je moet het onderdrukkende narratief dat je wil tegengaan uitgebreid beoordelen. Om dit op een doeltreffende manier te doen, begeleidt deze fase je door acht stappen die tips, methoden en tools bevatten om het onderdrukkende narratief en zijn dynamiek beter te beoordelen. Het is tijd om van start te gaan!

ANALYSEER DE INHOUD, STRUCTUUR EN TOON VAN HET ONDERDRUKKENDE NARRATIEF

Deze fase bouwt voort op hoofdstuk 4 en stelt basisstappen voor om het tegennarratief waaraan je wil meewerken te beoordelen. De eerste stap is om het onderdrukkende narratief te analyseren met betrekking tot de volgende elementen:

- De inhoud. Dit slaat op de belangrijkste kwesties, problemen, debatten of betrokken thema's.
- De structuur. Dit verwijst naar hoe het narratief is georganiseerd wat betreft 1) een oorspronkelijke situatie, 2) een ontwrichtend moment of conflict, en 3) het slot of de eindsituatie.
- De toon. Dit verwijst naar de manier of stijl waarin een uiting wordt gedaan die kan helpen om de doelstelling van het narratief en zijn emotionele dimensies te bepalen.

Wanneer je de inhoud, structuur en toon van het onderdrukkende narratief analyseert, is het belangrijk om, onder andere, de volgende vragen te stellen:

- Wat staat er op het spel? Welke thema's worden vermeld? Welke concepten lijken centraal te staan en herhaald of besproken te worden?
- Wat is de onderliggende structuur van het narratief? Was er een oorspronkelijke situatie die ontwricht werd door een gebeurtenis of conflict? Wat lijkt het slot of het beoogde resultaat te zijn nadat het conflict is overwonnen?
- Welk soort taal wordt er gebruikt (bijvoorbeeld, formeel of informeel)?
- Welke toon wordt er gebruikt (bijvoorbeeld, ironisch, bedreigend, arrogant, gewelddadig, grappig of beledigend)?
- Wat is het tekstueel bewijs of welke zijn de meest representatieve of illustratieve teksten, symbolen of beelden die je helpen om het narratief te beschrijven? Het is nuttig om ze bij te houden als bronnen en feiten die moeten worden gebruikt voor de analyse en in fase twee "Ontwerp het tegennarratief".

Wanneer je met online onderdrukkende narratieven werkt, zoals online magazines of sociale media, kan het zijn dat je de bovenstaande elementen moet accentueren en opslaan. Hier zijn enkele tools die je kunnen helpen om tekstueel bewijs en andere bovenvermelde elementen te accentueren, te extraheren en op te slaan.

- Diigo (www.diigo.com) – Dit is een tool die je helpt om online content of bronnen te accentueren, te taggen, te extraheren en op te slaan, en er op elk moment en overal gemakkelijk toegang toe te krijgen. Alle inhoud die je bookmarkt kan privé of publiek opgeslagen worden.
- Amber (www.amberlink.org) – Dit is een tool voor blogs en websites om beschadigde URL's online te houden. Wanneer je bijvoorbeeld een online interview van een politicus die een antisemitische uitspraak deed toevoegde aan jouw blog, maar die later verwijderd werd van het internet, zal jouw link altijd toegankelijk blijven met Amber.

De onderstaande tekst is aangepast tekstueel bewijs van een onderdrukkend narratief. Het is gebaseerd op echte commentaren die gemaakt werden door een politicus in een Europees land toen hij gevraagd werd naar de rechten van LGBT's. De inhoud, structuur en toon van het narratief worden geanalyseerd.

Dit is een vraag waarbij je de neiging krijgt om er grapjes over te maken, maar ik moet zo iets absoluut vermijden. Ik zou iedereen die publieke uitspraken doet over deze kwestie aanraden om dit voorzichtig aan te pakken. Dit is een ernstig land. Het is in essentie gebaseerd op traditionele waarden. Dit is een verdraagzaam land. Verdraagzaamheid betekent echter niet dat we dezelfde regels moeten toepassen op mensen die een andere manier van leven hebben dan wij. We maken een onderscheid tussen zij en wij. Verdraagzaamheid veronderstelt geduld en het vermogen om samen te leven. Dit is het fundament van de grondwet van dit land die een onmiskenbaar onderscheid maakt tussen een echtelijke relatie tussen man en vrouw en andere soorten relaties. Zoals ik al eerder zei, zullen we dit in stand houden. Ik ben de homoseksuele gemeenschap van dit land trouwens dankbaar. Ik dank hen voor het feit dat ze geen aanstootgevend gedrag aan de dag leggen zoals in veel Europese landen wel het geval is. Landen worstelen hiermee en wat er uiteindelijk gebeurt is dat ze het tegengestelde bereiken van wat ze wilden. Ik denk echt dat mensen met een andere levensstijl dan de onze hier veilig zijn, ondanks het feit dat de grondwet een duidelijk onderscheid maakt tussen het huwelijk en andere soorten relaties. Ze worden gerespecteerd. We respecteren hun fundamentele menselijke waardigheid die ze verdienen. Ik ben van mening dat buitenlanders niet het gevoel hebben dat ze zich in een gevaarlijk land bevinden. Dit is positief. Dit is de manier waarop we kunnen samenleven. Als we strengere regels opleggen of de homoseksuele gemeenschap meer begint te provoceren denk ik dat de huidige vredige, kalme situatie niet zal blijven duren. Wie zou hier nu beter van worden? We winnen er allemaal bij als we kunnen samenleven. Ik vertrouw erop dat zoals de zaken er nu voorstaan, we in vrede kunnen blijven samenleven.

- **Inhoud:** De thema's waarnaar verwezen wordt zijn homoseksualiteit, verdraagzaamheid en respect voor de grondwet van het land.
- **Structuur:** Een land is ernstig en verdraagzaam (oorspronkelijke situatie) en aanvaardt dat "provocerend gedrag" schadelijk kan zijn voor die ideale situatie (ontwrichting of conflict), dus kan dit "gedrag" niet getolereerd worden (voorgestelde eindsituatie).
- **Gebruikte taal:** Dit is semi-formele taal die door een hooggeplaatste politicus wordt gebruikt tijdens een interview. Door in de eerste zin het element van de "grap" toe te voegen kan worden gesuggereerd dat het lgbt-thema geen prioriteit is.
- **Gebruikte toon:** Interessant genoeg is de toon niet agressief. Hij legt een sterke klemtoon op verdraagzaamheid. Tegelijkertijd geeft hij echter verborgen onderdrukkende elementen aan, zoals "traditionele waarden" en hoe de persoon "de homoseksuele gemeenschap" van dit land "dankbaar" is omdat ze geen provocerend gedrag vertonen.
- **Het tekstueel bewijs:** De volgende tekstuele voorbeelden kunnen worden gebruikt om het tegennarratief op te bouwen en als feiten om aan te tonen dat dit interview bijdraagt tot de versterking van een onderdrukkend narratief:

"Ik zou iedereen die publieke uitspraken doet over deze kwestie aanraden om dit voorzichtig aan te pakken." – Wat bedoelt die persoon met "voorzichtig"? Is dit een indirect dreigement?

"Dit is een ernstig land. Dit is een ernstig land. Het is in essentie gebaseerd op traditionele waarden." – Wordt de ernst van een land afgemeten tegen traditionele waarden? Het is problematisch hoe de persoon traditionele waarden op de voorgrond plaatst met betrekking tot de ernst van het land.

"Dit is een verdraagzaam land. Verdraagzaamheid betekent echter niet dat we dezelfde regels moeten toepassen op mensen die een andere manier van leven hebben dan wij. We maken een onderscheid tussen zij en wij. Verdraagzaamheid veronderstelt geduld en het vermogen om samen te leven. Dit is het fundament van de grondwet van dit land die een onmiskenbaar onderscheid maakt tussen een echtelijke relatie tussen man en vrouwen andere soorten relaties." – Deze té grote nadruk op verdraagzaamheid wordt gebruikt om de publieke opinie te spinnen en zo de aandacht af te leiden van de voornaamste bedoeling van het standpunt van deze persoon over de lgbt-gemeenschap. Het woord verdraagzaamheid wordt in bijna elke zin vermeld. Het klinkt echter anders wanneer je tussen de regels leest: Bijvoorbeeld wanneer de persoon zegt dat de grondwet van het land een duidelijk onderscheid maakt tussen het huwelijk tussen mannen en vrouwen. Hoe zit het met het huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht? Is dat ook geen onderdeel van verdraagzaamheid?

"Ik ben de homoseksuele gemeenschap van dit land trouwens dankbaar. Ik dank hen voor het feit dat ze geen aanstootgevend gedrag aan de dag leggen zoals in veel Europese landen wel het geval is. Landen worstelen hiermee en wat er uiteindelijk gebeurt is dat ze het tegengestelde bereiken van wat ze wilden." – Nogmaals in de vorm van een public rela-

tions spin bedankt de persoon de homoseksuele gemeenschap, maar de echte betekenis van de dankbetuiging is negatief: De spreker bedankt hen omdat ze zich niet op straat laten zien en niet aan publieke bijeenkomsten deelnemen. Bovendien legt de persoon niet duidelijk uit wat er met provocerend gedrag wordt bedoeld.

"Ik denk echt dat mensen met een andere levensstijl dan de onze hier veilig zijn, ondanks het feit dat de grondwet een duidelijk onderscheid maakt tussen het huwelijk en andere soorten relaties. Ze worden gerespecteerd. We respecteren hun fundamentele menselijke waardigheid die ze verdienen." – Dit is de tweede keer dat de persoon verwijst naar de grondwet voor de definitie van het huwelijk tussen mannen en vrouwen. Die dubbele verwijzing wijst op het duidelijke voornemen van de politicus met betrekking tot de lgbt-gemeenschap in dit Europese land en hoe die gemarginaliseerd is. Na de verwijzing naar de grondwet probeert de persoon echter (door weeral gebruik te maken van een public relations spin) het juridische dreigement te omhullen met steriele woorden over de fundamentele menselijke waardigheid.

"Ik vertrouw erop dat zoals de zaken er nu voorstaan, we in vrede kunnen blijven samenleven." – De persoon sluit de zin af met de idee van vreedzaam samenleven in dit land.

ANALYSEER DE INTENTIE VAN HET ONDERDRUKKENDE NARRATIEF

Hier bekijken we de intentie van het onderdrukkende narratief. Met andere woorden, we onderzoeken of het narratief specifiek bedoeld is om haat aan te moedigen, tot gewelddadige actie op te roepen of iemand te kwetsen (emotioneel of fysiek) - een individu of een groep. In hoofdstuk 4 kan je meer lezen over hoe belangrijk het is om de betekenis van een narratief te analyseren.

Mensen spreken of schrijven vaak zonder twee keer na te denken, vooral online wanneer ze zich achter een anoniem gezicht kunnen verschuilen. Ze zeggen of schrijven woorden die iemand kunnen kwetsen. Die woorden zijn soms bedoeld om iemand te kwetsen. De volgende vragen kunnen je helpen om de intentie van het onderdrukkende narratief te analyseren:

- Wat is de belangrijkste intentie van het narratief? Wat probeert het te doen?
- Moedigt het haatdragend gedrag aan tegenover de geviseerde groep?
- Is het onderdrukkende narratief verpakt als een stereotype, een vooroordeel of racisme?
- Waarom is het onderdrukkende narratief tot stand gebracht? Waarom heeft het plaatsgevonden?

Bespreek en analyseer de bovenstaande vragen. Gebruik het onderstaande sjabloon om de belangrijkste punten te vatten.

Belangrijkste intentie Bijvoorbeeld: Probeer het een beleid te legitimeren?	Stereotype, vooroordeel of racisme Bijvoorbeeld: Bevat een post op het Facebook-profiel van een Joodse studente antisemitische en seksistische content?
Soort haatdragend gedrag dat het aanmoedigt Bijvoorbeeld: Wordt er opgeroepen om "moslims te vermoorden"?	Mogelijke redenen voor het ontstaan/voortbestaan van het onderdrukkend narratief? Bijvoorbeeld: Is er een onopgelost socio-politiek conflict?

DE INHOUD, STRUCTUUR EN TOON VAN EEN XENOFOOB NARRATIEF ANALYSEREN

De posts en berichten die Oli ontvangen heeft bevatten een xenofob narratief. In dit narratief worden Roloniërs afgeschilderd als een bedreiging voor Marcadië. Dit was een welvarend land en de komst van migranten wordt voorgesteld als de oorzaak van de maatschappelijke problemen, zoals werkloosheid en onveiligheid. Dit conflict moet worden opgelost en het voorstel is om immigratie te stoppen en de rechten van migranten in te perken. Het is "wij" tegen "zij". Als ze niet vertrekken, zal Marcadië niet opnieuw welvarend worden. Deze structuur wordt duidelijk gemaakt in het tekstueel bewijs, "Begin maar je valiezen te pakken en ga naar huis", op een agressieve toon.

ANALYSEER DE CONTEXT

De context is heel belangrijk. De huidige, historische, culturele contexten kunnen je aangeven waarom bepaalde onderdrukkende narratieven op bepaalde momenten voorkomen.

Een goed onderzoek van de context moet gekaderd worden rond de volgende drie belangrijke vragen:

- Wat is de huidige maatschappelijke, politieke en economische context?
- Wat is de historische context?
- Wat is de culturele context?

Dit sjabloon zal je toelaten om de context grondig te analyseren en alle waarnemingen te vatten voor de verschillende dimensies van de context van het narratief. Vul de vakjes in die relevant zijn voor jouw situatie.

Maatschappelijke context	Politieke context
Economische context	Culturele context
Geografische context	Mediacontext

DE CONTEXT VAN XENOFOBIE TEGEN ROLONIËRS

Er bestaan in Marcadië en ook in de naburige landen heel wat negatieve stereotypen over mensen uit Rolonië. Bijvoorbeeld dat ze lui zijn en van uitkeringen leven. De economische situatie in Marcadië is recentelijk verslechterd en er heerst grote werkloosheid, vooral onder de jongeren. Sommige politici hebben op die angsten ingespeeld door een narratief te gebruiken dat suggereert dat immigratie de oorzaak is van de maatschappelijke problemen. Ze stellen voor om de immigratiewetgeving te wijzigen. Mensen uit Rolonië voelen zich onwelkom en machteloos.

ANALYSEER HET DOELWIT OF DE DOELWITTEN BINNEN DE CONTEXT VAN MAATSCHAPPELIJKE RELATIES

Onderdrukkende narratieven kunnen gericht zijn tegen individuen of groepen die reeds op de ene of andere manier uitgesloten zijn, zoals mensen met een handicap en asielzoekers. Onderdrukkende narratieven bouwen vaak voort op bestaande vooroordelen en discriminatie in de samenleving tegenover bepaalde groepen, zoals onderzocht in hoofdstuk 2. De situatie van groepen die het doelwit vormen van onderdrukkende narratieven moet begrepen worden in de context van ongelijke maatschappelijke en machtsrelaties. Sommige groepen oefenen bijvoorbeeld hun rechten uit, terwijl anderen gemarginaliseerd zijn.

De doelwitten kunnen heel uiteenlopend zijn: van populaire beroemdheden (bijvoorbeeld de winnaar van het Eurovisiesongfestival 2014, Conchita Wurst, was het doelwit van haatspraak omwille van haar transseksualiteit) tot vluchtelingen en migranten (enkele Europese politici hebben bijvoorbeeld beweerd dat migranten ziektes zoals cholera en dysenterie meegebracht hebben naar Europa en ook "allerlei parasieten en protozoa die hier gevaarlijk zouden kunnen zijn, ook al zijn ze niet gevaarlijk in de organismen van die mensen").

Een deel van het *tekstuele bewijs* dat vastgesteld is in stap 1 kan je helpen om de doelwitten en de maatschappelijke relaties waarbij ze betrokken zijn te analyseren. In dit stadium moet je aandacht besteden aan bepaalde individuen of groepen die het doelwit vormen van het onderdrukkende narratief.

Beschrijf de geïsoleerde groep aan de hand van het onderstaande sjabloon.

HET ONDERDRUKKENDE NARRATIEF IS GERICHT TEGEN DE VOLGENDE INDIVIDUEN OF GROEPEN

a) individuen

Veel voorkomende doelwitten van haatspraak

- Asielzoekers en migranten
- LGBT's
- Roma

b) groepen

- Religieuze minderheden
- Andere: _____
- Andere: _____

ROLONIËRS ALS DOELWIT

Roloniërs zijn vaak het doelwit van haatspraak, maar ze zijn niet de enigen. Andere groepen van buitenlandse afkomst en religieuze minderheden zijn eveneens een doelwit geweest in Marcadië. Een voorbeeld van tekstueel bewijs waren de posts die Oli zag en de berichten die ze ontving, zoals "begin maar je valiezen te pakken en ga naar huis." Roloniërs zijn een van de grootste immigrantengroepen in Marcadië. Ze worden ervan beschuldigd "de jobs van Marcadiërs te stelen", maar in feite zijn er momenteel, proportioneel gezien, meer Roloniërs werkloos of ondertewerkgesteld.

FASE 1 **BEOORDEEL** 2 **ONTWERP** 3 **VOER UIT** 4 **EVALUEER**

Stap 1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6 — 7 — 8

ANALYSEER DE MEDIAVERSPREIDING

In deze stap analyseren we de mediaverspreiding. Met andere woorden, we proberen te bekijken welke media het narratief heeft bereikt en of de media een vehikel zijn geweest voor de verdere verspreiding ervan. Sommige onderdrukkende narratieven kunnen de voorpagina halen van enkele van de grootste media ter wereld, terwijl andere geïsoleerd blijven tot het lokale of nationale niveau. Haatdragende narratieven die in de media verschijnen kunnen gevaarlijk zijn, maar toch is het belangrijk om de mediaverspreiding op alle niveaus (lokaal, nationaal en wereldwijd) in beschouwing te nemen om de omvang en alle mogelijke negatieve gevolgen beter te analyseren.

Om de mediaverspreiding beter te onderzoeken, moeten we drie belangrijke elementen beschouwen:

1. Welke mainstream media hebben verslag uitgebracht over het onderdrukkende narratief (bijv. tv, krant en radio)?
2. Welke online media hebben verslag uitgebracht over het onderdrukkende narratief (bijv. sociale media: YouTube, Facebook, Twitter, Instagram, Snapchat, enz., online portaal / krant en online tv).
3. Tot op welke niveaus is het onderdrukkende narratief verspreid: a) lokaal, b) nationaal, c) internationaal?

- Gebruik online zoekmachines zoals Google, DuckDuckGo of Bing om de online media te doorzoeken, of gebruik hashtags om te zien of het onderdrukkende narratief trending is op de sociale media. (Bijvoorbeeld, in 2012 was de hashtag #UnBonJuif, wat zoveel betekent als #GoedeJood, verschillende dagen een trending onderwerp in het Franse Twitter-domein dat talrijke antisemitische grappen bevatte.)
- Monitor de mainstream media door dagelijks naar het nieuws te kijken (tv), en nieuws te lezen (krant) of te beluisteren (radio). Markeer en archiveer alle voorbeelden die bewijs leveren van het onderdrukkende narratief.

MEDIA-, GEOGRAFISCHE EN TEMPORELE VERSPREIDING VAN EEN XENOFOOB NARRATIEF

Oli kreeg berichten van mensen die haar kenden, haar klasgenoten. Tegelijkertijd vonden zij en haar vrienden xenofobe posts terug in de informele groepen op de sociale platformen van haar middelbare school. Ze herpostten andere grapjes en commentaren die gecreëerd werden, niet enkel in hun eigen dorp maar ook in andere regio's van het land. Het xenofob narratief is bijna dagelijks aanwezig in de nationale media. Er is een debat gaande over het immigratiebeleid. Dit debat vindt ook plaats in andere landen in de regio. Paradoxaal genoeg is Rolonië een van de landen waar de xenofobie tegenover migranten en vluchtelingen de laatste jaren is toegenomen.

ANALYSEER DE GEOGRAFISCHE EN TEMPORELE VERSPREIDING

Een inzicht in de geografische en temporele verspreiding zal je helpen om de plaats en het tijdstip van de hotspot te zien. Met andere woorden, de plaats en het tijdstip van de oorsprong van het onderdrukkende narratief en in welke geografische regio's het wordt verspreid en wanneer.

- Bepaal waar de hotspot van het onderdrukkende narratief zich bevindt - waar kwam het vandaan?
- Stel de datum of het geschatte tijdstip vast waarop het ontstond.
- Ga na in welke geografische regio's het onderdrukkende narratief verspreid wordt.
- Onderzoek welke gemeenschappen in die regio's wonen en hoe ze beïnvloed worden door een dergelijk narratief.
- Teken een tijdlijn en kijk of er conflicten of gebeurtenissen zijn waarop het narratief betrekking kan hebben (bijvoorbeeld nu of in het verleden) in de regio's waar het onderdrukkende narratief verspreid wordt.

- Gebruik Storymap (<https://storymap.knightlab.com/>) of Mapbox (www.mapbox.com) om de geografische verspreiding van het narratief in kaart te brengen. Beide tools laten je ook toe om je eigen opinie, gedachten of context toe te voegen.

VERIFIEER FEITEN EN BRONNEN

Het onderdrukkende narratief is gebaseerd op mythen en maatschappelijke normen. Om het onderdrukkende narratief aan de kaak te kunnen stellen, moeten de feiten en bronnen geverifieerd worden. Het internet biedt veel ruimte voor bronnen en informatie. Niettemin is het ook moeilijk om de enorme hoeveelheid informatie te verwerken en elk feit en elke bron te verifiëren. Daarom is een dubbele controle van de bronnen en feiten die worden gebruikt door het onderdrukkende narratief een belangrijke stap in de creatie van een geloofwaardig tegennarratief met alternatieve feiten en bronnen.

- Ga na welke feiten er worden gebruikt in het onderdrukkende narratief, bijvoorbeeld, historische, culturele, religieuze of (schijnbaar) wetenschappelijke feiten.
- Verifieer vanwaar de feiten afkomstig zijn, bijvoorbeeld van overheidsinstanties, onafhankelijke of wetenschappelijke organisaties of religieuze instellingen.
- Treed, indien mogelijk, in contact met de instellingen of functionarissen om hen te interviewen met betrekking tot de feiten die afkomstig zijn van hun organisaties.
- Zoek naar alternatieve feiten van alternatieve bronnen.

- Wanneer je een seksistische foto bent tegengekomen die probeert om de persoon te dehumaniseren, probeer dan uit te vinden of de foto gemanipuleerd werd door een van de volgende tools te gebruiken: ImageForensic (www.imageforensic.org) of FotoForensics (www.fotoforensics.com).
- Wanneer je feiten en bronnen onderzoekt op Twitter, gebruik dan de TweetCred-plug-in (<http://twitdigest.iitd.edu.in/TweetCred/>). Die laat je toe om in real time de geloofwaardigheid van content op Twitter te beoordelen.

FEITEN EN BRONNEN VAN EEN XENOFOOB NARRATIEF

Een van de feiten die vaak vermeld worden is dat de economie en de tewerkstelling van Marcadië eeuwen geleden een bloei kenden, dat hun steden veilig waren en hun sociale diensten efficiënt. Dit is niet langer het geval. Er wordt aangevoerd dat men te veel mensen heeft toegelaten om in het land te wonen en dat de bijstand voor migranten gezorgd heeft voor een overbelasting van de sociale dienstverlening.

FASE 1 **BEOORDEEL** 2 **ONTWERP** 3 **VOER UIT** 4 **EVALUEER**

Stap 1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6 — 7 — 8

ANALYSEER DE IMPACT

De eigenlijke of potentiële impact op individuen, groepen of de hele samenleving is een van de belangrijkste beschouwingen bij de beoordeling van het onderdrukkende narratief. De impact kan uiteenlopend zijn: Hij kan zelfmoorden en haatmisdrijven aanmoedigen, leiden tot een discriminerend beleid door staatsinstellingen of privé-bedrijven, of individuen en groepen marginaliseren.

De impact van een onderdrukkend narratief kan geanalyseerd worden vanuit verschillende oogpunten:

- Vanuit een kwantitatief oogpunt: Het aantal mensen en groepen die beïnvloed worden door en betrokken zijn bij de ondersteuning van onderdrukkende narratieven.
- Vanuit een kwalitatief oogpunt: De manier waarop mensen en groepen beïnvloed zijn. Dit varieert van discriminatie tot bedreiging, tot zelfs fysieke aanvallen. Zoek uit hoe dit het leven van individuen of groepen heeft geraakt. Indien mogelijk, hou interviews en vat hun verhalen.
- Om de impact van het onderdrukkende narratief beter te analyseren, probeer de impact ervan te bepalen op het niveau van de individuen of groep en ook op lokaal, nationaal en internationaal niveau.
- Zoek uit of het onderdrukkende narratief geleid heeft tot negatieve beleidsveranderingen op lokaal of nationaal niveau.

Dit werkblad zal je helpen om de impact van het onderdrukkende narratief te vatten.

Op het niveau van individuen of groepen:	Op het nationale niveau:
Op het lokale niveau:	Op het internationale niveau:

DE IMPACT VAN XENOFIBE NARRATIEVEN

Oli werd persoonlijk geraakt, net zoals een paar andere kennissen die ook van Rolonische afkomst zijn. Ze was angstig en voelde zich ontmoedigd en machteloos. Haar familie voelde zich ook zo, maar vroeg haar om te zwijgen. "Als je erover praat, zullen ze ons nog meer haten", zei haar vader. De Rolonische gemeenschap wordt gediscrimineerd in haar stad en op nationaal vlak. Grapjes kwamen veel voor, maar nu krijgen ze in grotere mate bedreigingen en beledigingen naar het hoofd geslingerd. Een politicus die de rechten van immigranten verdedigde werd recentelijk fysiek aangevallen toen hij in zijn dorp rondwandelde. Cijfers suggereren dat het aantal meldingen van haatincidenten met 53% gestegen is in vergelijking met vorig jaar.

7.2 | FASE TWEE: ONTWERP HET TEGENNARRATIEF

Na een gedetailleerde beoordeling van het onderdrukkende narratief in de eerste fase waarbij we de belangrijkste elementen van het onderdrukkende narratief, de verspreiding, de geïdentificeerde doelgroepen en de dynamiek ervan vaststelden, is het nu tijd om het tegennarratief te ontwerpen. Met andere woorden, dit is de fase waarin je strategisch gebruik maakt van de resultaten van de beoordeling en, op basis daarvan, jouw eigen tegennarratief ontwerpt. Deze fase telt zes stappen.

FASE 1 **BEOORDEEL** 2 **ONTWERP** 3 **VOER UIT** 4 **EVALUEER**

Stap 1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6

BEPAALEN DE VISIE EN DOELSTELLINGEN

Het eerste wat je moet doen is een visie definiëren voor het emanciperende narratief dat jouw doelpubliek moet ondersteunen. Dit is het narratief dat het onderdrukkende narratief van haatspraak moet vervangen. Volg, vanuit de visie, de doelstellingen van het tegennarratief, met andere woorden de kennis, de waarden en de attitudes inzake mensenrechten en democratie die het tegennarratief bij het doelpubliek moet promoten.

Wanneer je een visie en doelstellingen bepaalt, vermijd dan om rechtstreeks op de haatspraak te reageren. Neem wat afstand en stel jezelf de vraag: *Wat zouden we graag zien gebeuren? Welke alternatieve situatie verkiezen we?* Hieronder volgen enkele suggesties en mogelijke valkuilen:

- **Wees zelfverzekerd:** Grijp de aandacht van de doelgroep door een alternatief aan te bieden.
- **Wees versterkend:** Maak ruimte voor actie, laat de doelgroep toe zich met jouw zaak te identificeren, en reik positieve rolmodellen aan.
- **Wees realistisch:** Welke verandering kan je binnen of met jouw doelgroep in de komende weken bereiken?
- **Wees uitnodigend:** Geef jouw doelgroep de ruimte om alternatieve standpunten te verkennen en erover na te denken.
- **Wees positief:** Biedt creatieve en emanciperende alternatieven aan voor de onderdrukkende narratieven.
- **Wees bondig:** Probeer jouw visie en de doelstellingen te definiëren door eenvoudige zinnen te gebruiken.
- **Wees specifiek:** Hoe duidelijker jouw doelstellingen, des te groter de kans dat je ze zal realiseren.
- **Wees niet defensief:** Vermijd om de klemtoon te leggen op het haatnarratief dat je verwerpt.
- **Vermijd victimisatie:** Tegennarratieven die inspelen op de empathische gevoelens van berouw en medelijden met de mensen die het doelwit vormen van haatspraak zullen hun rol als slachtoffers nog benadrukken.
- **Wees niet naïef:** Stel geen doelstellingen die te moeilijk zullen zijn, die niet op korte termijn kunnen worden gerealiseerd of die té idealistisch lijken.
- **Preek niet:** Stel jouw ideeën niet voor als pasklare oplossingen van de expert die alles beter weet.
- **(Re)produceer geen haatspraak:** Breng de haatnarratieven niet in herinnering en produceer geen nieuwe haatspraak.

Een duidelijke definitie van de visie en de doelstellingen helpt je om te beschrijven wat je met jouw tegennarratief probeert te bereiken en om de productiviteit ervan te meten wanneer je het promoot.

In deze gids stellen we geen timing voor de doelstellingen voor, met andere woorden of ze op korte of lange termijn moeten worden gerealiseerd, omdat dit van heel wat factoren afhangt, zoals de doelgroep, de context of het mediaplatform.

DE VISIE EN DOELSTELLINGEN VAN DE GROEP “WECAN”

Oli heeft verschillende bijeenkomsten georganiseerd. Na de analyse van de haatspraak die Oli heeft gekregen, besliste de groep over hun **visie**:

De leerlingen in de middelbare school van Oli waarderen diversiteit als een sterkte.

De **doelstellingen** van hun tegennarratief zouden er voor de leerlingen van hun middelbare school in bestaan om:

- Te ervaren hoe diversiteit jongeren en het land Marcadië verrijkt.
- Te leren over de oude historische banden tussen Marcadië en andere landen

- Kritisch na te denken over diversiteit, en de bijdragen en toegevoegde waarde ervan in te zien.
- Te leren dat niet-discriminatie een universeel mensenrecht is.
- De attitudes van verdraagzaamheid en inclusie te promoten tegenover migrantenstudenten die naar de middelbare school gaan.

De groep besprak ook het soort activiteiten dat ze zouden kunnen organiseren om hun tegennarratief te promoten. Ze bedachten vier belangrijke samenhangende activiteiten over een periode van twee maanden: (1) sessies met hun geschiedenis- en taalleerkrachten over kwesties rond diversiteit, pluralisme en haatspraak in Marcadië; (2) een simulatiespel, zoals ‘Clash of freedoms’ of ‘Play it Again’ (uit Bookmarks); (3) een fototentoonstelling door en voor leerlingen; (4) online memes met versterkende en persoonlijke verhalen om het engagement te vergroten tussen studenten op de middelbare school die de hashtag #WeCAN gebruiken. Ze geloven dat die activiteiten de solidariteit en de waardering van diversiteit zullen doen toenemen als een sterkte onder de leerlingen van de school.

BEPAAAL JOUW DOELGROEP

Nadat we de doelstellingen hebben bepaald, is het tijd om de doelgroep te beschouwen. We moeten duidelijk specificeren wie het doel van ons tegennarratief is. Een goede en duidelijke definitie van de doelgroep zal je helpen bij de volgende stappen om geschikte mediakanalen en -technieken te selecteren.

- Ontwerp jouw tegennarratief met een specifieke doelgroep in het achterhoofd. Binnen elke doelgroep zijn er uiteenlopende mensen, met verschillende attitudes, gedragingen, ideeën en rollen.
- Probeer verschillende groepen of segmenten binnen de doelgroep te begrijpen en te identificeren, zoals tieners, journalisten, politici uit de regerings- of oppositiepartijen, of gepensioneerden.
- Beslis of jouw tegennarratief gericht zal zijn op diegenen die bijdragen tot het onderdrukkende narratief als haatboodschappers, tegen diegenen die onverschillig zijn, of tegen diegenen die het doelwit vormen van het onderdrukkende narratief.
- Creëer personae. Dit zijn fictieve, veralgemeende personages die de behoeften, gedragingen en kenmerken van een grotere doelgroep vertegenwoordigen.

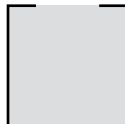

Gebruik het onderstaande sjabloon om de specifieke segmenten van jouw doelgroep te definiëren en personae te creëren. Denk eraan: Dit is een algemeen sjabloon en je kan het altijd aanpassen aan de lokale, nationale of internationale context.

Politici (omvat alle actoren die rechtstreeks betrokken zijn bij de politiek: president, eerste minister, ministers, adviseurs, oppositiepartijen, burgemeesters, enz.)	Overheidssector en universiteiten (omvat de brede openbare sector zoals leraren, ambtenaren, enz. en de academische sector)
Jeugd (omvat de jeugdsector uit allerlei milieus, geografische regio's, enz.)	Maatschappelijk middenveld (omvat bepaalde individuen of organisaties die tot het maatschappelijke middenveld behoren)
Media (omvat alle mediavertegenwoordigers: hoofdredacteuren, journalisten, online bloggers, enz.)	Beroemdheden (omvat bekende mensen waarnaar goed geluisterd wordt)
Religieuze gemeenschappen (omvat alle vertegenwoordigers van alle religies die in het land aanwezig zijn)	Internationale organisaties en missies (omvat vertegenwoordigers van alle internationale organisaties en missies, zoals VN-instanties, ambassades, de Raad van Europa en zijn instellingen, enz.)

Creër personae

Voeg een foto of tekening toe

Naam:	Religie:
Gender (indien van toepassing):	Plaats:
Nationaliteit (indien van toepassing):	Beroep:
Andere kenmerken:	
Het doelgroepsegment waartoe de persoon behoort (zie eerder):	
<ul style="list-style-type: none"> • Is de persoon een haatboodschapper, een voorstander, een doelwit, onverschillig of niet betrokken bij het onderdrukkende narratief? • Is de persoon rechtstreeks of onrechtstreeks verbonden met het onderdrukkende narratief? • Welke zijn de attitudes, gevoelens, sympathieën van de persoon? • Algemene interesses (bijvoorbeeld, welk soort media gebruikt deze persoon? Welke plaatsen bezoekt deze persoon het vaakst?) 	

“WECAN” EN ZIJN DOELGROEP

De doelgroep bestaat uit jongeren, leerlingen van 15 tot 19 jaar oud, zowel mannen als vrouwen. De meesten zijn blank en afkomstig van Marcadië, maar er zijn ook groepen met een andere afkomst en andere religieuze overtuigingen. Ze schatten dat ongeveer 30 leerlingen haatboodschappen gepost en gerepost hebben. Maar velen hebben die standpunten in stilte ondersteund. De indirecte doelgroep bestaat uit de families van de leerlingen, hun vrienden buiten de school, en de lokale gemeenschap. Leerlingen zijn fans van voetbal en muziek, en vooral van de groep “the Hives”, en ze houden ervan om online sociale contacten te onderhouden.

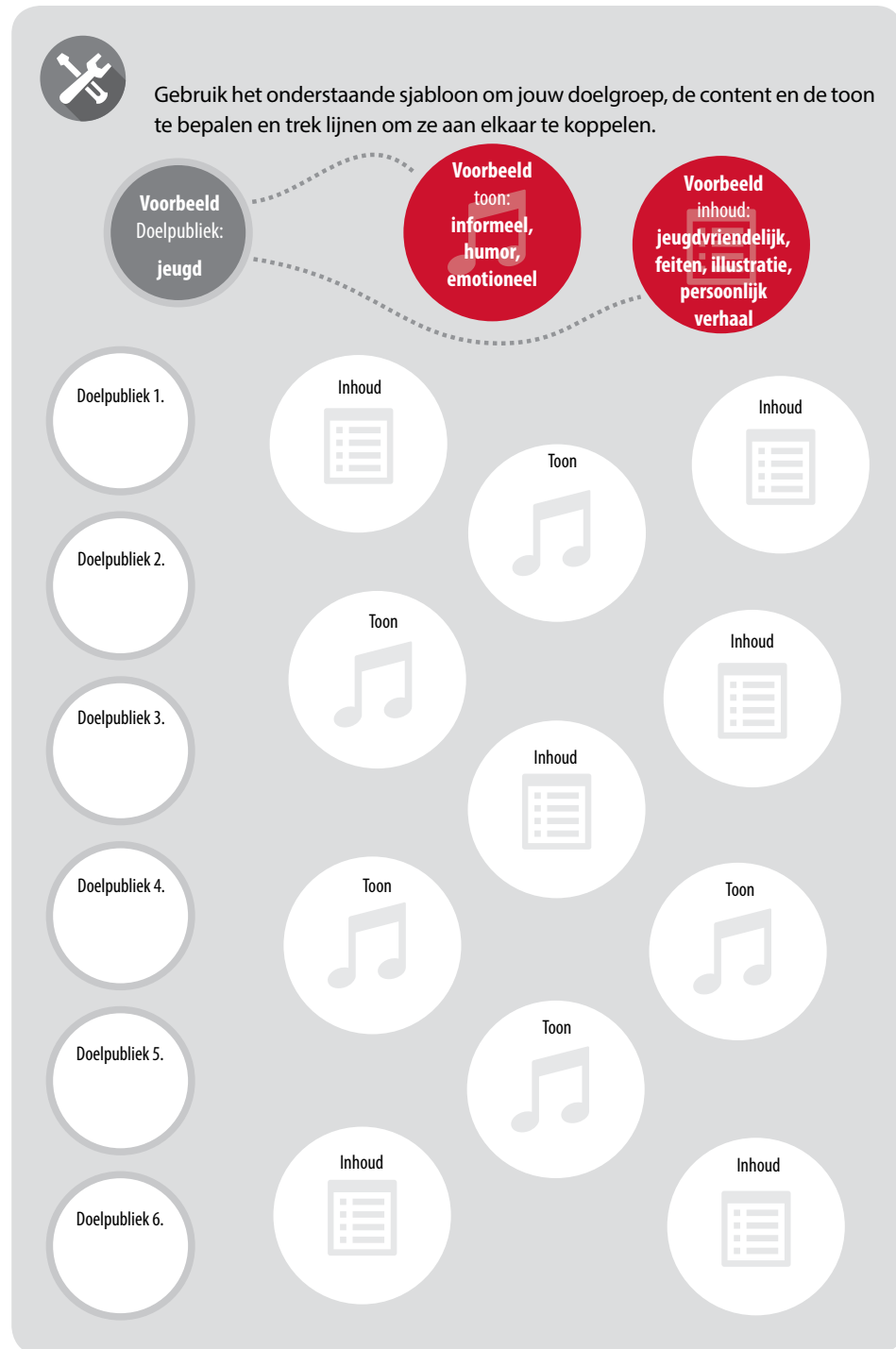
BEPAAAL DE CONTENT EN DE TOON

Tijdens deze stap zullen we bekijken hoe je de content en de toon van jouw tegennarratief bepaalt. Dit hangt heel erg af van de persoon aan wie je het tegennarratief zal richten en van de content en de toon van het onderdrukkende narratief (op basis van de resultaten van stap 1 uit de eerste fase).

- Denk na over wie jouw content zal lezen. Zal jouw tegennarratief gericht zijn aan jongeren, politici of religieuze leiders? Als je jouw tegennarratief richt aan jongeren, moet je jeugdvriendelijke taal gebruiken en academische terminologie vermijden. Jouw content moet dus gericht zijn op het specifieke segment van de doelgroep die jouw tegennarratief misschien zal lezen en zich ervoor zal engageren.
- De toon is heel belangrijk om de doelgroep te engageren. Pas de toon aan de verschillende doelgroepen die je wil engageren aan en aan de contexten van jouw specifieke acties. Baseer je daarbij op de doelstellingen die je wil bereiken (nog een reden waarom je duidelijke doelstellingen moet bepalen). Bijvoorbeeld, in een video waarin voormalige extremisten hun persoonlijke verhalen delen kan een sentimentele toon worden gebruikt. Een stripverhaal kan een satirische toon gebruiken en een presentatie voor beleidsmakers kan een formele toon hebben.

Om samen te vatten: hou je doelstellingen en doelgroep in het achterhoofd!

WAARBORG EEN MENSENRECHTENAANPAK

Het waarborgen van de mensenrechtenwaarden en -benaderingen is een cruciale stap om ervoor te zorgen dat je met jouw tegennarratief geen onderdrukkend narratief reproduceert en dat je bovendien vastberaden de aandacht vestigt op de universaliteit en het belang van de mensenrechten. Jouw tegennarratief moet de mensenrechten in hoge mate weerspiegelen en er expliciet naar verwijzen en naar hoe die rechten op het spel staan of worden uitgedaagd door het onderdrukkende narratief. Hoewel dit grondig uiteengezet is in hoofdstuk 6 zullen we in deze stap een snelle checklist maken van enkele belangrijke punten die moeten worden verzekerd tijdens de ontwerpfase.

CHECKLIST:

- **Humaniseert het?** Het humaniseren van iedereen die bij een onderdrukkend narratief betrokken is, is een belangrijk element dat moet worden beklemtoond tijdens jouw tegennarratief. Eén van de reële gevaren van onderdrukkende narratieven is dat ze het individu of groepen dehumaniseren. Het dehumaniseringsproces probeert een bepaald individu of een bepaalde groep af te schilderen als minder dan menselijk. Philip Zimbardo beschrijft in zijn boek *The Lucifer Effect* (2007) het proces van dehumanisering dat "begint met stereotiepe opvattingen van de ander... opvattingen van de ander als waardeloos, de ander als almachtig, ...de ander als een fundamentele bedreiging voor onze gekoesterde waarden en overtuigingen". Zorg er dan ook voor dat dit element niet verwaarloosd blijft.
- **Bevordert het solidariteit?** Solidariteit houdt in dat je de doelwitten van onderdrukkende narratieven jouw steun betuigt en helpt. Dit neemt verschillende vormen aan: van solidariteitsbetogingen op straat tot het beschermen van vrouwenrechten en flashmobs in stadscentra om een groter bewustzijn te creëren voor mensen met een handicap; van het veranderen van jouw profiel foto op sociale netwerken tot het ondertekenen van petities. Diegenen die leiden onder onderdrukkende narratieven zijn meestal in stilte gehuld en geïsoleerd, wat kan leiden tot depressie en zelfmoord. Hen solidariteit en empathie betuigen is een fundamentele waarde waar je best voor zorgt in jouw tegennarratief.
- **Bevordert het participatie?** Participatie is een van de fundamentele beginselen van de democratie. Actieve, vrije en betekenisvolle participatie is ook een universeel recht voor iedereen die wil deelnemen aan beslissingen die hun mensenrechten beïnvloeden. Wanneer jouw tegennarratief bijvoorbeeld over de vluchtelingenkwestie gaat, kan je er beter voor zorgen dat ze toegang hebben tot informatie in een format en taal die ze begrijpen.

- **Moedigt het interculturele dialoog aan?** Interculturele dialoog, zoals gedefinieerd door de Raad van Europa, staat voor “de dialoog tussen culturen die ons toelaat vreedzaam en constructief samen te leven in een multiculturele wereld en gemeenschapszin en gemeenschapsgevoel te ontwikkelen”. Ervoor zorgen dat diverse culturen in jouw tegennarratief vertegenwoordigd zijn is niet enkel een culturele verrijking voor de content van jouw tegennarratief, maar doorbreekt ook de mythen en vooroordelen dat “sommige” culturen superieur zijn aan andere. Het dient ook als een tegengif voor stereotypen, racisme, xenofobie, onverdraagzaamheid, angst, afwijzing, discriminatie en geweld - allemaal kenmerken die een bedreiging kunnen vormen voor de vrede en het wezen van de lokale en nationale gemeenschappen.
- **Promoot het waarden van niet-discriminatie en gelijkheid?** Niet-discriminatie en gelijkheid houdt in dat bij de totstandkoming van rechten alle vormen van discriminatie moeten worden verboden, vermeden en geëlimineerd. Bij het ontwerpen van het tegennarratief mogen we niet in de val trappen van de reproductie van discriminatie. Dat wil zeggen dat je discriminatie niet kan bestrijden met discriminatie. Er moet bijzonder belang gehecht worden aan de meest gemarginaliseerde groepen die geconfronteerd worden met enkele van de meest uitdagende obstakels voor de realisatie van hun volwaardige rechten.
- **Empovert het?** Empowerment is het proces waarbij een ander individu of een andere groep, vaak slachtoffers van geweld, foltering, onderdrukkende narratieven, marginalisering of discriminatie, ondersteund worden om persoonlijke macht en rechten te ontdekken en terug te eisen. Empowerment kan verschillende vormen aannemen: via onderwijs of opleidingsprogramma's of door hen de kans te geven om het publiek toe te spreken. Empowerment kan op verschillende plaatsen gebeuren, bijvoorbeeld op school, op het werk, binnen het gezin of in de buurt. Empowerment komt bovendien voor op verschillende niveaus, bijvoorbeeld het niveau van het individu, de groep of de gemeenschap. Ervoor zorgen dat de doelwitten van onderdrukkende narratieven, hetzij individuen hetzij groepen, empowered worden door jouw tegennarratief is dan ook een belangrijke stap om hen aan te moedigen de obstakels in hun leven en werk te overwinnen en zich actief in te zetten voor andere mensen, instellingen of de samenleving.
- **Moedigt het leren over mensenrechten aan?** Het is belangrijk om bestaande relevante nationale en internationale mensenrechteninstrumenten te gebruiken, er expliciet naar te verwijzen en er een beroep op te doen. Haatspraak is een schending van de mensenrechten en wordt in de meeste landen bij wet geregeld. Jouw berichten zullen versterkt worden wanneer ze verwijzen naar overeengekomen normen en verbintenissen en zal de kennis over de mensenrechten vergroten.

“WECAN” ALS MENSENRECHTENEDUCATIE

De leerlingengroep “WeCAN” die geleid wordt door Oli besloot om een campagne te starten en verschillende educatieve activiteiten te organiseren, te beginnen met een muzikfestival en participatieve workshops op school. De acties die door de groep zijn gepland zijn erop gericht om een cultuur van mensenrechten en waardering voor diversiteit te promoten. De acties zijn toegespitst op een alternatief narratief dat voorstelt waar de groep voorstander van is. De activiteiten vermijden om sommigen als “slecht” of “schurken” en anderen als “goed” of “redders” af te schilderen. Door de simulatiespelletjes en de participatieve dramasessies op school verwacht de groep een veilige ruimte voor reflectie en dialoog over die kwesties te creëren in plaats van rechtstreeks en op een defensieve manier te reageren op de online commentaren. De activiteiten proberen alle betrokkenen te engageren om samen na te denken over het alternatief narratief: Er is een behoefte om te communiceren, want we zijn allemaal verschillend, maar ook allemaal gelijk.

SELECTEER DE MEDIA

Vóór de uitvinding van het internet en het wereldwijde web (www) bestonden de media vooral uit kranten, radio en tv. Met de opkomst van het internet is een hele nieuwe categorie van webgebaseerde applicaties en platformen ontstaan. Het is moeilijk om de media vandaag te categoriseren, aangezien de meeste hybrider worden, in dat opzicht dat je tv kan kijken in zijn mainstream vorm op een televisietoestel, maar dit ook kan bekijken via het internet (livestreamen) op een computer of smartphone. Dit kan bovendien ook features omvatten zoals realtime chatten, enz. Niettemin volgt hieronder een voorlopige, heel eenvoudige en brede categorisering van de media:

Mainstreammedia

- Televisie
- Radio
- Kranten

Internetgebaseerde media

- Sociale media (bijvoorbeeld Facebook, YouTube, Instagram, Snapchat, VKontakte)
- Websites, blogs en vlogs (video blogging)
- Online radio en podcasts
- Online kranten

Offline ruimten

- Publieke muurschilderingen
- Posters
- Flyers / brochures

Elke soort media heeft zijn eigen doelgroep. Sommige van de doelgroepsegmenten, zoals jongeren, zijn eerder geneigd om door internetgebaseerde media te navigeren en eraan deel te nemen. In deze stap zal je de media analyseren en selecteren die jouw doelgroep zullen bereiken, maar ook een middel zullen zijn om jouw tegennarratief te verspreiden.

- Eens je de doelgroep hebt bepaald (stap 2) en zijn specifieke segmenten en de content en toon (stap 3), denk dan na over welke media jouw doelgroep zouden kunnen bereiken.
- Bepaal welke media het meest geschikt zijn om als platform te dienen voor het delen en verspreiden van jouw tegennarratief. Het is vaak een combinatie van online en offline media, bijvoorbeeld, een sociaal mediaplatform en straatkunst op een bepaalde locatie. Kies de meest geschikte combinatie.
- Hou de lokale contexten van jouw doelgroep in het achterhoofd. Je zal bijvoorbeeld geen internetgebaseerde media willen gebruiken om jouw tegennarratief uit te dragen naar een gemeenschap die geen internettoegang heeft.

“WECAN” EN DE MEDIA

De leerlingengroep “WeCAN” die geleid wordt door Oli besliste om een campagne op te starten en te lanceren door het organiseren van een muziekfestival op school. De campagne zou gebruikmaken van sociale mediaplatformen voor de leerlingen en traditionele lokale media om de plaatselijke gemeenschap op het festival uit te nodigen. Marti is de online communitymanager van de groep. Ze heeft een website ontwikkeld en verschillende groepen gecreëerd op de belangrijkste sociale mediaplatformen waar leerlingen sociale contacten leggen.

Gebruik het onderstaande sjabloon om de media te bepalen voor elke doelgroep. Trek lijnen om ze aan elkaar te koppelen.

Voorbeeld
Doelpubliek:
vrouwen in
landelijke
gebieden

Voorbeeld
Medium:
lokale radio,
sms-berichten,
face-to-face-
vergaderingen

Doelpubliek 1.	Medium 	Medium 	Medium
Doelpubliek 2.	Medium 	Medium 	Medium
Doelpubliek 3.	Medium 	Medium 	Medium
Doelpubliek 4.	Medium 	Medium 	Medium
Doelpubliek 5.	Medium 	Medium 	Medium
Doelpubliek 6.	Medium 	Medium 	Medium

ONTWIKKEL EEN ACTIEPLAN

Dit is de laatste stap van fase 2. Hiervoor is de ontwikkeling nodig van een tegennarratief-actieplan. Het actieplan zal alle stappen van fase twee bundelen en zal je helpen om het traject van jouw acties te bepalen. De actie kan ontwikkeld worden voor een kortere periode (1 tot 6 maanden) of een langere periode (1 tot 5 jaar). Hier geven we richtlijnen voor jouw actieplan zonder de tijdlijn van jouw tegennarratief te bepalen.

- Op dit punt is het belangrijk om jouw doelstellingen te herbekijken en te zien hoeveel tijd je nodig hebt om ze te realiseren alsook de middelen die je zal nodig hebben.
- Wanneer je jouw actieplan ontwikkelt, zorg ervoor dat je zo nauwkeurig mogelijk bent. Voeg altijd de namen van de verantwoordelijken toe, alsook de deadlines enz.
- Zorg ervoor dat het actieplan met jouw team gedeeld wordt en dat iedereen ervan op de hoogte is, vooral de teamleden die rechtstreeks betrokken zullen zijn.

Gebruik dit sjabloon om jouw tegennarratief-actieplan te ontwikkelen.

COUNTER-NARRATIVE ACTION PLAN

ACTIES Wat zal er gedaan worden?	VERANTWOORDELIJKEN Wie zal het doen?	TIJDLIJN Tegen wanneer? (week/maand/jaar)	MIDDELEN A. Beschikbare middelen B. Noodzakelijke middelen	MOGELIJKE HINDERNISSEN A. Welke individuen en organisaties zouden zich kunnen verzetten B. Waarom? Hoe?
Actie 1: Regel een interview op tv over de vluchtelingencrisis	John Smith	2e week van mei 2020	A. Wij bepalen de tv-zender. B. We moeten de show en de journalist vastleggen. We hebben mediatraining nodig om ons voor te bereiden op het interview.	A. De eigenaar van de tv-zender zou zich kunnen verzetten B. Omdat hij groepen en partijen steunt die tegen vluchtelingen gekant zijn
Actie 2:				
Actie 3:				
Actie 4:				
Actie 5:				
Actie 6:				
Actie 7:				

Gebruik dit sjabloon om jouw kalender te ontwikkelen.

ONTWIKKEL JOUW KALENDER											
dag/week 1	dag/week 2	dag/week 3	dag/week 4	dag/week 5	dag/week 6	dag/week 7	dag/week 8	dag/week 9	dag/week 10	dag/week 11	dag/week 12

Gebruik dit sjabloon om jouw promotoren te bepalen

BEPAAAL JOUW PROMOTOREN	
Naam van de promotor:	
Tot welke specifieke segmenten behoort jouw promotor? (Bijv. politici, religieuze leiders, beroemdheden, enz.)	Bij welke onderwerpen van jouw tegennarratief zal de promotor betrokken zijn? Wees nauwkeurig! (Bijv. wettelijk statuut van vluchtelingen)
Welke doelgroep zal de promotor effectief bereiken? En welke doelgroep wordt belangrijk geacht?	Heeft de promotor in het verleden aan gelijkaardige initiatieven meegewerkt? Indien ja, leg uit hoe en welke initiatieven?
Is jouw promotor een stem die vertrouwd wordt door het doelpubliek?	Welke media gebruikt de promotor? Hoe vaak? Wat is hun bereik in de media? (Bijv. aantal online volgers, enz.)

7.3 | FASE DRIE: PAS HET TEGENNARRATIEF TOE

Eens je gezorgd hebt voor alle stappen van de ontwerpfase en je alle elementen hebt voorbereid, is het tijd om jouw ontwerpfase te testen door jouw tegennarratief uit te voeren. Dit is de fase waarin je je bezighoudt met het onderdrukkende narratief en het begint aan te vechten. Hier begin je verschillende acties uit te voeren die je hebt voorbereid als onderdeel van jouw algemene strategie om het onderdrukkende narratief te bestrijden. Deze fase omvat drie stappen die je zullen helpen om het tegennarratief uit te voeren. De duur van de uitvoeringsfase is hier niet vooraf bepaald. Het is aan jou om te beslissen hoelang die fase zal duren.

BEREID EEN LANCERING VOOR

De lancering luidt het begin in van een nieuwe onderneming of fase en de voorstelling aan het publiek. De lancering moet het moment zijn waarop jouw tegennarratief het publiek bereikt en je elkaar benadert. Het is heel belangrijk dat de eerste lancering probeert om de aandacht van het publiek en de media te trekken en hun interesse weet te wekken.

ACHT ZAKEN OM NIET TE VERGETEN

- **Leg een datum vast.** Leg een datum, tijdstip en (fysieke of online) plaats vast voor jouw lancering. Zorg ervoor dat de media hiervan op de hoogte zijn, zodat ze verslag kunnen doen van jouw lancering.
- **Vind het perfecte moment.** Soms kan je een grote lancering gepland hebben, maar vindt er op precies dezelfde datum en hetzelfde tijdstip een groter evenement plaats in jouw dorp dat de aandacht van de media zal trekken. Probeer jouw evenement te lanceren samen met een andere belangrijke happening. Aan de andere kant ben je misschien niet klaar om jouw lancering te doen, maar zijn de bestaande omstandigheden die op korte termijn werden gecreëerd ideaal om jouw tegennarratief te lanceren. Wacht dan niet, maar grijp je kans en lancering het narratief onmiddellijk.
- **Maak het interessant.** Jouw lancering moet ook interessant zijn, soms provocerend en soms emotioneel. Wat kan je doen om jouw lancering interessant te maken? Stuur een teaser-persbericht de wereld in om de media uit hun tent te lokken. Stel verhalen samen die jouw publiek een voorsmaakje van de emoties, de context, enz. geven.

- **Creëer verlangen.** Probeer, alvorens je van plan bent om het tegennarratief te lanceren, om de discussie aan te wakkeren en zo verlangen en verwachtingen te creëren bij het publiek. Dit kan je gewoon doen door blogs te publiceren, livestream sessies te houden, enz. Dit zal het publiek voorbereiden op de lancering van jouw tegennarratief.
- **Zorg op voorhand voor engagement.** Probeer vooral op voorhand het engagement te verzekeren van jouw aanhangers, ongeacht wie ze zijn: academici, beroemdheden, politici, enz. Je moet je van hun engagement verzekeren, maar ook exact weten hoe en wanneer ze zich tijdens de lancering zullen engageren.
- **Spreek tegen jouw doelgroep.** Spreek hun taal, met andere woorden wanneer je jongeren betreft, vermijd dan academische en moeilijk begrijpbare taal. Gebruik daarentegen jeugd vriendelijke taal en creatief beeldmateriaal, bijvoorbeeld.
- **Ga daar waar je doelgroep zich bevindt.** Wanneer jouw doelgroep bijvoorbeeld de academische wereld is, is het eenvoudiger om hen te bereiken via de universiteiten en hen te betrekken via seminars of conferenties. Dit betekent echter niet dat dit de beste manier is om religieuze leiders te betrekken.
- **Jouw lancering kan...van diverse aard zijn:** Het kan een commentaar of opiniestuk zijn van een eerste minister die, bijvoorbeeld, publiekelijk pro-lgbt-wetgeving zal aankondigen. Het zou een concert kunnen zijn om een bepaalde minderheid in jouw dorp te ondersteunen en hun culturele waarden te promoten. Of het zou een tv-gesprek kunnen zijn gevolgd door een videoadvertentie over seksisme. Er zijn dus geen regels over wat als een lancering wordt beschouwd. Denk eraan: De lancering is het moment waarop je beslist om jouw tegennarratief in de praktijk te brengen. En het is aan jou om te beslissen hoe je dat doet!

“WECAN” EN HUN LANCERING

De leerlingengroep “WeCAN” die geleid wordt door Oli besliste om een campagne op te starten en te lanceren door op school een muziekfestival te organiseren. De media zouden worden uitgenodigd om het evenement te verslaan. De belangrijkste doelgroep zijn jongeren die muziek- en voetbalfans zijn. Het is dus een activiteit die werd voorgesteld en aanvaard door de groep jongeren zelf. Ale en Pim zijn verantwoordelijk voor de logistiek. Ahme is verantwoordelijk voor de uitnodigingen en contacten met de media.

OMGANG MET DE MEDIA

De omgang met de media is een proces dat je zou moeten begeleiden gedurende de hele uitvoering van het tegennarratief. De media zijn de vehikels die jou ruimte zullen geven om de content van jouw tegennarratief uit te dragen en te verspreiden naar de doelgroep. Een succesvolle omgang met de media zal ervoor zorgen dat het tegennarratief een efficiënt bereik heeft en jouw doelgroep op een grotere schaal bereikt.

DO's

- Achterhaal welke media jouw doelgroepen gebruiken, naar welke media ze luisteren, en welke media ze lezen of bekijken. Is het nationale of lokale tv? Is het radio? Is het een dagelijkse krant? Of een internetkrant?
- Achterhaal ook in welke rubrieken/programma's van de specifieke media jouw doelgroep geïnteresseerd is: Is het bijv. het sportprogramma op de kabeltelevisie? Het ochtendprogramma op de radio?
- Stel een databank van journalisten samen die dit eventueel kunnen verslaan.
- Bepaal het programma waarmee je wil werken en de presentator ervan. Beleg een vergadering met de presentator/journalist en pitch de idee van het programma (zie onder Tools voor technieken om succesvol te pitchen).
- Breng wat achtergrondinformatie of een paar pagina's van jouw website mee om uit te leggen waar jouw organisatie voor staat en waarom het belangrijk is om jouw tegennarratief mediaruimte te geven.
- Organiseer bijeenkomsten of evenementen met journalisten over kwesties die jouw tegennarratief betreffen, bijvoorbeeld een opleiding over gendergerelateerd geweld of een rondetafelgesprek met verschillende belanghebbenden.

DON'Ts

- Neem geen contact op met de media via algemene uitnodigingen door hun algemene e-mailaccount te gebruiken.
- Verspeid geen pitch of persbericht met vage, algemene uitspraken. Jouw verhaal moet iets aantonen en niet iets vertellen en je moet de redacteur overtuigen om het nieuws te verslaan dat jouw organisatie promoot in plaats van die van iemand anders.
- Onderschat het belang niet van minder prominente media zoals streekbladen, lokale tv- en radiozenders, studentenkranten, enz. Soms zijn dit de meest efficiënte kanalen om jouw tegennarratief te communiceren en een bepaald segment van jouw doelpubliek te bereiken. Benader het hele spectrum van nieuwsmedia vanuit verschillende standpunten.

Gebruik dit sjabloon om jouw omgang met de media te plannen.

OMGAAN MET DE MEDIA	
1. Welke media ga je benaderen?	Voorbeeld: Nationale tv-zender "ABC"
2. Welke rubriek/welk programma? Wees nauwkeurig!	Voorbeeld: Het programma heet "Inside Story"
3. Beschrijf de belangrijkste kenmerken van de rubriek/het programma?	Voorbeeld: "Inside Story" is een wekelijks programma dat diepgaande verhalen brengt over specifieke maatschappelijke kwesties. Het duurt 30 tot 45 minuten en gaat door elke woensdag van 18.00 tot 18.45. Het vindt live plaats in de studio met andere gasten.
4. Wie is het potentiële doelpubliek?	Voorbeeld: Burgers van middelbare leeftijd die geïnteresseerd zijn in maatschappelijke kwesties
5. Wie is verantwoordelijk voor de rubriek/het programma? Voeg ook contactgegevens toe.	Voorbeeld: De programmadirecteur is Amanda Dean. De presentator van het programma is John Smith. Telefoonnummer: 00009999000 E-mail: amanda@insidestory.sf Twitter: @insidestory.sf @amandaTV.sf @johnTV.sf

Personaliseer dit databasesjabloon voor journalisten.

Naam	John Smith	Fatima Assaf	Lina Svensson
Organisatie	ABC News, Australia	Al Jazeera (overwegend), Al-Monitor (soms), The National UAE (soms)	Sydsvenskan
Media	Enkel TV	Tv, krant, internet	Krant, internet
Bereik	Nationaal	Internationaal	Lokaal
Gevestigd in	Sydney, Australia	Verschillende: Doha, Cairo, Beirut	Malmö, Sweden
Freelancer / Personeel	Personeel	Freelancer	Personeel
Email	john.smith@abc.net.sf	fatimassaf@gmail.vz	l.svensson@sydsvenskan.ta
Twitter	@johnsmith8.sf, 900+ followers	@fatimassafTV.vz	@linafina.ta
Telefoonnummer	kantoor: 226762, mob.: 07788112		

- Tips over hoe je een verhaal met succes kan pitchen via Message is terug te vinden op de volgende link: www.youtube.com/watch?v=phyU2BThK4Q
- Gebruik het Alexa-patform (www.alexa.com) om de bezoekersaantallen van online portalen te bepalen. (Wanneer je het platform bezoekt, scrol omlaag en typ de URL van het nieuwsportaal in onder "Browse Top Sites".)

"WECAN" EN DE MEDIA

Het directe doelpubliek van de activiteiten van de groep "WeCAN" bestaat uit leerlingen van de middelbare school. Alle leerlingen worden uitgenodigd om deel te nemen aan de voorbereidende activiteiten voor de organisatie van een festival via hun sociale platform, e-mails, posters op het bord in de centrale hal, en mondeling tijdens de lessen. Oli en Ahme hebben een bezoek gebracht aan alle klassen. Oli voelde zich niet zelfverzekerd genoeg om de eerste keer alleen te gaan. Ze was bang dat ze zouden denken "of is dit iets typisch voor Rolonië?". Daarom is Ahme meegegaan en hebben ze samen gesproken.

Voor het indirecte doelpubliek werd het festival aangekondigd op de sociale en mainstreammedia via de lokale tv-zender en het lokale radiostation, vooral met de bedoeling om invloedrijke journalisten te betrekken, via posters op winkelramen en in gemeenschapscentra. De lokale politici van alle partijen ontvingen persoonlijke schriftelijke uitnodigingen via de gewone post

FASE

- 1 **BEOORDEEL** 2 **ONTWERP** 3 **VOER UIT** 4 **EVALUEER**

Stap

OVERWEEG DE INZET VAN INVLOEDRIJKE MENSEN

- Zoek de juiste invloedrijke persoon die past bij het thema van jouw tegen-narratief, bijvoorbeeld iemand die zich zijn hele leven al inzet voor het thema waar jij mee bezig bent.
- Zorg ervoor dat je geen invloedrijke mensen betreft die in het verleden onderdrukkende narratieven hebben ondersteund en haatspraak hebben gepromoot.
- Denk ook na over welke doelgroep de invloedrijke mensen naar alle waarschijnlijkheid zullen bereiken en of ze dit kunnen beïnvloeden. Wanneer jouw tegen-narratief bijvoorbeeld over religie gaat, kan je overwegen om religieuze leiders te betrekken om invloed uit te oefenen.
- Vooraleer je contact legt met invloedrijke mensen, moet je een goede korte pitch voorbereiden en wat achtergrondinformatie. Zorg er ook voor dat je precies definieert wat de taken van de invloedrijke persoon zullen zijn.

Invloedrijke mensen zijn diegenen die het publiek bereiken en hen misschien kunnen beïnvloeden. Ze zullen jouw boodschappen en informatie overbrengen. Invloedrijke mensen kunnen uit verschillende domeinen afkomstig zijn: de politiek, de academische wereld, de sport, de muziekwereld, de kunstsector, enz. Ze hebben meestal een groot aantal volgers en zullen daarom waarschijnlijk een groot publiek kunnen bereiken op korte tijd.

- Wees voorzichtig dat je mensen niet overlaadt met informatie en taken! Bepaal hun rol en taken op een realistische manier. Bereid al het materiaal op voorhand voor. (Wanneer de invloedrijke persoon bijvoorbeeld een zanger is die een miljoen volgers heeft op sociale netwerken, reik dan pasklare Facebook-posts en tweets aan.)

Gebruik onderstaande tabel om invloedrijke mensen te betrekken.

HEB JE EEN INVLOEDRIJKE PERSOON GEVONDEN OM JOUW CAMPAGNE TE ONDERSTEUNEN?

6. IDENTIFICEER	<ul style="list-style-type: none"> • Wie is jouw invloedrijke persoon? • Welk doelpubliek zal hij of zij bereiken en beïnvloeden? • Bij welke thema's/kwesties zal hij of zij betrokken worden? • Welke media zal hij of zij gebruiken? • Beschrijf andere achtergrondinformatie van jouw invloedrijke persoon.
7. LEG CONTACTEN	<ul style="list-style-type: none"> • Wat is jouw pitch waardoor hij of zij jou zal steunen? • Welke taken zal de invloedrijke persoon hebben? • Wat is de tijdlijn van de samenwerking?
8. ACTIE ONDERNEMEN	<ul style="list-style-type: none"> • Bereid pasklare materialen voor en stel ze ter beschikking (e.g. Facebook-posts, tweets, infografieken, enz.) • Hou regelmatige bijeenkomsten (e.g. tweewekelijks, maandelijks, enz.) • Hou de invloedrijke persoon op de hoogte van de resultaten, overwinningen, enz. • Geef de invloedrijke persoon eer voor zijn bijdrage en erken ze.

Gebruik Klout (www.klout.com) om te identificeren wie de sociale media beïnvloedt.

“WECAN” EN INVLOEDRIJKE MENSEN

De belangrijkste invloedrijke mensen die het festival zullen ondersteunen zijn de leden van de lokale groep “The Hives”, dankzij de neef van Ale die een vriend is van de leadgitarist. Ze zijn heel populair bij alle jongeren. Juffrouw Hilte heeft contacten met Silta, een nationaal bekende zanger van gemengde Rolonische en Marcadische afkomst. Tot slot heeft de directeur van de school de burgemeester en de directeur van het plaatselijke sportstadion gecontacteerd.

FASE

1 **BEOORDEEL** 2 **ONTWERP** 3 **VOER UIT** 4 **EVALUEER**

Stap

1 ————— 2 ————— 3 ————— 4

BENADER ALLE BETROKKENEN

Achter elk onderdrukkend narratief bevinden zich mensen. Zowel de doelwitten als de aanhangers van een onderdrukkend narratief zijn menselijke wezens. Het gaat erom haat aan te pakken en niet een groep de schuld te geven of aan te vallen. Beide groepen benaderen kan uitdagend en moeilijk zijn. Toch kan de deelname aan zo'n transformatieproces goede resultaten opleveren.

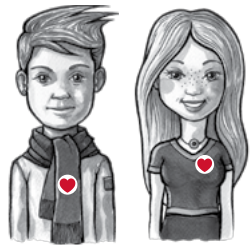
Tips om de aanhangers en makers van een onderdrukkend narratief te benaderen

- **Kies voorzichtig wie je zal benaderen.** De haatboodschapper of aanhanger van haat kan iedereen zijn: een jongere, een oudere, een politicus, een vriend, een familielid of een sportman. Sommigen onder hen hebben meer invloed in de samenleving dan anderen. Kies wie je zal benaderen en overweeg daarbij nauwkeurig jouw doelstellingen.
- **Boycot.** Soms is dit de meest efficiënte manier om de sites te benaderen die een onderdrukkend narratief publiceren en verspreiden. Een boycot is een succesvolle tactiek om te vermijden dat bezoekers naar die sites gaan.
- **Reageer.** Ga na welke bronnen, informatie en feiten de haatboodschapper gebruikt en reik alternatieve bronnen, feiten en informatie aan. Post commentaren op sites die verkeerde, bevooroordeelde of racistische content bevatten. Stuur vragen of klachten naar de auteurs/redacteuren van posts die aanzetten tot onverdraagzaamheid.
- **Maak een melding.** Gebruik online meldingsmechanismen of klachtenprocedures om de eigenaars van websites of directeurs van tv-programma's te wijzen op voorbeelden van onderdrukkende narratieven. Je kan ook informatie verzamelen over de haatsites, kranten, radio- of tv-programma's die in jouw land geregistreerd zijn. Stuur dit naar jouw parlementaire vertegenwoordiger.
- **Negeer de trollen.** De beste manier om de trollen te benaderen is om ze niet te benaderen. Probeer ze te negeren. Moedig anderen aan om hetzelfde te doen.

Tips om de doelwitten van een onderdrukkend narratief te benaderen.

- **Neem contact op.** De doelwitten van het onderdrukkende narratief leiden vaak op emotioneel en psychologisch vlak. Probeer contact met ze op te nemen en jouw empathie met hen uit te drukken. Het is belangrijk dat je hen toont dat ze niet alleen zijn. Leg ook uit wat zij kunnen doen.
- **Organiseer.** De onderdrukkende narratieven zijn vaak gebaseerd op foutieve ideeën, feiten en mythen. Moedig de doelwitten van een onderdrukkend narratief aan om een alternatief narratief te vinden en dit om het even waar bekend te maken - op het internet, op sociale netwerken of in de mainstreammedia. Organiseer ook een publieke actie om solidariteit te tonen met andere slachtoffers.
- **Informeer.** De doelwitten van een onderdrukkend narratief zijn zich misschien niet bewust van de acties en methoden die ze kunnen ondernemen. Informeer hen over rechtsinstrumenten, hun rechten en ook over technieken om zichzelf te beschermen.
- **Wees voorzichtig.** De doelwitten van het onderdrukkende narratief benaderen betekent ook dat je moet vermijden om hen en jezelf bloot te stellen aan verdere risico's. Dit kan nog meer schade veroorzaken. Vraag altijd aan de betrokkenen of ze klaar zijn om mee te doen en op welke manier. Dwing hen niet wanneer ze aarzelen, maar zorg ervoor dat ze begrijpen welke ondersteuning jij en andere organisaties kunnen bieden.

Bijkomende tips en voorbeelden over hoe je met doelwitten van haatspraak en haatboodschappers kan werken worden beschreven in rubriek 6.7.

“WECAN” EN ALLE GROEPEN IN KWESTIE BETREKKEN

De activiteiten zijn bedoeld om ruimte te creëren voor jongeren om na te denken en betekenisvolle ervaringen te hebben, in plaats van om gewoon de “juiste” informatie door te geven. De idee is om een veilige ruimte voor dialoog te creëren, bijvoorbeeld door samen een activiteit te plannen of een simulatiespel te gebruiken. Simulatiespellen of rollenspelen/rolwisselingen brengen de groep in dezelfde situaties als diegenen die betrekking hebben op haatspraak, maar vermijden om mensen rechtstreeks als de “dader” en het “slachtoffer” te benoemen. De bedoeling is om de haat aan te pakken en te vermijden dat de betrokkenen een label opgeplakt krijgen of ontmenselijkt worden. Oli en andere jongeren die het doelwit vormden van haat kregen steun en advies aangeboden van relevante professionals en mensen, vanuit een juridisch, emotioneel en educatief oogpunt.

7.4 | FASE VIER: VOLG HET TEGENNARRATIEF OP EN EVALUEER HET

Dit is de vierde en laatste fase van de gids. Deze fase gaat over het opvolgen en evalueren van jouw tegennarratief. Het is een belangrijk moment om jouw impact te beoordelen en te evalueren of de doelstellingen gehaald zijn. Uiteindelijk is dit ook het moment om na te denken en te bespreken of een iteratie nodig is of niet.

LEG EFFECTINDICATOREN VAST

Om de impact van jouw tegennarratief te evalueren is het belangrijk dat je bepaalt hoe de impact er zal uit zien, met andere woorden, de specifieke veranderingen die je verwacht te zien als resultaat van jouw inspanningen. Jouw acties kunnen verschillende effecten hebben, bijvoorbeeld op de opinies en het gedrag van mensen. Daarom moet je beslissen welke effecten of veranderingen je wil opvolgen en wat jou zal zeggen of aantonen dat die veranderingen aan het gebeuren zijn, in welke mate en op welke manier. Je zal misschien moeten kunnen antwoorden op vragen zoals: Wie werd door de campagne bereikt? Hoe hebben ze de boodschap opgevat? Op welke manier zijn hun standpunten over de kwestie veranderd?

Evaluatoren verwijzen vaak naar de impactketen. Er wordt aangenomen dat, na acties of activiteiten zoals de verspreiding van een video of de organisatie van een seminarie, die acties een effect zullen hebben op de attitudes en percepties van kijkers of deelnemers, en, uiteindelijk, dat hun gedrag gedeeltelijk of substantieel zal veranderen als gevolg daarvan. Mensen kunnen bijvoorbeeld bepaalde content zien, maar dit zal niet noodzakelijk hun mening wijzigen. Er zijn een aantal voorbeelden van indicatoren, zowel kwantitatieve (de mate waarin een verandering wordt waargenomen in aantallen) en kwalitatieve (de kwaliteit of het soort verandering dat wordt waargenomen) in verschillende fases van deze keten:

Niveau	Voorbeelden van indicatoren
Inspanningen of output	Aantal verdeelde flyers en posters Aantal "impressies", dat wil zeggen hoeveel keer de content verscheen in een newsfeed of op een zijbalk van sociale mediaplatformen De relevantie van de media waarop jouw boodschap verscheen, bijvoorbeeld mainstream en op grote schaal gelezen, specifiek, maar heel relevant voor jouw doelpubliek
Resultaten	Bereik of bewustzijn Aantal bezoekers op een online portaal Aantal likes, commentaren en shares die aantonen dat de content gelezen werd en de kijker heeft ontroerd. Veranderingen in perceptie door de content van online gesprekken te beoordelen, bijvoorbeeld door commentaren te analyseren die aantonen hoe mensen beginnen te twijfelen aan hun extremistische overtuigingen en wijzen op kritische denkvaardigheden, of commentaren die aantonen dat ze rekening houden met een ander standpunt, en verdraagzaamheid en respect uiteten. Veranderingen in gedrag Aantal mensen dat bijstand vraagt om uit extremistische groeperingen te stappen Mensen tonen aan dat ze met anderen kunnen werken die hun vooroordelen en angsten hebben overwonnen en een taal van mensenrechten hebben aangenomen in hun acties.
Impact	Veranderingen in maatschappelijke relaties Het aantal commentaren met haatspraak vermindert Het aantal mensen dat zich aansluit bij extremistische groeperingen daalt Het aantal jongeren dat deelneemt aan gemeenschapsvorming en mensenrechtenactiviteiten groeit Relaties tussen gemeenschappen worden gekenmerkt door meer vertrouwen en samenwerking. Zo sluiten jongeren van verschillende afkomst en sympathieën zich aan bij nieuwe organisaties en groepen, terwijl ze dit vroeger niet zouden hebben gedaan.

Je kan meer lezen over hoe je het bereik van jouw tegennarratief kan beoordelen en online gesprekken kan opvolgen en analyseren in stap 3 en stap 4 van deze fase.

- Voor een online gids en tools over opvolging en evaluatie voor jongerenorganisaties, bezoek **The Learning Curve** (www.unoy.org/evaluationguide).
- Voor meer informatie over de ontwikkeling van indicatoren bij educatieve activiteiten, zie **Educational Evaluation in Youth Work**. T-Kit No. 10, gepubliceerd door het Jeugdpartnerschap tussen de Raad van Europa en de Europese Unie.
- Voor voorbeelden en meer details over de sociale mediаметriek van effectindicatoren van online tegennarratieven, zie **Counter-narrative Monitoring and Evaluation Handbook** en **The Impact of Counter-Narratives**, Institute of Strategic Dialogue and Against Violent Extremism (<http://www.strategicdialogue.org/>).

FASE

1 BEOORDEEL 2 ONTWERP 3 VOER UIT 4 **EVALUEER**

Stap

1 2 3 4 5

OBSERVEER EN VRAAG

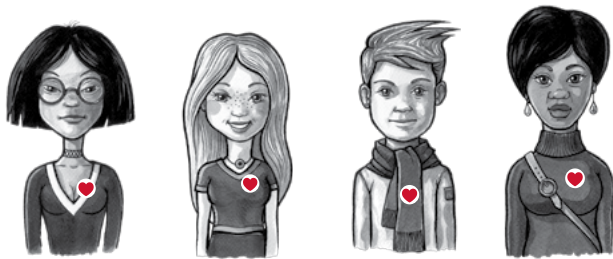
Een essentieel onderdeel van jouw opvolgings- en evaluatie-inspanningen is nauwkeurig te observeren hoe jouw doelpubliek op jouw campagne reageert. Om een beter inzicht te krijgen, kan je ook informatie verzamelen door verschillende deelnemers en waarnemers te bevragen, bijvoorbeeld door middel van een enquête of een interview. Enquêtes en interviews kunnen face-to-face gebeuren of via internetgebaseerde tools en platformen. Dit kan schriftelijk gebeuren of door middel van stem- of video-opnames. Het is aan jou om te beslissen hoe je het wil doen. Er bestaan verschillende enquête- en interviewtechnieken. We zullen enkele ervan in deze stap verkennen en bekijken hoe ze jou kunnen helpen om de impact van jouw tegennarratief op te volgen en te evalueren.

- De interviews moeten worden gehouden met mensen die deel hadden kunnen uitmaken van jouw doelpubliek. Probeer te achterhalen wie dit kunnen zijn en interview ze. Wanneer jouw doelpubliek bijvoorbeeld bestond uit dokters die weigerden om vluchtelingen te behandelen, ga dan naar het ziekenhuis en vraag om een interview.
- Wanneer je mensen of groepen benadert voor een interview, leg dan altijd uit waarover het interview zal gaan, hoelang het zal duren en of het gepubliceerd zal worden of vertrouwelijk zal blijven. Wees eerlijk tegen hen. Als ze er niet onmiddellijk tijd voor hebben, probeer dan een geschikter moment vast te leggen of neem het online af.
- Kies de interviewmethode: schriftelijk of via stem- of video-opname. Vraag altijd aan de geïnterviewden of ze het eens zijn met de interviewmethode. Wanneer je ervoor kiest om het interview op video op te nemen, vergeet dan niet om de camera en microfoon op voorhand voor te bereiden en te testen. Zorg er ook voor dat je een overzicht hebt van de belangrijkste vragen voor het interview.
- Vóór je het interview begint, noteer de datum, het tijdstip en de locatie van het interview. Om mogelijke risico's te vermijden, vraag aan de geïnterviewden om een document te ondertekenen waarin ze zich akkoord verklaren om geïnterviewd te worden volgens onderling overeengekomen voorwaarden.
- Hou het interview kort, eenvoudig en beknopt.

- Voor verschillende interviewmethoden en -technieken, zie Better- Evaluation (www.betterevaluation.org/evaluation-options/interviews).
- Als je in een veeleisende omgeving werkt en je wil gegevens verzamelen, gebruik dan KoBo Toolbox suite (www.kobotoolbox.org). Het is een gratis opensourcetool.
- Google Forms is een praktische tool om informatie te ontwerpen, te verzamelen en te analyseren (www.google.com/forms/about).
- FrontlineSMS (www.frontlinesms.com) is een andere tool die je toelaat om tekstberichten en data van over de hele wereld op een eenvoudige manier te verzenden, te ontvangen en te beheren.

OPVOLGINGS- EN EVALUATIESTRATEGIE VAN "WECAN"

De groep bespreekt hoe zal worden aangegeven dat hun inspanningen de gewenste veranderingen teweegbrengen:

- Ze zullen het aantal en het soort discriminerende commentaren bijhouden die verschijnen op de online sociale platformen van hun school.
- Ze zullen observeren of hun klasgenoten hun attitudes en manier van omgaan met anderen hebben gewijzigd, bijvoorbeeld of ze niet langer grapjes maken over Roloniërs of andere groepen die ze als anders beschouwen.
- Ze zullen een anonieme online enquête uitvoeren.
- Ze zullen een simulatiespel voorstellen (zoals 'Clash of Freedoms' in Bookmarks, een spel waarbij twee gemeenschappen die tegengestelde standpunten innemen over vrijheid van meningsuiting op hetzelfde eiland samenleven). Ze zullen tijdens het spel de attitudes observeren en tijdens de debriefing ervan de meningen die worden geuit.
- Ze zullen regelmatig bijeenkomen als team om hun waarnemingen te delen en te analyseren.

FASE

1 **BEOORDEEL** 2 **ONTWERP** 3 **VOER UIT** 4 **EVALUEER**

Stap

1 — 2 — 3 — 4 — 5

MAAK EEN INSCHATTING VAN HET BEREIK

In deze stap zal je een inschatting maken van het bereik, dat wil zeggen het aantal mensen dat jouw tegennarratief heeft bereikt. Terwijl je in de eerste fase de mediaverspreiding van het onderdrukkende narratief hebt beoordeeld, zal je hier een beter beeld krijgen van het bereik van jouw tegennarratief en het aantal mensen dat bij benadering werd bereikt.

- Een inschatting maken van het bereik klinkt als een wetenschappelijke oefening, maar is eigenlijk veel eenvoudiger. Stel om te beginnen een lijst op van mediakanalen die je hebt gebruikt om het tegennarratief te verspreiden. Eens je de uiteindelijke lijst hebt samengesteld, probeer bij benadering een inschatting te maken van het bereik door de onderstaande tools te gebruiken.

- De meeste mainstreammedia, zoals kranten, tv en radio, kunnen jou verschillende statistieken bezorgen van hun doelgroepen en bereik. Wanneer je dus uitgenodigd bent voor een tv-programma, vraag de presentator van het programma om bij benadering publiekscijfers te geven. Doe hetzelfde voor de radio en de kranten.
- Wanneer je reclameborden gebruikt om jouw tegennarratief te promoten, weten de meeste van de bedrijven die ze verhuren bij benadering hoeveel mensen het reclamebord dagelijks zien, op basis van de locatie. Vraag die gegevens op bij het bedrijf.
- Wanneer je papieren materialen gebruikt, zoals rapporten, magazines en brochures, tel het aantal materialen dat je hebt verspreid.
- Als je meer wil weten over het aantal bezoekers van online portalen, gebruik het Alexa-platform (www.alexa.com).
- Wanneer je een website beheert en je gedetailleerde statistieken wenst van het aantal bezoekers, installeer dan Google Analytics en laat dit programma draaien (www.google.com/analytics). Hoewel, de meeste bloggingplatformen, zoals WordPress, verstrekken statistieken over het aantal bezoekers.
- Wanneer je gebruik maakt van sociale netwerken, is er in de meeste een analytische tool geïntegreerd die gedetailleerde informatie geeft over het bereik.
- Hootsuite (www.hootsuite.com) is een platform dat je toelaat om alle sociale mediakanalen in één dashboard te integreren, conversaties te monitoren, en verschillende meeteenheden en statistieken te verzamelen voor jouw sociale mediaverspreiding.

MONITOR DE CONVERSATIES

Narratieven veroorzaken reacties die zich vooral uiten in conversaties tussen mensen. Die conversaties kunnen de traditionele vorm aannemen van conversaties tussen mensen of groepen in fysieke ruimten, of via internetplatformen. Om te zien hoe het publiek of het onderdrukkende narratief reageert op jouw tegennarratief moet je de online en offline conversaties monitoren.

- Ga daar waar je doelgroep zich bevindt en kijk hoe ze reageren. Wanneer je bijvoorbeeld een artikel gepubliceerd hebt op jouw website en het gedeeld hebt via andere sociale netwerken, gebruik dan een van de onderstaande tools om uit te vinden wie jouw artikel heeft gedeeld. Achterhaal ook hoe jouw artikel onthaald werd door jouw doelgroep.
- Focus niet enkel op de online ruimte, ook al biedt het internet veel meer mogelijkheden om online conversaties te monitoren. Wanneer je bijvoorbeeld een krant hebt verspreid rond kwesties inzake antisemitisme, ga dan ook naar de fysieke ruimte en kijk of mensen ze lezen en hoe ze erop reageren.
- Kijk ook uit naar tegenreacties op jouw tegennarratief. Jouw alternatieve feiten of bronnen kunnen het onderdrukkende narratief verstoord hebben en bijgevolg een online tegenreactie ontketenen in de mainstreammedia of in fysieke ruimten.
- Volg de mainstreammedia regelmatig op en achterhaal of er andere mensen zijn die jouw tegennarratief vermelden en in welke context. Je kan dit misschien niet 24 op 24 opvolgen, maar identificeer de mogelijke programma's die reageren op jouw tegennarratief of er gebruik van maken. Als je bovendien reclameborden of andere statische ruimten hebt gebruikt om jouw tegennarratief te verspreiden, monitor ze dan en kijk of ze gebruikt, beschilderd of gevandaliseerd werden. Indien ja, hou dit bij door foto's te nemen.

- Zoekmachines zoals DuckDuckGo en Google kunnen realtime updates geven over verschillende content en trends op het internet. Gebruik een van de zoekmachines voor een bredere monitoring.
- Facebook Search is een andere tool die je kan helpen om jouw zoekopdracht te filteren op basis van hashtags (i.e. #Mensenrechten), plaatsen, interesses, enz.
- Netvibes (www.netvibes.com) is een realtime monitoringtool voor de sociale media die je toelaat om heel uiteenlopende informatie te filteren, te analyseren en te verzamelen door bijvoorbeeld thema's, hastags en accounts te monitoren.
- Keyhole (www.keyhole.co) is een hashtag tracker voor Twitter, Instagram en Facebook. Het toont hoeveel mensen een post geplaatst hebben met jouw hashtag, samen met het aantal retweets, likes, impressies, enz.
- Social Mentions (www.socialmention.com) is een realtime zoek- en analyseplatform voor sociale media dat door de gebruiker gegenereerde content verzamelt. Je kan het gebruiken zonder een account te moeten aanmaken.
- Tweetdeck (<https://tweetdeck.twitter.com/>) is een tool voor realtime monitoring, engagement en organisatie. Het laat je toe om meerdere accounts en hashtags op hetzelfde moment te monitoren.

DE IMPACT EVALUEREN

Dit is de vierde en laatste fase van deze gids. Nadat je uit eerste hand informatie hebt verkregen van jouw doelgroep via interviews en een inschatting gemaakt hebt van het bereik, is het nu tijd om na te denken over de impact van jouw tegennarratief en de resultaten te evalueren. Dit is het moment waarop je terugkeert naar de iteratie en beslist of het nodig is om een andere iteratie te herhalen, met andere woorden, alle vier fasen te herbekijken en uit te voeren. Het is echter belangrijk te beklemtonen dat als je beslist om een andere iteratie uit te voeren, je de vier fasen moet aannemen op basis van wat je hebt geleerd en van de mislukkingen en de resultaten van de eerste iteratie.

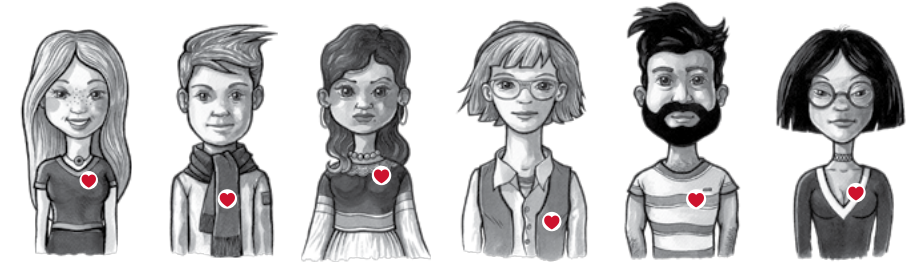

- Het meten en evalueren van de resultaten is van essentieel belang voor de leerproces. Zonder een goede evaluatie van de impact van een tegen-narratief is er vaak onvoldoende informatie voorhanden over de richting of doelstellingen voor de volgende ronde van de iteratie. Het meten van de resultaten zal jouw team helpen begrijpen wat goed gewerkt heeft en waar een interventie nodig is.
- Evaluaties mogen geen hinderpaal zijn voor het team. Door die fase als een kans te zien om te leren, kan de meting van resultaten een ervaring zijn die loont voor iedereen.
- Het evaluatieproces is iteratief - keer terug naar de interviews die je hebt gedaan en het geschatte bereik. Gebruik verhalen, feedback en data om te ontdekken welk medium en welke content en sprekers het meeste succes hadden en welke niet. Hou elk resultaat bij!
- Bekijk en bepaal op het einde of het nodig is om een andere iteratie van het tegen-narratief uit te voeren op basis van de resultaten van de evaluatie.
- Vergeet niet dat het soms veel tijd vergt om onderdrukkende narratieven aan de kaak te stellen en een impact te hebben. Je moet geduldig zijn en volhouden. Geef niet op!

- BetterEvaluations reikt een breed spectrum van evaluatiemethoden, -technieken en -sjablonen aan (www.betterevaluation.org).
- Gebruik een van de evaluatietoolkits die ontwikkeld werden door FSG / Reimagining Social Change¹
- Feedback Commons dat ontwikkeld werd door Keystone reikt ook nuttige tools aan die je zullen helpen bij de evaluatie (feedbackcommons.org).

“WECAN”: WAT NU?

Na de activiteiten heeft Oli een teamvergadering op poten gezet om vervolgvacaties te plannen. Sommigen deelden mee dat ze bij zichzelf en bij andere klasgenoten een verandering in attitudes en opvattingen hadden opgemerkt. Ze voelden zich nu gesterkt en enthousiast om gelijkaardige activiteiten uit te voeren na de zomervakantie. De groepen op de sociale mediaplatformen plaatsten veel commentaren en foto's van het festival en de trip naar Straatsburg. Er waren echter sommige leerlingen en politici die niet deelnamen. Hoe zouden zij bereikt kunnen worden? Wat zou de groep uit deze ervaring kunnen leren? De groep heeft veel geleerd op heel wat niveaus, zoals het leren omgaan met discriminatie en het aanleren van uiteenlopende vaardigheden. De angst en woede blijven echter latent aanwezig en maatschappelijke problemen blijven nog altijd onopgelost in hun land en regio. Ze moeten doorgaan en er dieper op ingaan. Het is tijd voor een nieuwe iteratie, maar we voelen ons zekerder dat we dit kunnen!

SAMENVATTING VAN HET HOOFDSTUK IN 5 PUNTEN

- Sommige fasen en stappen worden gesuggereerd om je te helpen bij het ontwikkelen van een tegen- of alternatief narratief-campagne. Als Oli en haar vrienden het konden, dan jij zeker ook!
- Het begint met de beoordeling van het onderdrukkende narratief dat je wil bestrijden en deconstrueren.
- De volgende stap is het ontwerpen en zorgvuldig plannen van jouw acties. Er bestaan heel wat tools die je kunnen helpen om jouw campagne te plannen. Plan dit nauwkeurig.
- De uitvoering van de campagne houdt in dat je ze lanceert of voorstelt aan het publiek en alle relevante belanghebbenden en de media benadert.
- Reflecteer over de effecten van jouw acties en wat je hebt geleerd. Denk na over wat erop zal wijzen dat je jouw doelstellingen hebt bereikt. Hou rekening met wat je hebt geleerd wanneer je een nieuwe iteratie van jouw campagne of andere mogelijke acties plant.

SLOTOPMERKINGEN

¹ www.fsg.org/tools-and-resources/impact-practical-guide-evaluating-community-information-projects#download-area and www.fsg.org/tools-and-resources/trustee-evaluation-toolkit-0

BIJLAGEN

BIJLAGE 1 | VEELGESTELDE VRAGEN

Zijn tegennarratieven expliciet gericht tegen de radicale en gewelddadige islam?

Tegennarratieven zijn gericht tegen elke vorm van gewelddadig extremisme, ongeacht of het gaat om rechtsextremisme, linksextremisme of religieus extremisme, aangezien ze allemaal de idee delen dat het gewettigd is om geweld te gebruiken om politieke of andere doeleinden na te streven. Extremisten tolereren de ideeën van anderen niet. Tegennarratieven proberen de idee dat geweld een legitiem instrument is in diskrediet te brengen en te demystificeren en promoten de idee dat respect voor diversiteit en menselijke waardigheid noodzakelijk is. Hoewel de term 'tegennarratief' meer bekendheid heeft verworven in de context van acties tegen radicalisering en gewelddadig extremisme, waaronder het jihadisme, is het gebruik van narratieven ter voorkoming van geweld en onderdrukking op grond van ras, genderoriëntatie of afkomst reeds lang ingeburgerd in verschillende disciplines en professionele domeinen.

Wat is het doelpubliek van tegen- en alternatieve narratieven?

Tegen- en alternatieve narratieven proberen verschillende doelgroepen te bereiken, afhankelijk van de context. Tegennarratieven zijn gericht op a) diegenen die met extremistische zienswijzen kunnen sympathiseren of dit reeds doen, door hun verdere betrokkenheid te voorkomen door "stroomopwaarts te werk te gaan", b) diegenen die reeds extremistische ideeën aanhouden, door individuen te helpen om hun ideeën en gedrag te wijzigen, bijvoorbeeld door 1-op-1-berichtgeving en -ondersteuning om extremistische groeperingen te verlaten. Alternatieve narratieven versterken positieve, inclusieve en constructieve gedachten en proberen de hele bevolking te bereiken, waaronder haatboodschappers die in staat kunnen zijn om een volledig nieuw narratief te leren kennen.

Ben ik een voorstander van een onderdrukkend narratief wanneer ik trots ben op mijn land?

Nee. Trots zijn op jouw land en dit tot uiting brengen maakt je nog geen voorstander van een onderdrukkend narratief. De tradities, het erfgoed en de symbolen van iemands land zijn een onderdeel van onze identiteit en van de gehechtheid aan een bepaalde gemeenschap. Wat iemand tot een voorstander van een onderdrukkend narratief maakt is wanneer hij of zij anderen het recht ontzegt om trots te zijn op hun land, gemeenschap of ideeën en voorstelt dat bepaalde groepen of ideeën beschouwd moeten worden als superieur aan die van anderen.

Hoe ga ik om met mijn bezorgdheid over migratie, werkloosheid of gebrek aan huisvesting zonder haatspraak te uiten?

Het is belangrijk dat je jouw bezorgdheden en ideeën uitdrukt en daarvoor alle beschikbare kanalen van democratische participatie gebruikt. Er zijn organisaties die proberen die uitdagingen aan te pakken. Je kan je aansluiten bij een van de organisaties waarvan je vindt dat ze het best de kwesties benaderen waar je mee bezig bent, of een dergelijke organisatie ondersteunen. Bovendien kan je ook jouw inzicht in die kwesties vergroten. Er spelen vaak meerdere factoren. Neem contact op met organisaties en onderzoekers die bezig

zijn met die kwesties vanuit verschillende oogpunten en politieke standpunten en laat je informeren. Als je kan, volg hier een cursus over, begin jouw eigen onderzoek of schrijf je in voor een programma 'sociale studies'.

Waarom moet ik doelwitten van haatspraak betrekken wanneer ik tegen- en alternatieve narratieven ontwikkel?

Door de doelwitten van haatspraak te betrekken zal jouw tegennarratief-campagne legitiemer en doeltreffender zijn. Doelwitten van haatspraak kunnen waardevolle informatie geven en, als ze betrokken worden, kunnen de boodschappen geloofwaardiger overkomen. Neem contact op met organisaties en steungroepen die je kunnen helpen en je met hen in contact kunnen brengen. Werk met diegenen die bereid zijn en er klaar voor zijn. Zet een eerlijke tweerichtingscommunicatie op. Een strategie is meestal veel sterker wanneer ze ontwikkeld is door verscheidene standpunten te raadplegen.

Waarom moet ik voormalige extremisten of haters betrekken wanneer ik tegen- en alternatieve narratieven ontwikkel?

Diegenen die betrokken zijn geweest bij extremistische groeperingen en diegenen die in het verleden haatboodschappers waren, maar hun houding veranderd hebben, vormen een belangrijke groep om mee te werken wanneer ze er open voor staan. Wanneer voormalige skinheads bijvoorbeeld hun negatieve ervaringen en exit-ervaringen delen met diegenen die reeds actief zijn of extremistisch gedachtengoed ondersteunen, zal het geloofwaardiger zijn voor hen dan wanneer ze de boodschap te horen krijgen van diegenen die niet over een dergelijke ervaring uit eerste hand beschikken. Ze weten waarover ze praten en hoe het voelt om in die situatie te zitten.

Nu ik begrijp dat ik haatspraak "geliket" heb, wat kan ik doen om dit in de toekomst te vermijden?

Beseffen dat haatspraak anderen kwetst is een eerste belangrijke stap. Herpost of deel in de toekomst geen berichten zonder hun betrouwbaarheid te checken of na te gaan of ze negatieve stereotypen bevatten over andere groepen die hun rechten ontkennen. Sluit je aan bij een mensenrechtengroepering of richt er een op. Kom meer te weten over de mensenrechten en sluit je aan bij de campagne No Hate Speech Movement.

Heb ik een speciale opleiding nodig om een tegennarratief-campagne op te starten?

Nee. Elk individu kan acties ondernemen tegen haatspraak! Er is geen formele opleiding vereist en je moet niet slagen voor een examen om te bewijzen dat je bepaalde competenties hebt. Het is inderdaad belangrijk dat de acties zorgvuldig gepland worden en dat diegenen die eraan deelnemen zo goed mogelijk voorbereid zijn. De nodige voorbereidingen zullen grotendeels afhangen van het soort actie en de specifieke context ervan.

BIJLAGE 2 | UNIVERSELE VERKLARING VAN DE RECHTEN VAN DE MENS (Samenvatting)

1. Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren.
2. Iedereen heeft het recht om gelijk behandeld te worden, ongeacht ras, kleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke overtuiging, eigendom, geboorte of andere status.
3. Iedereen heeft het recht op leven in vrijheid en veiligheid.
4. Niemand heeft het recht om jou als een slaaf te behandelen en jij mag niemand tot jouw slaaf maken.
5. Iedereen heeft het recht om gevrijwaard te zijn van foltering en onmenselijke of ontorende behandeling.
6. Iedereen heeft het recht om erkend te worden voor de wet.
7. Iedereen is gelijk voor de wet en de wet moet op iedereen op dezelfde manier worden toegepast.
8. Iedereen heeft recht op daadwerkelijke rechtshulp wanneer zijn of haar rechten geschonden zijn.
9. Niemand heeft het recht om jou ten onrechte vast te houden of op te sluiten in de gevangenis of jou uit jouw eigen land te zetten.
10. Iedereen heeft het recht op een eerlijke en openbare rechtszitting.
11. Iedereen moet voor onschuldig gehouden worden totdat zijn schuld bewezen is.
12. Iedereen heeft het recht op respect voor zijn privacy (waaronder in zijn gezin en huis).
13. Iedereen heeft het recht om binnen de landsgrenzen vrij te leven en te reizen.
14. Iedereen heeft het recht om naar een ander land te gaan en bescherming te vragen wanneer ze vervolgd worden of het risico lopen vervolgd te worden.
15. Iedereen heeft recht op een nationaliteit.
16. Iedereen heeft het recht om te trouwen en een gezin te stichten.
17. Iedereen heeft het recht op eigendom en bezittingen.
18. Iedereen heeft het recht om te geloven wat ze willen (zoals, maar niet beperkt tot, de godsdienst).
19. Iedereen heeft het recht om te zeggen wat ze denken en om vrijelijk informatie te geven en te ontvangen.
20. Iedereen heeft het recht om zich bij een vereniging aan te sluiten en anderen op een vreedzame manier te ontmoeten.
21. Iedereen heeft het recht om deel te nemen aan het bestuur van hun land dat gekozen moet worden in vrije en eerlijke verkiezingen.
22. Iedereen heeft recht op sociale zekerheid.
23. Iedereen heeft recht op werk voor een eerlijk loon in een veilige omgeving en het recht om lid te worden van een vakbond.
24. Iedereen heeft het recht op rust en eigen vrije tijd.
25. Iedereen heeft recht op een levensstandaard die hoog genoeg is voor de gezondheid en het welzijn van zichzelf en zijn gezin, waaronder inbegrepen voeding, kleding, huisvesting en geneeskundige verzorging en de noodzakelijke sociale diensten.
26. Iedereen heeft recht op onderwijs, waaronder gratis basisonderwijs.
27. Iedereen heeft het recht om deel te nemen aan het culturele leven van de gemeenschap.
28. Iedereen heeft recht op het bestaan van een zodanige maatschappelijke en internationale orde, dat de rechten en vrijheden, in deze Verklaring genoemd, daarin ten volle kunnen worden verwezenlijkt.
29. Iedereen moet de rechten van anderen, de gemeenschap en de publieke eigendom respecteren.
30. Niemand heeft het recht om rechten in deze verklaring af te pakken.

BIJLAGE 3 | HET EUROPEES VERDRAG VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS EN ZIJN PROTOCOLLEN (Vereenvoudigde versie van geselecteerde artikels)

SAMENVATTING VAN DE PREAMBULE

De regeringen die lid zijn van de Raad van Europa streven naar vrede en een grotere eenheid op basis van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Met dit Verdrag beslissen ze om de eerste stappen te zetten om veel van de rechten in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens te handhaven.

Artikel 1 - Verplichting tot eerbiediging van de rechten van de mens

De Staten moeten iedereen de rechten verzekeren die in dit Verdrag zijn vastgesteld.

Artikel 2 - Recht op leven

Je hebt recht op leven.

Artikel 3 - Verbod van foltering

Niemand mag jou pijn doen of jou folteren. Zelfs in gevangenschap moet jouw menselijke waardigheid gerespecteerd worden.

Artikel 4 - Verbod van slavernij en dwangarbeid

Het is verboden jou als slaaf te behandelen of jou te dwingen dwangarbeid te verrichten.

Artikel 5 - Recht op vrijheid en veiligheid

Je hebt recht op vrijheid. Wanneer je gearresteerd wordt, heb je het recht om te weten waarom. Wanneer je gearresteerd wordt, heb je het recht om binnen een redelijke termijn berecht te worden of hangende het proces in vrijheid te worden gesteld.

Artikel 6 - Recht op een eerlijk proces

Je hebt recht op een eerlijk proces door een onafhankelijk en onpartijdig gerecht. Als je beschuldigd wordt van een misdaad ben je onschuldig tot jouw schuld bewezen is. Je hebt het recht om je te laten bijstaan door een raadsman die door de staat betaald moet worden wanneer je arm bent.

Artikel 7 - Geen straf zonder wet

Je kan niet schuldig bevonden worden voor een misdaad wanneer het geen strafbaar feit was toen je het deed.

Artikel 8 - Recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven

Je hebt recht op respect voor jouw privé-leven, jouw familie- en gezinsleven, jouw woning en jouw correspondentie.

Artikel 9 - Vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst

Je hebt recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst. Je hebt het recht om jouw godsdienst zowel in het openbaar als privé te belijden en van godsdienst te veranderen als je dat wil.

Artikel 10 - Vrijheid van meningsuiting

Je hebt het recht om op een verantwoorde manier te zeggen en te schrijven wat je denkt en informatie te geven en te krijgen van anderen. Daartoe behoort ook persvrijheid.

Artikel 11 - Vrijheid van vergadering en vereniging

Je hebt het recht om deel te nemen aan vreedzame vergaderingen en verenigingen op te richten of je er bij aan te sluiten, met inbegrip van vakverenigingen.

Artikel 12 - Recht te huwen

Je hebt het recht om te trouwen en een gezin te stichten.

Artikel 13 - Recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel

Als jouw rechten geschonden zijn, kan je hierover een officiële klacht indienen bij de rechtbank of andere publieke instanties.

Artikel 14 – Verbod van discriminatie

Je geniet deze rechten ongeacht jouw huidskleur, geslacht, taal, politieke of religieuze overtuiging of afkomst.

Artikel 15 – Afwijking in geval van noodtoestand

In tijd van oorlog of in geval van enig andere algemene noodtoestand mag een regering maatregelen nemen die tegen jouw rechten ingaan, maar enkel wanneer dit absoluut noodzakelijk is. Zelfs dan is het regeringen niet toegestaan, bijvoorbeeld, om jou te folteren of jou zomaar te doden.

Artikel 16 – Beperkingen op politieke activiteiten van vreemdelingen

Regeringen mogen de politieke activiteiten van vreemdelingen beperken, ook als dit in strijd zou zijn met artikel 10, 11 of 14.

Artikel 17 – Verbod van misbruik van recht

Niets in dit Verdrag mag gebruikt worden om de rechten en vrijheden in dit Verdrag te schaden.

Artikel 18 – Inperking van de toepassing van beperkingen op rechten

De meeste rechten in dit Verdrag kunnen beperkt worden door een algemene wet die op iedereen van toepassing is. Dergelijke beperkingen zijn enkel toegelaten wanneer ze absoluut noodzakelijk zijn.

Artikels 19 tot 51

Deze artikels leggen de werking uit van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

Artikel 34 – Individuele verzoekschriften

Als jouw rechten die in het Verdrag vervat liggen geschonden worden in een van de lidstaten, moet je eerst beroep indienen bij alle bevoegde nationale overheden. Als dit het probleem niet oplost voor jou, kan je rechtstreeks beroep aantekenen bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg.

Artikel 52 – Verzoek om inlichtingen van de secretaris-generaal

Wanneer de Secretaris-Generaal van de Raad van Europa daarom verzoekt, moet een regering een uiteenzetting geven van de wijze waarop haar nationaal recht de rechten van dit Verdrag beschermt.

Protocollen bij het Verdrag**Artikel 1 van Protocol Nr. 1 – Bescherming van eigendom**

Je hebt het recht om van jouw eigendom te genieten en gebruik te maken van jouw bezittingen.

Artikel 2 van Protocol Nr. 1 – Recht op onderwijs

Je hebt het recht om naar school te gaan.

Artikel 3 van Protocol Nr. 1 – Recht op vrije verkiezingen

Je hebt het recht om de regering van jouw land te verkiezen in geheime verkiezingen.

Artikel 2 van Protocol Nr. 4 – Vrijheid van verplaatsing

Als je wettig in een land verblijft, heb je het recht om je vrijelijk te verplaatsen en er vrijelijk jouw verblijfplaats te kiezen.

Artikel 1 van Protocol Nr. 6 – Afschaffing van de doodstraf

Je kan niet ter dood veroordeeld of geëxecuteerd worden door de staat.

Artikel 2 van Protocol Nr. 7 – Recht op hoger beroep in strafzaken

Je kan in beroep gaan bij een hoger gerecht wanneer je veroordeeld bent wegens een strafbaar feit.

Artikel 3 van Protocol Nr. 7 – Schadeloosstelling in geval van gerechtelijke dwaling

Je hebt recht op schadeloosstelling wanneer je veroordeeld bent voor een strafbaar feit en blijkt dat je onschuldig was.

Artikel 1 van Protocol Nr. 12 – Algemeen verbod van discriminatie

Je kan niet gediscrimineerd worden door overheden op grond van, bijvoorbeeld, jouw huidskleur, geslacht, taal, politieke of religieuze overtuiging, of afkomst.

BIJLAGE 4 | OVERZICHT VAN EEN VOORBEELD-WORKSHOP

Dit is een overzicht van een workshop die achtergrondinformatie geeft aan facilitatoren over hoe je workshops met jongeren kunt organiseren over de ontwikkeling van tegennarratieven. Het is opgedeeld in 4 fasen die afzonderlijk kunnen worden uitgevoerd of in combinatie met elkaar.

GROEPSOMVANG	Om het even
DUUR	FASE 1: 60 minuten FASE 2: 90 minuten FASE 3: 90 minuten FASE 4: 45-60 minuten
GEVAL	Zoek een geval van een onderdrukkend narratief dat je wil gebruiken als voorbeeld tijdens de workshop.
MATERIAAL	<ul style="list-style-type: none"> • Flip-overpapier, post-it's en stiften • Kopieën van bewijs of informatie over het onderdrukkende narratief • Kopieën van de gids (hoofdstuk 8), namelijk de voorgestelde fasen en stappen • Bijkomend visueel materiaal (foto's, video's) is welkom • Een beamer, luidspreker en andere digitale apparaten (bijvoorbeeld camera, tablet, smartphone) zijn troeven • Een grote ruimte met tafels en stoelen. • Maak jezelf vertrouwd met de gids en met de bijkomende tips en tools. • Vertel de groep vóór de sessie over de volgende thema's: tegennarratief, onderdrukkend narratief, alternatief narratief, enz. en zeg hen wat je gaat doen tijdens de workshop; begeleid hen door elke fase. • Zoek een geval van een onderdrukkend narratief. Dit kan een geval zijn dat beantwoordt aan de context van de deelnemers of iemand anders. Zoek in Bookmarks of op het platform van de No Hate Speech Movement naar gevallen.

Fase 1: Beoordeel het onderdrukkende narratief: Tijdens deze fase zal je het onderdrukkende narratief in detail onderzoeken. Het zal je helpen om de interne dynamiek te begrijpen, maar ook de context waarbinnen dit gebeurt en de verspreiding ervan.

Fase 2: Ontwerp het tegennarratief: Dit is de fase waarin je strategische beslissingen neemt, technieken, tactieken en argumenten oppikt die je wil gebruiken, en de mediaplatformen kiest.

Fase 3: Voer het tegennarratief uit: Wees niet verward of bang. We gaan je niet vragen om het hele tegennarratief uit te voeren. Binnen de context van een workshop wordt voorgesteld dat je overweegt om een "simulatie" of "rollenspel" van het tegennarratief te doen en de interventie uitvoert die je ontwierp gedurende de tweede fase, of toch op zijn minst onderdelen ervan. **Fase 4: Volg het tegennarratief op en evalueer het:** Dit zal je helpen om de vruchten van jouw werk te zien, namelijk hoe jouw tegennarratief presteert en wat de impact ervan is. Deze fase zal je ook helpen om na te denken over het werk dat je hebt gedaan en hoe je het verder kan aanpassen, indien nodig, door een andere iteratie.

INSTRUCTIES: VOORAFGAAND AAN DE WORKSHOP

1. Voer de fasen een voor een uit. Begin met fase 1 en eindig met fase 4. Begin niet met fase 2, 3 of 4.
2. Elke fase is ontwikkeld om binnen een mini-workshop te worden uitgevoerd. Als je merkt dat de groepen eerder klaar zijn dan het opgegeven tijdstip, beëindig het proces dan gerust eerder.
3. Geef geen kopie van de volledige gids aan de deelnemers, want je zou hen kunnen afleiden met de

overige stappen. Bereid aparte kopieën voor van elke fase en verdeel ze voor elke mini-workshop

- Elke fase is onderverdeeld in tips en tools. Maak jezelf ermee vertrouwd. Als je expertise hebt in een bepaalde stap of tool, pas dit gerust aan en maak een verdere bijdrage.
- Print de gebruiksklare sjablonen die bij de gids horen. Als je niet over een printer beschikt, probeer ze dan op een flip-over te kopiëren.
- Denk eraan dat enkel fase 1 een voorbeeld bevat, terwijl de andere fasen geen voorbeelden bevatten. Dit werd met opzet gedaan om de lezer in dit stadium niet te overladen.
- Maak jezelf vertrouwd met de thema's van het narratief, het onderdrukkende narratief en het alternatieve narratief. Gebruik altijd voorbeelden om de concepten te illustreren, aangezien ze vaak abstract lijken.
- Maak jezelf vertrouwd met de thema's haatspraak, stereotypen, vooroordelen, seksisme enz. Gebruik Bookmars¹ om meer materiaal en informatie te vinden.

INSTRUCTIES: TIJDENS DE WORKSHOP

- Alvorens je aan de workshop begint voor fase 1, moedig een discussie aan met de deelnemers over de thema's onderdrukkend narratief, haatspraak, stereotypen, vooroordelen, enz. Vraag hen hoe zij de mensenrechten beïnvloeden en wat de verbanden zijn.
- Leg hen uit wat ze zullen doen: Geef een kort overzicht van de gids en hoe hij is opgebouwd. Zeg hen dat elke fase opgebouwd zal zijn uit een mini-workshop en dat ze zullen samenwerken om een tegenarratief te ontwikkelen.
- Begin altijd met fase 1 en leg hen stap voor stap uit wat ze moeten doen. Leg ook de tips en tools uit die zich in de gids bevinden en die hen kunnen helpen.
- Sommige fasen en stappen hebben geen tools (bijvoorbeeld fase 2, stap 4), maar leg uit dat de checklist even belangrijk is als de tool of de tip.
- Geef gedetailleerde informatie voor de zaak waarrond ze zullen werken. Vraag de deelnemers om vragen te verduidelijken en zorg ervoor dat iedereen de fasen en de zaak begrijpt.
- Er zijn twee benaderingen die je als facilitator kan volgen om de mini-workshops mogelijk te maken:
  - Begeleid de deelnemers door elke fase en stap en faciliteer de bevindingen, het werk, de discussies en de resultaten.
  - Laat ze onafhankelijk werken, maar hou hun werk nauw in de gaten en check regelmatig hoe het proces verloopt en of ze hulp nodig hebben.
- Doe een snelle debriefing na elke fase. Als alternatief kan je ook overwegen om een algemene debriefing te houden aan het einde van de vier fasen. Denk er echter aan dat de deelnemers misschien moe en overbelast zullen zijn, dus je zal hun manier van denken misschien moeten opfrissen.

DEBRIEFING

Geef de deelnemers aan het einde van de workshop wat tijd om het werk te bekijken dat ze gedaan hebben. Je zou kunnen beginnen door de groep rond te gaan en hen om beurt te vragen om hun gevoelens in één woord te omschrijven.

- Hoe was de eerste fase? Als het goed was, leg uit waarom? Als het niet goed was, leg uit waarom?
- Wat waren de belangrijkste uitdagingen? Als ze opgelost zijn, vraag hoe.
- Wat ontbrak er in de gids wat volgens jou nuttig zou kunnen zijn?
- Wat zou je nog aan de gids toevoegen om hem completer en begrijpelijker te maken?
- Welke onderdelen vond je het best? Welke onderdelen vond je niet goed?
- Nog andere algemene opmerkingen?

SLOTOPMERKINGEN

¹ <https://www.coe.int/en/web/no-hate-campaign/bookmarks/-/connexions>

BIJLAGE 5 | GEANNOTEEERDE BRONNEN

Deze bijlage lijst de nuttige bronnen op en geeft er een korte beschrijving van: Publicaties en online tools die nuttig zouden kunnen zijn bij de uitvoering van jouw tegen- of alternatief narratief-campagne.

Publicaties van de Raad van Europa

- Raad van Europa (2014), [Guide to Human Rights for Internet Users](#)
Het is de bedoeling dat individuen de gids gebruiken en erop vertrouwen wanneer ze moeilijkheden ondervinden bij de uitoefening van hun rechten: Help regeringen en overheidsinstanties om hun verplichtingen om de mensenrechten te beschermen, te respecteren en te verbeteren na te komen; breng nationale discussies op gang rond de bescherming en de bevordering van de mensenrechten van internetgebruikers en hun empowerment in internetomgevingen; promoot maatschappelijk verantwoord ondernemen door de particuliere sector aan te moedigen om op een verantwoorde manier te handelen en met respect voor de mensenrechten van de individuen waarmee ze contracten afsluiten.
Beschikbaar op: www.coe.int/en/web/internet-users-rights/guide
- Raad van Europa (2012), [Compass](#). Compass is een belangrijke referentiegids voor mensen die betrokken zijn bij op waarden gebaseerd jeugdwerk en niet-formeel onderwijs. Hij is momenteel beschikbaar in meer dan 30 talen, gaande van Arabisch en Japans tot IJslands en Baskisch. Deze publicatie die voor het eerst gepubliceerd werd in 2002 is geüpdatet en werd heruitgegeven in 2012. De gids ondersteunt de uitvoering van het Handvest van de Raad van Europa inzake onderwijs op het gebied van democratisch burgerschap en mensenrechten. Er bestaat ook versie voor kinderen, getiteld Composito.
Beschikbaar op: www.coe.int/compass
- Raad van Europa (2011), Living together. [Combining diversity and freedom in 21st century Europe](#). Verslag van de Groep van Prominenten van de Raad van Europa
De Secretaris-Generaal van de Raad van Europa, Thorbjørn Jagland, vroeg een onafhankelijke "Groep van Prominenten" (De Groep) om een verslag voor te bereiden over de uitdagingen die voortvloeiën uit de heropleving van onverdraagzaamheid en discriminatie in Europa. Het verslag beoordeelt de ernst van de risico's, stelt de oorzaken ervan vast en doet een reeks voorstellen om "samen te leven" in een open Europese samenleving. Het verslag eindigt met 59 "actievoorstellen", waarvan de eerste 17 de titel van "strategische aanbevelingen" krijgen, terwijl de overige, "de specifieke aanbevelingen", vooral gericht zijn aan de Europese Unie, de Raad van Europa en hun lidstaten.
Beschikbaar op <https://www.coe.int/t/dg4/highereducation/2011/KYIV%20WEBSITE/Report%20on%20diversity.pdf>
- Raad van Europa – North South Centre samen met het Global Education Week Network (2008), [Global Education Guidelines](#). Concepts and Methodologies on Global Education for Educators and Policy makers
Dit is een gids om mondiale vorming te begrijpen en te beoefenen. De gids brengt belangrijke kwesties aan de orde betreffende de verantwoordelijkheid van opvoeders in het realiseren van grotere wereldwijde bewustwording en kennis over mondiale thema's in het curriculum en in niet-formele projecten en activiteiten.
Beschikbaar op: www.coe.int/t/dg4/nscentre/GE/GE/GE-Guidelines/GEguidelines-web.pdf
- Raad van Europa (2006), [Internet Literacy Handbook](#)
Dit is een online leertool voor ouders, leerkrachten en jongeren om hun vaardigheden inzake internetgebruik te ontwikkelen. Het handboek bevat 25 factsheets. Elke sheet vertegenwoordigt een specifiek thema dat betrekking heeft op het gebruik van het internet.
De sheets wijzen op ethische kwesties en veiligheid en geven advies over hoe het internet het

best kan worden gebruikt voor educatieve doeleinden. Het handboek reikt ook ideeën aan voor praktische activiteiten in de klas of thuis, stelt beste praktijken voor op het vlak van internetgebruik en biedt heel wat definities en links aan naar websites waar praktische voorbeelden en andere gedetailleerde informatie te vinden zijn.

Beschikbaar op www.coe.int/t/dg4/StandardSetting/InternetLiteracy/hbk_en.asp

- Gomes, R. (ed.) (2013), **Bookmarks – A Manual for Combating Hate Speech Online through Human Rights Education**. Bookmarks is gepubliceerd ter ondersteuning van de jongerencampagne No Hate Speech Movement van de Raad van Europa voor online mensenrechten. Bookmarks is nuttig voor opvoeders die online haatspraak willen aanpakken vanuit het oogpunt van de mensenrechten, zowel binnen als buiten het formele onderwijssysteem. De gids is bedoeld voor activiteiten met lerenden tussen 13 en 18 jaar, maar de activiteiten kunnen ook aangepast worden aan andere leeftijdscategorieën. Beschikbaar op <http://www.coe.int/en/web/no-hate-campaign/bookmarks/-/connexions>
- Jackson, R. **Signposts**. Policy and practice for teaching about religions and non-religious world views in intercultural education. Signposts geeft advies over hoe de studie van religies en niet-religieuze wereldvisies kan bijdragen tot intercultureel onderwijs in Europese scholen. Beschikbaar op www.coe.int/t/dg4/education/Source/resources/signposts_EN.pdf
- Titley, G., Keen, E. en Földi, L. (2012), **Starting Points for Combating Hate Speech Online**. Deze publicatie bevat drie studies over online haatspraak en manieren om ze aan te pakken. Beschikbaar op <http://www.coe.int/en/web/no-hate-campaign/starting-point>
- Weber, A. (2009), **Manual on Hate Speech**. Deze gids verduidelijkt het concept 'haatspraak' en geeft beleidsmakers, experts en de samenleving in het algemeen richtlijnen over de criteria die het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in zijn jurisprudentie volgt met betrekking tot het recht op vrijheid van meningsuiting. Beschikbaar op <http://www.coe.int/en/web/no-hate-campaign/manual-on-hate-speech>

Gidsen

- Brown, R. (2015), **Defusing Hate: A Strategic Communication Guide to Counteract Dangerous Speech**, The United States Holocaust Memorial Museum, Washington, D.C. Deze gids reikt activisten, religieuze leiders en leiders uit het maatschappelijke middenveld de strategieën en tools aan die ze nodig hebben om te voorkomen dat gevaarlijke taal het publiek beïnvloedt. De gids is opgesteld als een referentieboek en drie werkboeken die ontworpen zijn om gebruikt te worden in workshops of binnen kleine groepen. Beschikbaar op www.ushmm.org/m/pdfs/20160229-Defusing-Hate-Guide.pdf
- **Communication Tool**, Ministerie van Buitenlandse Zaken van Finland, Helsinki. Dit boek is een gids over het gebruik van strips als een campagnetool en als een participatieve communicatiemethode. Grassrootsstrips verwijst naar strips die gemaakt worden door maatschappelijk geëngageerde mensen die echte stemmen vertegenwoordigen in plaats van door campagne- en kunstprofessionals. Beschikbaar op www.worldcomics.fi/files/8413/6517/4053/grassroots-book.pdf
- Tactical Technology Collective and Front Line Defender (2009), **Security in a Box**. Dit is een online gids met tools en tactieken voor digitale veiligheid, speciaal opgesteld voor voorvechters van de mensenrechten. Beschikbaar op <https://securityinabox.org>
- Tuck, H. en Silverman, T. (2016), **The Counter-narrative Manual**, Institute of Strategic Dialogue, Londen. Deze gids werd gecreëerd om iedereen te helpen die proactief op extremistische propaganda wenst te reageren door middel van tegennarratief-campagnes. Hij is opgevat als een beginnersgids voor diegenen die weinig of geen ervaring hebben in het voeren van tegennarratief-campagnes. Hij begeleidt de lezer door de belangrijkste fasen van de creatie, lancering en evaluatie van effectieve tegennarratief-campagnes. Hij kan ook gebruikt worden naast een online tegennarratief-toolkit. Beschikbaar op www.counternarratives.org

Onderzoek en analyse

- Alasuutari, P., Bickman, L., Brannen, J. (Eds) (2008), **The SAGE Handbook of Social Research Methods**, SAGE, Londen. Dit handboek bevat hoofdstukken over elke fase van het onderzoeksproces: onderzoeksdesign, methoden voor gegevensverzameling en het proces van gegevensanalyse en -interpretatie. Vooral de hoofdstukken 'Discourse Analysis and Conversation Analysis' door Antaki, C. en 'Analyzing Narratives and Story-Telling' door Hyvärinen, M. zijn relevant.
- Fielding, N., Lee, R.M., Blank, G. (2008), **The SAGE Handbook of Online Research**, SAGE, Londen. De hoofdstukken in dit handboek demonstreren het brede scala aan online maatschappelijk onderzoek. De hoofdstukken die betrekking hebben op de analyse van digitale tekstcontent, virtuele etnografie, online enquêtes en online sociale netwerken zijn bijzonder relevant. Die onderzoeksmethoden kunnen gebruikt worden om de content, context en impact van online narratieven te analyseren.
- Saltaman, E. en Kirt, J. (2016), **Guidance for International Youth Engagement PVE and CVE**. Youth Responses to Resolution 2250 and the UN Plan of Action to Prevent Violent Extremism. Londen: Institute of Strategic Dialogue and YouthCan. Dit rapport biedt inzichten uit een enquête die werd uitgevoerd bij jeugdwerkers tussen de 16 en 33 jaar oud over de drijfveren van gewelddadig extremisme in hun contexten en over de huidige methoden ter voorkoming van gewelddadig extremisme, vooral om gemeenschappen te betrekken en de jeugd te empoweren. Twee van de belangrijkste conclusies zijn dat 1) er een sterke overtuiging bestaat dat maatschappelijke uitsluiting en gevoelens van marginalisering de jeugd ertoe drijven om extremistische ideologieën te omarmen, en dat 2) strategieën om gewelddadig extremisme te voorkomen en tegen te gaan educatieve programma's moeten omvatten om cruciale vaardigheden zoals kritisch denken, respect voor de mensenrechten, digitale geletterdheid en een gevoel van wereldburgerschap te versterken en voort te bouwen op bestaande netwerken en structuren. Beschikbaar op www.strategicdialogue.org/wp-content/uploads/2016/06/YouthCAN-UN-PVE-Survey.pdf
- Silverman, T. et al. (2016), **The Impact of Counter-Narratives**. Insights from a year-long cross-platform pilot study of counter-narrative curation, targeting, evaluation and impact, Institute of Strategic Dialogue and Against Violent Extremism, Londen. Dit rapport beschrijft de ontwikkeling, toepassing en evaluatie van drie tegennarratief-campagnes door AVE en Jigsaw (een incubator binnen Alphabet die technologie gebruikt om geopolitieke kwesties aan te pakken) met bijkomende ondersteuning in natura en financiële ondersteuning van Facebook en Twitter. De geanalyseerde campagnes waren Average Mohamed, ExitUS en Harakat-ut-Taleem. Het rapport toont aan dat mensen die een proces van persoonlijke deradicalisering doormaken bereid zijn om zich open te stellen en contact op te nemen met een organisatie op de sociale media als antwoord op een tegennarratief-campagne. Beschikbaar op www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2016/08/Impact-of-Counter-Narratives_ONLINE.pdf

Inspirerende verhalen

- Burillo, A. et al. (eds) (2014) (2014). **25 Stories for Peace**, United Network of Young Peacebuilders, Den Haag. Dit is een verzameling van 25 inspirerende verhalen van positieve transformaties die geschreven zijn door jonge vreedstichters uit verschillende landen. De verhalen op zich vormen een alternatief narratief voor jongeren als positieve aanjagers van verandering in plaats van als slachtoffers of daders van geweld, zoals ze doorgaans afgeschilderd worden door beleidsmatige en academische discours over de rol van de jeugd bij conflicten. Beschikbaar op <http://unoy.org/wp-content/uploads/25-Stories-Publication-Final-for-web.pdf>
- Fischer, D. en Altnay B. (2013), **Stories to Inspire You**, Transcend University Press, Oslo. Dit is een verzameling kortverhalen die meestal humor gebruiken en die allemaal verwijzen naar vredesopbouw op interpersoonlijk en maatschappelijk vlak.
- Het **Culture of Peace News Network** (CPNN) is een project van de Global Movement for a Culture of Peace, opgericht door de Verenigde Naties, waarop positief nieuws over alternatieven voor geweld en realisaties met het oog op een cultuur van vrede regelmatig worden gedeeld, zowel online als via een nieuwsbrief. Beschikbaar op <http://cpnn-world.org>

BIJLAGE 6 | GLOSSARIUM

Alternatief narratief

Een alternatief narratief is een op mensenrechten gebaseerd narratief dat haatspraak bestrijdt door een niet-uitsluitend narratief naar voren te brengen dat gestoeld is op democratische waarden zoals openheid, respect voor diversiteit, vrijheid en gelijkheid. Dit betekent dat er een andere versie en interpretatie van de realiteit wordt gegeven.

Argument

Een reden die wordt opgegeven ter ondersteuning of afkeuring van iets.

Argumentatie

De verschillende redenen die worden gegeven ter ondersteuning of afkeuring van iets door middel van een logische redenering met de bedoeling om iemand te overtuigen.

Cisgender

Die mensen wiens genderidentiteit en genderuiting overeenkomen met het geslacht dat hen bij de geboorte werd toegewezen en de maatschappelijke verwachtingen die aan dat gender verbonden zijn. Bijvoorbeeld, een persoon wiens toegekende gender bij de geboorte vrouwelijk is en die zich identificeert als vrouw.

Tegennarratief

Een tegennarratief is een op mensen gebaseerd narratief dat haatspraak bestrijdt door gewelddadige narratieven die dit rechtvaardigen in diskrediet te brengen en te deconstrueren. Ze verwijzen min of meer expliciet naar alternatieve narratieven, i.e. niet-uitsluitende narratieven die gebaseerd zijn op democratische waarden zoals openheid, respect voor diversiteit, vrijheid en gelijkheid.

Personage

Een persoon of acteur in een literair werk, zoals een boek, een theaterstuk of een roman. Er zijn meestal hoofdpersonages, i.e. de protagonisten (helden en heldinnen), en antagonisten.

Discours

Een manier om kennis, ideeën of ervaringen te organiseren die geworteld is in taal en haar concrete contexten, als geschiedenis of instellingen.

Verspreiding

Deze term verwijst naar de mate waarin een narratief aanwezig en zichtbaar is in verschillende online en offline media.

Extremisme

In de meest eenvoudige bewoordingen kan extremisme omschreven worden als activiteiten (overtuigingen, attitudes, gevoelens, acties, strategieën) van een personage die ver verwijderd liggen van het normale of gangbare. Politieke agenda's die als extremistisch worden beschouwd zijn vaak die van extreemrechtse of extreemlinkse politici, alsook fundamentalisme en fanatisme. Extremisme houdt een categorische zij-ten-wij-denkwijze in die vaak aangewakkerd wordt door een dichte, afgesloten omgeving van gelijkgezinde individuen. De goedkeuring van het gebruik van geweld, onder andere tegen burgers, kan een individu nog meer vervreemden van de samenleving. Dit is ook een belangrijke fase waarin het individu zichzelf psychologisch bereid kan gaan vinden om geweld te gebruiken. Dit is niet hetzelfde als radicalisme. Extremisten aanvaarden en promoten geweld als een legitiem middel om politieke doelstellingen te bereiken zonder zelf noodzakelijk vechters te worden.

Kader

Dit is de optiek, de lens of het oogpunt van waaruit een aspect van de maatschappelijke realiteit moet worden benaderd. Dit oogpunt wordt gestuurd door een reeks of systeem van aanvaarde feiten en ideeën die iemand helpen om de betekenis van een waargenomen onderdeel van de maatschappelijke realiteit te verduidelijken.

Haatspraak

Haatspraak omvat alle uitdrukkingsvormen die rassenhaat, vreemdelingenhaat, antisemitisme en andere vormen van haat gebaseerd op intolerantie verspreiden, uitlokken, promoten of rechtvaardigen, zoals intolerantie die wordt uitgedrukt door agressief nationalisme en ethnocentrisme, discriminatie en vijandigheid tegenover minderheden, migranten en mensen met een migrantenachtergrond.

Haatmisdrijf

Haatmisdrijven worden gemotiveerd door haat of vooroordelen tegen een bepaalde groep mensen. Ze kunnen onder andere gebaseerd zijn op geslacht, ras, huidskleur, etnische of sociale afkomst, seksuele oriëntatie, genetische kenmerken, taal, religie of overtuigingen, politieke of andere opinies, lidmaatschap van een nationale minderheid, eigendom, geboorte, handicap, leeftijd of andere persoonlijke of sociale omstandigheden. In het Engels wordt dit ook een 'bias crime' genoemd.

Heteronormativiteit

Dit is de overtuiging of veronderstelling dat alle individuen heteroseksueel zijn. (Wanneer het gender van de partner verschillend is dan dat van het individu, dan wordt die persoon geclassificeerd als heteroseksueel.) Die veronderstelling vertrekt vanuit de idee dat genderdualiteit de norm is, waarbij heteroseksualiteit en heteroseksuele individuen bevoordeeld worden. Heteronormativiteit benadeelt niet-heteroseksuele individuen (lesbiennes, homo's, biseksuelen, panseksuelen). Dit is nauw verbonden met cisonormativiteit dat cisgenders (diegenen die zich identificeren met het gender dat hen werd toegekend bij de geboorte) bevoordeelt en het bestaat uit genderdualiteit dat enkel twee elkaar uitsluitende genders erkent (man, vrouw) die gekenmerkt worden door asymmetrische machtsrelaties (waarbij mannen bevoordeeld zijn). Cisonormativiteit benadeelt dus transgenders, niet-normatieve cisgenders en interseksuelen.

Iteratie

Dit is een procedure waarbij het herhalen van een reeks acties of werkzaamheden resultaten oplevert die het gewenste resultaat steeds dichter benaderen.

Jargon

Vaak een denigrerende manier om moeilijke of vreemde taal te beschrijven die woorden gebruikt die enkel gekend zijn door de leden van een bepaalde groep.

Narratief

Narratief is vaak een formele manier om te verwijzen naar verhalen en storytelling. Het is een logische, intern coherente weergave en interpretatie van samenhangende gebeurtenissen. Narratieven zijn de huidige culturen die een bepaald moment en een bepaalde ruimte overstijgen. Het zijn eerder stabiele en collectief gedeelde interpretaties en verklaringen voor de maatschappelijke realiteit waarbij emoties en betekenis een belangrijke rol spelen.

Meme

Dit is algemeen bekend als een grappige of interessante foto of video die wijdverspreid wordt via het internet. Het kan ook een idee, gedraging, stijl of gebruik zijn dat verspreid wordt van de ene naar de andere persoon binnen een cultuur.

Metriek (sociale media)

Dit verwijst naar de meetsystemen om de impact in te schatten van de sociale media-activiteit op het gedrag van gebruikers. Zo bestaan er tools en software om gegevens te verzamelen over de tijd die een gebruiker spendeert op een website en het aantal keren dat content gedeeld wordt of "geliket".

Outreach

Deze term beschrijft de inspanningen die gedaan worden om een initiatief of narratief bekend te maken bij een specifieke beoogde doelgroep. De term wordt gebruikt in de context van jeugd- en gemeenschapswerk om te beschrijven op welke manier een groep geïnformeerd is over een kwestie en wordt aangemoedigd om te participeren.

Plot

Een reeks gebeurtenissen die het verhaal vormen in een roman, theaterstuk of film.

Privilege

Dit verwijst naar een voordeel dat systematisch gegeven wordt aan leden van bepaalde maatschappelijke groepen of diegenen die erkend worden als lid van die groepen. Het meest illustratieve maar vereenvoudigde voorbeeld zijn de voordelen die mannen hebben tegenover vrouwen, zoals de salariskloof tussen mannen en vrouwen, met andere woorden dat mannen vaak meer verdienen dan vrouwen voor dezelfde hoeveelheid en dezelfde kwaliteit van werk.

Radicalisme

Dit is wat de legitimiteit van gevestigde normen en beleidslijnen uitdaagt. Dit leidt op zich niet tot geweld. Het slaat bijvoorbeeld op individuen die de waarden van een samenleving verwerpen maar de wet naleven en proberen om veranderingen door te voeren door middel van politieke dialoog. Of radicale gemeenschappen nu broeihaarden zijn voor gewelddadig extremisme of belangrijke partners voor preventie, het radicalisme is vandaag de dag in elk geval het onderwerp van een intensief politiek debat.

Retoriek

De kunst of vaardigheid om formeel en effectief te spreken of te schrijven, vooral met het oogmerk om mensen te overtuigen of te beïnvloeden.

Slogan

Een woord of zin die gemakkelijk te onthouden is en gebruikt wordt door een groep of bedrijf om aandacht te trekken.

Terrorisme of gewelddadig extremisme

Dit omvat gewelddadige gedragingen die ontstaan in een ideologie die minstens wordt gedeeld door een beperkte groep individuen. Gewelddadig extremisme slaat op de bereidheid en ook op de training, voorbereiding en de eigenlijke uitvoering van gewelddadige handelingen tegen burgers. Terroristen vertonen een sterke loskoppeling van de samenleving en 'devalueren' of ontmenselijken hun slachtoffers. Van oudsher keerden individuen zich tot het terrorisme wanneer ze geen andere mogelijkheid zagen om een bepaald politiek doel te bereiken.

Bronnen

- No Hate Speech Movement Campaign Glossary – Raad van Europa
www.nohatespeechmovement.org/hate-speech-watch/glossary
- Europees Vredesinstituut
www.eip.org/en/news-events/eip-explainer-understanding-radicalisation
- Merriam-Webster Dictionary
www.merriam-webster.com/dictionary

Online haatspraak is de laatste jaren een belangrijke vorm van mensenrechtenschending geworden, wat zowel online als offline heel ernstige gevolgen heeft. Haatspraak mag zich niet verspreiden, maar moet aan de kaak worden gesteld en blootgesteld worden voor wat het is: vooroordelen over maatschappelijke groepen, in combinatie met nepnieuws, die fobieën en angsten aanwakkeren lijken aantrekkelijk als narratieven. Narratieven geven een betekenis aan de voorgestelde informatie omdat ze aansluiten bij wat mensen geloven of willen geloven. Hun wijdverspreide online aanwezigheid erkent hun eis voor legitimiteit.

Narratieven vertellen echter zelden de waarheid en nooit de hele waarheid. Wanneer ze gebruikt worden om mensen te onderdrukken, zoals bij haatspraak, worden de fundamenteën van een pluralistische en democratische samenleving ondermijnd, en zijn het leven en de waardigheid van mensen in gevaar.

Tegennarratieven zijn dan ook nodig om de narratieven waarop haatspraak gebaseerd is in diskrediet te brengen en te deconstrueren. Alternatieve narratieven zijn ook nodig om positieve waarden en standpunten te versterken die de mensenrechten en democratisch burgerschap ondersteunen, zoals solidariteit, respect voor diversiteit, vrijheid en gelijkheid. Jongeren moeten de online ruimte innemen met positieve narratieven die gebaseerd zijn op hoop en liefde.

Deze gids reikt jongeren en andere mensenrechtenactivisten communicatieve en educatieve benaderingen en tools aan om hun eigen tegen- en alternatieve narratieven voor haatspraak te ontwikkelen. Hij is bedoeld om te werken met jongeren vanaf de leeftijd van 13 en is gestoeld op de beginselen van mensenrechteneducatie en jeugdparticipatie.

Iedereen kan actie ondernemen tegen haatspraak. Door inzichten te bieden in haatspraak en mensenrechten en een methodologie voor het creëren van tegennarratieven, *We CAN!*, wordt die actie gemakkelijker, effectiever en positiever.

De Raad van Europa lanceerde de campagne No Hate Speech Movement om jongeren te mobiliseren voor online mensenrechten en om haatspraak te bestrijden. Educatie speelt een centrale rol in de campagne. De gids is een aanvulling op *Bookmarks - A manual for combating hate speech online through human rights education*. Dit is eveneens een gids die gepubliceerd werd door de Raad van Europa.

NO HATE
SPEECH
MOVEMENT

www.nohate.be

NLD

www.coe.int

De Raad van Europa is de toonaangevende mensenrechtenorganisatie van Europa. De Raad telt 47 lidstaten, waarvan 28 ook lid zijn van de Europese Unie. Alle lidstaten van de Raad van Europa hebben het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens ondertekend. Dit Verdrag is gericht op de bescherming van mensenrechten, democratische waarden en rechtsstaatbeginselen. Het toezicht op de uitvoering van het Verdrag in de lidstaten is in handen van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

Vlaamse overheid

Departement Cultuur, Jeugd en Media

www.jeugdbeleid.be

ISBN 978-92-871-8445-0

Depotnummer D/2018/3241/062